Biekorf. Jaargang 30

bron
Biekorf. Jaargang 30. A. Van Poelvoorde, Brugge 1924

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_bie001192401_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. BIEKORF

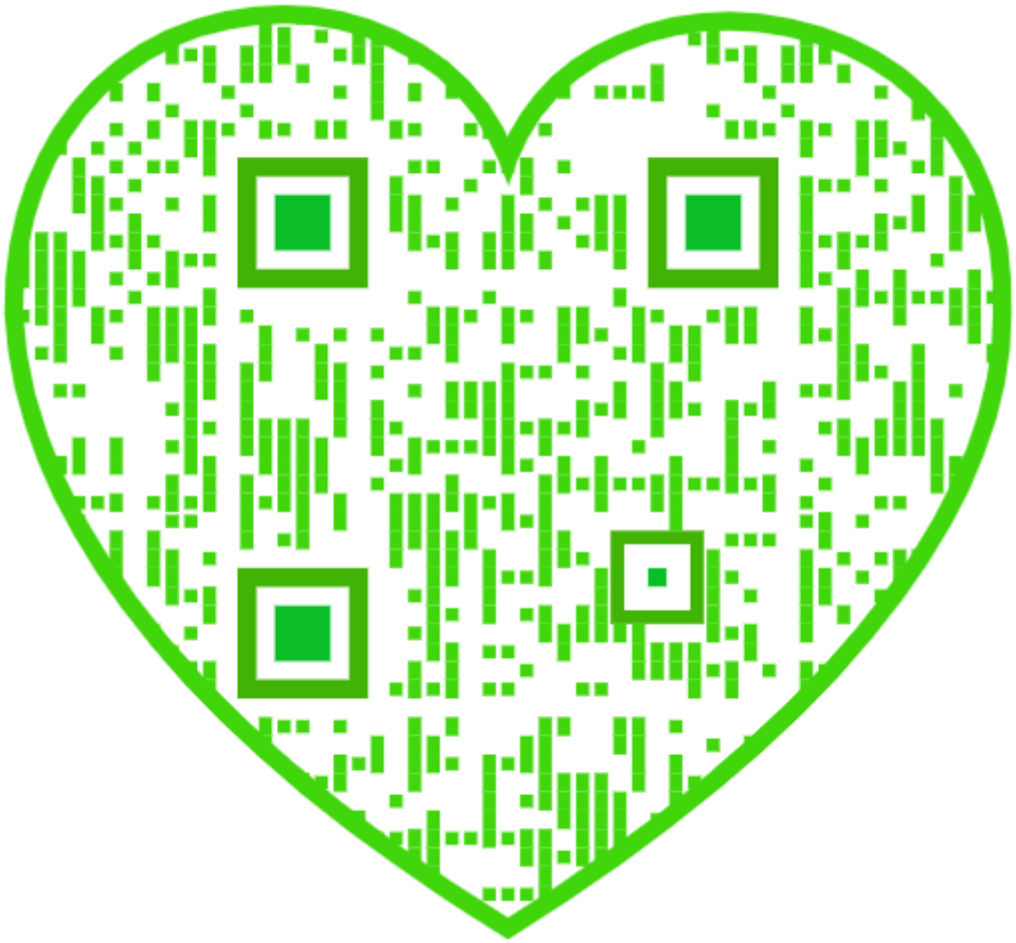

[Nummer 1]

['n Zalig Nieuwjaar]

EEN trouwe Lezer, met 't vernieuwen van 't jaar stuurde ons zijn '*Innigste heilwenschen voor 1924!*'.

Zijn wenschen deden ons deugd, zijn goê gevoelens nog meer, maar zijn voorname bewoording... hoegenaamd niet. Op zijn oud vlaamsch hoorden we liever, en dit wenschen we nu aan al onze Vrienden-Lezers:

'n ZALIG NIEUWJAAR.

Tijd

Tijd, die onbezield, en onbelichaamd,
sterker zijt als wat op aarde ooit
lichaam kreeg of zielkracht. -
Gij, die zonder garen wolken breit, en
op die wolken
stormen uitbroedt; -

die de dagen doffelend doodduwt,
en de nachten langzaam wegsleept. -
- Tijd, die 't al bedwingt en loslaat,
't al vernielt en opbouwt;
roem doet glanzen, en zijn stralen
evelinge afknipt. -
- Gij, onhoorbaar en onzienbaar,
schouwend op u zelven, stil en stuur, of
trommelend ongenadig
over 't weifelen van de wereld,
roefelend deur malkaar en
stad en land, en koningsstoel en volksmacht. -
Gij die 't al bezeeuwt met ijdelheid, en
wikkend, met ne vasten einsel,
ongestoord, de zwaarte weegt van
al dat overschat wordt. -
Tijd, die tranen mengelt in de schale
van de vreugd, en honingdrupsel
leken laat op 't bitterzijn van
last en weedom, -
banen, lanen, dik bestrooiend
met de bloemen die ge wegblaast. -
Gij, die één-voor-één, de
wiegen boven 't graf zet,
en de graven, al de graven,
sleekt en uitvaagt,
dood en leven samenbindend
met uw snoer van eeuwen en van stonden. -
- Aldertraagst, en aldersnelst ook,
waar ge sluwert of voorbij spoedt,
jaren stapelend op dien hoop, dien
hoop van jaren,
immer hooger op dien berg, die
zonder voet en zonder top blijft; -
alles roerend en onroerbaar,
alles temmend en ontembaar. -
- Wever van 't verbeten,
die bij 't slingeren van de schietspoel,
trapt en trekt, en al ons doen, met

schering en met inslag,
steekt en drijft tot waar het opwindt. -
- Gij waarop geen aardsch geweld ooit neêrkomt,
ongenaakbaar,
verre boven, verre buiten
al dat hindert. - Gij waarmede
't eindelooze aleene weg kan,
en wiens *zijn*, Gods eeuwigheid voor eeuwig,
grijpt en inzwelgt.

A. MERVILLIE.
Nieuwcappelle 1923.

Een nieuwe Indo-europeaansche taal: het hethetisch.

Brief aan eerw. heer A. Dassonville

Weleerweerde Vriend,

TOEN wij na den wereldoorlog malkander wederzagen, was de bijzonderste nieuwmare welke wij te bespreken hadden, de ontdekking eener nieuwe indo-europeaansche taal.

Wij van onzen kant bevinden ons thans in de gelegenheid die bespreking voort te zetten, en U Ed. 't een en 't ander daarover mede te deelen.

Boghazköi ligt in Klein-Azia, vijf dagreizen oostwaart van Angora en Frederik Hrozny, vroeger hoogleeraar te Weenen en thans hoogleeraar te Praag, werd in April 1914 met andere geleerden belast de stukken hethetisch nagelschrift te ontcijferen, door Hugo Winckler te Boghazköi uitgegraven. Die stukken dagteekenen van de jaren 1500 tot de jaren 1300 voor Christus.

Hij en verwachtte er zich niet aan in het voormalig rijk der Hethiten een volk te ontdekken, dat eene indo europeaansche taal gesproken hadde.

Vijf maanden verbleef hij in Constantinopel. Ontelbare nagelschrifttafels zijn door zijne handen gegaan. Zij waren in de hethetische tale opgesteld; hier en daar stonden er sumerisch-akkadische woordteekens, en ook wel soms een zin in akkadische woorden opgesteld.

De uitkomst zijner navorschingen gaf Hrozny uit in een boekwerk dat in 1916 en in 1917 verscheen[1]

Om de beteekenis der hethetische woorden te achterhalen steunde de geleerde schrijver alleenlijk op de bediedenis der nevenstaande woorden; 't en is maar als hij door menigvuldige voorbeelden den zin had vastgesteld dat hij de woorden der hethetische tale met de woorden van andere talen vergeleek, en zoo bleek het door menigvuldige vergelijkingen en bewijzen dat hij besluiten moest dat hij met eene indo-europeaansche taal te doen had.

Hij en wist nog niet waar hij naartoe ging, toen hij bij voorbeeld den volgenden zin tegenkwam:

Nu ninda-an ezzatêni wadarma ekuttêni.

Dat wil zeggen: Nu brood zult gij eten, water verder zult gij drinken.

Nu is ons indo-europeaansch woord: *nu, nun, nune.*

Ninda is een akkadisch woord dat brood beteekent. *An* is de uitgang van den vierden naamval.

In *ezzatêni* erkennen wij vooreerst den indo-europeaanschen wortel *ed*, eten, edere, oud hoogduitsch *ezzan. Têni* is de uitgang van den tweeden persoon van den toekomenden tijd.

In *wadarma* hebben wij twee deelen: ons indo-europeaansch woord water, en het aangehangen voegwoord *ma* dat verder beteekent en overeenkomt met het thessalisch *ma*, beantwoordend aan het grieksch *de*.

In *ekuttêni* aanschouwen wij denzelfden uitgang als hooger en den stam *eku*, dien Hrozny stelt nevens het latijn *aqua* water, en aan denwelken hij de beteekenis

(1) FRIEDRICH HROZNY. *Die Spracheder Hethiter, ihr Bau und ihre Zugechörigkeit zum indogermanischen Sprachstamm.* I Lieferung. Leipzig, J.C. Hinrichs'sche Buchhandlung, 1916. II Lieferung Leipzig, 1917.

hecht van drinken en drenken. Dezen laatsten zin treft men ook aan in het latijnsch woord *adaquare.*

In zulke volzinnen en in ontelbare andere van dien aard is het klaar te zien dat wij hier eene indo-europeaansche taal voor handen hebben.

***

Hrozny heeft ook kunnen vaststellen dat de indo-europeaansche taal der Hethiten tot de afdeeling der centumspraken behoort, en in de woordontledingen welke op iedere bladzijde te lezen staan, bespeuren wij nog al dikwijls nauwe betrekking met onze germaansche talen.

Wij vatten de zaak op als volgt:

De indo-europeaansche volkeren woonden vóór hunne uitbreiding rondom de Zwarte Zee. Van Gomer, zoon van Japhet stammen de Kimmeriërs af[1]. Wij aanzien de Kimmeriërs als den germaanschen tak der indo-europeaansche volkeren. Reeds Strabo[2] zette de Kimmeriërs in verband met de Kimbers, die in den tijd van Marius als de volkerenbond der Germanen golden, en er worden hedendaagsche volkenkundigen gevonden die ook genegen zijn om de Kimmeriërs met de germaansche Kimbers gelijk te stellen[3]. In eene wonderbare voorzegging van Ezechiel[4] worden Gomer en zijne legerscharen wederom vermeld. Zij moeten deel uitmaken van een ontelbaar leger, dat met Magog, 't is te zeggen met de Scythen, ook bij de Zwarte Zee gevestigd, tegen 't volk van Israël moet optrekken. De Kimmeriërs woonden immers aan de Zwarte Zee en verder in 't Noordwesten, in die koude, ontoegankelijke en sombere streken door Homeros[5] als hun vaderland geschetst, en die zeer wel

(1) E. KOENIG. *Die Genesis.* Gutersloh, 1919, bl. 393.
(2) Nog andere oude geschiedschrijvers doen het ook. Allen staan vermeld bij HOLDER. *Alt-celtischer Sprachschutz.* Erster Band, Leipzig, 1896, bl. 1016.
(3) G. DOTTIN. *Les anciens peuples de l'Europe.* Paris, 1916, bl. 171.
(4) *Ezechiel*, XXXVIII, 6.
(5) *Odyssea*, XI, 14-19.

trekken op de gewesten door de Kimbers of Germanen bewoond. 't Is aan de Zwarte Zee dat zij in den oortijd hunne runen opgenomen hebben, die zoo eene slaande gelijkenis vertoonen met de oude schriftteekens deze laatste jaren in Kreta en in Klein-Azia ontdekt. Van aan de Zwarte Zee hebben de Kimmeriërs of Kimbers zich uitgebreid in de valleien van den Donau en van de Weichsel tot in Skandinavië. De vermaarde Krimgoten, door onzen Busbeck ontdekt, zijn de overblijfselen van die oude Germanen die aan de Zwarte Zee gebleven zijn.

De Hethiten zijn geen indo-europeaansch volk; zij stammen af van Cham, maar zij hebben eene indo-europeaansche taal aangenomen. Zij waren ook bij de Zwarte Zee gevestigd en stonden in nauw verband met de Indo-europeanen, die van aan de Zwarte Zee vertrokken zijn en vooral, meenen wij, met de germaansche Kimmeriërs.

* * *

Veel genoegen zoudet gij vinden in het onderzoeken der naamwoordenstammen der hethetische tale. Zij gaan uit op *u, i* en *a.* Deze die eindigen met medeklinkers gaan uit op *l*, op *r* met *ir, ar, sar, tar* en *war*, op *n* en op *nt.*

Eenige werkwoorden bestudeert Hrozny afzonderlijk zooals *jawwar*, maken, *dâwwar*, geven, *pâwwar*, trekken, *kisa*, worden, *harmi*, neem, *essuwwar*, zijn, *appatar*, vatten. Dan volgen werkwoordenstammen op *nu*, op *sk* en op *h*.

* * *

Aangaande de woordstudiën, nemen wij als voorbeeld het hethetisch woord *bir*, dat huis beteekent en ook *pir* kan gelezen worden. Schrijver vergelijkt het woord *bir* of *pir* met het egyptisch *pr*, het assyrisch *pir* en het grieksch *per, pher* en *phar.* Hij vindt verder gelijkenis met het messapisch woord *burion*, dat ook huis beteekent en bij Hesychius te lezen staat.

Dat woord zal wel, zoo meenen wij, uit den mond der egyptische en hethetische Chamieten naar het grieksch en het messapisch overgekomen zijn. Ons woord *buur*

is ook van duisteren oorsprong en de uitleg, dien wij er af vinden en is niet voldoende. Ons oud vlaamsch ovenbuur zal ook wel aan de oostersche talen zijne naamreden te danken hebben, tot groote verbaasdheid van dezen die niet weten dat er sedert deze laatste jaren nieuw licht uit het Oosten gerezen is en dat men reeds spreekt van de taalwetenschap der toekomst, die aan 't worden is.

***

Nemen wij nu een woord uit het wetboek der Hethiten[1], dat het beroemd wetboek van Hammurapi gelijkt.

't Is het woord *takku.* Het beteekent: indien, wanneer. Het komt zelfs in het opschrift van het wetboek: *Takku Galuas*: wanneer een man. Iedere wetsbepaling begint met dat woordeken. Dat bij- of voegwoord is ook indo-europeaansch; het vindt zijne weergade in het dorisch *toka*, dat beantwoordt aan het attisch *tote.* Men kan het afleiden van het volgend hethetisch aantoonend voornaamwoord; eerste naamval enkelvoud, mannelijk *tas* (niet gebruikt); vierde naamv. enkelv. mann. en vrouwel. *tan*; het onzijdig enkelvoud is *tat* in de twee naamvallen. Het meervoud is *tâs*, ook in de beide naamvallen der drie geslachten. Bekent ge in dit onzijdig aantoonend voornaamwoord de weerga niet van ons voornaamwoord *dat, dadde*?

***

Nog eene vraag om te eindigen.

M. Carnoy[2] zegt, in zijn merkweerdig boek over de Indo-europeanen, dat de Goten volgens de getuigenis van Jordanes, hunne voorouders als goden vereerden. Rudolf Much van Weenen, die vroeger door de verspreiding van *Biekorf* uwe namenvorschingen kende en prees, zegt dat die goden bij Jordanes *ansis* genoemd worden[3].

(1) FREDERIC HROZNY. *Code hittite. Première partie. Transcription, traduction française.* Paris 1922.
(2) A. CARNOY. *Les Indo-Européens.* Bruxelles 1921.
(3) RUDOLF MUCH. *Gapt.* In *Zeitschrift fur deutsches Altertum und deutsche Literatur.* Band 41, Berlin, 1897, bl. 96. Die Gapt was de oudste koning der Goten.

Onze vraag is nu de volgende: hoe moeten wij die naamgedaante *ansis* opvatten? Hier achter onzen Ste Pietersberg en vinden wij geen bescheid daarover. Wij erkennen daarin den godennaam *ans* en wij meenen dat de goden bij de Germanen twee namen droegen; zij werden Asen en ook Ansen genoemd.

't Woord *ase* hebben wij reeds in de talen der Chamieten ontmoet.

Is het nu louter toeval dat wij het woord *ansis* ook bij de Hethiten aantreffen?

Hrozny deelt den volgenden zin mede:

Abuina Mursilis ansiis kisaat. Dat wil zeggen: mijn vader Mursilis is gestorven, letterlijk is god geworden.

Abuina is akkadisch en wil zeggen mijn vader. Men erkent den stam *ab*, die vader beteekent in al de semitische talen, en dien men tegenkomt in den epistel der mis van den Zondag na Kerstdag: *abba pater.*

Mursilis is de name van eenen koning der Hethiten. Men heeft de zekere bediedenis van dien name nog niet kunnen vaststellen.

Dan komt het woord *ansiis* dat god beteekent. Schrijver beschouwt het niet als een indo-europeaansch woord; zou aan dit vreemd woord het gotisch woord *ansis* zijnen oorsprong niet te danken hebben?

Kisaat is de derde persoon enkelvoud van den verleden tijd van het werkwoord *kisa*, dat worden beteekent. 't Is eene uitbreiding van den wortel *ki*, dien schrijver in verband stelt, met de grieksche zegwijze: *keitai*, het is gelegen.

Valeas vigeasque in Christo.

Uw zeer toegenegen,

J. CLAERHOUT.

En welke taal is dees?

Uit mijn dagblad: ‘een *artikel* over de *financieele levensmisère* onzer priesters; iets *van een brandende aktualiteit*; de *initiatieven* waarmede onze *expansie wordt gevoed*; de fransche *maritieme attaché* heeft het italiaansch

gouvernement bedankt voor de *sympathie* en de *solidariteitsbetuigingen van de marine*; het *electrisch* licht zal bij een *defect* aan de *electriciteit automatisch* vervangen worden door een *hulpapparaat* met *acetylene*; uiterste *moderne creaties* slank en dierlijk [sierlijk?] en tevens *praktisch medicalisch; gouverneurs* die in *latente wrijving* met hunne *geadministreerden* zullen *fungeeren*'.

- 'Nog een beetje geduld, maart ons een verontweerdigde Lezer, en 't zoogezeid algemeen nederlandsch wordt algemeen fransch!' En hij voegt er ook een uitknipsel bij: 'Alle *politiek* die, tegen deze schuld *solidariteit* in, *ageert*, is *immoreel* en *destructief* van alle waarden'.

Een ander onzer Lezers meldt uit zijn 'volksgazette': 'Onze *generatie* wil *synthese*; onze *generatie* wil gemeenschap*sarchitectuur* in de *ideeën*; onze *generatie* staat voor een *essentieel probleem*; op een eerste zicht schijnt onze *generatie geacculeerd* voor een allerpijnlijkst *dualisme...*' Dan zegt hij daarbij: 'Wat kan ons volk wegdragen van zulk geleerd 'nederlandsch'?

Een andere Lezer nog laat me weten: 'ik walg van die taal, ik heb mijn dagblad opgegeven'.

't Ergste is dat we allichte zouden moeten alles opgeven, tot den moed toe.

Men - en dit is nog uit name van 'vlaamschgezindheid' - men stampt in aan 't volk dat alles, wat in 't vlaamsch 'voornaam' wil gezeid zijn, dit moet wezen met fransche woorden; alzoo in bladen, in winkelramen, in uitstallingen, in voordrachten, op 't tooneel, enz. Nog laatst klonk het op een volkstooneel van 'de *prestige* voor de *inferieuren*'!

'n En is dat geen jammer en deernisse?

Is 't een vervloeking die hangt over ons volk?

Toen de Rederijkers hen moeiden met boekstafkunde, deden zij op-end-op hetzelfde als heden de Degelijken die hen moeien met bewind- en wetenschap: telkens dat tonzent de hoop van de menschen hem zet aan geleerdheid (of liever halve geleerdheid), doet hij erom om zijn tale met fransch te doorspekken... zoodanig dat ze 't dan achterna zelf bespottelijk heeten. Zoo lachen wij thans met de taal van de Rederijkers, zoo lachen eensdaags de nakomelingen ook met deze onzer Degelijken.

Intusschen ongelukkiglijk vergaat meer en meer bij ons 't gevoel, de zin, de 'neuze' van 't vlaamsch.

Alzoo las ik ook in de bladen (binnen den tijd van een maand verzameld links en rechts, en zonder erachter te zoeken) - en dit is nog gevaarlijker, 't is fransch uit-end-uit in het vlaamsch -:

Hij moet *het bed houden* (= garder le lit); 't *leger* der werk-

loozen (= l'armée...): de *stormachlige jeugd* van D. (= la jeunesse orageuse); de roovers *verspreidden zich over* het schip (= se répandirent...); *beladen met jaren en eerbewijzen* (!) (= chargé d'ans et d'honneurs); een vergissing *van zekere afmetingen* (= une erreur de dimension); een bericht *maakt de ronde der pers* (= fait le tour de la presse); dit zal niet *van belang ontbloot zijn* (= dépouillé d'intérêt); zij was een *buitengewoon sympathieke verschijning* (= une apparition particulièrement sympathique); Brussel had *voor de gelegenheid zijn feestkleedij aangetrokken* (= pour la circonstance avait mis ses habits de fête); *trekken we de spons over* die geschillen (= passons l'éponge sur...); de spreker *brak een lans* ten voordeele van (= rompit une lance pour); een *bezuiniging van kaarseinden* (= économie de bouts de chandelle, in volksch vlaamsch ‘een pint in een teug en een sulfer met vier’); de *Kamer* is *geweldig onder den indruk van het ontslag van haren ouderdomsdeken* (= vivement sous l'impression de la démission de son doyen d'âge); de zaal was haast *gevuld* (= remplie); hij was *in de wolken* over het terugvinden (= il était aux nues); en *waar het komische overloopt* (= où le comique déborde); een Titiaan is *blootgelegd* (= découvert); *na deze eerste operatie* kreeg het schilderij *een heel gewijzigd aspect* (= après cette première opération... changea d'aspect); [en van een wijze van een zaak uit te stellen zoodanig dat deze erdoor scheen voorlange verstoken te zijn, las ik] dat is eene *begrafenis* (= un enterrement)!

Zulk een verfranscht gezeg heeft men ook met enkele woorden: ‘een *inspecteur’* (= schadebeletter); ‘eene *vlucht*’ (= un vol, een vliegtocht); ‘de *frontuniekers*’ (= de mannen van 't ‘front unique’); en 't verergerend misbruik van 't reeds eenmaal vermelde ‘*zijne vriendin’* (= son amie, of gezellin ten schoonste gezeid).

Allemaal dit fransch in vlaamsche bewoording is nog tienmaal erger voor 't behoud onzer taal dan 't bovengenoemde vlaamsch met fransche woorden. Geen van de twee deugt; maar 't tweede is reeds een stap verder naar den diepen dan 't eerste. Met fransche woorden in den mond, nu fransche zinnen in den geest, binstdien almeer den haat voor 't volksch en eigen vlaamsch in 't hert, - dit alles uit voornaamheid zoogezeid, maar eigenlijk uit luie onwetendheid -, zoo al ineens in nieuwsbladen, in schoolgeleer en voordrachten, in ambts- en zakentaal, in wetgeving, in heel het openbaar gedoen, daarmeê zijn wij alreeds van nu verkocht en binnenkort geleverd.

De groote schuld daarvan?... We hebben in den vlaamschen strijd teveel roepers, teveel leiders, teveel hoofden, teveel

zinnen en teveel.... geernaardspooten. Dat is de schuld van alles.

Bleef elk toch aan zijn eigen werk, deed elk het zijne om best en dàt in 't vlaamsch, en liet elk ondertusschen het ‘vlaamsch’ aan ‘'t vlaamsche volk’! Dan zou het beter gaan.

OPRECHT.

Hoe dikwijls

HOE dikwijls al met u
heb ik omniet gestreden,
o vijand van het goed,
hoe vaak versloegt ge mij!
Hoe dikwijls, moedeloos,
uit mijne hand gegleden,
't gebroken wapenschild
viel rinkelend aan mijn' zij!
Thans worstle ik weer, weer is
mijn bange ziel aan 't hopen;
nog zien mijn oogen scherp,
nog slaat mijn arm met kracht:
nog wil ik niet dat ik,
verraads, door u bekropen,
voorouderlijke slang,
word' tot mijn val gebracht.
Hoelang verblijft mij nog
zoo onverwijld te strijden?
Zoolang als 't lijden strekt
van 't arme leven mijn!
En wie zal?... zware vraag! -
bij d'opsluit van de tijden,
wie zal verwonnen en
wie de overwinnaar zijn?

Gebed

HEER verhoor mijn schaamle bede:
geef me 't heil der wereld niet,
geef alléén mij uwen vrede,
en voor kruisen spaar mij niet!
'k Weet hoe ik voor hen vervaard ben,
hoe dat ik hun last ontzie;
maar 'k wete ook, als ik gespaard ben,
dat mijn welzijn ik ontvlie.
Moet uw arm dan nederkomen
over mij, genadig Heer,
laat uw bijstand mij vervromen
eerst, en dan, dan kom' hij neer.
Liever duizendmaal te lijden
om U, rooi en ramp, verdriet,
dan met hen me te verblijden
die uw oog niet geren ziet.
Liever hier een spanne boeten,
liever hier den korten druk,
om eens 't opgaan te begroeten
van een onbegrensd geluk.

De Smid

Zijn aambeeld deunt! het ijzer zucht, de neerstig' hamers gaan
en 't duister van zijn smisse vol met helle vonken slaan.
Het spettert als een vuurwerk en een stalen tonge klinkt
door 't stille van den dageraad. De vroege morgen blinkt,
bij 't kraaien van den haan en bij het loeien van het vee
dat stalwaart uit gedreven trapt vervaakt al naar de wee.
Kom! Laat het ijzer hard zijn, als er 't vuur doorhenen gloeit
't wordt lenig en gevolgzaam en uit duizend gensters bloeit.
Van vroeg al in den morgen staat ons smidjen aan zijn werk.
Zijn ziele is wit, zijn aanzicht zwart zijn herte warm, en sterk
zijn arm, en in den morgen fluit en tiereliert hij blij,
want vroeg ai in den morgen, kwam al monkelend zij voorbij!

Zij, die daar juist in 't deurgat van zijn smisse is komen staan,
zij tot wier eere ons smidje nòg zoo hard zou willen slaan,
zij die met zachte hand het stevig ijzer van zijn hert
aan 't smeden is naar heur gedacht en zonder pijn of smert.
O smid! waar is uw haaste! zie, uw arm houdt op van slaan
en dood hebt g' in den heerd uw wakker vuurtje laten gaan!
Is 't dood! mijn vuurtje, juicht de smid, hier binnen mij brandt 't voort!
Hij slaat dat 't aambeeld rinkelt en dat heel 't gebeurte 't hoort.
Ze is weg ja, maar ze kwam toch, z' heeft gemonkeld milde en zoet,
en dat is mij genoeg, denkt Smidje-Smeê, mijn dag is goed!
Want jong is onze smid en, staan zijn spieren sterk als staal,
zijn hert is zacht als zijde en zoo zijn menschen altemaal.
Hij beukt, en beurt zijn hoofd op en hij knipt een oogske op zij'
het rinkelt, sperken vliegen, ver van 't deuregat is zij.
Maar, 't smeên is ook een ambacht, meent hij; duurt de leertijd lang,
men wordt toch eenmaal baas en dan gaat 't spel eerst aan den gang.
Dan mag de blaasbalg zoeven, mag de viam in d'hoogte slaan,
wel nog zoo goed is 't smid zijn, als er twee voor 't vuurtje staan.
Bij 't zweet van zijn zwart aanschijn, bij het flakkeren van het vuur
daar staat hij, werkt en zwoegt hij, beukt en slaat hij uur aan uur,
het werk gaat glad van d'hand, 't is zalig werken en gezond
en 't is medal geen ijzer wat hij smeedt op dezen stond:
hij smeedt in zijn gemoed twee minnend' herten vast aaneen
zoo vast dat hel noch duivel ooit bekwaam zij ze te scheên!

CAESAR GEZELLE.

[Uit den dobbelen zijn]

'Nog een paar dagen, zei de Scheerder te Wynghene, en we zijn *uit den dobbelen*'.
Hij wilde zeggen: over den kortsten dag van 't jaar.
H.P.

De Gentsche straatgeroepen.

Een brok Gentsche folklore.

DE eigenaardigheid der straatgeroepen is aan 't verdwijnen: vele reeds behooren tot het verleden; daarom is het nuttig die oude zaken eens te boeken om ze uit de vergetelheid te redden.

Heden kan men alle waren in de winkels en op de markten koopen, vroeger doorliepen de verkoopers, venters, de straten van stad en dorp, en brachten ten huize, op uwen schoot zou men zeggen, al wat gij wenschen kondt. Wel is waar nu nog komt men aan de bel trekken of kloppen: Bazinne, hebt gij dit of dat niet noodig? maar het roepen langs de straat is veel verminderd.

Een blik in het verleden, op onze jongelingsjaren, is er noodig om den ouden tijd voor oogen te tooveren. En hoe eigenaardig was het toen. De Gentsche stede weergalmde van allerlei geroep, 't zal ook elders zoo geweest zijn, en de menschen kochten liever aan die ongelukkigen die door goed en slecht weer de straat op- en afliepen, dan in de winkels ‘waar men de étalage moet betalen’ zoo men zegde.

Hoort, de Novembermaand is pas begonnen, of reeds komen de ALMANAKMANNEN voor de pin: *Almanak van Snoeck, Snoecksalmanak, vijf cens veur nen geheelen boek.* Elders klonk het: *Comptoiralmanak, de Groote almanak van Milanen, het Allemansgerief*, enz. Die mannen konden roepen, zij hadden een stem gelijk Artevelde toen hij zijn volk te wapen riep. Nu worden de almanakken nog gevent, doch het zijn de ‘marchands’ van garen en lint die hen aanbieden.

Rond Allerheiligen en Paschen, kwamen de schoorsteen- of SCHOUWVAGERS voor den dag. Het is thans een verdwenen ras. Eerst waren het Savoyards, later inboorlingen die den stiel deden van vader tot zoon. Hun liedje of geroep was altijd gelijk: *A... Oe...* Wat de straatbengels aanzette om, bij het zien van een schouwvager, achter zijn rug te roepen: A... Oe...

Nog zien wij soms de SCHARENSLIJPERS rondrijden, maar hun geroep kennen zij niet meer. 't Was toch eigenaardig genoeg: *Sca... re.. sliep.* Ook waren het vroeger vreemdelingen die in de lente hun ‘tour de Flandre’ of ‘van den Belgiek’ deden. Maar ons Gentsche volk vond ook behagen in den stiel en menig Gentenaar mocht zingen zooals in het liedje: ‘De scheeresliep is mijn kozijn’.

In sommige wijken ziet men nog een raar volkje, een soort Bohemers dat de straten afloopt al roepende *Ketel lap, Lepel giet.* Dit laatste bedrijf is ver verdwenen sedert de nieuwe rijken met zilveren lepels eten en de burgers ruolz bezigen.

Wanneer moeder de vrouw den grooten kuisch doet, dan komen de Italianen hun ‘Tour de Belgique’ doen. *Kop steur, Kop steur* (postuur) roepen ze. Deze menschen weten dat men veel van vazen en postuurkens houdt; ze brengen ze aan den man; echte meesterstukken, gevonden te Pompeï, dit alles voor een appel en een ei.

Zie, zoodra het zonneke lacht aan den hemeltrans, seffens komen de PARASOLSMARCHANDS voor de pin. Men hoort dan langs de straat weergalmen: *Parrrasol, parrrrrapluie.* Het is voor alles goed, bij zonneschijn en regen, en de menschen doen goede zaken.

Wat nu verdwenen is, dat is het geroep: *Schoen... i... a..* Meest den Maandag zag men de OUDESCHOEN-MAKERS een zak op de rug, door de straten gaan, al met hunne zware stem hun liedje zingende. Die menschen woonden rond de Vrijdagmarkt, en den Vrijdag konden de huismoeders die naar de markt gingen het werk afhalen.

Zooals vroeger zijn er nog vreemde ratten: Turken en Tsoeken die tapijten verkoopen. In den goeden ouden tijd hadden zij de herbergen tot vaste klanten; daar werd immers veel gekaart, en de kaarttapijten, niettegenstaande ze die beweerden onverslijtbaar te zijn, versleten dapper. De MATTENVERKOOPERS waren Signoren en Signorinnen die overal de Antwerpsche matten rondleurden.

BEZEMS worden langs de straat verkocht en uitgeschreeuwd door mans en vrouwspersonen van het platteland: zij deden hun best om concurreerenden te overroepen: *Hedde geen borstels vandoen? Heibessems, Berkenbessems, onverslijtbare bessems.* Wat de KOORDEN betreft, het waren ook buitenlieden die ze te koop aanboden al roepende: *Waschkuurden, waschkuurden, kuup 'en kuurde.* Deze venters verkochten ook de HOUTEN SPELDEN: '*Dertiene veur nen kluit*'.

Nog rijden de ZANDBOEREN rond, met een koordewagen of steekkar al roepende: *Zand, schuun wit zand, zand*, dat gezongen wordt; sol, do, sol, mi, sol, mi, sol, sol. Maar daar zijn er niet veel meer die dat schoon kunnen zingen, het was eene wijze die van vader tot zoon overerfd werd.

Een stiel die heden te niet is en waarvan het geroep ons niet meer in de ooren klinkt, in deze van de SOLFERPRIEMENVERKOOPERS. In den gulden tijd was het eene nijverheid waarvan een gansche wijk leefde: de straatjes rond de Bagattenstraat. Zij konden hunne waar aan den man brengen met hun welbekenden roep: *Seilferpriemen of sullepriemen*, en daarbij herhaalden ze den laatsten 'men' met een staartje. De phosphoorstekjes en lucifers hebben de sulferpriemen doen verdwijnen en het ambacht is te niet gegaan. Sic transit gloria.

In de Meimaand zag men de kleine jongens der buitenwijken in de stad komen; ze riepen: *Koningen, bakkers, mulders.* Het waren de meikevers die zij des morgens waren gaan schudden uit de hagen en aan de scholieren kwamen verkoopen.

Natuurlijk werd het vleesch niet op straat rondgevent, daarvoor was het vleeschhuis en de winkels van beenhouwers, maar visch wordt nog altijd rondgevent. Hoort de vischvrouw; vischwijven roepen: *Schelvisch, schelvisch al levende platen wij...* De jongens roepen dan na: Platenwijf. Des zondags rijden de 'marchands' met *Kerrekolle, kerrekolle, al heete warme krabbekens.* Den vrijdag overal: *Gernaard, gernaard.* En

binst den winter leurt men met *Sprot, goeie sprot, lekkeren sprot, sprot gelijk zallem*. In den mosseltijd leuren de ‘ongelukkigste wijven van de wereld’ al roepende: *Mos...se...le versch*. En als het kermis was stonden de vrouwenop de markt of liepen langs de herbergen al roepende: *Schurre, schurre, vette wittinck*; andere trokken de aandacht met hun geroep *Hardeiren en Krakemandel*.

De MOSTAARDMAN was ook bekend door zijn liedje: *Mostaard, mostaard*. De guiten liepen hem na en riepen: ‘Baas, watsch... uw vrouw’, en de man zong zijn liedje voort ‘Mostaard’.

Doch nietalleen om te verkoopen liep men rond, heden nog ziet men de STOELENVLECHTERS die roepen: *Hedde geen stoelen te vlechte*; die TE is onbetaalbaar schoon. Anderen komen om oude flesschen en gebroken potten: *Hedde geen gebroken flasschen, potten, ruiten te verkuupen*. Nog komen vrouwen vragen: *Hedde geen konijnevellen, beenen, schellen* (aardappelschillen) *en vodden liggen*.

Veel van die geroepen zijn verdwenen of staan om te verdwijnen, zij schenen mij het aanteekenen waard, en ik geloof dat het nuttig ware dat ook van elders die geroepen opgeteekend werden; het is volkstaal en doet de oude tijden herdenken.

G. CELIS, pr.

‘Gene betreurenswaardige verdwijning’

(Uit *De Schelde* van Antwerpen, 23-XII-1923)

Ook buiten ons land staat Brugge bekend als de Mariastad. En geen wonder; in weinige steden was de Mariavereering tijdens de laatste eeuwen zoo in zwang als ten onzent; nergens vond men aan de hoeken der straten zoo talrijke en kunstige Mariabeelden. Het schijnt nu dat wij Bruggelingen dien naam niet meer kunnen opeischen. Men zou maar een enkelen keer 's avonds te Antwerpen moeten rondwandelen

en de vele lichtjes zien die overal voor de Lieve Vrouwenbeelden branden, om daarvan overtuigd te worden. Samen met handel en voorspoed is ook de Mariadevotie van Brugge naar Antwerpen verhuisd.

Te Brugge zijn in de laatste jaren hier en daar, op tien plaatsen en meer, die kunstwerken verdwenen. Niemand zal durven in twijfel trekken dat er daar echte kunstwerken onder zijn. Overigens is het feit dat zij verdwijnen om in verzamelingen of in... antiquairwinkels terecht te komen nog al een bewijs dat zij kunstwaarde hebben.

Men kan beweren dat een huiseigenaar ook eigenaar is van het beeld aan den huisgevel, maar zooals het gezag mag ingrijpen om een ouden gevel te bewaren, al is die gevel privaat eigendom, zoo moest het ook voor het behoud onzer beelden zijn, die onze straatzichten zoo schilderachtig maken.

Op den hoek der Moerstraat en Ontvangersstraat, aan de herberg ‘'t Onze Vrouwke’, stond een allerkoddigst beeld. In de wijk bestond een zeer oude ‘confrerie’ die voor de versiering ervan zorg droeg. De hoofdman van die confrerie, heer Charles Pintelon, overleed gedurende den oorlog. De nieuwe eigenaar van het huis, heer Jan Delameilleure, heeft het beeld doen wegnemen. Daarmede is ook de confrerie verdwenen.

Op den hoek der Predikheeren- en Zwarte Leertouwersstraten is het schoon 15^{e} eeuwsch Mariabeeld eveneens verdwenen. De eigenaar houdt het binnenshuis als ‘antiquiteit’ en denkt er zelfs niet aan in de ijdele nis een kopij van het oorspronkelijke beeld te stellen.

In de Annunciatenstraat, op den hoek der St Gillisdorpstraat, rechtover het klooster van Serweytens, stond een klein lief laat-gotisch beeldje. Zekeren dag werd het vervangen door een waardeloos modern beeld en bovendien werd de nis deerlijk verknoeid.

Op den hoek van het Noord Ghistelhof staan de ‘metsershuizen’, eigendom der Burgelijke Godshuizen. In de nis bevond zich een prachtig, zittend Lieve Vrouwebeeld. Enkele jaren geleden vroeg een kunstminend Bruggeling om het te mogen afmouleeren, wat hem werd toegestaan. Een der eerste afgietsels was in cement met rood kleursel om het te doen gelijken aan 't oorspronkelijke dat van roode gebakken aarde was. Dit cementen beeld werd in de nis gesteld, en daarvoor werd een nieuw dicht traliewerk geplaatst, want, zoo zegde men, het was een beeld van waarde en kon mogelijk door een of ander liefhebber worden verduisterd. Het dichte traliewerk

belet in alle geval dat het bedrog aan het licht kome! Het oorspronkelijk kunststuk zelf wordt zorgvuldig bewaard in een ...salon.

Wat denken de heeren van de Burgerlijke Godshuizen daarover?

Zou het geen tijd worden dat een onzer gemeenteraadsleden het college nopens dit oneerlijk bedrijf interpelleere. Het geldt hier noch min noch meer het kunstkarakter van Brugge in wiens naam nochtans anderzijds zooveel dwaasheden worden begaan.

Een jaar of zoowat geleden heeft een plaatselijk onafhankelijk blad(1) terloops de aandacht der bevoegde overheid op bedoelde beeldschennis gevestigd. Tot hiertoe werd geen enkele maatregel getroffen. Waarom, of moet men misschien de eene of de andere compromitteerende medeplichtigheid vreezen?

De oorlog in Dickebusch en omstreken

(Vervolg van Biekorf 1923, XXIX, 260).

*1914. Zaterdag, 28*n *November*. Veel geschot Bommen alover den Vijven alwaar er kanonnen staan, aan Dumoulin's en Goudeseune's. Leopold Vandevoorde sterft schielijk op 't hof te Henri Baes', na de absolutie te hebben ontvangen van een soldaat-priester. Heden is de Koster wêere van Boeschepe waar hij naartoe eerst gevlucht was.

*Zondag, 29*n. Wel 25 missen. Ten acht'-en-half groote soldatenmis met sermoen door aalmoezenier Vignes. Ten 9n begraaf ik in de weide, in den grooten put te midden de franschen, een duitschen gekwetste, overleden in den verpleegstand van 't klooster. De stand van Vandenbroucke's is weg.

Vandaag wat stilte. Yper, aan 't hooren, is reeds schrikkelijk verwoest, en wordt nog alledage besmeten. Veel dooden reeds, waaronder E.H. Leys, kapelaan van

(1) Dit zal zeker *Biekorf* (1920, bl. 276-277) geweest zijn?

S. Pieter's, getroffen (omtrent den 12n) binst dat hij een berechtinge deed in een kelder. Veel menschen zijn er toch nog; en zelfs nogal volk van hier gaat derwaard achter ware (meest achter dingen die elders niet meer te krijgen 'n zijn). Niet nochtans dat er iedereen binnen geraakt. Van priesterswege zijn daar nog EE. HH. Delaere, pastor van S. Pieter's, Dassonville, pastor van S. Jacob's, Breyne, Roose, Verriest, kapelaans, en Z.E.H. Deken De Brouwer die nu evenwel na een bloedspuwing is weggevoerd naar Poperinghe.

Dezen namiddag Vespers voor de soldaten, met sermoen.

Maandag, 30n in Slachtmaand. Van ten vijf'-en-half, schrootboomen. Ten zes'-en-half, voor omtrent heel den dag, aanval vanwege de franschen... met groot geweld maar ook met groote verliezen. Trouwens de Duitschen geraken te zeer versterkt, en zijn te wel geriefd van mitrailleuzen, van kogelspuiten zoo sommige Hollanders zeggen. De aflossinge van mannen in de vechtgrachten gebeurt enkel nog in den donkeren, 's avonds ten 5 1/2; en 't eten ook in den donkeren draagt men hun 's morgens ten 5 1/2: dit eten wordt hier gereedgedaan. 't Ver keer voor ons is weder vermoeilijkt, en een belgsche gendarm is toegevoegd aan de fransche.

Dinsdag, 1n in Wintermaand. Schieten, altijd maar schieten. Anders niets bezonders. 't Aantal soldaten vermindert.

Uit reden van de overbevolking, ook van de slordigheid van 't krijgsvolk, dan nog van 't jammerlijk gemis aan een opreinigingsdienst, en wellicht van nog veel andere oorzaken, is op de streke een ziekte uitgebroken, de afloop, waarvan de menschen weinig af te zien hebben, maar waarvan de oude of kranke lieden vertrekken. Ook vannuvoort weinig dagen zonder berechting. En wat niet meêhelpt om de plage te keeren, is dat er ten allen kante doode peerden liggen welke de franschen... laten liggen.

Vandage misse gezongen ter eere van S. Elooi. En omtrent alledage nu weer zingende missen.

Woensdag. Geschot. Nogal wel.

Donderdag. Minder. Bezoek van E.H. Pastor en biecht voor den 1^{n} Vrijdag der maand.

Vrijdag, 4^{n}. Een 200 HH. Nuttingen. Ten achten mis door den aalmoezenier voor den kapitein die gedood is in de schuur van het Bellegoed. Dan voert men het lijk over naar Boeschepe waar de begraving gedaan wordt. In de mis is aanwezig heel zijn geschutsploeg.

Weeral veel bommen aan Yper-Kruisstrate.

Zaterdag, 5^{n}. Schrootbommen in den Vijver, aan den burgemeester's waar men rechts bitterpeen is bezig met uitdoen, en aan 't Zweerd.

Zondag, 6^{n} *in Wintermaand*. 150 HH. Nuttingen. Ten acht'-en-half krijgsmis, met wijding en opstelling van een groot kruis in de begraafweide van H. Thevelin. Erop staat er: dat het werd gegeven door de berrie-mannen van de 32^{e} afdeeling ter eere van hunne gesneuvelde broeders.

Heel den dag veel gebommel en vlieging.

Maandag, 7^{n}. Een hondenweder. In den namiddag biecht voor morgen. Een 50 biechtelingen, daarbij E.H. Pastor die is komen biecht hooren, en ik en de koster, zijn in de kerk als almeteens een schrikkelijke besmijtinge over ons dorp losbreekt. Van vier'-en-half tot zes'-en-half schroot- en springbommen. We hielden ons gesloten in de bergzale van 't sakristij, en hoorden omtrent alle vijf minuten een vreeselijk gezoef met daarachter een vervaarlijke ontploffing. Geheel het machtig kerkgebouw daverde, en menigen keer rinkelde er glas alover den grond, van schroot of kogels wellicht die door de ruiten vlogen, 't Was eendelijk benauwend. 's Anderdags vernamen we dan wat en waar. Op 't land voor 't Schoonhuis een put waar men twee peerden kon in begraven. Nog vier andere dergelijke putten alom. Brake links en rechts, ruiten ingeslegen, maar geen huizen verdelgd noch menschen getroffen.

Dinsdag, 8^{n} *in Wintermaand*. Misdag. 150 menschen ter H. Nuttinge. En weerom veel liên op de vlucht.

Ondertusschen nu en dan wat gebom in de nabijheid van 't dorp.

*Woensdag, 9*n. Slecht-slecht weder. De legermannen die afkomen uit de strijdgrachten zien er afschuwelijk uit van de modder. Veel van die grachten, schijnt het, liggen verzopt en vol water. Ook niet weinig soldaten weten van dikke en vervrozene voeten door de schuld van de koude en de natte. Die dutsen, ze zijn te beklagen. 't Volk dooreen heeft er deernisse in, maar... is op zijn weêrhouden geworden, omdat er onder hen zooveel deugnieten loopen. En alzoo moeten 't de goeden met de slechten bezuren.

In onzen waschkeuken hebben we nu eenige ‘fantassins des montagnes’, bergdravers met roô broeks en platte blauwe klakken. Onze alpenjagers waren meer voldoende, moedige en knappe gasten ten anderen, de ‘zwarte duivels’ zeiden de Duitschen.. Hier zien we thans van alles verkeeren. Stropbroeks: roô, 't zijn de zwaven of aanstormers; en grijze, de ‘tirailleurs algériens’, deze zijn uitzwermers. De laatsten half zwart, en half wild, zijn alleszins uivalligaards. Dan nog eenige peerdeliên, meest jagers en huzaren, ook wat dragonders en kurassiers, en enkele spahi's.

In den voornoen is de verpleegstand weg van de 32e afdeeling, tamelijk goed volk, die nu gaan op 't hof van Vandenbussche's langs den steenweg van De Clytte op Reninghelst. De Staf van de 31e vertrekt in den namiddag.

Vandage komen kisten toe bij de macht, met kleergoed voor de soldaten. Veel panen broeken. Vannuvoort immers zal men zien allerhande gekleedsel, in 't belgsch en in 't fransch leger om 't even, zoodat het dikwijls zal moeite kosten om het volk uit te kennen. Allen avond ook wordt er wijn uitgedeeld aan de mannen alhier, en evenook wijn gevoerd naar de grachten.

Een hulp stand wordt ingericht te Benj. Dequeker's en te Miel Thulie's, waar dan verder verschillende soldaten zullen worden begraven.

Overigens weinig gebuisch. In den voornoen enkel wat schroot bij Benjamin Queker's.

Ten drie'n een begraving van kapitein Planche. Heel zijn drom in 't gelid biedt hem de eere.

(*'t Vervolgt*)

[A.V.W.]

Mengelmaren

C.H. Amaat Van der Plancke†

Gewezen bestuurlid van 'BIEKORF', en ons tot den laatste toe innig toegedaan. Vergeten we hem niet in onze gebeden.

Koster Scherpereel†

Op 16^{n} in Wintermaand 1923 overleed te Dudzeele bij Brugge KOSTER SCHERPEREEL, geboren te Pitthem in 1842. Twee en vijftig jaar lang, was hij koster te Dudzeele, en een der beste Orgelisten van West-Vlaanderen. Een goede vriend was hij van P. Vyncke, toenmaligen Onderpastor; een Kristen Vlaming van den ouden stempel, lid van *de gilde van St. Lutgardis*, een der eerste inteekenaars van '*Rond den Heerd*' en van de '*Vlaamsche Vlagge*'. Hij hielp destijds voor onze vlaamsche werkmansjeugd de gunstig gekende boekjes van Mgr, de Ségur vervlaamschen. Met hem verdwijnt een man die gehecht was aan zijn ambt, en het als eene groote eer aanzag als kosterclericus den Heer te mogen dienen. Moge zijn voorbeeld tot stichting strekken van ons hedendaagsche Westvlaamsche kosters!

Heer HENDRIK SCHERPEREEL, was de vader van onzen Eerw. vriend en medewerker Clemens Scherpereel, legerherder in 't bezet gebied (Aken, Lothringerstrasse, 69). -

'n Zaagt ge, vroeger tijds, hier en daar te lande, te midden de stikken, d'overblijvende pracht-eeken niet, die machtigen zeegbaar, de streke versierden? - Ze wierden geveld met al de schoonheid die er in leefde en uitschoot. - Hendrik Scherpereel, boven de 80 jaar, was *een* van die taaigestamde, van die zeldzame boomen uit het noorden van Brugge. - Hij ook is verdwenen, en 't doet zuiver aardig hem niet meer te zien, daar waar hij zoo heerlijk zijn hoofd in de lucht stak.

Kloek van lijve, schrander van geest, voorbeeldigen huisvader, trouwe vriend, vurige kristen, vlaamsche ziele, kunste-

naar van top tot teen! - O 'k zie en 'k hoore hem nog op zijnen orgel, te Dudzeele! wat ooge! wat grepe! wat dreunend geluid waar zijn gemoed in rilde, en waar van onder zijn gespierde vingers, 't golven van zijn herte deurespoelde. - Zijnen orgel bleef zijn leven, en 52 jaar lang daar, mocht de kunstenaar dagelijks al de beslommeringen en al 't loos gedoe van de wereld vergeten. - In Hendrik Scherpereel vonden we 't roerend en 't werkend beeld van ons oude verstandige vlamingen: - al die hem kenden 'n zullen hem nooit vergeten.

R.I.P.

Met *Scherpereel* wat schoone namen nog onder ons Kosters en Orgelisten van West-Vlaanderen! - *Bruynooghe, Bringier, Bulcke, Cafmeyer, Clement, Danneels, De Bo, Degraeve, Delodder, Derdeyn, Desmet, Devaere, Bevriendt, Dierixs, Fol, Ghesquiere, Lommez, Moerman, Petit, Retsin, Schotte, Soete, Tanghe, Valckenaere, Vandenabeele, Vandenweghe, Vanhaute, Van Houte, Van Keirsschaever, Van Steenbrugge, Vanthuyne, Vermander, Vermeulen, Verthé, Veys, Vilain, Willems*, - wie gaat het aan om daar entwat over te boeken?

A.M.

[Nummer 2]

Vertelselkes van tooverij van tooveraars en tooveressen
Uit het Fransch-Vlaamsche

(Vgl. *B*. 1923, XXIX, bl. 133-137).

(Aldaar is aanwijzinge naar andere dergelijke Fransch-Vlaamsche zanten, met de gronden erbij der ingeroepen getuigenissen).

VI. *Hazen! En vervlekt 't waren tooveraars.*

't **W**AS in den tijd dat de beesten spraken, zeggen de menschen .. Maar die tijd 'n zal nog niet lange geleên zijn, toch als ge moet voortgaan op 'tgene een keer gebeurd is aan Gieljom Claerbout die 't ons zelve verteld heeft. - De man is dood en begraven: omtrent de jaren '80...

Gieljom zette eens uit achter wild, en 't was vroeg nog... bij 't eerste limmen van 't daglicht, van vóór dat de

eerste misse lood. Hij kwam op een stuk land, en zag er een haze voorbijdretsen, met nog een die volgde, en nog een, en nog.- ‘Ma' kijk'! Hier mijn roer! En erachter!’ zei Gieljom, over-gezind, hoewel aardig ervan. Maar 't kwam nu een haze rechte naar hem gewipt,... en die hem daar zat op zijn eeuwig gemak in 't nat gerzeke vòòr hem, en die zegt tegen hem:

- Alwaar-òp zijn hier mijn maten voorbij da'?

Gieljom trok lijk ineen. Hij had 't weg dat het tooveraars waren.

En voort, zoo snel als hij kon; en hij lei er een door dan - heel stille - en zwoer: ‘ze'n gaan me zoo vroeg niet meer zien op de stukken’.

VII. *Een die den duivel deed uitkomen.*

Pier Fever was klokluider te Nipkerke, 'n wever van ambocht, en hij was 't die me wist te vertellen hoedat hij een keer was gaan kaarten, met vrienden van hem, naar Jan Baye's, die den naam had van tooveraar, en die woonde in een kotje, in een klein kruipuitje nu lange reeds afgesmeten, maar welke toen stond rechtover alwaar dat nadien 't Oudemanhuis gebouwd werd.

Een van de kaarters verloor zonder stoppen, en moê van verliezen, kwam kwaad en verwenschte 't.

- 'k Wil', zag ik den duivel aan 't spel in mijn plekke, zei hij. 'k Weet 's wonder, zei hij, of hij slimmer zou zijn.

- Ja, is 't om den duivel te zien, antwoordde Jan Baye, dat en is niet stijf moeilijk, beidt maar e' letje.

Hij ging dan in den heerd gaan staan onder de schouwe, en ontbood er den duivel beneênwaard, al er gruwelijk leelijk-doende met ijselijke woorden.

En seffens daarop hoorden ze een schabouwelijk geruchte; 't grijmsel kwam neêregestort in den asschen; en de ketel danste, en sprong op van den hangel.

Pier Fever en vrienden 'n vroegen achter geen verder vertoog, en stoven buiten zoo zeere als ze rekken kosten.

Maar men mag het voor de waarheid gelooven, ze'n hebben nooit geen voet in dat kot meer gezet.

VIII. *Tooveresseteekens.*

Ten uitkomentijde ziet men dikwijls ‘varende vrouwen’[1], ttz. wervelende windjes die 't drooge kruid en de blaârs omhooge doen konkelen: dat zijn tooveressen, zegt men, die ongezien daarvoorbij varen.

Ookal, wanneer m'in den heerd, uit een blok, als een lek van het vuur oplaaien ziet, dat is een teeken dat er een tooveresse 'bij aan den heerd is.

IX. *'t Geestelijk... ‘kan entwat’.*

Aan de kanten van Wormhoudt, wordt er geloofd dat de Seminaristen (maar niet de priesters) kunnen maken dat ze ineens nietmeer zichtbaar en zijn.

Koba Van Heeghere vertelde dat er eens, op een kermistjen ievers twee Seminaristen aanwezig waren, en dat ze daar al met een keer verdwenen, en dat ze dan de borden afnamen en weêrestelden... al voor de leute. En den volgenden nacht hoorde de boer een licht gerucht aan zijn bedde, zonder dat hij iets kon ontwaren: 's morgens 'n vond hij zijn blauwen kiel niet, noch zijn vest ook niet; maar de twee jonge Geestelijken, zijn neven, brachten ze hem weder, al geildig hem uitlachende.

Men wil ook dat bij een brand, sommige priesters het vuur kunnen tegenhouden, ‘afsnijden’, beletten van verder te gaan[2].

(1) Des ‘dames de vent’ zeggen de Walen. Vgl. DBo, o. 'tw. ‘Varen: varende vrouwe’.

(2) Dit wordt geloofd heel ons vlaamsche land door: in een brand, een geestelijk man ‘kan entwat’.
Evenwel daarin, en in andere ‘machten’ die men hem toekent, komt altijd alles uit op stichting van goed, of op verdrijving van kwaad. Nooit 'n heb ik hooren vermonden in 't volk, dat de priester ervoor wordt aanzien zijn macht te gebruiken om de lieden te schaden of hun goed te ‘vervuilen’.
E.H. Karel Vanhoutte zaliger, herder gestorven van Gheluvelt, een eerste kenner van volkswetendheid, heeft me dikwijls vóór den oorlog van een heel wondere macht van den priester gesproken. In Vlaanderen, zei hij (en, ingezien 's sprekers verleden, dit zal ievers meerbestaakt ‘in 't Oosten’, ‘in 't Houtland’ geweest zijn), gelooft men tamelijk algemeen dat een priester over 't water kan gaan, mits daartoe enkel zijn bovenkleed erop open te spreiden, als een vlot om erop te staan... zooals van enkele Heiligen in hun Leven verhaald wordt.
L.D.W.

De priesters komen tusschen voor veel. 't Gebeurt dat ze 't kwaad kunnen ‘keeren’ zonder uit hun huis een voet te verzetten. Maar anders, ze moeten gaan ‘waar 't hem houdt’, bv. om ‘af te lezen’ ‘te wijden’ of ‘huizen te onttooveren’. Wat dit alles betreft, zoo vertellen de menschen, ze hebben er dikwijls veel last meê; en, tegen dat 't uit is, staan ze dikwijls van onder tot boven in 't zweet. En, wat die bezwerende priesters dan ook doen, is alle menschen heeten de deur uit te gaan, omdat het aleens voorvallen kan dat, onder 't verlaten van 't huis, de duivel, uit wrake, luidop en duidelijk de zonden uitmoorelt van den man die in Gods naam hem alzoo kwam verjagen.

Maar als ge spreekt aan de priesters van al zulk getoover, ge zult 't zien, ze steken 't aan kant. En, ondervraagt g' hen daarover, ze 'n zeggen niet dat 't niet en kan zijn - 't en ware geen waar -; maar ze doen of ze 't niet en verstonden, en ze gaan aan wat anders.

[M. D.L. C.]

Nieuws.

EEN' waarheid is 't, zoo oud en zoo
versleten als de straat,
dat onder Godes blijde zon
geen nieuws meer 'n bestaat.
't Schijnt nagelnieuw den eersten keer
en elk zet wonderende oogen;
't en duurt geen tijd of 't nieuwe moet
zijne oude tanden toogen.

't Is altijd oud en eender en
zoo schrikkelijk hetzelfde,
ge meent ge zijt er de eerste, en komt
de negen-, tiende of elfde.
En hij die meent dat hij met nieuws
'n mensch verbluffen zal
is meestendeels en onbewust
nog de oudste gek van al.

Waar gaat 't nu met de kunst naartoe?
- 'Wij banen nieuwe wegen!'
Zoo roepen cub- en futurist
en dada-ist ons tegen.
't Is wel! Maar waarom 't oud niet deugt
hebt ge ons nog niet gezeid
noch tot wat versche wereldplan
uw nieuwe gang ons leidt.
- 'Uw geest is te eng, te ruw, te bot,
ge moet... ge zult hem slijpen
zóó scherp dat hij al 't fijne van
ons raadsel kan begrijpen:
want ja! we weten 't zelve niet,
en 't komt er niet op aan
zoolang of dat wij, ik en gij
den nieuwen weg inslaan.

Wij gieten verzen, zonder maat
of rijm of tal of voeten,
en klinkt het niet zoo botse 't, en
al de oude dichters moeten,
ootmoedig, zelfvergetend, waar
ons kunstkot rijdt voorbij,
onthouden dat ze dom zijn, en
eerbiedig staan op zij'.
Wij gaan vooruit, wat 't einde zal
of 't slot zijn, dat 'n roekt ons;
wij smeden nieuw gepeins en gij
te volgen nooit en zoekt ons!

Was 't eertijds ‘eert den vorm’ en was 't
de kunst al voor de kunst,
nu moet de vorm den kelder in,
't gedacht is aan de gunst.

Thans bouwt men geen paleizen meer
noch kerk noch hof noch huizen,
maar monsters van cement, *abri*'s
met gaten in en buizen.
Men metst niet maar men giet al die
onooglijke gedrochten,
die scheef gaan en die scheuren en
die staan als hellekrochten.
't En is noch jeugd noch vreugd meer aan
noch zekerheid noch zin,
't en zit niets anders meer als de al-
derlaatste mode erin.
Men schildert en men klakpot en
men smeert de verw op 't doek
en niemand die er kop of steert
aan vindt, hoelang men zoek',
of vraagt men naar den zin, men wordt
met kracht ge-excommunieerd
omdat men niet verstaan wil hoe
dat al *symboliseert*.

Zoo gaat het sedert Adam eerst
de mode in 't leven bracht,
een gek is hij die nieuws al van
dat modekraam verwacht.
Het nieuwe liedje is 't oude liedje,
en weet gij wat, mijnheeren,
een oud vertelsel zal misschien
veel nieuwe wijsheid leeren:
Er was een man, die had een hoed
en die en had maar één,
't vertelsel meldt niet of die hoed
een groote was of 'n kleen.

Hij liet zijn hoed - en liet de mod'
heur dwaze gangen gaan -
maar doodbedaard van boven op
zijn kalen knikker staan,
en met dat zelfde kopsieraad
en zonder te verzinnen
gerocht hij zesmaal uit de mod'
en zesmaal weer erbinnen!

CAES. GEZELLE.

‘Ten 6 u. zeer stipt’.

'k **B**EN genood op een speeltje ‘ten 6 u. *zeer stipt*’, 't En is den eersten keer niet dat ik er zoo moet zijn ‘ten zes uur *zeer stipt*’. Maar iederen keer dat ik dat hoor ‘ten 6 u. *zeer stipt*’, 'k zit er danig meê in.

Dikwijls staat erbij: ‘*deuren* open van ten 5 1/2’; en dit geeft me nog den daver ertoe: ik neem aan dat ze de zaal verluchten een half uur lang op voorhand; zelfs 't heeft me reeds wonder geschenen dat het er niet bijstond van de vensters ook: ‘deuren en vensters allemaal wijdgat open van ten 5 1/2 voort’... Daarom durf ik er nooit te vroeg aankomen, om in dien eendelijken trek niet te zitten; maar te laat komen mag ik ook niet want het spel begint ten 6 u. ‘zeer stipt’! 't Is moeilijk om stipt op het stip aanwezig te zijn.

Aan een anderen kant, ‘zeer stipt’ dit begrijp ik niet goed. *Ten 6 u., ten zessen, op d'slag van den zessen* dat versta ik; ‘ten 6 u. *stipt*’ ook, dit is immers ‘stipt’ op het stip van 6 u.’... Maar ‘*zeer* stipt’? Is er iets stipter dan stipt? Of zijn de liên nietmeer stipt, en bedoelt men: ‘op zes u. stipt, wezen de menschen zeer stipt om stipt er te zijn’?

In alle geval, eertijds zei men ‘6 u.’, dan ‘6 u. stipt’, nu ‘6 u. zeer stipt’; en hoe zal men zeggen daarna: nog stipter dan zeer stipt?

Of is 't allegaar weer om het fransch na te zeggen, 't belgsch fransch: ‘à 6 heures très précises; portes ouvertes depuis 5 1/2’? 't Is mogelijk, *immers* mijn uitnoodiging komt uit van een kring die het hoog meent met ‘degelijk algemeen Nederlandsch’

BROM.

Verzen vertalen en Gezelle...

VERTALEN is lastig; verzen vertalen is lastiger; verzen vertalen in dezelfde maat, met de rijmen op dezelfde plaatse als in 't oorspronkelijke, is 't allerlastigste dat er bestaat. En toch...

Wie dichters kent in hun eigen taalvorm, bewijst, en met grond van redenen, dat ze in verzen onvertaalbaar zijn; zoo bewees het Pater Haghebaert zaliger voor Dante, in de voorrede tot zijne prozavertaling, en hij heeft gelijk... En toch gaat men voort het te beproeven, door in onze en andere talen in versmaat Dante over te dichten. 't Is nu onlangs bij ons weer gebeurd - de naam van den overzetter ontsnapt mij nu - en 't blijkt beter dan de twee vorige pogingen. Die vertalers hebben ook gelijk, al zoowel als Haghebaert, omdat het vers, de meest treffende *vorm* in 't oorspronkelijke, toch ook op zijn weergave roept, als men den dichter begeert de andere taal te doen spreken. Neem eene vertaling van Homeros in 't allerbeste proza; zij voldoet *toch* niet. Dan nog liever Vosmaer's metrische wedergave, al voldoet zij ook niet, wanneer men in 't grieksch de vertaalde reken doorzien en doorvoeld heeft in hunne maat en beelding... Van Vergilius ken ik geen goede vertaling in gelijkende verzen: die van Chaillet is al te flauw. en Vondel volgt, met veel bij- en nevenwerk, de berijmde ‘Alexandrijnverzen’.

Ja 't is lastig!

Vertaal me bijvoorbeeld eens uit St Thomas:

Verbum caro panem verum
Verbo carnem efficit.

Al zijn hier nu nog geen rijmen, laat eens dien her- en weerslag van *verbum caro* en *verbo carnem* tot zijn recht komen, om van *panem verum* nog te zwijgen.

Beproef, ja:

't Woord dat Vleesch is doet waar brood met
't enkel woord in vleesch vergaan...

of zoo iets... Maar hoe zwak!

En uit ‘Verbum supernum’:

In mortem a discipulo
Suis tradendus aemulis,
Prius in vitae ferculo
Se tradidit discipulis.

Ieder woord heeft zijn tegenwoord: *In mortem, in vitae; aemulis, discipulis; a discipulo tradendus, discipulis se tradidit*... En dan de mate en 't rijm bewaren!

De groote moeilijkheid, om uit latijn te vertalen, is dat de uitgangen van 't latijn, aan 't zelfde woord, een kortgedraaiden en volstrekt verschillenden zin geven die wij met twee, drie en meer woordekens moeten verwateren: *tradendus*, ‘op 't punt staande overgeleverd te worden’!! Op zijn minst ‘te leveren, te geven’... Ik heb het wel honderd maal in mijn leven beproefd, en 'k durf alleenlijk niet schrijven wat ik bekwam.

Een die 't in die kerkzangen ver gebracht heeft, is Eerweerde Fr. Drijvers, zaliger; maar ziet, naast veel gelukkige slagen, hoeveel onvermijdelijke zwakheden en verwrongen gezegden[(1)].

Gezelle heeft, nog best van al, den ‘Dies irae’ vertaald, in zijne Kerkhofblommen, en toch:

(1) De bovenbedoelde strophe van ‘V.S.’ is bij hem, en niet slecht:

Als reeds een leerling Hem ter dood
aan zijn vervolgers leev'ren ging
gaf Hij zich zelf als levensbrood
nog eerst aan zijn apostlenkring.

Maar de verplaatsing der woorden maakt, dat de tegenstellingen niet meer, of veel minder, treffen.

Quaerens me sedisti lassus
Redemisti crucem passus,
Tantus labor non sit cassus.

Jesu! moe van zoeken naar mij
hebt Ge 't Kruis geleên, en daar mij
toch zoo dier gekocht, och spaar mij!

Waar is *sedisti* (*redemisti* daarop slaande), waar is *tantus labor*, en *eassus?* Waar die zwaarheid van *lassus*, *passus, cassus?*..

In bijna elken bundel van Gezelle vindt men van die vertalingen uit kerkgedichten: ‘Jam lucis orto sidere’, ‘Te lucis ante terminum’, ‘Creator alme siderum’, ‘Ave Regina caelorum’ en andere meer, en naast veel schoons, vindt men daar overal ook de onvermijdelijke speuren van den lastigen strijd tusschen taal en taal, in den band van 't vers gedwongen.

Het is veel schooner, wanneer die band wat losser mag zijn.

In *Biekorf*, 1906, bl. 360 lees ik:

‘In 1889 vroeg Senator Lammens aan Gezelle, het

O Crux ave spes unica
Mundi salus et gloria
Adauge piis justitiam
Reisque dona veniam

te willen verdietschen om onder eenen Calvarieberg te zetten. Gezelle dichtte:

Gekruiste God die voor mij staat
des werelds eere en toeverlaat,
gekruist, gekroonde Jesu zoet,
onze eenigst hope ons eeuwig goed,
ik groete en bidde: reikt, o Heer,
al die rechtveerdig zijn, nog meer,
en geeft, door al uw lijên en bloên
vergiffnisse aan die kwalijk doen.

Maar voor acht verzen was er te weinig plaatse, en daarop schreef Gezelle:

O Kruis dat al ons hope draagt,
al 's werelds eere en vrijheid schraagt,
vervroomt ze al die uw spraak verstaan,
vergeeft ze al die u tegengaan’.

Heeft het Latijn zijne moeilijkheden, andere talen hebben de hunne, 't Fransch, bij voorbeeld. Zoo 't blijkt uit Caesar Gezelle's uitgave: *Zantekoorn van G. Gezelle's dichtveld*, bl. 199, heeft eens iemand aan onzen Dichter gevraagd, ook om onder een kruisbeeld te zetten zeker, de overbekende verzen van Victor Hugo in 't Vlaamsch over te dichten:

Sur un crucifix.
Vous qui pleurez, venez à ce Dieu, car Il pleure.
Vous qui souffrez, venez à Lui, car Il guérit.
Vous qui tremblez, venez à Lui, car Il sourit.
Vous qui passez, venez à Lui, car Il demeure!

Het onvertaalbare is juist de gelijkluidendheid en evenwichtigheid van ieder vers: *Vous qui... venez à... car*. Het is fransch van top tot teen; klaar, ‘symétrique’; en 't is oppervlakkig christen op zijn Hugo's: weinig dat eigenlijk onder 't *Kruisbeeld* bijzonder of uitsluitend past, maar 't heeft zijn eigen kunstigen vorm. Gezelle poogt en poogt:

en 't weenend
O mensch die weent komt God die weent op 't kruishout nader
en krankheid is
O mensch die lijdt, Hij lijdt, zijn lijden is uw kracht
minzaam
Bevreesden vreest hem[1] die al stervend op u lacht

Voor 't vierde vers zijn er drie pogingen:

die u voorbij ziet gaan
a) en u voorbijgegaan blijft onvergankelijk vader[2]
b) O mensch die henengaat hij blijft en is uw vader
c) en gij die henenvaart hij zegt ik blijve uw vader.
de kruisgod blijft uw vader.

Raapt daar nu 't beste uit, 't blijft zoo verre nog van de gladde redematigheid der fransche verzen. En pijnt al wat ge wilt om er nader bij te komen, 't is wat! B.v.:

(1) Zou G. wel geschreven hebben: *vreest* hem? Zijn geschrift, als hij krabbelt, is dikwijls zoo onduidelijk! Zou er niet staan, b.v.: *naarst* hem, van ‘*naarzen*’, naderen? *Vreest hem* valt toch zoover buiten den zin!
(2) Erstaat gedrukt: *verder*, maar dat is zeker een misse.

O mensch die weent kom bij dezen God: Hij kan weenen.
Gij mensch die lijdt, kom 't is Hij die 't leed verzacht.
Gij mensch die beeft, kom bij waar Deze u tegenlacht.
Gij die vergaat, kom, deze God gaat nimmer henen.

Een beetje nader, ja, maar die *Vous qui* en die *car* willen op de weegschale niet blijven, en 't schommelt al verschillend... onmogelijk! Daarbij, dat fransch en moet naar geen vaste zwak-sterke tijdmate zien; 't vlaamsch wel, zelfs als 't *zulke* verzen vertalen wil...

Zou die poging van Gezelle misschien niet gemaakt zijn in 1879?

Waarom? Neem *Rond den Heerd* van dat jaar, in nummer 39. Daar leest gij:

Omme te zetten beneden de voeten van eenen gekruisten Lieven Heere, gesneden geverwed ende vergoud na den zin van de kerstenvlaamsche kunstenaars die leefden omtrent de jaren als men schreef n. Chr. 1300.

Klaar bloed en louter wonden
daar hangs Du, aan den hout,
gestraft voor mijne zonden,
gegalgd om mijne schoud:
om Dij zoo wille ik leven,
om Dij zoo wille ik lijen
die 't lijf mij hebs gegeven,
en 't sterven niet ontzien.

11 Oest 1879[1].

Dat is geen vertalinge, maar een eigen gedacht, en hoeveel christelijker, inniger en beter passende bij 't *Cruce*, dan die zoet-zeemende, half christen, fransche Hugo-rijmen. ‘Naar den zin, waarlijk, van de kerstenvlaamsche kunstenaars die leefden omtrent 1300!’ En naar den zin van dien kersten-vlaamschen Dichter, die omtrent de jaren 1850-1900 in nieuwe tale den ouden geest wilde verwekken, die onze voorouders bezield hadde!

Verzen op 't H. Kruis staan er zeer vele in zijn werk.

(1) Nu in *Kleengedichtjes, Laatste XXXIII*, 1.
Mijn gedacht is, dat hij de verzen van Hugo heeft laten varen, en toen een eigen, vlaamsch-christen opschrift voor zijn vrager gemaakt heelt... Zeer mogelijk.

Iedere zoeker kan ze vergaren en vergelijken. Maar wat iedereen misschien niet heeft opgemerkt, is dit: Al zijne dichtboeken, na Dichtoefeningen, opent Gezelle met een gedichtje op 't Kruise Christi.

Dichtoefeningen niet, daar is 't: *Principium a Jesu*, en 't Kruis en wordt er niet vermeld, de Dichter heeft de gewoonte nog niet ingezet. Maar sedertdien, zie maar:

1860. XXXIII Kleengedichtjes.

I. Met 't kruis in top
zoo varen wij
door 't wereldtij
ten hoogen Hemel op!

In de vermeerderde uitgave van 1880: DRIEMAAL XXXIII KLEENGED., begint zelfs ieder van de 3 afdeelingen evenzoo.

Andere xxxiii:

1. Ware Wijngaard, *Jesu-Christe*
die voor mij hebt, *voluisti*
stervend hangen, *pependisti*
aan het Kruis, *ridebant isti*;
mihi quoque spem dedisti!

't Stond eerst in *Rond den Heerd*, 1866, bl. 262.

Laatste xxxiii.

I. Klaar bloed en louter wonden...[1]

1862. Gedichten, gezangen en gebeden.

Na de Inleiding, 't eerste gedicht:

Kruiske, kruiske, goed begin,
heeft het kruis toch wonderen in!

1876. Kerkhofblommen, 4e uitgave door het Davidsfonds te Leuven.

(1) Zie boven, bl. 36.

In de eerste uitgave stond alleen de begravinge van Ed. Van den Bussche. Vanaf de 2e komt erbij: *Bezoek aan 't graf*, dat een roerende hulde is aan het Kruis:

> ‘Komt hier’, zei een stemme, aan het Kruis, ‘hij ligt hier,
> komt hier’, zei een stemme, ‘aan het Kruis’.

O stemme van 't houtene Kruis
o Kruis van den Heere, gegroet,
gij blozende Vrucht aan den edelen boom,
gekruiste Verlosser, gegroet!

enz., geheel het overige voort

En als in 1878 de bundel in de nieuwe uitgave weer vermeerderd wordt, 't eerste nieuw gedicht sedert 1876 bijgevoegd, is:

Het Kruis.
Het Kruis ontliet den mensch
uit 's vijands helsche banden... enz.

(Gedicht in 1870).

1880. Liederen, eerdichten et reliqua.

't Eerste gedicht is *Kruislied*, gedicht in Februari van dat jaar voor de Missie te Deerlijk:

Aanschouwt Gods Zoon aan 't kruise gedaan
en zegt: Wie zal Hem nu nog verachten
als Hij met onze schulden belaân
Hemzelven heeft voor ons laten slachten?
Neen, neen, wij gaan
volgen voortaan
meer ende meer
't kruis van den Heer.

1893. Tijdkrans. Voorhang:

O Kruis, beginsel en volending
waarop de Zoon van die mij schiep
gegalgeboomd ontsliep;
O Christi Kruis, doorprent mij diep
met het bewustzijn mijner zending!

Het gedichtje moet al wat ouder zijn, zoo 't handschrift aanwijst dat ik gezien en nauwkeurig afgeschreven hebbe met zijn doorschrabbingen en eerste mate, die eenigszins anders was. Dan, de *Dagkrans* begint met het teeken des H. Kruis zelve:

In den naam des Vaders, zegen
mij, o God, en in den naam
's Zoons en 's Heiligen Geests, te zaam:
op en hand aan 't werk geslegen.

1897. Rijmsnoer. Voorhang, 1.

't Eerste dat mij moeder vragen
leerde, in lang verleden dagen
..... ‘vader
geeft me 'en kruisken, als 't u belieft!’

enz., 't wonder kinderlijk en mannelijk gedicht...

Hadde Gezelle zelf nog mogen zijne verzen verzamelen en uitgeven, na Rijmsnoer, of hadden de uitgevers van *Laatste Verzen* erop gelet, hoe zijn gewoonte was, dan ware daar ook, als eerste gedicht, een kruisgedichtje verkoren geweest, b.v. datgene waarvan wij hierboven spraken, voor Senator Lammens (1889):

Gekruiste God, die voor mij staat,...

of al ware 't maar een strofken of een verzenpaar van een der stukken uit de eerste uitgave van 1901. B. v.:

O Jesu, opgeheven
en hangende aan het Kruis
ik wille U 't beste geven
en 't schoonste van mijn huis.

of:

Zijn eigen Zoon en spaarde hij niet
en liet hem voor mij slachten.

Alleen maar om hulde te doen aan die roerende gewente van den Meester, die altijd eerst zijn kruise miek, of 't kruis groette; want, 't is toch zoo waar, voor hem was 't Kruis de boek geweest, waaruit hij eerst en meest geleerd had.

Hij is dit jaar reeds 25 jaar gaan rusten onder de schaduw van het Kruis. *Biekorf*, gij moet, wij moeten dat op christelijke wijze gedenken.

AL. WALGRAVE

'n Taaleigenaardigheid....

Maar'k en durf het haast niet zeggen achter al die schoone dingen... Wat ware wel het meervoud van de woorden die uitgaan op ‘-gat’ (‘ -gat’ met den zin in van ‘eenling’)? -Voor de andere 'n weet ik het niet, maar voor ‘*zotgat*’, 'n is het ‘zotgatten’ niet, noch ook niet ‘zotgaten’ ... 't is *‘zothoofden*’ denke'k. ‘Contraria contrariis curantur’!

VAN DIEPE.

Veurnambacht en de Overwateringe in 1914.

Naar H. DE HOON. *Le Furnes-Ambacht submergé en 1914. - Rev. Univ. Brux.* 1923-1924. Brux. Weissenbruch, 1924, in 8n, 40 bl., met 2 landschetsen en 3 afbb.

DE Yzer, vanaan Nieuwpoort tot Diksmuide, buikt een weinig; lijkt een boog haast; en de peze van dien boog is de spoorweg die de beide steên verbindt. Het vlak daarbinnen, binnen boog en peze, is 't land geweest dat de Onzen onder water staken ten spijte van den Duitsch: en 't water stond daarin lijk in een groote tibbe, omboord te weten eenerzijds door den linkeroever van den Yzer, of den Veurnambachtschen dijk, en anderzijds door den hoogen berm van den spoorweg zelve; de duikers in dien berm, 28 vaartegaten breede en smalle die eronder liepen, had men eerst dan moeten stoppen, 't spreekt vanzelfs.

Wat er ooit aldaar gebeurd is, reeds in de voorgaande eeuwen, en nu onlangs in den oorlog, is door velen reeds verhaald, en wordt bondig hier hervat.

In 't bezonder voor '14, binst den oorlog: hoe er niemand, vriend noch vijand, dacht op overwateringe, buiten 't volk ter streke zelve; hoe men toch eerst water stak op den 21^{n} in Zaaimaand in de Nieuwendamsche kreke, ttz. tusschen de Plasschendaelsche-vaart en den Yzer, drie staak verre-maar nochtans, en... lijk zonder veel gevolg; toen er nood kwam, hoe men meer wou, doch bleef slepen met het werk - geen die thuiswas in de zake -, hoe de Franschman tegentrok, hoe de Belg lijk niet en dorst; - toch 't werd dringend -; niet wel wetend waar begonnen, hoe men dubde; en de kenders van het werk, de mannen van den waterdienst, hoe ze hadden weggemogen of -gemoeten als b.v. Geeraard Dingens, de eigen sluiswachter van Nieuwpoort die reeds echter 't eene en 't ander had gewezen. - En de oorlog zat zoo slecht, slechter altijd slechter. - Dan

eindelijk, dan hoorde men door Karel Cogge, een grachtwaker uit 't Veurnsche, heel 't waterspel uiteendoen: 't was den 25^{n} in Zaaimaand, op een zondag. Dan verder: hoedat 's nachts daarop en heel den maandag nog, men dus, op het zeggen van dien Cogge, de duikers van den spoorwegberm of afzette of stopte; hoe m'ondertusschen, in een schrik - daar 't zoo eendelijk schuw zat - Nieuwpoort wilde ontloopen, en werkelijk verliet; hoe men daardoor haast aan de sluizen tenden de haven nietmeer kon, te weten van de Palingbrugge, om trouwens aldaardoor den zeevloed in te laten; hoe men daarom, den dinsdag nacht de tij introk aldoor een anderen weg, vanuit de Geule nu, vanvóór de haven, door de oude Veurnsche sluis, en dus langs de oude Veurnsche vaart alonder heur twee bruggen en dóór den hevel van de Kruisvaart, naar de Slijkvaart toe en de Oostvaart... een eeuwige verkonkelinge die weinig vorderde...; hoedat alsdan - want 't wierd geweldig heet te zitten -, op 't alsan-aanhouden van toezichter Bourgoignie en onder 't aanwijzen van schipper Hendrik Geeraert, de kapitein Borlon het toch den woensdag avond aanging om, niettemin ter Palingbrugge, rechtedoor het uitloopgat van 't Veurnambachtsch water, terzelfdertijde meê van de Oostvaart, voor de tij die aankwam te openen... doch weerom niet dorst voordoen; en hoedat op een laatste, den 29^{n} den donderdag des avonds, het ging kop-af kopaan - want 't leger was ten einde -: dan is 't dat kapitein Umé, met schipper Geeraert en drie man, Ballon. Van Belle en Coppe, en nog een handsvol schotters (binst dat de Franschen vanop de haven hen beschoten eerst, al denkende dat 't Duitschers waren) het aanpakten, rechts op den oogenblik dat 't buiten- en dat 't binnenwater reize stonden,...en dat ze 't schuifwerk op- en openkregen, eindelijk... en dat de zeevloed inkon nu en zoele binnenspoelde... en dat ons land gered was. We 'n gaan nooit God genoeg erom bedanken!... De zege was voldongen. 't Was zeven- en-half alsdan, en zes uren nadien kwamen ons Jongens dan terug de schuivers weerom zakken en weerom sluiten dus, toen 't water af zou

gaan. Weer deden ze 't den 30^{n}, den 31^{n}, en ook den 1^{n} nog op Allerheiligen - voorgoed is 't toen geweest - ... Waarlijk op 't uiterste... Want, om den 30^{n} den Yzerslag te winnen en, achter Nieuwpoort, Duinkerke en Kales en Parijs te pakken, (niet denkende ooit op Vlaamsche dijk- en schippersgasten) was Keizer Willem afgekomen zelf, en was te Thielt gaan liggen op verbei... vanwaar hij nu zijn wagen mochte keeren echter! Hij had er niets gezien 't en zij hoedat zijn zege... lag in 't water, en er is in gebleven... lijk overtijd te Groeninghe de Franschen in de beke.

Maar hier 'n was 't nu in géén beke. 't Was in een moddervloed, in 't thoopezijpelsel van zee- en zompewaters; niet in den Yzer dus, of in den overloop daarvan, zooals zoo dikwijls wordt vermond, maar làngs den Yzer voort, dààr in die afgedijkte leegte, of in die zoogezeide tibbe -lijk we ze boven noemden -waarvan de tuite lag te Nieuwpoort aan de Palingbrugge aan 't tweede sluizegat, en die aldoor die tuite langsheen de Oostvaart en de Beverdijkvaart volliep.

En heel die watertocht was mogelijk geweest omdat: ten eerste het land aldaar een twee-drie voet beneên hoogwater ligt, en dat ten tweede ditzelfde land de natte niet en drinkt.

't Is hier de nieuwigheid van 's Steller's werk geweest, van niet zoozeer den Yzerslag te hebben willen vorendragen zelf, doch van veeleer te hebben willen toonen waaruit die slag is mogelijk geweest, streekaardiglijk gesproken. Daarom benutte hij het grootste deel zijns opstels om ons - heel bondig toch en praatsgewijze - den aanleg en de wording van onzen bodem geschied- en huishoudkundig voor te leggen.

Hij is, zegt hij, die kustegrond, een spoelsel van de zee, tot land gemaakt nadien door 't werk van menschenhanden.

Want hoort. De zee, vanvóór de Roomelingen reeds. en in de IVe en in de XIe eeuw, en nog in de XVIe dus menigmaal, brak in alhier, onevenlange toch en ook onevenverre; en liet er turf geworden, en lei

daar zeezand over, en hier en daar dan lichte klijte nog, en schelpzand weer daarboven, en leem op 't opperste. De zee, bij hooge tij, kon meer nog wederkeeren, en zou't nog heden kunnen - eenmaal de duinen door -. Maar ondertusschen, vanaf de XIe eeuw, vanaf den klijtevloed, dewijl hij niet te gerust was op zijn duinen, was reeds de Vlaming doende met dijk en dam te maken, een beetje alom; en ook allengerhand, om 't water weg en aan te hebben naar beliefte, reeds doende met, albinnen en albachten die, nog vaart en zwin en trekgracht aan te leggen... zoodat alzoo, al waterdichte zijnde, ons land kon worden drooggemaakt van berg- en binnenwaters, en weer kon worden overspoeld met bin- en buitenwaters.

Men ziet dat van dat waterwerk ons land's bestaan of niet-bestaan afhong, en afhangt nog, noch min noch meer - voor ‘'t Bloote’ toch -; men zal begrijpen dus dat het bestuur ervan, de ‘Wateringen’ namelijk, altijd iets eigen's zijn geweest, erkend en gerust gelaten door eenderwelk bewind.

't Verleden van die Wateringen verdiende eens, geschied- en huishoudkundig, en werkwijskundig ook, uitvoerig en volledig ingeleerd. En wie bedenkt b.v. dat de abt van Duinen als ‘watergraaf’, en, meê met hem, nog die van S. Niklaai's te Veurne, de proost van Loo en die van Eversam een tijd aan 't hoofd van dat bestuur geweest zijn, zal licht verstaan dat die geschiedenis-teweeg veel verder brengen zou dan 't in een eerste scheen.

L. De Wolf.

Mengelmaren

Doodsberichten

Eerw. Heer *Aloysius Defevere* geboren te Zerkeghem den 3^{n} in Koornmaand 1859: leerde in Frankrijk, waar hij te *Pont-Château* in de Loire-Inférieure tot priester gewijd werd op 29^{n} in Zomermaand 1883. - Hij vertrok als zendeling naar 't eiland Haïti (voordezen genoemd S. Domingo der groote Antillen) in 1889, en was er werkzaam tot 1912. Hij kwam naar Belgen

terug, en overleed op Ste Baafs bij Brugge den 20^n^ in Nieuwjaarmaand 1923.

***

Eerw. Heer *Julius Van Houver* geboren te Westoutre op 8^n^ in Koornmaand 1848. Hij werd tot priester gewijd den 19^n^ in Hooimaand 1873; vertrok als zendeling bij de Indianen van den Mississipi bij den stam der Nathchez (V.S) ten zelfden jare 1873. In 1893 eindigde hij zijn zendelingsleven en overleed te Poperinghe den 21^n^ in Lentemaand 1923.

***

Eerw. Vader *Achiel Soenen* geboren te Poelcapelle op 5^n^ van Grasmaand 1886. Hij leerde aan 't Klein Seminarie te Roeselare, en ging binnen daarna in 't Zendelingenhuis te Scheut, waar hij in 1914 tot priester gewijd werd. Onder den oorlog, was hij een tijd aalmoezenier der belgsche vluchtelingen in Londen (Ealing). In 1915 scheepte hij in te Barcelona, en kwam hetzelfde jaar in Ortous (Mongolen) aan. - De dood had er reeds een aantal jonge priesterlevens weggemaaid; de oversten achtten de streek te ongezond, en E. Vader Soenen werd naar Sina getrokken in den zendingsstand van Ho-Kiao (Apostolisch Vikariaat van Sui-Yuen). - De stand echter, gelegen op den boord der mongoolsche steppen in de bocht van den Gelen Stroom, en op twee dagreizen van de naastgelegen stad, wordt aanzien als de gevaarlijkste van heel Sina. Eerw. Vader Soenen was er vijf jaar werkzaam, met blakenden zielenijver, en vele inboorlingen bekeerden er zich te zijnen tijde tot 't ware geloof.

Op 3^n^ nu in Nieuwjaarmaand ll. kwam de droeve mare aan: ‘Vader Soenen gedood door uiteengeloopen krijgslui; zendingsstand geplunderd’.

Aldoorheen den warboel in 't bewind van Sina, stond inderdaad het verblijf van E.V. Soenen grootelijks voor roovers en plunderaars bloot. Dank zij de tusschenkomst der Zendelingen, die hun bedreigde christenen niet verlaten wilden, was de bevolking, heidenen zoowel als christenen, dikwijls tegen de boeven beschermd geweest. De toewijding van E.V. Soenen en van zijne medebroeders had de gemoederen getroffen, en bijna al de inwoners der streek verlangden even in de waarheden van 't christengeloof onderwezen te worden.

***

Uit de ‘*Osaka Mainichi*’, een dagblad van *Yokohama* (Japan), vernemen wij dat tien zusters der Damen van St Maur door de aardebeving omgekomen zijn, onder andere een westvlaamsche zuster-zendelinge, Dame Helena; in de wereld Juffrouw Van der Heyde uit Oostende.

C.S.

Boekennieuws

Jozef Simons. *Mastentoppen. Schetsen en Verhalen uit de Antwerpsche Kempen.* 2e Uitg. Antwerpen, Sele, 1923[-1924], in-12n, 174 bl. = 5 fr.

We zouden 't willen drukken boven op al de bladzijden van Biekorf: ‘'t is verkeerd van altoos Biekorf te beschuldigen van zoogezeid het Westvlaamsch te verkiezen, of zelfs te willen opdringen boven eenderwelk een vlaamsch, om het te doen geworden tot algemeen e taal’. Dit is verkeerd; en dat komt altijd weer nochtans; en lange gaan ze 't nog herzeggen. Dit heeft Gezelle nooit gewild, noch Biekorf evenmin. Wat Biekorf wil, naar 't zeggen van Gezelle, is 't vlaamsch van 't *volk* doen *gelden*, niet met zijn ruw- of platheid, maar in zijn zwier- en schilderkrachten, met heel zijn macht van schoonheid dus. Dat vlaamsch nu in Westvlaanderen zou putten dus uit 't westvlaamsch: in dezen zin 't scheen ‘westvlaamsch’; maar elders, neemt in Limburg, zou 't putten uit het limburgsch. en daar weer ‘limburgsch’ schijnen; en verder voort alzoo: ten langen einde toch zou 't vlaamsch uit 't vlaamsche volk, nadat het in het zantingswerk meer westvlaamsch of meer limburgsch of meer brabantsch had geschenen, zou dan in 't opschikwerk vanzelfs veralgemeenen, en enkel ‘volksch’ nog wezen.

Welaan entwie die daarin meeleeft in zijn streek, in 't Antwerpsche en de Kempen, is J. Simons. Die mint zijn volk - het landevolk vooral, het volk dat dichtst de zon en dichtst de bloemen leeft -, hij mint zijn volk, geheel zijn volk met taal en al, met niemand of met niets ervan daaruitgezonderd. Hij is de man niet, om alleen het ruwe, het grove zelfs ervan, ja 't grofste liefst eruit te mikken en te malen. Zulks is te letter... kundig voor iemand als hij is, geleerd en smaakvol en goedhertig (drie dingen die zoo dikwijls aan ‘volksschrijvers’ ontbreken). Hij ziet in 't volk goê lieden, en voelt dat ze evenschoon ja schooner zijn dan lieden die niet deugen; hij vindt daar teederheid bij 't volk, en schranderheid, en geestigheid, en braafheid... 't Is zoo gemoedelijk-ergeloos en kinderlijk dat alles... Hij acht dit evenlief dan en evenvlaamsch, en liever nog en vlaamscher dan botheid, stompigheid, baldadigheid, verbeestheid. Ook zóó wil hij zijn volk, met allen meê eruit, en meê met taal en alles. Zijn ruwste bonk en ‘berdzager’ uit *Mastentoppen* hier, heeft nog een vlaamsche netheid in, een fraaien zachten zielekant die merkelijk verwant is. volksaardiglijk gesproken, met 't innig menschblijven van zijnen even

vriendelijk- als zindelijken ‘deken’. Hij schertst een beetje, ja, maar spot niet: hij schertst uit liefde als de ouders met hun kroost; en dies - nog dààr waar ik zijn beelden niet, niet altijd toch, in kinderhanden geerde, omdat ze toch zoo waar zijn, - zijn deze zijne beelden verrukkelijk van waarheid. Hij ziet en voelt. Meest alle onze ‘volkstranters’, ons zoogemeende ‘volkstranters’ zien wel, maar voelen niet. Gezelle voelde veel, zag ook medunkt maar hoorde meer dan zien; twijl Jef Simons meer ziet dan hoort, maar als Gezelle ook voelt. En waar hij nòg iets van Gezelle heeft, is - zoo we zeiden even - dat hij zijn volk en al het zoet-gemoedelijke ervan nog meest gevoelt in dezes taal, in dezes schoone en hertelijke taal, waarom hij dan die taal - slacht van Van Hee in ‘*'t Mannetje*’ - zoo geren meê doet spelen (verdeftigd evenwel) in zijne volksafschetsing.

Westvlamingen, nog meer dan andere Vlamingen, gaan hem daarin begrijpen, bewonderen en genieten ... als ze hem maar kennen eerst. Ze'n kennen hem nog niet, nog niet genoeg - hun geestverwant nochtans -. Hij is 't die *Oorlogsvlaanderen* miek... Dies nemen ze eens de *Mastentoppen* hier. Deze is een heruitgave van iets uit zijn beginnersjaren. Hij deed al beters sedertdien. Maar dit hier reeds is 't lezen weerd, al was het maar om wat we boven zeiden.

L.D.W.

Jos. Impe. *Verzen.* Kortrijk, Salens, [1924], in 12^{n}, 110 bl.

Wie naar een boom staat zien, en wil een boom beoordeelen, zal zeggen: ‘'t is een zulke boom, een kloeke boom b.v., een jeugdige en gezonde boom’... hem overgaande alzoo op zijn geheel, en aan zijn schoonsten kant. Hij zal niet zeggen: ‘wach! ik zie tien slechte blaârs eraan, een onvolgroeiden tak, een uitwas, rupsennesten’ of ander ontierlievigheden. Dat is de boom nietmeer.

Alzoo, medunkt, moet 't even gaan met boeken, vooral met boeken van gedichten. Wat heeft een Steller niet geleên soms, gezweet, gezwoegd aleer zijn boek er staat. Moet iemand achterkomen dan, iemand die nooit een boek, het minste boekje, aaneen en kreeg, en zeggen; ‘k zie hier een woord of daar een wendinge, 'k hoor hier een klank, of daar een voet- of stapmaat, die... lijk niet dàt en zijn’?

Zoo hier van Jos. Impe's *Verzen*; iets op zijn ‘Ook Verzen’ van wijlen O. De Laey: dezelfde trant en smete (toch meest), maar min wijsgerig-weg, meer hertelijk, min spottend, meer genegen. Er zijn daar schetskes in die waar- en mooigemaakt

zijn, met rijke verwen afgemaaid, en met gezonden keleklank begalmd en bezongen. Als elk, lijk Steller hier, zoo dorst en deed wat in hem is, we worven vele schoons nog, veel lief en vlaamsch gewas in onze vlaamsche gaarde...

En komt hier-nu ook weer een bij, die uit is op de rupsems hier, hij zal er vinden, 'k wil wel; en dan?... We wenschen hem verzet ermeê; wij houden 't voor 't gebloem en voor de groenigheid. Want 't is er vele bij waarom het aan ons bie'n mag aanbevolen worden.

L.D.W.

't Rapelleke van S. Idisbald, te Coxyde.

> ...Dààr waar 't lichaam van s. Idisbald werd gevonden in 1623; en waar men thans gaat dienen tegen de koude waters en tegen den ‘noordschen stier’.

Om te genieten van onze schoone kuste, komen meer en meer vreemden onze duinen inpalmen. 't Is om er met moete te komen mollen in 't zand, zou'-je denken? 't En doet! 't Is om van dat zand en die duinen, en die kuste en die schoonigheid te kunnen genieten dwersdoor, totdat 't allemaal op is; 't is om te verkavelen en te verkoopen, en te verbouwen en te verbuischen eraan, totdat er geen zandeke over meer is waar er geen steen op en ligt of een huis op en staat. 't Zal er dan eindelijk zijn als in stad, waar ze nochtans zeiden te willen uit vluchten, die redelijke menschen. Maar gaan ze dan ook onze verleelijkte kuste verlaten? Waarschijnlijk; en Ons Heere zal weer mogen achterkomen, met een spoelingske water en een greepje versch zand, om het alles weer vlaamsch en schoone te krijgen... zooals Hij gedaan heeft b.v. met de oude abdij van Den Duine aan de zee te Coxyde: hiervan immers 'n bleef er niets nietmeer over, te midden al 't duinzand, 't en zij het stichtelijk aandenken vastegemetst in 't vernukkeld kapelleke van s. Idisbald.

En och God, rechts aan de beurt van die duinen is het nu even gekomen. Dààr. waar dat dit kapelleke staat, dàt is het nu wat laatstmaal verkond werd alzoo schoone te zijn, en te verdienen geschonden te worden! En 't kapelleken? Ha Goddank. Neen dat niet. Gelukkiglijk zijn er in Veurne nog menschen geweest die hebben weten een voetje voren te steken. Wezen we hun dankbaar. Met schoone te kouten, en een beetje met hun hand in hun zak te schieten, hebben ze 't kapelleke

vrij gekregen, en dan in bezit en bewaarnis gegeven aan de kerk van Coxyde, 't kapelleke nl. en een striep grond eromtrent, 4 geniete en een goê paar honderd lands, tweemaal de Groote Markt van Brugge is te zeggen. Aldus blijft nog rechte, voor lange is te hopen, dat levende doodsanctje van 't uitstervende Duinegoed, door de laatste Duinheeren aldaar opgesteld in 1819 (zooals erop staat te lezen gekapt in een steen, en zooals er ook afgeboekt staat in *La Patrie* onlangsleên, den 5-1-1924).

Is toch iets dat gered is.

T. RAPAERT.

Gen grapje
Nog eentje uit het volk

Vgl. *Biek.* 1912, XXIII, 336; 1913, XXIV, 175, vgl.; 1914-'19, XXV, 356; 1922, XXVIII, 220.

't Is al jaren geleên. Op het Zoute, in de schuur te Boer Loose's, waren twee jonkheden aan 't dorschen... of liever aan 't luieren, en aan 't kletsen over alles waarover jonkheden kletsen doorgaans, en - om 't geruchte te maken - ze sloegen binstdien, op de maat van den dorschslag, met hun vlegelstaf tegen de peie (vgl. DBo o. ‘peie’ en ‘pooiweeg’).

Maar Boer Loose had 't weg door een spleet, en mompelde: wacht maar.

Te middag, toen ze kwamen aan tafel, liet hij hun elk een tinnen schotel bestellen met een ferm stuk been in. En 't scheen daarmeê al, want... er kwam lijk niets achter.

- Boer, vroeg er eindelijk een, is dat alles?

- Zou het niet? zei de boer. 't Trekt hier al op mekaar. In de schuur, 't is van: slaat met den vlegel dat 't buischt op de peie, ze gaan peinzen ‘'t is dorschen’. En in 't huis, 't is van: klopt met het been op den schotel dat 't klinkt, ze gaan peinzen ‘da'-j'eet’!

Cyr. DE VUYST.

[Nummer 3]

Het friesch schip der Brugshe Zeehaven

TEN jare 1899, in Oogstmaand, wierd er bij het delven der Brugsche Zeehaven, omtrent vier meters diep, een oud schip in den grond gevonden.

Dit schip zooals het ontdekt wierd, staat verbeeld in teekeningen van wijlen M. Edward Jonckheere(1) die erover handelde; en de bijzonderste stukken ervan zijn te zien in de oudhedenhalle ten Gruuthuuse.

Men ziet den mast, die in zes stukken gebroken, omtrent 8 meters lang moest zijn; het onderste deel van den mast met zijne vierkante doorsnede; een deel der middenbank, waarin de mast geplant was en een deel van den voet, waarin de mast vastzat. Men ontwaart er ook stukken der platte kiel. Men heeft ook verschillende

(1) E. JONCKHEERE. *L'Origine de la Côte de Flandre et le Bateau de Bruges.* Bruges, 1903. Met een bijvoegsel met 8 groote en schoone platen.

stukken hout van den voorsteven bewaard. Men bezit ook de groote roeispaan, die aan de rechterzijde van het schip, aan stuurboord, als stuurriem moest dienst doen.

Uit die stukken kan men vermoeden dat het schip omtrent 14 meters lang was en 3,50 m. breed, met eene kiel van 12 meters lang en 2 meters breed. Het schip was omtrent een meter 35 hoog.

Met de ontdekking van dit schip is wederom eene brok der geschiedenis onzer vlaamsche kust en onzer eigenaardige zeevlakte verbonden.

Na het romeinsch tijdvak is de zee doorgebroken; een nieuwe bodem kwam langzamerhand boven den ouden bodem der Morienen en der Menapiërs aangespoeld; zeearmen doorkruisten de streek tot aan den hoogeren zandbodem van 't houtland, die intusschen onder water niet en kwam en door de Franken bevolkt wierd.

Dat schip lag in eenen zeearm die vermoedelijk tot tegen Brugge kwam; men vond het onder drie meters aangespoelden grond, stillekens aan door de zee aangebracht; 't was zelfs nog wat dieper in 't slijk gezonken tot op de zandlagen van het derde aardkorstelijk tijdvak.

Dat schip was gestrand waar het in de 6^{e} eeuw stranden moest.

Wat voor een schip mag dat nu wel geweest zijn?

Van gedaante en afmetingen trok het van heel dicht op een angelsaksensch schip hetwelk te Snape in Suffolk, ook in een moerbodem aan het licht kwam.

Wijlen Edward Jonkheere vermoedt met veel grond van waarschijnlijkheid dat wij hier met een dier vaartuigen te doen hebben, waarmede in de 6^{e} eeuw de Saksen in den westhoek van West-Vlaanderen en de Friesen in 't Noorden van Brugge kwamen aangeland om de moeren uit te dijken, de polderstreek af te dammen, den veien aangespoelden grond te bedrichten en zich hier op werven, wallen en stellen te vestigen.

Met zulke schepen kwamen hier *Stuwekin* naar Stuyvekenskerke, *Suwe* naar Suwenkerke, *Ose* naar Osenkerke (Oostkerke), *Mannekin* naar Mannekenswerve, *Flere* naar 't Flereskot te Leffinghe, de Sjoeringen, af-

stammelingen van den Fries *Sjoer* naar de Schoeringen te Zuyenkerke, de Fockinga, afstammelingen van den Fries *Focke* naar de Fockingawerve tot Alveringhem.

Lijcke, Stroo en *Schrur* kwamen hier ook uit Friesland gevaren met vele anderen en hunne afstammelingen dragen nu nog als maagschapsnamen die oude friesche voornamen(1).

***

't Waren er ook die meenden dat het brugsche schip van lateren tijd was. Zij aanzagen het als een schip van de Noordmannen, bij een doorbrake der onstuimige zeebaren naar hier verzeild en hier vergaan.

Dat oud brugsch schip en was geen skandinaafsch schip.

Hoe kan men dat weten? zult gij vragen.

De skandinaafsche schepen zijn bekend en trekken op het schip niet dat in de Zeehaven gevonden werd(2).

Men heeft een skandinaafsch schip gevonden van omtrent de 300 jaar na Christus dat verzonken lag in de Nydammoere in Schleswig. 't Was een roeiboot zonder mast, met 14 riemen langs elke zijde te bewegen, 22.80 m. lang, 3,25 m breed, en 1.20 m. diep.

Vele skandinaafsche schepen uit den Wikingentijd der jaren 800 en 900 zijn ook bekend omdat vele koene zeehelden in hunne schepen in de grafheuvels begraven liggen. Sedert den oorlog wierden er nog gevonden en eene vermaarde en dikwijls vermelde vondst der verleden eeuw is deze van Gokstad in 't Zuiden van Noorwegen.

(1) Al de friesche voornamen hier vermeld staan in de *Lijst van Friesche Eigennamen* bewerkt door wijlen onzen vriend JOH. WINKLER. In de laatste jaren der voorgaande eeuw verscheen zij te Leeuwarden in afleveringen en als bijvoegsel van het *Friesch Woordenboek.* Mannekenswerve, Osenkerke en Suwenkerke zijn oorgedaanten van oordnamen.

(2) Kr. KALUND. *Sitte. Skandinavische Verhältnisse.* In GRUNDRISS DER GERMANISCHEN PHILOLOGIE. II Band, 2 Abteilung, bl. 211.

Dat was een zeilschip van 23,80 m. lang; 't kon ook varen met 32 roeiers.

De bovenkant van den boord van 't schip was geheel en gansch met schilden behangen, en als men 't schip verbeeld ziet 'n weet men eerst niet wat al die ronde schijven te bedieden hebben.

De skandinaafsche schepen zijn zeer oud en van in den bronstijd staan ze verbeeld en op de rotsen gebeiteld te Bohuslän in Zweden(1).

Een tiental schepen zijn er daar op de rotswanden te zien; 't zijn er met rechte kiel, die de schepen gelijken later bij de Wikingen in gebruik. 't Zijn er met boogvormige kiel en men vergelijkt ze met oude egyptische schepen die verbeeld staan op de gedenkstukken der oortijdsche beschaving in Egypten en die dagteekenen van vóór de eerste koningen van Egypten.

In 't egyptisch-wordt het woord *wy'*, dat *schip* en *varen* beteekent, met drie beelden voorgesteld: *w* is een kwakkel, *y* is een rietblad, en' die geldt als eene *a* is een valk: daarachter komt als bepalingsteeken zoo een scheepken met boogvormige kiel.

Men leest in den Bijbel dat de Egyptenaren beroemde zeevaarders waren in Salomons tijden; maar veel vroeger moeten hunne schepen en deze veler met hen verwante volkeren van den oostkom der Middellandsche Zee, langs de kusten van den Atlantischen Oceaan tot in Skandinavië gevaren zijn, en van in de Roode Zee tot in den Indischen en den Stillen Oceaan.

De paters Picpussen vertoonden in de zendingententoonstelling een klein houten scheepken van de Marquesas-eilanden, met boogvormige kiel; 't is een echt staal van ouden, egyptischen scheepsbouw, een namaaksel der oorlogsschepen bij de inboorlingen dier eilanden in gebruik.

De werken der onbeschaafde volkeren zijn zeer dikwijls de voortzetting van oortijdsche overleveringen; die volkeren zijn, in hunne zeden en gebruiken, dicht den oorsprong veler zaken gebleven.

(1) J. DÉCHELETTE. *Age du Bronze.* Paris, 1910, bl. 419.

De Egyptenaren zijn al de Marquesas-eilanden naar Peru en Mexiko gevaren en hebben er de gedachtenis hunner schepen gelaten. In Peru en Mexiko ontdekt men de bouwlijnen en de versiering der egyptische tempels, de gedaanten van 't egyptisch vaatwerk en tot in de minste bijzonderheden de egyptische doening van 't balsemen en 't omwinden der lijken.

J. CLAERHOUT.

Middeleeuwsche handelsbetrekkingen tusschen Vlaanderen en Genua (Ligurië) (1315-1620)

(Vervolg van bd. XXIX, bl. 145-166, 178-186, 227-234, 280-285).

58. - Brief van Rafaël Adorno, Doge van Genua, aan den Burgemeester, Schepenen en Consuls van Brugge.

Hij verklaart hun schrijven van 1^{n} Juni ontvangen te hebben ten behoeve van hun medeburger Jan Vansteen, wiens handelswaren (goudlaken, zilverdraad, enz.) te Gavi geroofd werden door Pietro Campofregnoso. Vansteen weet nochtans dat genoemd kasteel sedert 25 jaar niet meer aan het Gemeenebest maar wel aan den Hertog van Milanen toebehoort, die het Campofregnoso in leen gaf. Het beste ware dus van zich rechtstreeks tot den Hertog te wenden, te meer daar Campofregnoso in vijandelijkheden is met Genua. Het Gemeenebest nochtans verklaart zich bereid om een magistraat aan te stellen, die de goederen van den roover op Genueesch grondgebied zal aanslaan en den verongelijkte recht doen wedervaren (7 November 1443).

Arch. Gov. Reg. Litt., ann. 1441-1447, n^{r} 11.

59. - Brief van de Genueesche Regeering aan de Kooplieden van Bremen, te Brugge verblijvende, in den welken zij bij hen klaagt over de menigvuldige zeeroverijen hunner stadsgenooten ten nadeele der Genueezen in Vlaamsche, Engelsche en Portugeesche waters. Nog

niet lang geleden werd de galei van Pietro Embruno, op hare terugreis van Azië naar Kales, door Breemsche zeeschuimers aangevallen en totaal leeggeplunderd. Het Genueesch Gemeenebest bezit wapens, manschappen en middelen genoeg om dit te keer te gaan. Nochtans het verkiest een rechtmatige vergoeding en een vreedzaam verkeer boven gelijk welke gewapende tusschenkomst (10 Mei 1446). Id. ann. 1446-'50, n^{r} 13.

60. - Aan den Schepenraad der Stad Brugge. Daar Bartholomeus Gorzezio di San Pier d'Arena, kwartiermeester op de galei van Pietro Embruno, onlangs overleden is, en zijn geld berust bij Donaas De Marini wiens goederen door de Stad Brugge werden aangeslagen, zoo verzoekt de Genueesche Regeering den Schepenraad van Brugge van aan de drie zonen erfgenamen van Gorzezio het vaderlijk erfdeel te doen uitkeeren, daar al hunne bewijsstukken in regel zijn, en weezegelden steeds voorrang hebben(25 April 1448). Id. n^{r} 11.

61. - Aan Bonora d'Oliverio, rekenmeester van den Hertog van Burgondië te Brugge. De Hooge Raad van Genua beveelt hem de zaak aan der kinderen Gorzezio opdat zij het vaderlijk erfdeel zouden herkrijgen (31 Mei 1448). Id. ann. 1447-'61, n^{r} 16.

62. - Ludovicus da Campofregnoso vraagt den Hertog van Burgondië verschooning, dat hij hem niet dadelijk zijne benoeming als Doge van Genua heeft laten weten, dit tengevolge van de dood van zijn broeder Janus, oud-Doge van Genua (9 Februari 1449) Id. n^{r} 13.

63. - De Genueesche Regeering verbiedt hare medeburgers te Brugge van aan de ongeloovigen wapens, galeien, peerden of koorn te leveren, dit voor zoolang de oorlog zal duren tusschen den Koning van Castilië en dien van Grenada. Zij worden tevens verzocht dit verbod aan de reeders der naburige havens mede te deelen (4 December 1449). Id. n^{r} 13.

64. - De Hooge Raad van Genua laat weten aan den Burgemeester en Schepenen van Brugge dat hij geenszins van zin is zich te mengen in het geschil van Jacob Maruffo, wiens koopwaren aangeslagen werden op aan-

vraag van sommige Genueezen. Hij berust in het wijs beleid en oordeel der Brugsche Overheden (4 December 1450). Id. n^{r} 13.

65. - Aan de '*Massari*' en Genueesche kooplieden te Brugge. Daar Joannes Cardo van Novara aldaar overleden is zonder wettige afstammelingen na te laten, zoo denken zijne broeders over te komen om de erfenis in ontvangst te nemen. De Hooge Raad van Genua beveelt hun levendig die heeren aan, daar de familie Cardo uitmuntende betrekkingen onderhoudt met het Gemeenebest (13 Maart 1452). Id. ann. 1447-1457, n^{r} 15.

66. - Akt van vrijstelling door het Genueesch Gemeenebest toegestaan aan Baptist Dondo van Varazze, die sedert jaren als handelaar te Brugge verblijft (17 Maart 1552).

Arch. Gov. Fogliazzo Diversarum Scripturarum 1450-1470.

67. - Aan de Genueesche koophandelaars te Brugge, Londen en Siviglia, aan de Koningen van Engeland en Frankrijk, aan den Hertog van Burgondië.

Het was niet genoeg dat Genua de haven van Pera verloor met tal van haar volk en groote schade. Nu durven hare vijanden haar nog beschuldigen van hare galeien aan de Turken te leenen om ermede de Christenen te bevechtigen. De Hooge Raad teekent levendig verzet aan tegen zulkdanige eerlooze beschuldiging, en voegt er een schrijven bij van den Kardinaal van Fermo, pauselijk Legaat bij het Genueesch Gemeenebest, die goed op de hoogte is van alles wat er gedaan werd voor de goede zaak (21 Januari 1554).

Arch. Gov. Reg. Litt., ann 1451-1458, n^{r} 18.

68. - De Hooge Raad van Genua aan Cypriaan De Mari[(1)]. Vernomen hebbende dat hij de hierboven genoemde onwaarheid hielp verspreiden, zoo laat men weten wat het Gemeenebest gedaan heeft om die te keer

(1) Genoemde Cypriaan De Mari was koophandelaar te Brugge in 1450, doch werd later aangehouden op het grondgebied van den Hertog van Milaan.

te gaan en hoe gunstig de Kardinaal-Legaat over Genua gesproken heeft (31 Januari 1454). Id. n^{r} 18.

69. - Aan de Genueesche kooplieden te Brugge, Londen, Seviglia, aan de Koningen van Engeland en Frankrijk, aan den Hertog van Burgondië Graaf van Vlaanderen.

De Hooge Raad van Genua loochent andermaal krachtdadig de leugenachtige geruchten die uitgestrooid werden ten nadeele van het Genueesch Gemeenebest en voegt er eene beslissende verklaring bij van den Kardinaal van Sabina, die, van Grieksche bloede en Pauselijke Legaat in het Oosten ten tijde der inneming van Pera, uiterst wel weet hoe de Genueezen toen gestreden en geleden hebben (23 Maart 1454). Id. n^{r} 18

70. - De Doge van Genua ontvangt bij wisselbrief eene som gelds uit Brugge, aan den wisselloop van 28 7/8 groot voor één gouden florijn (26 Januari 1456).

Id. ann. 1456, n^{r} 21.

71. - Filips Hertog van Burgondië en Graaf van Vlaanderen verleent aan Valeraan De Vawrin, Burgondisch bevelhebber der vlootbeweging tegen de Turken, en aan Jacob De Ville, volle macht om de Genueezen eene brandschatting op te leggen van: 2400 gouden kronen voor De Vawrin, en 8000 dukaten voor De Ville; en dit omdat de Genueezen hun geweigerd hadden den buit af te staan, dien zij op de Turken te Pera en te Kaïffa veroverd hadden met eene galei gewapend door De Vawrin en aangevoerd door De Ville[1] (6 Augustus 1458). *Atti della Società Ligure di Storia Patria*, b. VI, bl.840.

72. - Brief van het Genueesch Gemeenebest aan den Hertog van Burgondië, de Koningen van Frankrijk en Sicilië, hen verzoekende mede te helpen in een vlootaanval op de Turken die, onlangs het eiland Metylena bestormende, gelukkiglijk afgeslagen werden door de

(1) Wie meer bijzonderheden verlangt te weten over de wapenfeiten der Burgondische vloot in het Oosten en de daden harer bevelhebbers Godfried de Thoisy en Valeraan De Vawrin, leze BARANTE, *Histoire des Ducs de Bourgogne*, b. V, blz. 280.

Grieksche bezetting, aangevoerd door den prins der plaats en bijgestaan door de Genueezen (1 Maart 1459).

Arch. Gov. Reg. Litt., ann. 1458-1464, n^{r} 23.

73. - In 1458 had de Koning van Engeland, weerwraak genomen over de zeeroovеrijen van Juliaan Gattilusio, bloedverwant van den prins van Metylena, ten nadeele der kooplieden van Bristol, en al de Genueesche handelaars in zijne staten doen aanhouden en hunne goederen aangeslagen. De Doge van Genua had te vergeefs getracht dit onrechtvaardig en willekeurig vonnis te doen verbreken, ingezien Gattilusio geenzins Genueesch onderdaan maar wel van Griekschen oorsprong is. Te dien einde werd er te Genua een berek ingesteld om daarin te voorzien onder den naam van '*Officium Rerum Angliae*', hetwelk vijf kooplieden der Genueesche nederzetting van Brugge benoemde als leden en medehelpers: waarvan hier afschrift (25 Ootober 1458).

Id. n^{r} 23.

74. - Daar er eene overeenkomst werd aangetroffen tusschen den Koning van Engeland en het Genueesch Gemeenebest, zoo herroept laatstgenoemde het hierbovenstaande dekreet (6 Maart 1459).

Id. n^{r} 23.

De Genueezen waren overeengekomen om 6000 pond sterling te storten in 's Konings schatkist gelijk zij in 1421 reeds gedaan hadden, zonder daarbij de vergoedingen te rekenen voor de bevrijding hunner gevangene landgenooten Ten einde dit geld te lichten werd er een nieuw tolrecht ingevoerd op de koopwaren voor Engeland en Vlaanderen bestemd.

75. - De Hooge Raad van Genua verzoekt de hoofden der Brugsche nederzetting in onderhandeling te treden met den Hertog van Burgondië ten einde gevrijwaard te worden tegen de brandschattingen van De Vawrin en De Ville (12 Februari 1460).

Atti Soc. Lig. St. P., b. VII, bl. 40.

76. - De Hooge Raad van Genua, op aandringen der Brugsche nederzetting, geeft aan de 'Masseria' van Brugge oorlof om een nieuwen tol te heffen (13 Februari 1460).

Atti Soc. Lig. St. P., b. VII, bl. 41.

77. - De Hooge Raad machtigt Andreas Benigassio, Antoon Bracelli, Boruel Grimaldi en Alaan D'Oria om vóór het parlement van Parijs de zaak te bespreken van de brandschattingen der Burgondische schepen ten nadeele der Genueesche galeien (13 Februari 1460).

Id. b. VII, bl. 42.

78. - De Hooge Raad van Genua, op aanvraag der Brugsche Overheden, benoemt een berek van vier leden, ten einde de zaak te onderzoeken van Napoleon Spinola, die op de Venetiaansche galei van Damiaan Moro eenige koopwaren zou aangeslagen hebben toebehoorende aan Geeraard Polwer en gezellen (1 October 1460).

Id. b. VII, bl 82.

79. - Aan de Schepenen en Consuls van Brugge. Zoohaast de Genueesche Overheden gehoord hadden van het onrecht ten nadeele van Geeraard Polwer en gezellen, hebben zij onmiddelijk een onderzoek ingesteld. Iedereen hier is van gevoelen dat het geenszins Spinola's inzicht was de Vlaamsche bevriende natie eenig ongelijk aan te doen.

Daar men hem in 't korte te Genua terugverwacht, zoo zullen de Overheden dadelijk tot zijne ondervraging overgaan en toezien dat der benadeeligden recht geschiede (3 October 1460).

Arch. Gov. Reg. Litt., ann. 1460-'61, n^{r} 24

80. - Daar Napoleon Spinola het schip van den Venetiaan Damiaan Moro gekaapt had met de volle lading koopwaren, waarvan een deel toebehoorde aan de Brugsche poorters Jan Baert en Geeraard Polwer, zoo hebben deze dadelijk beroep aangeteekend bij den Hoogen Raad van Genua en den heer Jan Buschet aldaar als hun gevolmachtigde aangesteld. De Genueesche Overheden hebben dan een onderzoek begonnen en de handelaars Egidius Lomellino en Jacob D'Oria van Brugge gelast de rekenboeken der aanklagers na te zien, hen te ondervragen, ook onder eed, ten einde uit te vinden of de koopwaren waarlijk hun eigendom en geenszins Catalaansch en dus oorlogsbuit waren gelijk Spinola beweert.

Aan de Brugsche zaakgelastigden wordt tevens kond

gedaan, alsdat Jan Buschet zou verklaard hebben dat de koopwaren, onder Polwer's naam moesten afgeleverd worden aan Raymond Belengerio te Valencia, en dat dezelfde Polwer in Spanje bekend heeft dat de waren geenszins de zijne, maar wel Catalaansch waren. Zij dienen dus te onderzoeken wie die Polwer is en in hoeverre zijne verklaringen moeten geloofd worden (7 Januari 1461).

Id. n^{r} 23.

81. - Lijst der koopwaren toebehoorende aan de Vlamingen Baert en Polwer waarvan spraak in voorgaande stuks (7 Januari 1461).

Id. id.

82. - De Hooge Raad van Genua, ingevolge vroeger genomen beslissing, verwittigt de Consuls en Genueesche kooplieden te Brugge dat het onderzoeksberek Jan Baert's aanvraag verworpen heeft, en dat Jan Buschet, zijn zaakgelastigde in beroep is gegaan bij de Genueesche Regeering. Wat Geeraard Polwer betreft, daar dezes zaak nog al duister voorkomt, zoo werd kapitein Napoleon Spinofa verzocht de gekaapte koopwaren of hun bedrag ter beschikking der Regeering te stellen, terwijl aan Polwer een jaar uitstel verleend wordt om zijne bewijsstukken voor te leggen (6 Mei 1461).

Id. id.

83. - De Hooge Raad van Genua geeft volmacht aan het muntbeheer om de vraag in te willigen der handelsfirma Grimaldi-Spinola van Brugge, dewelke oorlof aangevraagd had om gedurende de afwezigheid van Hieronymus Spinola de zaken voort te mogen beheeren (1 September 1461).

Atti Soc. Lig. St. P., b. VII, bl. 127.

84. - Overeenkomst gesloten door bemiddeling van de Consuls en de Genueesche kooplieden te Brugge tusschen Valeraan De Vawrin, bevelhebber der Burgondische vloot en de kooplieden van Genua, waarbij mits eene som van 660 gouden Vlaamsche kronen alle vijandelijkheden gestaakt worden (7 Juni 1462).

Id. b. VII, bl. 151.

85. - Zes afschriften van brieven gezonden door het Engelsch berek te Genua aan Ambrosius Spinola, Niklaas en Jacob D'Oria, Genueesche kooplieden te Brugge.

Gemeld berek, door tusschenkomst van voornoemde kooplieden, zond aan de Genueesche handelaars te Londen onderrichtingen nopens het vredesverdrag dat Genua wenschte te sluiten met Koning Edward IV (22 April 1465).

In een schrijven van 10 Juli 1465 klaagt het dat de onderhandelingen maar niet willen vlotten, alhoewel men al het mogelijke beproefd heeft.

Den 12 October bericht het hoopvoller nieuws, en voegt er eenen borgtocht bij van 500 pond sterling, dien de kooplieden in Engeland mogen verhoogen op voorwaarde dat het teekenen van het vredesverdrag niet langer uitgesteld worde

Den 3 Januari 1466 vermelden Spinola en Jacob D'Oria de sluiting van het verdrag.

Ten laatste wenscht het Engelsch berek te Genua de Brugsche kooplieden geluk om den spoed en het wijs beleid in het sluiten den vredesonderhandelingen (15 April 1466).

Archivio di San Giorgio. Liber

damnificatorum in Regno Angliae, ann. 1463, car. 13, 16, 18, 1, 25, 30.

86. - Brief aan den Hertog van Burgondië nopens de kaping eener vijandelijke galei in Majorca.

In een geschil tusschen Andreas Italiano en gezellen aan den eenen kant, en sommige kooplieden van Majorca en Catalonië aan den anderen kant, heeft de stad Brugge eene rechtspraak gedaan ten nadeele der Genueezen, die onmiddellijk in beroep zijn gegaan bij het parlement te Parijs. Doch de Genueesche Overheden raadden hunne medeburgers aan liever den Hertog van Burgondië als scheidsrechter aan te vragen (8 Mei 1467).

Arch. Gov. Reg. Litt., ann. 1467-1468, n^{r} 26.

87. - Aan de Genueesche handelaars te Brugge. Voorgaande stuk werd hun toegezonden met verzoek het den Hertog van Burgondië voor te leggen en, na verhoor, dadelijk naar Genua te schrijven (11 Mei 1467).

Id. n^{r} 26.

88. - De Hooge Raad van Genua bericht de Brugsche kooplieden dat het dekreet vernieuwd is waarbij hunne

galeien verplicht zijn in de haven van Genua aan te landen (7 Juli 1467).

Id. id.

89. - De beschermheeren der St-Jorismarkt te Genua verschieten aan Alexander Negroni te Brugge 1000 florijn, aan een wisselloop van 31 1/3 groot per florijn, en 600 florijn aan Lazarus Lomellino, insgelijks te Brugge (31 Juli 1467).

Arch. di San Giorgio, Codex negot. gest., ann. 1464-1467, n^{r} 118.

90. - Brief aan den Hertog van Burgondië. Andreas Italiano en gezellen klagen dat zij zich zulke groote onkosten moeten getroosten in hunnen strijd tegen de Catalanen en Majorcanen en dat de Overheden in Vlaanderen partijdig tegenover hen gehandeld hebben. Dientengevolge zendt de Regeering van Genua een gezant in den persoon van Joannes Molasana, opdat hare onderdanen ten minste bij hem recht en voldoening zouden bekomen (7 Augustus 1467).

Arch. Gov. Reg. Litt., n^{r} 26.

91. - Brief van den Hoogen Raad van Genua aan den Hertog van Brabant.

De galeien van Jacob D'Oria en Rainald Salvago waren op weg naar Vlaanderen, geladen met Napolitaansche aluin, toen onderweg het dekreet van den Hertog hen trof waarbij aan de pauselijke aluingroeven het uitsluitend voorrecht toegekend werd van invoer in de hertogelijke staten. Bij hunne aankomst te Middelburg werd hunne lading in beslag genomen. De Hooge Raad vindt dezen maatregel willekeurig, heeft alle redens om te gelooven dat het geenszins het inzicht was van den Hertog om schepen te treffen die op weg waren, en verzoekt hem dus ze vrij te laten (14 Juni 1471).

Id. ann. 1461-1484, n^{r} 25.

92. - Aan de Genueesche handelaars te Brugge. Ingezien er groote schaarschheid heerscht aan levensvoorraad te Genua, worden alle Genueesche graanhandelaars in 't buitenland dringend verzocht hunnen voorraad koorn onmiddelijk naar Genua te sturen, mits eene rechtmatige vergoeding (31 October 1473).

Id. n^{r} 25.

93. - Brief aan de Genueesche kooplieden te Brugge nopens de schadeloosstelling uit te betalen aan de slachtoffers der zeerooverijen van kapitein De Vawrin (13 Januari 1474).

Id. id.

94. - Onderrichting van den Hoogen Raad van Genua, aan Filips Lomellino, Genueesch afgezant bij den Hertog van Milaan en Heer van Genua, aangaande twee galeien van Koning Ferdinand den Katholieke, geladen met kostbare Genueesche en Vlaamsche koopwaren en die gekaapt werden door Comlobo, bevelhebber der Fransche vloot. Lomellino dient een verhoor aan te vragen bij Koning Lodewijk XI ten einde de volledige teruggave te bekomen dezer Genueesche en Vlaamsche koopwaren. Hij zou goed doen te handelen in overeenstemming met de Brugsche kooplieden en zich naar hunne wijze raadgevingen te schikken: '*lasciate governare la cosa a loro come a elli parrà, dandoghe ogni vostro favore'* (21 November 1474).

Arch. Gov. Fransone. Informazioni, b. I, bl. 468.

95. - Aan de Genueesche kooplieden te Brugge, Londen en Seviglia. Ingezien den grooten hongersnood in Genua, worden zij verzocht zonder vertoeven hunne graanschepen in Engelsche, Vlaamsche en Spaansche waters naar Genua te sturen. Den reeders wordt het dekreet herinnerd van 31 October 1473 (4 October 1477).

Arch. Gov. Reg. Litt., n^{r} 27.

96. - Brief van beklag aan den Hertog van Burgondië betrekkelijk de galei van Godfried Spinola die door zijne Hollandsche onderdanen gekaapt werd. Aangezien er een bevel van teruggave uitgesproken werd, zoo wordt de Hertog vriendelijk verzocht hiertoe de hand te willen leenen (25 Augustus 1478).

Id. ann. 1478-1479, n^{r} 28.

97. - De Hooge Raad van Genua teekent bij den Hertog hevig verzet aan omdat in zijne staten, te St-Cloud bij Dijon, eenige Genueesche kooplieden met geweld aangehouden en beroofd werden van 5000 zilveren scudi (7 November 1478).

Id. id.

98. - Aan da Genueesche handelaars te Brugge. Daar

sommige hunner medeburgers sedert eenigen tijd in het hertogdom van Burgondië gevangen gehouden worden zonder wettige redenen, zoo worden zij verzocht bij den Hertog voor hen ten beste te willen spreken (15 Maart 1479).

Id. id.

99. - Aan de Genueesche handelaars te Seviglia en te Londen. De Genueesche Regeering vernomen hebbende van de Brugsche kooplieden dat Golomb, de Fransche zeeschuimer, met meer dan 20 schepen de zee onveilig maakt, raadt hun aan hierover hunne onderscheidene regeeringen in te lichten (29 Juli 1482).

Id. n^{r} 30.

100. - Aan Zijne Hoogw. Ortlieb, Bisschop van Chur, aan den Burgemeester dierzelfde stad, aan den kasteelheer Ludwich de Brandes.

Acht balen Vlaamsch laken, geteekend L.B., waren verkocht door den Genuees Jan Moneglia van Brugge aan de Milaneezen Gervaas en Protaas De Bussi. Aangekomen te Mayenfeld in het Graubünderland (Zwitserland), gebied van den heer Ludwich de Brandes, werden zij aangeslagen door lieden van Chur onder voorwendsel dat de balen eigendom waren der Lombarden.

De Genueesche Regeering verzoekt bovengemelde heeren toe te zien dat deze koopwaren teruggegeven worden, daar zij in bezit is van stellige bewijzen en ambtelijke stukken der stad Brugge, waarbij Moneglia de uitsluitende eigenaar is dier goederen (1 December 1842).

Id. ann. 1486-87, n^{r} 34.

101. - Ingevolge geschillen van Hertog Maximiliaan met zijne Staten van Vlaanderen, bevinden de Genueesche kooplieden zich aldaar in een uiterst moeilijken toestand. De Hertog immers verlangt dat zij Vlaanderen zouden verlaten met al hunne rijkdommen, terwijl de Vlamingen aan hunnen kant zich daartegen verzetten. De Genueesche Regeering nu smeekt den Hertog zijn bevel in te trekken waarbij hun de toegang tot Vlaanderen verboden werd, en alzoo hunne eeuwenoude voorrechten te vrijwaren (11 Augustus 1484).

Id. n^{r} 34.

102. - Zelfde brief aan den Burgemeester en Schepenen der stad Brugge.

Id.

103. - Aan de Genueesche kooplieden te Brugge. Daar de oorlog opnieuw losgebroken is met die van Florentië, die het pauselijk vredesverdrag door hunnen medeburger Guido Vespucci onderteekend, schandelijk verbroken hebben, zoo schrijft de Genueesche Regeering volgende maatregels voor:

Alle galeien, goederen en personen der Florentijnen moeten als vijandig aanzien, en behandeld worden volgens de bestaande oorlogswetten. Alle handel is verboden met hen, niet alleen van Corvo tot Monaco en over Gioghi (grondgebied van het Gemeenebest) maar in gelijk welk deel der wereld, waar alle havens in staat van beleg verklaard worden, Deze besluitselen werden aan de verschillende naties medegedeeld door tusschenkomst van Genueesche kooplieden te Londen, Seviglia, Lyon en in Duitschland.

Het Genueesch Gemeenebest verklaart voet bij stek te houden in alle oord, tegen wien ook (7 April 1486).

Id. n^{r} 34.

104. - Akt van verkiezing der '*Massaro*' en Consul der Genueesche nederzetting te Brugge (10 Mei 1490).

Arch. Gov. Pandecta antiquorum foliatorum, car. 80.

105. - Aan den Admiraal der Fransche vloot te Dieppe. De galei van den Portugees Pietro Alvarez werd onlangs door 3 Fransche schepen in Vlaamsche waters gekaapt en naar Dieppe meegevoerd. Aangezien de lading bestond uit '*massam quamdam argenti* en verdere waren toebehoorende aan de Genueezen Petrus en Jacobus Spinola, en bestemd voor het eiland Madeira, zoodat ontroofden en roovers beiden onderdanen zijn van een en denzelfden Koning(1), daarom dienen de koopwaren teruggegeven te worden. Dientengevolge hebben de eigenaars eenen gevolmachtigde naar Dieppe gestuurd om ze in ontvangst te nemen (5 September 1503).

Arch. Gov. Reg. Litt., ann. 1503, n^{r} 47.

(1) In 1499 had het Genueesch Gemeenebest zich onder het beschermschap van Lodewijk XII, Koning van Frankrijk, gesteld.

106. - Antwoord der Genueesche Regeering aan den Burgemeester en Schepenen van Brugge nopens een brief van 14 Maart 1504, betrekkelijk een geschil tusschen de Genueezen Petrus Sauli en Marcus Della Chiesa(1) over eene hoeveelheid gaalnoot. Op aandringen der voornoemde Vlaamsche Overheden werd Sauli ondervraagd en bekrachtigde onder eed zijn eigendomsrecht, terzelfdertijde een waarborg stortende waarvan hierbij het bewijsschrift (10 April 1504).

Id. ann. 1504-1506, n^{r} 49.

107. - Daar Hieronymus Palmario van Genua aan Benignus di Cassiana te Brugge 8 zakken galnoot van Chio in bewaring gegeven heeft, zoo verzoekt de Genueesche Regeering de Brugsche Overheden van dezelve te doen overhandigen aan de gevolmachtigden van gezegden Palmario, ttz. aan Joannes Da Passano, Ambrosius De Franchi en gezellen (26 April 1504).

Id. n^{r} 47.

108. - De Senaat van Genua met het doel de verordeningen van den Genueeschen wereldhandel te herzien of te wijzigen, richt zich tot de '*Massaro'* en de Genueesche kooplieden te Brugge opdat ze hem een afschrift hunner standregels bezorgen, en tevens 2 of 3 afgevaardigden benoemen voor de toekomstige onderhandelingen (5 Juni 1506).

Id. ann. 1506, nr 51.

109. - De Genuees Cosmas Pallavicino vertrokken zijnde uit Brugge, werd aangehouden door eene wacht gewapende mannen en opgesloten in het kasteel van Rijssel. De Genueesche Overheden schrijven nu aan die van Rijssel hevig verzet aanteekenende tegen deze willekeurige behandeling ten nadeele van een hunner medeburgers, te meer daar dit plaats greep nadat het keizerlijk dekreet verschenen was waarbij de goederen der Genueezen onaantastbaar verklaard werden (4 Sept. 1522).

Id. ann. 1520-1523. n^{r} 62.

110. - Vrijbrieven van Doge Antonius Adorno aan de Genueesche handelaars Franciscus d'Isola en gebroe-

(1) Als eene eigenaardigheid weze hier de Genueesche naam '*Della Chiesa'* vermeld. Wijlen Benedictus XV, z.g., droeg denzelfden naam en was ook geboortig van Genua '*la Superba*'.

ders, op weg naar Vlaanderen en Engeland met eigene koopwaren (27 Juni 1523).

Id. n^{r} 62.

111. - Uittreksel, rekening eener klok, door de Genueesche Regeering besteld te Mechelen bij Pieter Van Genoys en Pieter Van Bergen.

Arch. Gov.: *Fogliazzo Atti delle Finanze*, pel 1536.

112. - Andere rekening eener klok, gegoten te Antwerpen voor den toren der stadshalle te Genua.

Arch. Gov.: *Cartularia della Republica*, pel 1538, car. 15; e pel 1542, car. 130-141.

113. - Briefwisseling tusschen de Genueesche Overheden en Benedictus Promontorio, Consul te Antwerpen, Thomas Fieschi, zijn opvolger, en Augustinus Lercaro, betrekkelijk 4 zilveren beelden, verbeeldende de 4 Evangelisten, te Antwerpen te maken door de beste kunstenaars, voor het zilveren schrijn dat in den H. Sakramentsstoet van Genua rondgedragen wordt.

De Genueezen te Antwerpen worden dringend verzocht edelmoedig bij te dragen in de onkosten van schrijn en beelden.

VARNI. *Della Cassa argentea per la processione del Corpus Domini*, bl. 19-103.

114. - Kwijtschrift van 1320, 11 Lire betaald voor de 119 1/2 pond zilver, gebruikt in het vervaardigen der 4 bovengenoemde beelden, en een ander van 23, 13 Lire betaald voor de vervoerkosten van Antwerpen naar Genua (1570-71).

VARNI, bl. 104.

115. - Vrijbrieven verleend door de Aartshertogen Albrecht en Isabella aan Pantaleone Balbi, Genueesch koopman te Antwerpen voor eene handelsreis in Holland en Zeeland (5 Mei 1608).

CANALE. *Storia del Commercio e della marina Ligure*, bl. 258.

REMO (O'FLANDERS)

Norbertijn van Tongerloo.

Uit het Fransch-Vlaamsche

(Vgl. boven, bl. 25).

EENIGE van Cyriel's uit de Breêmeerschen[1].

I. *Zitten en nietsdoen is lastig.*

We waren een keer van wandelinge te Cyriel's binnengevallen. 't Was in den tijd van 't tabaknaaien; de achternoenen in dien tijd van 't jaar hebben al smoor meê, 't was killig, en om stille te zitten we konden een beetje vuur reeds verdragen; de blaaspijpe[2] kwam uit, en wat zwartebondels[3], en:

- Cyriel, zeiden we, ge hebt het schoone, ei, je te mogen bij 't vuur houden, als de koude dagen gaan aankomen.

- Neen, keppe[4], 't en is maar een verdrietige stiel dat; en, als een mensch een keer zoo verre gerocht is, ge hebt geheel uw leven gewrocht en gedaan wat ge doen moest, ge wordt dan een last voor al die rond u draaien en die zelf overleid en overlaân zijn, en ge zijt vandanaf best bij den Heere in de ruste[5].

(1) Oververteld door Leo Coevoet, Eugenie Deweine, enz.
Die 'Breêmeerschen', als ge gaat van Nipkerke naar Belle, liggen langs de bane op uw rechterhand tusschen 'de Seule' en 'de Nieuwe Wereld', half Frankrijksch half Belgsch, op de gemeenten van Belle en van 'Nouteren'. Tot aan de herberge 'Congo' te midden in de weien, wierd er voordezen vele gewandeld in de warme dagen; ook achterwaard 's jaars over de stapsteenen dan, door 't Hout aan den 'Pappot', alwaarbachten nu even onze Cyriel woonde, een oude boer geweest, die toen al niets anders meer deed als vanover de halve deure 't hof en het landwerk bekijken, of vanuit den hoek van den heerd 't vuur en den binnen in de ooge' houden.

(2) In 't waalsch: '*souffloire*.'

(3) '*Noire-botte*' = boonenstrooi.

(4) '*Mon petit bradé*' [= gâté].

(5) 't Is wonder hoe koelmoedig ons oude buitenmenschen hun dood tegemoet zien, 'hun eindeke'. Hun geloove doet dat. Leven voor hen is werken; en die niet meer kan werken, heeft nietsmeer te doen - wat geen leven meer is -. Is 't werken dus uit, de loon is verdiend, en de stervende rekent daarop, 't is voor in de andere wereld: hoe eerder hoe liever, want hij moet ook hier intusschen geen hinder geworden voor anderen. Deze anderen gaan bidden voor hem; verder, gaan die anderen op hun beurt moeten werken; en, achter dit werken, hen 'verzetten' dan soms, trouwens dit mogen zij ook, het is hun gejond: dat ze 't maar doen, tot zelfs op den uitvaart, met reden en naar de oude gebruiken.
Gelukkige liên.
In den eenvoud en in de oprechtheid gepleegd, is dit niet ten minste zoo stichtend, zoo heilzaam, zoo schoon ja als al het bedrog en de oogenverblinding uit Stad?

Hoort, zei Cyriel, als er mij iemand spreekt van te zitten bij 't vuur, er komt mij dan telkens een voorval te binnen, van dien knape teweten die ook een keer ging blijven zitten alzoo, en niets anders meer doen als hem warmen.

In den tijd, voer hij voort, als er een koop wierd geslegen, altijd was er een godspenning(1) bij en aan 't einde, iets voor den arme, en de koop was dan uit. En, huurde men een kartòn(2) of zoo voort, en de boer had hem den godspenning afgestaan, die knaap of kartòn had recht vandanaf op kost en op slapinge, nog zelfs als hij niet wilde werken(3): echter, in dit laatste geval, moest hij blijven zitten in den hoek van den heerd.

Zoo, 't was een keer een boer die een kartòn had gehuurd, en 't wierd winter allicht, en 't was koud. Maar die kerel had liever pijpen te smooren heel den godschen dag door, met zijn voetjes aan 't vuur, dan te loopen ‘labeuren’ in al dat zwaar land om met den avond huiswaard te komen nat en doodmoê. Hij zette hem dus, bij den heerd; en hij zat er een geslegene weke, daar hij er niet van voortgaan 'n mocht, oftenis als 't moetewerk was en om zeere weêre te keeren. Maar op een einde dat zitten aan 't vuur begon hem uit zijn neuze te loo-

(1) ‘*Denier à Dieu*’. Voor den oorlog alom nog in Vlaanderen. Deze penning (een ‘dikken’ doorgaans, of ‘vijf dikke’ ‘tien dikke’ of nog meer) door den kooper gegeven opdat ze van weêrskanten met den koop geluk hadden gehad, wierd dikwijls aan kante geleid en den volgenden zondag door den eenen of den anderen meêgedaan naar de kerke om hem in de Armenschale te storten.
L.D.W.

(2) ‘*Charton*’ = karreman, boever, peerdenknecht.

(3) ‘*Ouvrer*’ = werkman spelen.

pen, zoodanig dat hij wierd schoone te spreken om te mogen aan 't werk gaan. En hij is dan geworden de knapste kartòn dien zij ooit hebben gehad, neerstig, beslaafd, en gehecht aan zijn volk; en hij is gebleven aldaar totdat hij van 't hof is gedregen.

II. *Waarom het nooit noeneluidt te Haverskerke.*

We kregen Cyriel aan de' klap. We gevoelden 't.

- Maar, Cyriel, vroegen we, en hoe komt het dat ge tegen ons zoo gemakkelijk waalsch kout? Hier anders zijn 't Vlamingen[1] toch.

- 't Is dat ik, kind zijnde, de jongste van achten was, en dat ik geen bezigheid thuis kreeg, zoodat ik moest gaan werken al de kanten van Steegers en Meereghem... Hoort, dikwijls heb ik uit het Hout van Niepen boomen ‘getriebald’[2], en daarmee met den noene over Haverskerke plaatse gekomen, waar het nooit en kan noeneluiden, weet-je waarom?

Over 'k en weet niet hoeveel eeuwen geleên, leefde er in 't Hout van Niepen een eremijt, een eenzater, die Onzen Heere diende met te bidden en te vasten, en met te boeten voor hem en voor de anderen.

Zoo, een keer, 't hadden kerkedieven heilige vaten gestolen te Haverskerke, en, in een hoek van de kerke hadden ze den staf van den eremijt achtergelaten om te doen vermoeden dat hij dus de dief was. Zoo, 't goedje van Haverskerke en al die niet docht daar, 'n konden den eremijt niet geluchten, enja, daar hij goed was, en hun diende tot schande; nu waren ze erboven op, want ze hadden een uitsteeksel eindelijk om hem van kante te maken.

Men bracht dus den heiligen man op de dorpplaatse, en hij moest er onthoofd worden.

...En 't sloeg noen op den toren.

(1) ‘*Des flahutes*’ in luimig waalsch.
(2) ‘*En stryckballant des arbres...*’

- Alzoo waar als dat ik van die misdaad onschuldig ben, zei toen de betichte, zoo waar is 't dat het nooitmeer te Haverskerke noen en zal luiden. God vergeve 't u, broeders.

- Dood! Hij moet dood, met zijn schijnheilig gezichte, die kerkdief, die waarzegger, riepen de booswichten.

En hij wierd het hoofd afgeslegen.

Maar sedertdien, nooitmeer 'n heeft het noene geluid op den toren.

En iedereen in de streke weet dat; maar de menschen van Haverskerke 'n hooren 't niet geren, want 't is een bewijs altijd voort dat hun voorouders allegare geen heiligen waren(1).

[M.d.l.C.]

Mengelmaren

Boekennieums

Al. Walgrave. *Maria's Gaarde*. Hoogstraten, Haseldonckx, 1923, kl. in 8^{n}, 142 bl.

Al. Walgrave toont zich een bewonderaar van Heer ende Meester Guido Gezelle, niet alleen door zijn overal welgekomen '*Leven van Guido Gezelle*', door zijn pogingen om de 25ste verjaring van Gezelle's afsterven te doen herdenken, maar ook door zijn Gedichten. Niet alleen dicht hij over den geliefden meester en draagt hij hem gedichten op, maar hij volgt hem in zijn dichterlijk spoor. Daarvan getuigt thans ook zijn laatste bundel gedichten, dien hij met den titel: '*Maria's Gaarde*' de wereld inzond. Bij 't doorbladeren van de 140 bladzijden van die Gaarde, blijkt aanstonds dat wij te doen hebben met een bundelen van oude en nieuwe gedichten. Er is er een bij van 1908, ook van 1923. De titel slaat op het 1^{e} deel, waar dichter vroom de bloemen-schoonheid der Hemelsche Koningin bezingt, om daarna een Rozenkrans biddend te dichten.

(1) Dat is algemeen aanzien als gebeurd. In 't Hout van Niepen weet men nog een vloogske te toonen niet een eilandeke in, waar het hutteke stond van den eenzater.

Daarop volgt een reeks gedichten waarin de huidige pastoor van Vollezeele bewijst dat hij veel vreugde genoten heeft te Hoogstraten en niet zonder een greintje droefheid zijn dichtersklas liet varen.

Onder den titel: ‘Verscheidenheden’ eindelijk krijgen we een weinig van alles. 't Gaat er over Ronse, Groeninghe en Leuven, over Franciscus Xaverius, Jan Berchmans en Godelieve om te eindigen met twee gedichten ter gelegenheid van Pastoor Verriest's 80^{en} verjaardag, met de hoop zijn 100^{en} te mogen vieren eens.

Ach! Pastoor Verriest is gestorven, de gulden tijd van Guido Gezelle en zijn bewonderaars verzwindt, ‘dynamische’ verzen met ‘drastische’ beelden dragen de bewondering van de nieuwe Herboorte-school weg... en doen onze ooren ruischen en brengen onze verbeelding op hol. Doch wanneer we soms verlangen naar gemoedelijke taal, naar taal die 't hart roert, dan grijpen we wel eens naar een bundel als die van A. Walgrave; en, gaat ons wel soms het gewone in zegswijze en beeld, het rederijkerachtige, tegen, we vinden er toch paarlen die schitteren, en mijmeren en bidden doen.

't Papier bewijst dat we den grooten oorlog pas achter den rug hebben...

J.

Tegen de ‘*Varende vrouwen’*, zeggen de Walen al 't Nipkersche: *dames de vent*; zoo vernemen we boven, op bl. 27, opm. 1.

Te Becelaere noemt men dat *Ventevrouwen*: dit woord is nog nievers geboekt, dat ik wete; en het is zeker wel overgenomen uit het woord ‘dames de vent’ van de Walen. Bestaat het nog elders? Of is het te Becelaere te danken aan de oude fransche kasteelgasten van 't gewezen Heerenhof (vgl. *Bick.* 1921, XXVII, 275)?

L.D.W.

Malk.

(Vgl. *Biek*. 1923, XXIX, 261)

Te Becelaere, bij de boeren als ge zeidt ‘m*e*lk’, ze zei'en: ‘loopt zeere naar Plaatse!’

Op Plaatse immers zegt men er ‘m*e*lk’, en te lande ‘m*a*lk’.

't Schijnt dat dit nogal voorkomt op dorpen die binnen den ‘Malkweg’ gelegen zijn.

L.D.W.

Witte stoelen en-deuren = rauw, niet geverfd; lijk 't tafelblad nog; g'hadt dat *vele te boere* tot over een twintig jaar. 't Was schoone, maar zindelijk; en dat wierd gewasschen een keer of twee te jare.

... althans te Becelaere.

KEIBERGNARE.

Beevaartplicht als last op een hof.

'Toen vader op 't hof inkwam hij kwam uit den Zuidhoek, hij was vreemde op den Keiberg. En de boer van ervoren, bij de overname, zei dat da' gelijk *een gebruik* was van alle jare *te gaan dienen naar "Maachelen", en vader pakte dat over*. En 'k weet wel, Sarel Naardege's (die toen woonde met Callemein, en Issak, en Tribou, en den Blenden, vijf "oudersche jonkheden" samen gedaan van den Disch) Sarel Naardege's deed dat van toen af alle jare. Maar als die man dood was, 't en deed dat lijk niemand meer, en dat is toen achtergebleven, uitgenomen dat vader dan Missen liet doen op de prochie...'

...vertelde mij een boerinne van Becelaere. En 't wonderste van al, ze bekende dat *niemand thuis wist waarvoor dat ze dienden* te Machelen... 't Was 'voor Cornelius' (zegt CELIS *Volksk. Kal.*, 203).

L.D.W.

[Nummer 4]

De Beschieting van Brugge door de Franschen op 12-iii-1814.

IN de *Ann de la Soc. d'Em. de Brug* (1923, bd. LXVII, bl. 253-255) is onlangs uitgekomen een opstel dienaangaande, onderteekend E.C[OPPIETERS] S[TOCHOVE], en behelzende (in een ‘uittreksel ontleend aan het Journal van Albert Coppieters, overleden ten jare 1832’ - wiens zoon door dat beschieten verongelukt is -) een bondig verhaal van wat er op dien dag binnen Brugge gebeurd is.

Hier eenige aanvullingen.

Maar eerst in 't algemeen wat er in dien tijd gaande is geweest.

‘Den 18^{n} in Bloeimaand 1810, zegt GAILLIARD *(Ephém. Brug.* 1847, bl. 444), was Napoleon ingehaald geworden te Brugge, samen met Marie-Louise, even geestdriftig alom. Maar in 1814, zegt hij voort, was de wind reeds

gekeerd.[1] Den 2n in Schrikkelmaand werden de Franschen buiten de stad gezet, en Brugge's poorterij stelde toen een borgerwacht in om hun den terugkeer te beletten, welke terugkeer nochtans er eerder was dan me 't wenschte: trouwens den 14n van diezelfde maand[2], viel een drom Franschen in Brugge, zonder tegenstand, den minsten, van iemand. Hun aanleider zelfs was zoo stout dat hij dorst rechte naar 't stadhuis gaan en daar ineens honderdduist frank opeischen, te betalen in de eerste drie uren. En flauwhertig was men genoeg, om dat niet eens te gaan weigeren; zoodat men inderhaast hem daar 81000 frank heeft geleid: alles wat men in een gauwte bijeenhad'.

In de *Gazette van Gend* (van *Maendag den 14 Maerte 1814*) lezen we daarover het volgende:

'Brugge den 12 maerte. Heden om tien uren 's morgens zyn 3 à 400 zeelieden der fransche bezettinge van Oostende in onze stad gekomen en hebben vele huyzen beschaedigt door de bomben en kogels, die zy daer in hebben geworpen; ook hebben zy eenige persoonen doodelyk gequetst, waer van eenen aen zyne wonden is over leden. Ten dry uren naer middag zyn zy vertrokken, naer medegenomen te hebben den meyer met dry andere voornaeme persoonen dezer stad, en ontrent 100,000 francs uyt de publique kassen'.

In de *Gazette van Brugge* van toen staat er niets. Die was echter in dien tijd nog een slag uitsluitelijke uitgave van ambtelijke stukken, maren en daadzaken.

Nu, meer in 't bezonder.

Dank aan de welwillendheid van Z.E. Heer Kan. V. Van de Velde, den gelukkigen bezitter van 't *Dagboek* van schilder VERBRUGGE[3], hebben we vooral hier een omstandig verhaal, door hemzelven uit dit Dagboek getrokken. Aldus:

(1) Inderdaad de Bondgenooten lagen in 't Land toen, ook te Brugge, en waren al duchtig in de weer tegen de Franschen.

(2) Neen. 't Is den 12n van de volgende maand geweest.

(3) Joannes Carolus Verbrugge, woonachtig in de Nieuwstraat alhier, was volgens zijn doodsbeeldeken 'kunstschilder, te Brugge geboren den 25n augustus 1756, daer overleden den 4n junius 1831'. Er bestaat nog eene kleine beeltenis van hem, door hemzelven geschilderd, nl. met hem te midden, en met allemaal om hem heen nog mindere schetskes van zijn andere schilderwerken, landschappen en puinen. Doodsbeeldeke en schilderij zijn ook nog in de handen van Z.E.H.V. Van de Velde. Trouwens Verbrugge had een zoon en een dochter, den eerste onderpastor gestorven te Anseghem, en de andere (zooals er staat op 't hiernavermelde dagboek) 'jouffrouwe Coleta Verbrugge' die meewoonde met haar broeder aldaar en die overleefde aan allen, en die eindelijk dan over vader's gedenkenissen samen beschikt heeft, zoodat ze zoo samen gerocht zijn daar waar ze zijn thans.
De voornaamste gedenkenis was 't *Dagboek*. Dit is een lijvig boekdeel, verbonden, metende 0.25 m. hooge op 0.20 breed en 0.05 dik, en tellende 430 bladzijden door den steller zelf eens betalmerkt. Naar 't gestelsel te zien, zal die opneminge dag voor dag van al 't merkweerdige dat toen voorviel in en om den kring van Verbrugge's leven en gedachten, eerst een tijd - binst dat hij zelf nog te jong was - begonnen geweest zijn door een ander, door zijn vader zegt de overlevering, en dan voltrokken zijn geweest door hemzelf; bestaaktelijk, *vanaf* '*18 aug. 1765*' tot 1780 door den vader, en vanaf 1780 *tot op den* '*4 maerte 1825*' door hem; 'het overige, zoo eindigde hij dan, is nu te verwagten van God', Dat overige was zijn ziekte en zijn dood, in 1831.
't Is jammer dat hij niet heeft kunnen voort opnemen tot aan zijn dood. Zoo zouden we in zijn dagboek gehad hebben al ineens, den oostenrijkschen, den franschen en den hollandschen tijd met al de beroeringen ervan, in en om Brugge geweest, en dat allegaar opgesteld door een stipten en opmerkzamen liefhebber.

‘12 Maerte 1814. Op den twaelfsten Maerte, ten 9 euren voornoene verspreijde het gerughte alhier, dat de Fransche uijt de bezittinge van Oostende gekomen waeren tot ende op de prochie van Vassenaere, langs den vaert; en voor tien euren was geheel de stad in roere. Zij schooten in de stad met twee obitzen en daerdoor verdorven den salon van Mijnheer Outryve van Ydewalle, quetsten doodelijk Mr J^{o} Joseph Coppieters in den keuken

't Werk is nooit gedrukt geworden, maar wel eens afgeboekt door heer Karel Rossignol op last van wijlen E.H. Edm. De Vos; onvolledig nochtans, allerminst niet nauwkeurig.
Er staat een uittreksel ervan in *Biekorf* (1898, IX, 136-138) onder hoofding ‘Beeldstorm der Sansculotten te Brugge in 1792’.

van zijn huijs in de Vlaeminckstraete; want zij schooten op differente directiën, waer zij meijnden oversten gelogiert te wezen. Zij quetsten differente menschen in de afgelegene straete van de Ezelpoorte. Zij waeren alreede voor de Discalsche kerke. Op St Jansplaetse en de Gaeremert ook gequetste, veel vensters geschonden in de straete van d'Academie. De Cosakken moesten agter uijtwijken voor de overmaght. Zij koosen Cruijs en Catharinepoorte, een picquet plaetsste zig aen den Palijncpot, 't andere aen 't Schaek. Middelertijd quaemen de Fransche marins en soldaeten op de Groote Mert met 4 stucken canon, die op de vier hoecken der mert geplaetst wierden.

Het was Saterdag en daer was groote masse van graen ter mert.

Zij eijsten eene contributie van 100,000 francs, laekens, baeijgoed. Naemen graen van de mert, en eijsten caffé, suijker en wijn in stucken om te transporteeren naer Oostende.

Om drije euren naer middag was hun alles overgelevert, en zij vertrokken ten 3 1/2 al de Ezelpoorte naer hunne voorige post. Gekomen zijnde aen St Jacobskerke, was het volk, en naementlijk de jongers, tot overlast, die riepen: Goert... De aghterste compagnie gaf vuer, maer in de lucht, om hun enkelijk af te weiren. Daermede was den vijand weg.

Maer een ander treurspel maekte zig bereijd onder 't gepeupelte. Zij vielen aen het plonderen. Zij liepen naer de Ezelpoorte waer een speelgoed stond van den ontfanger der directe contributie Mr de Busscher genaemt, en zij plonderden dit. Van daer liepen zij naer Maijens, die over eenige daegen nog eens al het volk voor zijne deure gehad hadde; hij smeet veel vuijf livres stucken, doch dit konde de raesernie van 't volk niet intoomen, maer zij trokken hem uijt zijn huijs met stooten en slaegen deirlijk om aen te zien, en meijnden hem in 't waeter te smijten. Hij verzogt van 't volk niet dood geslaegen te worden. Betere menschen (Maijens is verschuldigt zijne behoudenisse aen Mr den Baron de Pe-

lychy, want zij wilden hem vermoorden) beweegden de masse volk om hem naer 't vangenhuijs te leijden, 't welke de masse wel beviel. De rasernie des volks quam voort om dat hij (Maijens) over 20 jaeren, ten tijde der Jacobins, in de kerke van Duijnen eenen moninck geschoten hadde in zijnen arm en een brock van 't gestoelte (dat tot gedenkteeken noch bewaert word). Dezen moninck en is er maer van gestorven merkelijken tijd daernaer. En geheel dese stad wiste dien raesenden act. Zij riepen dit langs de straeten en wilden hem hierom ter dood brengen, terwijl hij riep: och! menschen en dood mij niet, ik hebbe eene ziele, (dit was een wonder bekentenisse voor eenen franschen Jacobin).

Nog den 12sten. Naer dezen tweeden act des volks, begon den 3den tegen avond. Zij vielen weder aen het plonderen en liepen naer het huijs van den ontfanger de Busscher, en stolen alles daer uijt en braeken alles in stuckken, smijtende zijne schoonedrukletters ter straetewaert, bestaende in de schoonste collectie van letteren, die men wenschen konde, die eenige honderde louis gekost hadde. De woede gink noch al voort in den avond en den nacht, zij trokken naer het huijs van Mr Marlier, schoonvader van den voorgenoemden de Busscher, (hij wierd genaemt den rijcken Marlier). Daar was de buijtenspoorigheijt nog veel grooter, want naer dat hun drank gegeven was in hope van daer door te ontgaen de plonderinge, maer zij vielen aen het woelen; en maekten vuer in alle de vuersteden, en smeten alles aan het vuer: zoo dat door kleeren, lijnwaeten, gaerens en meubelen die zij niet wilden hebben, het huijs in duijzent gevaeren was van te verbranden. Dit huijs was nationeel goed, eertijds toebehoorende aen de rudders van Maltha, en was gekogt door dezen Marlier, die nu geplondert wierd. Het volk was rasende, en niemand en konde hun wederhouden.

13 Maerte. Den volgenden dag wezende Zondag en heeft hun maer konnen scheijden.

Daer naer heeft men huijssoekinge gedaen in de armgewesten, en veel gestole goed gevonden, toebe-

hoorende aen de geplonderde Dit braght den schrik onder de plichtige, elk vreesde voor de verdiende straffe. Vele hebben hun gespoeijd om goederen weder te zenden naer de wet van policie. Men heeft er differente geligt, en 6 van de plichtigste zijn op den twintigsten, wezende den 3^{den} Zondag van den Vasten weggeleijd, om elf eure. Zij passeerden voorbij O.L. Vrouwkerke op den moment wanneer de hoogmisse gedaen was, en het volk uijt de kerke quam. Zij vertrokken al de Catharinepoort en wierden geleijd naer Corterijke en Doornijck, waer het hooftquartier was van het legercorps, om militairelijk gestraft te worden, als stoorders van de algemeijne ruste'.

[Echt zoo. V. VdV.].

Daarbij leze men nu de mededeeling van Weled. Heer E. COPPIETERS STOCHOVE (zooals ze te lezen staat in de *AnEm.* bovenvermeld): eerst een uittreksel betreffende zeer beknopt en ten deele die evenverhaalde gebeurtenissen; waarna een tweede uittreksel(1) bevattende 'de opgave van schade en ongelukken' ofte 'Obus bommen in Brugge gevallen den 12 maerte 1814 geschoten door de fransche van aen den boom daer een O.L. Vrouwe beelt aen hangt buyten d'ezelpoorte(2)'.

Tot slot hier eindelijk een vermeldingsken van wijlen Weled. Heer JOS. VAN HUERNE(3), te weten in een zijner

(1) Waarom dat dagboek van A. Coppieters alzoo maar laten kennen bij brokken en stukken, en zelfs bij uittreksels van brokken en stukken? Misschien staat er nog wel iets meer in aangaande hier ons voorval; Heer E.C.S. echter zegt het ons niet.

(2) Die zal de boom geweest zijn langs Scheepsdale-steenweg aan den hoek van den Vestingweg, met het Onze Vrouwtjen eraan en met de spellen die men eronder stak, immers waarvan sprake in *Rond den Heerd*, 1870, V, 232, en in *Biekorf*, 1900, XI, 321.

(3) Namelijk, meen ik 'Jos. van Heurne, Heere van Schiervelde en Puyenbeke, wetheere geweest van den Proossche, overleden te Brugge den 31^{n} in Bloeimaand 1844, oud zijnde 91 jaar en 6 maand', destijds woonachtig aan 't Potshoofd op den hoek van de Noordzandstraat en de Dweersstraat, in een huis waartoe onderander behoorden de twee oude gevels van 's h. Lodewijks Leerhuis *(Jubilé du Coll. St-Louis 1834-1909, Rapport.* Bruges, YdVyvere, [1909], bl. XVII).

aanteekeningen, zooals hij ze stelde op de witte tusschenbladeren van zijn ‘Gendschen Comptoir Almanach’[1]. Er staat:

‘12.[maerte 1814] obiit subit van schrikder obusen die de franche op brugghe schooten mr. jacq. jos. wielmaker pastor van(de) potterije 64 jaer oud, ten 10 uren smorgens.

12 maerte schooten de fransche veel obusen op brugghe, waer sij schaede deden, op de markt eenige <200.> quamen, veel geldschattingen en ander heerschen[2] deden, den maire van brugghe van zuijlen en den intendent bernard van severen mede nemende, en den generael stond uijt brugghe met 300. hadden 2. canonnen en 2. obusiers. zijn vertrocken.

12. dito wiert joseph <francois marie maximilien guislain> coppieters (de zuijlen) oud 24 jaer van een obutse de bille en wat van(den) onderbuijk in de keuken afgeschoten dat het maer aen twee pesekens vast hielt en is van bloedstortinge en pijne den selven dag ten 2 uren naer noen overl(eden) begrav(en) tot s^{t} andries, overl(eden) op s^{t} donaes parochie. geheel t'huijs was in den kelder gevlugt, hij alleen was daer uijtgekomen een moment, om t'meijse te roepen van in(den) kelder te gaen[3]’.

L. De Wolf.

(1) We bezitten van hem een reke zulke Almanakken, gaande, mits enkele onderbrekingen, vanaf 1790 tot 1817 inbegrepen; en schikken, als 't God belieft, er eens, al na een, de enkele merkweerdigheden uit over te nemen.

(2) Blijkbaar = eischen.

(3) 't Is wonder hoe allemaal die weledele Heeren Alb. Coppieters, J. van Huerne, [Ryelandt (vgl. *AnEm.* 1923, 148)], en andere, in dien tijd altijd hun aanteekeningen, hun innigste gedenkenissen, *in 't vlaamsch* stelden. Ik weet nog van een aantal trouw- en verjaringsgedichten, een heele verzameling, ook van al dat groot volk van voordezen, en bevinde tot verre in de jaren '30, dat die stukken ook allemaal in het vlaamsch waren. Hoe ging het dan bij het volk? Herdenkt daarbij wat er eens hier gezegd is geweest over de dood- en grafmaren (*Biek.* 1920, XXVI, 265-269, “Vlaamsche of Fransche Grafsteenen”), en beslist eens temeer wat er waar is van die zoogezeide tweetaligheid onzer voorouders... welke men heeft durven besluiten uit het stellen van sommige fransche oorkonden ten tijde dat fransche overheden en fransche boek- en opstelmannen alhier bazende en boerende waren.

De Ziel.

WIE zegt mij wat een ZIEL is?
Een ziel?... door Godes handen
Geheimvol vastgeklonken
In stoffelijke banden...

Wie zegt mij al de schoonheid
Die uit eens oogen fonkelt,
Die speelt op 's menschen aanzicht,
Of om zijn lippen monkelt?

Wie zegt mij al den weedom,
Het bittere 'zielelijden'
Dat bibbert in de tranen
Die langs de wangen glijden?

Wie zegt mij al heur kracht, en
Wie zegt mij al heur goedheid?
Wie zegt mij van de liefde
De zalving en de zoetheid?

Wie kan de kunst ontleden
Die licht en kleur en lijnen
Bezielt, en voor onze oogen
Het leven doet verschijnen?

En wie het wondere spel van
Muziek, die ijle klanken
Hertoovert tot akkoorden
Van loutere zielespranken?

Wie zal de woordenweelde,
Den ‘geest’ der vele talen,...
Van de eigen moedersprake
Den rijkdom achterhalen?

Wie bakent af de grenzen
Van al 't verstandelijk weten,...
Die verre horizonnen
Alleen door God gemeten?

O ziel! O zonnestraaltje
Aan 't eeuwig Licht ontsprongen,
In 't diepste van ons wezen,
Door merg en been gedrongen!

O parel, uit den Hemel
Ter aarde neergegleden,
Nog glansend - schoon beneveld -
Van 's Hemels heerlijkheden!

O zonnekind! o zuster
Van gloeiige Serafijnen,...
- Die naar 't hierboven smachtend,
Op aarde moet verkwijnen.

* * *

O God, mijn Heer, mijn Heiland,
Kom mijne ziel verlichten,
En, beu van al het aardsche,
Haar weder te Uwaard richten.

En geef mij, Heer, den moed om
Zoodanig U te minnen,
Dat ik mijn leven late
Om U één Ziel te winnen!

LEO BITTREMIEUX
Op Sinxen, Mbata-Kiela, Kongo.

Een woord in 't opene aan 't Brugsche weekblad ‘Het Belfort’.

Beste Heeren van Het Belfort.

NA Ued. gegroet te hebben, mogen we Ued. vragen of het stelselmatig is dat gij zoo dikwijls stelt *‘de Oostendsche Poort*’ instêe van *‘de Ezelpoort’* (te Brugge), b.v. nog op 5-IV-24, in t^{k} 98, ter 6^{e} sponde, onder 't woord ‘Bouwnijverheid’?

In Biekorf (1923, XXIX, 69-70) hebben we reeds eenmaal de eer en de spijt gehad daarop te moeten spreken. Maar kregen van Ued. geen antwoord. We zeiden daar of daar:

1) dat die poorte een brugsche is, en niet een oostendsche, maar dat ze ten hoogste zou kunnen zijn een ‘Oostendepoorte’ evenals er een ‘Gentpoorte’ en een ‘Dampoorte’ is en een ‘[Ste]Kruispoorte’;
2) dat haar echte brugsche naam altijd geweest is ‘de Ezelpoorte’; en zelfs, tot voor een dertig jaar, dat ze ook zoo genoemd werd in 't fransch, nl. ‘Porte des Baudets’... slacht van de ‘Ezelstrate’ die heette in 't fransch, en die op de hoeken van de straat nog heden heet ‘rue des Baudets’;
3) dat men nadien ingebracht heeft te gaan zeggen ‘Porte d'Ostende’ ‘rue d'Ostende’ uit waankieschheid zou'-je meenen, belachelijk genoeg alleszins; wat niet en belette dat al de Bruggelingen voort zeiden ‘Ezelpoort’ ‘Ezelstraat’;
4) maar dat een aantal ‘Vlamingen’ die van Brugge niet en waren, dan dachten ook kiescher te spreken en deftiger te spreken met dat fransch in 't vlaamsch achter te zwatelen al zeggende ‘Oostendsche poort’ ‘Oostendsche straat’, alsof dit fransch echt bestevlaamsch was en ‘Ezelpoort’ en ‘Ezelstrate’ straatjesvlaamsch! Altijd dat zot gedacht dat vlaamsch, om vlaamsch te zijn, schoon vlaamsch, eerst moet gelijken aan het fransch!

Maar weet het, Beste Heeren van ‘Het Belfort’,

'Oostendsche poort' en zelfs *'Oostendepoort'* die klinken toch zoo aardig in de ooren van de Bruggelingen,...zoo aardig als dat *'Torhoutsche Poort'* of *'Torhoutpoort'* zou klinken insteê van 'Smedepoort', of *'Lophempoort'* en *'Kortrijkpoort'* insteê van 'Bovepie-' en 'Kathelinepoopt'.

'n Doet toch zulk ondienstig werk niet: onbrugsch, onvlaamsch en nutteloos.

Ge leest Biekorf? - Zoo niet, ge zoudt hem moeten lezen: want Gij, die werken wilt aan Brugge's voortbehoud en Brugge's beternis, ge weet of zoudt toch moeten weten dat Biekorf daarin meêwilt en ook toch wel iets kent van Brugge, nog bovendien dat hij zijn beste doet al dertig jaar lijk gij haast drie jaar nu, om ook, als gij, ons oude vlaamsche stad in eere en schoone te houden, m.a.w. om Brugge prachtig brugsch te houden... En twee gedachten zijn beter soms dan een -.

Waarom alsdan, als Biekorf eens, ten bate van dat Brugge, als Biekorf tot U spreekt, hoe nietig hij U weze, waarom dan daar, van hoog op uwen Halletoren ('k zeg 'Halletoren', want 'Belfort' is toch ook geen brugsch, noch Kortrijksch evenmin, noch Ypersch, Nieuwpoortsch ook niet) waarom U niet geweepdigd eens te luisteren, en hem niet of terechtgewezen dan, ofwel ...aanhoord?

Komt, eens malkaar verstaan. Toe! zegt eens.

Waarom wilt *Gij* - Gij, en hier en daar een mensch die niet en is van Brugge - waarom wilt gij 'de Oostendsche Poort'?

Wij, met al wie dronk van 't Minnewater, we zeggen 'Ezelpoort', en 'Ezelstraat', lijk al ons voorouders; en ons 'waarom' staat boven: 't woord 'Ezelpoort' is de echte naam, en de andere is onecht en bovendien niet vlaamsch.

Uw reden nu?... opdat we 'n keer voorgoed den besten naam vermogen vast te stellen.

...En, ondertusschen denkt niet: 'Wat houdt dat in? Zooveel verloren vlaamsch ter wille van één woord'? - 't Is niet voor dat één woord, 't is voor al 'tgene wordt beteekend door 't verzuim van dat één woord; en

voor al 'tgene volgen kan van treurigs, voor ons taal en aard, uit wat we gissen dat U soms daartoe heeft kunnen aanzetten.

In vriendschap, ei? De vijve! En tot een antwoordens.

DE BEER.

En 'n woord ook aan sommige jonge Heeren van de ‘Emulation’

NAMELIJK aan de Heeren van 't vak der Boekenschouw uit de ‘Annales de l'Emulation de Bruges’.

't Mag zijn, nietwaar? We staan er wel mêe met die Heeren, bevriend ja gaan we zeggen, want (dat en zou maar gaan onder gevrienden) de ‘Emulation’, als er iets scheelt aan ons, of aan ons werk, aan Biekorf heel en gansch, ze zegt het ons vlakaf; ze weet dat ze dat mag. En wij alsdan we mogen 't ook van haar.

En zoo: vandaag ons beurt.

Eerst iets vooraf. Over twee werkwijzen. Cauchie, Pirenne: zijn twee namen van geleerden, zijn ook twee werkwijzen te weten in geschiedkunde. Cauchie was al ontleding, Pirenne eer opbouwing. Even veerdig in de twee wis zijn ze beiden, maar de eerste stak zijn meesten tijd aan 't eerste, de tweede meest aan 't tweede. Cauchie zou heel de wereld-maar aan boekenschouw gesteken hebben: had immers gansch uw leven u daarin doen speuren, naar immers 't laatste woord der wetenschap over een daadzake, om u alsdan te laten zien en doen betrachten of ge er een woord kont bij doen nog, al was 't maar één doch ook een vast, en zoo de wetenschap opnieuw kont helpen vorderen. Pirenne integendeel gaat losser heen over 't gezeg van wie hem vorenis; gewis hij doet hij ook om eerst te staan op goeden grond, maar 't is niet om dien grond te helpen uitbreiden; hij zoekt niet om te zeggen dan: ‘tot hier is 't vast, en nu iets bijgewrocht’; zoodra zijn voet gevestigd staat, hij wilt omhoog, hij wilt een bouw, iets versch', iets groot's,

iets mooi's, een heel nieuw ding de lucht in (als 't maar niet wordt alsdan ‘een dingen in de lucht’, of allerminst iets dat alreeds grondzakelijk gezegd is).

Welaan, onthier en twintig jaar, hebben die beide strekkingen een weinigje elk bestaan in onze ‘Annales’: tien jaar tot aan den oorlog was 't de eerste, ersedert is 't de tweede; een tijd van stuur- en stevigheid, waarna een tijd van durf en van uitbundigheid.

Cauchie is dood;... anders, verleden jaar, men ging hem eerlid maken;... dan bood men 't eerlidschap aan Hgl. Pirenne *(AnEm.* 1923, 273-274).

Is goed.

Maar nu, aldoor gelijk wat strekking, 't was wenschelijk medunkt dat onze ‘Annales’ niettemin altijd volstrekt van stiptheid hielden. Wij, arme lezers van de ‘Annales’, soms eens verlekkerd op geschiedkunst, we mogen vragen waarheid daar te vinden... niets anders als de waarheid. In 't voordeel van ‘l'histoire de Flandre’ waarover de Emulatie heur moederlijk heeft aangesteld, behoort het dat we daar verkrijgen oprechte voorstelling van echtgebeurde zaken.

We lazen echter onlangs daar (*alevend.*, 274) dat het M. De Sagher [een leerling van Pirenne] was ‘qui après la guerre a grandement contribué à doter nos Annales de la magnifique bibliographie de l'histoire de l'ancien comté de Flandre, instrument de documentation hors ligne et qui jusqu'à ce jour n'a pas trouvé son pareil en Belgique’. ‘Doter’ is veel gezeid, teveel (in tale van geschiedkunde); 't moest zijn ‘continuer’ of beter nog ‘reprendre’, want deze boekenschouw bestond al tien jaar lang, in gang gezet door mannen van Cauchie, en was reeds ‘magnifique’ vanaf 't jaar '05 tot '14.

Ze was 't misschien niet min als thans, voor wie b.v. nog onthoud heeft dat ze eenigszins volledіger en anderszins ook meer omsloten was: volledіger in 't voor- en 't uitleggen van de allerminste opstellen en in het mededeelen van ook besprekingen uit ander tijdbladen; omslotener, d i. gematiger in 't melden, of althans in 't ontleden van de al te vreemde werken.

Wat ze alleszins nooit deed, was: over eenig werk of opstel, beoordeelingen overnemen van elders of van anderen al dezer naam verzwijgend... ik zeg nog niet al dezer naam vervangend.

Gebeurt dit thans?

Men zie eens na.

Ik vind b.v. 't volgende (als boekbespreking):

> Ter eener zijde, in '*Bijdragen tot de Geschiedenis*' (15-X-23) op bl. 567:
>
> 'Bonaventura Vulcanius heette in 't vlaamsch *De Smit.* Hij was geboren te Brugge, 1538, studeerde te Leuven de rechten en de medecijnen, is een tijdlang hoogleeraar te Keulen, wordt in 1577-78 sekretaris van Marnix van St. Aldegonde... (Dank aan... hebben we thans een) belangrijken historischen getuige voor de geschiedenis van het humanisme en mede van het Calvinisme in de crisisjaren 1573-1580...
> (Dr. de Vries heeft) uitmuntend (de) uitgave (dezer stoffen verzorgd). ...
> Registers (... zijn met veel zorg opgemaakt. Van de historische) bibliographie (... blijkt de schrijver... op de hoogte ...)'.
> (Met hier geen handteeken).
>
> Ter ander zijde in *AnEm.* 1923, t^k 4 (uitgekomen ingangs-III-1924), bl. 91*, t^k 771.
> 'Bonaventura Vulcanius heette in 't vlaamsch *De Smit.* Hij was geboren te Brugge, 1538, studeerde te Leuven de rechten en de medecijnen, is een tijdlang hoogleeraar te Keulen, wordt in 1577-78 sekretaris van Marnix van St. Aldegonde.
> - Belangrijke historische getuige voor de geschiedenis van het humanisme en mede van het Calvinisme in de crisisjaren 1573-1580.
> Uitmuntend [zoo] uitgave.
> Registers.
> Bibliografie'.
> (Met hier een handteeken - een valsch aldus - van iemand van de 'Annales', EEN uit den tijd der mannen van Pirenne... al heeft deze Hgl. vaneigen daar geen schuld aan)!

Welaan is dat niet jammerlijk, ontstichtelijk?

In eender welke werkwijze, we wenschen maar één ding, voor de eere van de 'Annales' en voor de wetenschap, 't is dat zulks weer verandere.

EEN uit den tijd
der mannen van Cauchie.

Ontwaking.

DE boomen...
ze droomen
van lenteweer en labberlucht,
van groeien
en bloeien:
van blârenloof en zomervrucht,
van klank
en gezang
en warme nestjes teer en klein,
en 't kwelen
en 't spelen
van 't onervaren vogellijn.

***

De twijgen
ze nijgen,
als 't windje door de toppen suist,
ze beven,
herleven:
jong bloed nu door hunne aderen bruist.
De wonne
der zonne
hun slapende oogen laaft en lekt;
de spillen
ze rillen:
Ze zijn uit hunnen slaap gewekt!

***

En 't leven
komt even,
door winterkoude en vorst bekneld,
licht blakend,
ontwakend,
in 't droomend hart mij opgeweld.

EDM. BARTELS.

Een hemelsch gedacht.

UZEEN zit geren een beetje laat uit, maar... hij en heeft ook maar dat. Hij is in... de ‘politieke’, ‘de sociale werken’, veel ‘groote belangen’, en hij 'n kan 't niet helpen dat de tijden niet beteren... En toch moet hem zijn wijf dikwijls daarover berispen in bedde.

De tijden zijn slecht, maar dat ook is niet geestig.

Op een keer, stijf late, 't was wel twaalf en daarachter, hij had hem weere vernudderd in die moeilijke zake van 't zinken van de franken en even van de halve franken,... en hij stond daar nu verzonken in den donkeren aan zijn deure. Peinzen 'n baatte niet. Hij komt dus maar binnen, heel stille, en dan zonder licht, op zijn voetelingen zachte zachte naar boven, al horkende, en... ze slaapt! 't Is al vele. Maar nu, wat gedaan? Ze zal 't op een einde toch voelen. Almedeens, hij is 't lijk van God ingegeven. Hij blijft in zijn ondergewaad, en zet hem alzoo aan de wiege. En wiegen is wiegen, dat 't piept! Ei, van de piepinge, daar, ze schiet wakker!

- Wa' doe'-je dan? En alweere zoo late, zegt ze?

- Ha, Zenevieeve, 'n stoor-je niet, 'k ben hier al een geslegen ure in de koude bezig met wiegen; en g'hoort wel dat 't helpt,... dat 't hem stil houdt!

- Geen keure, gij leugenaar. 't Kleintje heb ik hier bij me gepakt in mijn bedde.

J.H.

Wie durft er hem Vlaming noemen,

en de lesse aan de Vlamingen spellen, als hij, om vlaamsch op te stellen, eerst altijd in 't fransch denken moet, fransche woorden benuttigt en fransche wendingen overzegt? B. v., uit mijn dagblad: *de toestand van het kabinet is précair* (met een *é*, wat in 't vlaamsch onbekend is, en zonder *-e* wat in 't fransch onbekend is); *de kwestie der dynastie zou haar oplossing naderen*; hij schaarde zich (!) *onder de vaandels*; een *haard van militarisme*; een *nonchalant* gebaar; de *rancune* zijner vorige medewerkers; hij weet in de *debatten* een *beleefdheid te bewaren* welke *zich nooit verloochent*; hij was *het voorwerp eener spontane ovatie*; Mijnheer *Lebureau.* Enz., enz.

K. WALGE.

De oorlog in Dickebusch en Omstreken.

(Vervolg van bladz. 23).

*1914. Donderdag, 10*n *in Wintermaand.* Eén mis maar. Weinig geschot, uitgeweerd een tijdeken halfsnachts; veel regen integendeel en vele gedrets van Zwaven en Turco's.

Ten drie'n alweer een begraving: nl. van kapitein Valant du Picq; even vanwege een drom zijner Algiersche Schotters of Uitzwermers wordt hem eere geboôn.

Van nu af aan, is hier meer winkelware weer: kaas, chocolade, beschuit, zout, enz.; maar duur, meer dan tevele,... en toch seffens verkocht. Buitengewoon vele wijn wordt verdaan en verleurd, in herbergen, winkels, hofsteên en huizen, insgelijks langs de bane: tegen 2 frank, en welhaast 1,50. Bier weinig. Meer kortedrank eer: brandewijn, cognac, die gemakkelijk wordt overgeblauwd. In enkele winkels champagne. Zake ‘patente’? Geen mensch loopt erachter. En dronkaards? Dannog maar letter te zien.

De menschen beginnen te durven 'wat indoen, al is de kom en de keer overlastig; meest vanuit Belle is 't, ook een beetjen uit Poperinghe.

IV. Overwintering.

*Vrijdag 11*n. Heel den nacht schuw gebommel al Langhemarck en Reninghe, en gewerengeknetter al Voormezeele. Te Voormezeele en te Boesinghe een stapje vooruitgang, zeggen de Franschen. In den namiddag schrootbommen alomtrent den Hert.

Een nieuwe verpleegdienst te Jul. Noyelle's: die van de 31e afdeeling; aan 't hoofd van het geherder E.H. Byrot, Generaalvikaris van Albi, maker van verschillende werken, uitnemende wel ter tale, roeiende en werkzaam. Zijn ordonnans of meêman is insgelijks priester. Weinig andere priesters. 4 missen.

*Zaterdag, 12*n. Vuile swansel van weêre. Anders, enkel 's namiddags geweld.

Tmijnent in den nacht zijn krijgsoverheden binnenge-

vallen; ze willen er huizen, maar onderwijls breken en vermoorden maar-alles waaraan dat ze kunnen. Ik terd hun beleefd op hun teen, hetgene hun niet 'n bevalt, want ze zetten 't uit naar een ander. Schoone hielen!

*Zondag, 13*n. 80 HH. Nuttingen. Missen ten 7n, ten 8n, ten 9n, en ten 10n. Deze van ten 9n, met een prachtige rede van E.H. Byrot, is voor de mannen van 't leger.

Omendom Jul. Verschelde's nogal wat gesmijt.

Te Kemmel, ook hier bij Oskar Gesquiere's liggen nu Engelschen, waarvan immers de slagreke strekt tot bij Wytschaete. En men spreekt ook van Engelschen tewege voor Dickebusch.

*Maandag, 14*n. In 't Zuiden van Yper zouden de Onzen vandaag het eens aangaan, om 't vijandelijk leger een duw achteruitwaard te geven. Algemeene aanval zal 't zijn, en met alle geweld. En inderdaad, van met d'slag van den 7en, is 't een hellegedonder geweest, dat er, van heel den tijd van de Franschen, nooit met meer monden, noch vlugger naeen, werd geschoten. Uren lang, schieten nog rapper dan tellen. Zware kanonnen kraakten en braakten van vorenaan Peirsegaele's, andere waren aan 't brommen en bulderen, gruisdikke gezet, omtrent Goudeseune's over den Vijver. 't Was bevangende en wreed, eendelijk-benauwelijk. Maar we hoorden 't toch geren. En men heeft ons ondertusschen verteld, hoe dat allichte dan ook 't voetvolk ten storme is gevlogen, met een sprong uit hun grachten, 't gewere geveld en den roerdolk erop. Wat een bloed, al van menschen, 'n heeft er dien dag niet gegutst geleekt, geloopen, gekwijldachter 't land, daar op Wytschaete en Voormezeele. En och Heere waartoe? De Engelschen op Wytschaete behaalden een bosselken; en op Voormezeele en Vierstrate liepen de Franschen hen dood tegen de mitrailleuzen der Duitschen. Vele van die schamele helden zijn blijven liggen tusschen de fransche en de duitsche grachten, waar dat ze maanden nadien(1), toen de Engelschen

(1) Uit dit zeggen valt te verslaan dat, ten minste tot hier nog, het verhaal maar maanden nadien overgeboekt werd in 't schoone.
L.D.W.

afkwamen, immer niet op te rapen, voort lagen rotten. 't Gewin was klein aldus, en de levensverliezen zeer groot. Doch ook de Duitschen zullen vele geleden hebben: want de fransche '75ers' stonden er talrijk, en wrochten verwoed;... en 't was zes eer het stopte. Vanals we den donkeren meêhadden, ben ik 'weest zien op het kerkhof naar al dat gewoel, en voelde er mijn bloed van verkruipen: 'k en zag en 'k en hoorde niets anders als aanhoudende vuur en donderend geweld. 't Zou vergruwelijk grootsch geweest zijn, als 't zoo moorddadig niet was... en dat een mensch nadacht: ''t zijn al entwien's kinderen, en zoovele zoovele ongelukkige zielen'!

De razernij al den overkant, bij den Duitsch, 'n was niet minder geweest. Ons geschot hier kreeg schrikkelijk weere. Bij 't Vijverhuis zijn verschillende fransche kanonniers ondergebleven, al ketsten onderwijls andere gestadig maar aan met immer meer schietraad. De verpleegschap der 32e afdeeling was in den tijd-tusschenin ook haastig wedergekeerd; en toen, achter eten des middags, de geneesheeren eens liepen zien naar de Vierstraat om beter 't gevecht en den slag waar te nemen, en dat ze waren gekomen aan 't hof van Verschelde's Marcel's, bij de kleine Vierstraat maar-effen, viel er ineens daar bij hen een bom die ontplofte, zoodat er twee onder hen dood, 'rad dood, en drie gekwetst geweest zijn; één dezer laatsten is 's anderendaags ook nog gestorven. De begraving dezer drie doôn was te Reninghelst.

Op heden is onze brave taalman weer komen zetelen tonzent, voor tewege de duitsche gevangenen, maar heeft er geen werk gehad. De Engelschen voeren beter te Kemmel: ze hadden er een vijftig geklampt.

*Dinsdag, 15*n. De Franschen 'n geven 't niet op; en, van ten 7n, vallen weer aan met hetzelfde geweld.

Met den noen echter vermindert 't geschot, al sleept het nog voort tot tegen den avond.

Hoe jammer dat die moedige Franschen niet beter gelukten.

Nu worden we stilaan geware dat we nog zitten hier met den oorlog voor gansch den winter tewege.

*Woensdag, 16*n. Weinig geschot. Guldenmis: een 250 menschen aanwezig. Heden een doop uit Kemmel, waar ze voor 't oogenblik zijn zonder Geestelijken.

*Donderdag, 17*n. Kanonnengeschot. Nogal redelijk vliegtuigen.

Nieuws. Mannen van 't belgsche leger zitten hier nu aan 't vermaken van wegen.

In den namiddag begraving van den moedigen kapitein Lafiteau, gisteren doorkogeld. 't Lijk haal ik af naar Ch.-L. Hoflacks. Uitvaart met eerebewijs.

*Den 18*n, *vrijdag.* Van 'tzelfde: gebuisch. En begraving van sergeant Bertrand.

*Den 19*n, *zaterdag.* Kanonnengeschot heel den dag, nogal erg.

Nieuwe groote stukken zijn gesteld in de weide van Vandepitte's en Verpoort's, over 't kasteel van Hr Hendrickx. 't Staan er al veel langs de dreve van 't Hemelrijk naar de Kapelle van Frezenberg bij 'tzelfde kasteel. En al die vuurmonden schieten en moorelen om dood. De Duitschers doen weere, langs 't Hallebast overdag, 's morgens en 's avonds al den Vijver en Burgemeesters, omtrent dezen laatsten's vooral.

Ook nog gewerengeknorzel 's namiddags.

*Zondag, den 20*n. In de negen- en de tienemisse vele gasten van 't leger: onder de negenmis een prachtige rede door E.H. Byrot. En verder, nogalwat missen van berrie- en wapenmannen. Ten 9n, op O.-L.-Vrouwenaltaar doet mis de Jesuiet luitenant de Gironde, bekend voor een held, vereeremerkt van 't Eerelegioen, en uitermate bemind van zijn volk. Morgen, schamele jongen, zal hij door een kogel worden getroffen, wijl hij, naar van de loopgrachten, de begraving zal doen van twee Alpsche Jagers, Hijzelf is begraven te Zillebeke aan den Verbranden Molen. Bijna alle soldaten worden ter aarde besteld daar waar ze vallen, doch de overheden gewoonlijk brengt men weg uit 't gedrang, achterwaard, naar de kerkhoven ergens van de bewoonde dorpen.

Dien dag, fransch geschot weinig, duitsch nogal vele. Hebben te lijden vooral: Vijver en Krommenelst waar een kapitein en twee sergeanten zijn doodgeschoten. Voor den Krommenelst is 't danig verslecht sedert dat nu die kanonnen staan in de dreve.

Of 't waar is 'n weten we niet, maar volgens den zeg zouden de Duitschers nu op de Engelsche kuste gesmeten hebben.

*Maandag, den 21*n. Betrekkelijk stille. Over den Vijver eenige bommen; op de Vierstraat een fransche stapel van schietraad in brande geschoten.

De Duitschers zitten thans op min dan 10 minuten van de Vierstraat, en evenzoo van Voormezeel'-Plaatse.

De hoop en de moed bij de Franschen staat om te zakken. Ze beginnen te willen bekennen dat de Duitschman sterk en welingericht is.

H. Wullepit is vandaag tot Langhemarck geweest. Omtrent zijn huis was het eenig en benauwend: noch God noch goêmensch, niemand te ontwaren; 't is of in die streke alles dood was.

*Den dinsdag, 22*n. De belgsche Werkers (meest peerden geschutvolk die staan zonder tuig of getrek, ook voetvolk uit de oudste bedeelingen) komen legeren tonzent: 't zijn er op twee-drie hofsteden hier, en 't zijn er ook thuis in de Pastorij. 't Eerste dat ze in de Pastorij doen is groote kuisch, want 't is er onziende;... ze steken ook ruiten in, maar ze halen het glas uit de printjes- en beeldekensramen! Van die glazenmakers hebben we alzoo een 300 man op het dorp.

Vandage groote bommen op 't Zothuis te Yper. Yper zelf wordt meer en meer gerustgelaten.

*Woensdag, den 23*n. Sedert dat er kanonnen staan aan 't kasteel van Vandenpeereboom's, waait er nu die kant ookal tegen. In den voornoen waren de zoons van Henri Derycke's, met een vluchteling meê, aan het looftrekken, toen schielijk een bom hen verraste: Jul. Derycke en de vluchteling dood op den slag; Maurits erg gekwetst, aanstonds naar 't Gasthuis te Poperinghe, en 's anderdaags dood! Twee van ons beste en christelijkste

jonkheden. God geve hunne ziele de eeuwige ruste.

In den namiddag fransche aanval in 't schieten.

*Donderdag, 24*n. Heel den nacht, en heel den dag ook, voort hevig geschot.

Den dag door, vele biechten. Wat de soldaten betreft, de legerherder zet hem in de kerk met den avond, en blijft er tot middernacht-Kerstnacht.

[A.V.W.]

Mengelmaren

Boekennieuws

C. Gezelle. *De Kruisweg.* Brugge, Excelsior, [1924], in-16n, 30 bl.

Guido Gezelle heeft ‘De XIV stonden of De bloedige dagvaart ons Heeren’ bezongen, Caesar Gezelle nu ook maar hij heet ze ‘De Kruisweg’.

Hier hebben we thans een beste gelegenheid om een keer, op een gemeenzaam gebied, oom en neef nevenseen aan te stellen. Niet om te zeggen of ze bei omtrent gelijkhoog zijn van hoofd en van schouders: zulks betracht men liefst niet, evenmin als men b.v. tegen de schilderkunst de deunkunst uitweegt; elk is wat hij is, en is dàn alleen best wanneer hij anders niet beter kan dàtgene zijn wat hij mogelijk bekwaam is te zijn. Men vergelijke ze dus alleen om ze nader te kennen, in dàt wat hen eigengroottiglijk groot maakt.

Twee Gezelle'n zijn ze, twee priesters, twee dichters, alle twee diepernstig ingenomen met datzelfde eeuwig-onveranderlijk hoofdtreurspel uit hunnen alovergeldenden godsdienst.

Welaan. Meer dan een keer zijn ze ja tezamen gaan staan voor den kruisweg, en ze weten gewis van malkaar of liever van 'tzelfde (vgl. alhier aldaar een hoofdinge, vgl. nog CG. 11e stonde, reke 3-4 bij GG. X, 4-5; CG. III, 1 || GG. III, 11-12; CG. III, 13-14 en VIII, 7-9 || GG. VIII, 10; CG. IV, 21-22 GG. IV, 13-14; CG. IX, 3 GG. X, 1; CG. IX, 21-22; GG. IX;...). Het ware nog wonder dat ze niet evenbei leefden met dezelfde bewoording en beelden als welke de H. Kerk ons, reeds honderden jaren, over God's lijden in den geest en den mond steekt.

Maar anders: welk een verschil onder hen.

Guido G.'s Kruisvaart is door Ryelandt op deun gebracht. Caesar G.'s zou moeten worden geschilderd.

GG. verbeeldt hem te gaan in den hoop van de menschen; meê met heel de ‘vergadering der geloovige christenen’; vervoerd in gemeenzame eening; gewiegd op den zwier van de stem van 't verleden voorzoovele die hangt in 't geheugen

van 't heden; al denkende als de anderen allen; al schouwende eenvoudig langsboven 't verhaal, en al voelende meniglijk, als lid van de menigte; al zingend, al biddend, al weenend met allen, met 't volk heelegaar; volksgewijze opgeheft, ingedrukt, op de mate en den gang van dat kerkelijk treurspel; kerkelijk dus.

CG. integen gaat zijn kruisweg alleen, op zijn zelven: hij kijkt en hij treurt uit zijn eigen gemoed, over eigene zonden; trilt enkel om 'tgene er op hem spat; is elke treffing veel teerer geware; voelt dieper; droomt meer dan hij nadenkt; schept gehandel nevens en buiten 't verhaal (vgl. vooral zijn x^{e} stonde); m.e.w. is hemzelf uitenduit, en geen ander.

Men zei dat C. zijn oom niet kon loochenen: als 't waar is, hij 'n verloos er niet bij; maar hier is te zien dat 't niet heelemaal waar is, en die er minst bij verliest nu, zijn wij.

* * *

Bij J.J. Romen en Zonen, te Roermond, zijn uitgekomen:

- Een gemeenschappelijke ‘uitvoering’ waartoe behooren

J. SASSEN. O.P. *Het Klooster.* [‘Cultuur-Historische Beschouwingen’]. 1922, in-16^{n}, 110 B1. = G. 2,25.

G.A. MEYER. O.P. *De Aflaten*. Eene Geschiedkundige-Dogmatische Studie. 1922, in-16^{n}, 118 bl. = G. 2,50.

P. VANDEN TEMPEL. O.P. *De Mensch: Gods beeld.* Beschouwingen over het genadeleven. 1922, in-16^{n}, 106 bl. = G. 2,25.

DRS. L.M.FR. DANIËLS. *Theotokos.* Eene Uiteenzetting der Katholieke Maria-Leer. 1922, in-16^{n}. 144 bl. = G. 2,75.

G. Bon ARMFELT. *Mijn Weg naar de Kerk.* Uit het Zweedsch vertaald en met uitleg door Fr. Andreas (Nic.) Metz. O.C. 1923, in 16^{n}. 124 bl. = G. 3.

L.J.M. FEBER. *Opgaande Wegen.* [‘Beschouwingen van onderscheiden cultuurverschijnselen uit eenzelfde katholiek gezichtspunt’]. 1923, in 16^{n}, 192 bl. =G. 3,50.

- Afzonderlijk dan:

FRANS ERENS. *Vertelling en Mijmering.* [1924], in 16^{n}, 216 bl. - G. 3,50; alsook *Toppen en Hoogten.* Litteraire Kritieken. Evenzoo, 214 bl. G. 3,50.

Bij de Uitgevers Romen en ZZ. te Roermond blijkt alles uiterst bezorgd, ernstig, struisch, en mannelijk mooi: iets dat wonderwel gaadt op de vroomvaste uitingen der hedendaagsche katholieke stuwing en steking in Holland.

Aldus is de bovenstaande ‘uitvoering’: waarvan overigens alle de deelen zoo goed zouden doen in de rekken, vooral in de handen onzer grootere jonkheden en godsdienstige Vlamingen; dezen leerden daar lezende-weg (beter dan in zooveel overvlakkig fransch werk, franschgeestig ofte franschtalig) katholieke beginselen, strijdleer en kunstkunde; voegen we erbij, ze ontleerden er hun vlaamsch niet medeen, immers daar zaten ze in helder en schilderachtig katholiek Nederlandsch.

'Tzelfde met de bovenstaande werken van Erens, die zoo gemakkelijk lezen, stichtende en aantrekkelijk leerzaam zijn; maar die meer doelen op letterkunde, verhaal- en boekstafwezen, vaneigen om voor ernstige menschen.

Westvlamingen, wil'-je Hollandsch, daar is er, maar goed ...en de gulden, zoo 't schijnt, is aan 't minderen.

L.D.W.

De Onze-Lieve-Vrouwenkapellekens.

In steden en dorpen vindt men er menige, op de hoeken der straten, aan de kruisstraten, te midden in 't veld.

Deze kapellekens maken deel uit van de nalatenschap onzer voorouders, doch het gebeurt almeer dat ze stilaan verdwijnen; andere eigenaars komen, en zien er niet naar om; boomen worden uitgeroeid, en niemand denkt het kapelleken te verplaatsen.

Dit weze gezeid ter gelegenheid van de jammerlijke dingen die vermeld staan in *Biek.* (boven bl. 17-19).

Die kapellekens redden, ze zien te herstellen is het doel eener vereeniging welke te Gent bestaat; DE VRIENDEN DER H. MAAGD, welke vereeniging haar werk zou willen uitstrekken over heel 't land. Ze verzoekt al wie wil meedoen, zijn naam op te geven, de kapellekens die bij zijn wete bestaan of bestonden eens aan te wijzen, en, mag er een geldelijke gift af, deze te zenden aan

E.H. CELIS
(Postcheck. 42502)
Heirnislaan, 5, Gent.

[Nummer 5]

Krabbendijke in Zeeland

Eene parochie van de abdij Ter Doest

DE kroniek en de oorkonden der abdij van Ter Duinen toonen de betrekkingen aan dezer abdij met de talrijke vrouwenkloosters der Bernardijnen in Vlaanderen, waarover zij het toezicht op het bestuur uitoefende en biechtvaders aanstelde(1). Daarentegen reppen de kroniek en de geschiedenis van Ter Doest geen enkel woord over de betrekkingen dezer abdij met de vrouwenkloosters der orde.

Uit een enkele der vele oorkonden dezer abdij uitgegeven in het Cartularium van Duinen, kan men gissen,

(1) Duinen had de volgende nonnenabdijen onder zijn bestuur: Dorizeel, Bijloke, Maagdendal te Audenaarde, Groeningen, Sparmaille, Ter Hage bij Axtel, Roosendaal bij Mechelen, Hemelsdaal, Ravensberg, Flines, Beanpré in Douai. In 18e meer in bediening geweest te zijn.

dat zij in verbinding stond met Bethlehem in Zeeland en Loosduinen in Holland. Reeds vroeger toonden wij aan dat Ter Doest in opdracht van den Abt van Cîteaux als Visitator was aangesteld over Loosduinen, totdat uit politiek een Hollandsche abdij hiermede moest belast worden(1).

Groot was de invloed der abdij Ter Doest in Zeeland, waar het grootste deel harer bezittingen lag. Het Necroloog van Ter Doest, handschrift n^{r} 395 in de Stadsbibliotheek te Brugge, bewijst duidelijk, dat de Zeeuwsche kloosters, Waterlooswerve bij Domburg en Bethlehem bij Elkerzee in Schouwen tot hunne verdrijving uit Zeeland door de Watergeuzen, 1572, door heeren van Ter Doest een biechtvader en een kapelaan, werden bestuurd(2).

Bethlehem vond een toevlucht te Damme, waar het nog een twintigtal jaren in stand bleef, zooals de pastoor Opdedrink uitvoerig mededeelde(3).

Waterlooswerve, gesticht op het eiland Noord-Beveland door toedoen van Ter Doest, werd overgeplaatst naar Walcheren bij Domburg. Het Generaal kapittel van Cistercië gaf 1274 reeds aan de abten van Ter Doest en Ter Duinen de opdracht om te onderzoeken naar de geschiktheid der plaats, waar men het klooster van O.L.V.-Kamer in Noorddijk wilde overbrengen. Vóór 1300 was het verplaatst op Walcheren, en Waterlooswerve genaamd(4). Luttel is van deze abdij bekend, zoodat sommige geschiedschrijvers twijfelen of zijin de 16^{e} eeuw nog bestond. Uit de vonnissen van Alva blijkt dat 1566 gebeeldstormd werd in Waterlooswerve. Het Necroloog van Ter Doest vermeldt bovendien eenige confessors en ka-

(1) *Brief van den abt van Ter Doest over het benoemen eener abdis in Loosduinen. - Ann. Soc. Em.* 1913, bl. 224-235.
(2) Beide kloosters stonden onder het gezag van den vaderabt van Clairvaux.
(3) *Annales Soc. Emul.* 1914, bl. 28-56.
(4) *Statuta Cap. Gen.* De plaats waar Waterlooswerve eertijds stond is thans ingenomen door een boerderij nadat het lang had gediend als buitenverblijf, en ligt in de gemeente Aagte kerke bij Domburg.

pelaans uit de 16e eeuw. Eerst op het einde der 15e eeuw begint dit Necroloog bij da namen der monniken hun ambten te voegen, vandaar dat men vóór dien tijd geen namen van confessors vindt aangeteekend. Toen 1572 Vlissingen in handen viel der Watergeuzen, die heel Walcheren plunderden en stroopten, moesten de Zusters van Waterlooswerve overijld de vlucht nemen, zooals die van Bethlehem. Waarheen? Naar Brugge? Tot nog toe vindt men geen spoor van haar toevlucht of verblijf in die benarde tijden.

Hoe kariger de bescheiden zijn bewaard gebleven over de twee nonnenkloosters van Ter Doest, des te menigvuldiger en uitvoeriger zijn de bescheiden over de uithoven der abdij in Zeeland, Pilsbroek te Aardenburg, Grode of Grauw bij Hulst, Oosthoek, Kattendijke, enz. Vooral Monsterhoek en Krabbendijke in Zuid-Beveland, komen herhaaldelijk voor in de oorkonden.

Krabbendijke was van groot belang en was een klooster gelijk, zoodat zelfs eenige oorkonden spreken van het 'Claustrum van Krabbendijke'. Deze uithof in het begin der 13e eeuw door Ter Doest opgericht, sinds de heerlijkheid 1187 aan Ter Doest was geschonken, werd het centrum van de andere uithoven in Zeeland. De magister, later de rentarius van Krabbendijke was een gewichtig persoon, vandaar dat menigen van hen tot abt van Ter Doest zijn gekozen(1). Toen in de veertiende eeuw de conversen of leekenbroeders door hunne onhandelbaarheid tot een zeer klein getal werden gebracht, vermeerderde het aantal der arbeiders op de uithoven en ontstonden in den omtrek arbeiderswoningen, buurten en weldra dorpen. Krabbendijke's uithof had weldra een drukbezochte kapel, die ten slotte tot parochiekerk werd ingericht. Wanneer het als parochie werd opgericht is niet juist te bepalen. In 1469 heet het parochiekerk in de rekeningen aan de Utrechtsche domfabriek(2).

(1) Zie: VAN HOLLEBEKE, *Lisseweghe* bd I, *L'Abbaye de Ter Doest*; en *Cron. et Cart. de Dunis.*

(2) MULLER en JOOSTING. *Bronnen voor de geschiedenis der kerkelijke rechtspraak in het bisdom Utrecht*, II 151.

De bekende pastoors van 1488-1567 of '68 waren allen heeren van Ter Doest. Opmerkelijk is, dat noch de kroniek noch het werk van Van Hollebeke iets van de oprichting of bediening dezer parochie vermeldt, terwijl van de pastoors wel drie tot de abtswaardigheid in Ter Doest werden verheven nl. Martinus Weijts 1491, Petrus van den Driessche 1507, en Vincentius Doens 1550.

Door het belangrijke werk van P.M. GRIJPINK, *Register op de Parochiën, altaren, viearieën en de bedienaars, zooals die voorkomen in de middeleeuwsche rekeningen van den officiaal des aartsdiakens van den Utrechtschen dom* (1e deel, Zuid-Beveland, 80-81) wordt de instelling der volgende pastoors bekend.

Door overlijden van *Wilhelmus Joannis*(1) werd ingesteld als pastoor te Krabbendijke, 1488/89, fr. *MartinusWeyts.* Door afstand werd hij 1491 opgevolgd. Martinus Weyts, van een machtig en adellijke familie te Brugge, werd door zijne medebroeders als abt gekozen om zijn groote talenten. Van Hollebeke geeft geen jaartal voor zijne benoeming of dood op. Hij bestuurde, zegt deze, meer dan 10 jaar en overleed 27 Maart(2).

1491/'92 werd als pastoor ingesteld *Petrus* zoon van Johannes; het register meldt niet dat hij lid der abdij Ter Doest was of der orde van Cistercië.

1532/'33 werd wegens het overlijden van Dominus magister Petrus Johannis(3), Petrus de Dreischer als pastoor van Krabbendijke ingesteld. Wegens de overstrooming betaalde hij aan benoemingsrechten slechts 6 schild en 12 stuiver. 1537/,'38 had Petrus van der Dreyscher ontslag genomen als pastoor van Krab-

(1) 7 Juli vermeldt het Necroloog van Ter Doest 'Joannes Willi curatus de Crabbendic don.'

(2) Het Necroloog van Ter Doest vermeldt zijn overlijden 28 Maart. Hij werd Dec. 1491 in Rome als abt bevestigd en 31 Jan. 1492 (n. st.) gewijd door den wijbisschop van Doornik, Gillis de Baerdemakere, bisschop van Sarepta; zie: BERLIÈRE, *Evêques aux. de Tournai*, 139; denzelfde, *Invent. des libri oblig. des arch. vaticanes*, Rome, 1904, nr 1898.

(3) Het Necroloog van Ter Doest vermeldt op 3 Sept. 'magister Petrus filius Johannis'.

bendijke. Hij is wel dezelfde als *Petrus van den Driessche* van Saffelaere (Oost-Vlaanderen), leerling van de Bogaardenschool te Brugge, monnik van Ter Doest, die in ditzelfde Ter Doest den overleden abt Jan Huijssens van Axel 16 Aug. 1537 opvolgde. Hij overleed 27 Nov. 1549, oud 40 jaar. In de bouwvallen van Ter Doest werd zijn portret gevonden 't jaar 1624, nadien in de Bogaardenschool te Brugge bewaard(1).

In zijn plaats, 1537/'38, werd d. *Johannes Sebastiani*, monnik van Ter Doest, ingesteld als pastoor van Krabbendijke. Na een schrijven van den Proost van Utrecht, moest hij slechts 6 gulden betalen: de parochie was overstroomd. Hoelang hij pastoor was, is uit het register niet op te maken, waar trouwens een leemte is, want:

1559/'60 werd Wilhelmus Paludanus ingesteld als pastoor van Krabbendijke, wegens de ontslagname van Vincentius Doens, abt geworden van Ter Doest. Wanneer *Vincentius Doens* van St. Laureins bij Aardenburg, pastoor was geworden, is moeilijk te bepalen, daar zijn voorganger Joh. Sebastiani, als deze zijn voorganger was, niet voorkomt onder dien naam in het Necroloog. Vincentius Doens werd 1559 abt van Ter Doest: twee jaar later moest hij vernemen, dat na zijn dood zijne abdij aan het bisdom van Brugge kwam en hij de laatste abt zou zijn. Het aanschouwen van de verwoesting der eigendommen in Zeeland door den watervloed van 1570, en der abdij door de Watergeuzen 1572, bleef hem gespaard: hij overleed 30 April 1569.

1567/'68 werd door den dood van *Wilhelmus Paludanus* fr. Joh. van der Walle benoemd als pastoor van Krabbendijke. Een Wilhelmus Paludanus subprior der abdij overleed 8 Juli 1563 (Necroloog). Mogelijk is dat hij wegens de overstrooming niet kon verblijven in zijne parochie; en was dit misschien de reden dat eerst na vier jaar een opvolger benoemd werd? *Joh.van de Walle* nog onder de monniken van Ter Doest te Brugge, en

(1) VAN HOLLEBEKE, *ald.* 171, 172.

kwam in rang op de twaalfde plaats. Wanneer hij overleed vindt men in het Necroloog niet[1].

In de 16e eeuw kwamen vreeselijke watervloeden het oostelijk deel van Zuid-Beveland teisteren. De overstroomde polders in 1530 en volgende jaren waren nauwelijks voor een gedeelte herdijkt of de nieuwe vloed van 1551 deed al de polders van Krabbendijke inspoelen, om slechts spaarzaam gedeeltelijk nog herdijkt te worden. Door den vloed van 1570 en den daaropvolgenden krijg, bleef heel Krabbendijke drijven, en maakte gedurende bijna een eeuw deel uit van het Verdronken land van Zuid-Beveland, waar zoovele dorpen verzwolgen lagen. Een klein gedeelte werd opnieuw bedijkt in 1595; dan 1655 volgde een grootere indijking zoodat er toen een nieuw dorp ontstond met kerk en protestantsche gemeente. Wanneer er thans een enkele katholiek woont, behoort hij tot de R.K. parochie Hansweert aan het kanaal van Zuid-Beveland.

A.J. FRUYTIER, O. CISTERC.

Da mihi... Flamencos

ONDER de hoofding *Damihi Belgas* kwam uit in *Biekorf*, 1923, bl. 265-269 eene niet onbelangrijke bijdrage. Schrijver's stelling over den zin, de herkomst en 't misbruik van die wending, waar eigenlijk dienen bedoeld te worden de ‘Padres Framengos’[2], ‘Flamencos’ of nederlandschsprekende Paters beamen we ten volle.

Daarover echter zullen we het niet verder opnemen. Wat we willen is hulp verzoeken voor het opmaken eener eerelijst onzer Westvlaamsche Zendelingen, eener

(1) Na 1570 kon hij zeker niet te Krabbendijke verblijven. 1582 werden de bezittingen van Ter Doest in Z.-Beveland wederrechtelijk weggeschonken aan den zwager van Willem van Oranje, graaf Günther van Schwarzburg.

(2) Vgl. E.V. MONNENS S.J. in *Franciscus-Xaverius, De Missieheraut. - Xaveriana* (Leuven), [1924], tk 1, bl. 17.

lijst die nu werkelijk ‘een onvervalscht pluimtje op onzen vaderlandschen hoed’[1] zou wezen.

Naar wenk van onzen Doorluchtigen Kerkvoogd Mgr. Waffelaert zijn wij bezig met eene dergelijke lijst samen te stellen voor de wereldtentoonstelling te Rome in 1925. Totnu hebben we gegevens over elfhonderd Westvlaamsche Zendelingen; en dit getal zal nog aangroeien, dewijl nog enkele kloosterorden die hunne lijst hebben toegezegd nog niet ermede klaar zijn. Is dat geen echt ‘Da mini Belgas’ of liever ‘Flamencos’?

I. We hebben hier voor ons verschillende namen, welke we halen uit de eigenhandige opteekeningen van Guido Gezelle zaliger over ae Vlaamsche Zendelingen, en aangaande welke we nergens-elders iets gevonden hebben. Omwille van de onvolledigheid dier gegevens, durven we die nog niet in de groote Namenreeks overbrengen. Misschien zal een of ander Biekorfvriend ons uit die twijfels kunnen ophelpen. Wat we vooral van noode hebben te vernemen is: naam en voornaam, geboortevlek en -dag, zendingsoord (wanneer ernaartoe en wanneer ervandaan), overlijdensdag en -plaats. En kan daar meer bij gezeid, al even welgekomen.

Hier volgen de namen met de aanduidingen, zooals we die uit Gezelle's vermeldingen kunnen wijsworden:

CREVITS Vancouver.
DEBLON Pieter van Kortrijk (1821). Salford.
DEGRENDELE Manchester.
DEMEULEMIE (?)
DEPREZ Frans van Woumen. Noord-America.
D'HUDEVETTERE Moka.
DUMELIE LEOPOLD van Poperinghe (1834). Salford.
JOOLE J.C. van Ichteghem (1809). Northampton.

(1) *Biek., ald.* bl., 269.

MEERSSEMAN
MISSUWE van Lampernisse.
THIENPONT Cincinnati (N.-A.).
van Thielt of Gent (?),
studeerde te Rousselare.
VANDENDRIESSCHE Oceaniën.

Heeft Gezelle zelf erover getwijfeld? We weten 't niet, maar wat wij weten 't is dat niet één van hen te vinden staat in de lijsten uitgegeven in Gezelle's tijd in *Biekorf* genoemde lijst uit *Hiawatha.*

II. Eene reeks Zendelingen komt voor in *Gezelle's* an *Hiawatha*(1). Daar ook moet ik eenige vraagteekens zetten!

De volgende 4 namen staan er als die van Zendelingen in Noord-America. Elders vond ik er geen spoor van. Kan me iemand inlichtingen bezorgen? Zijn ze waarlijk daar geweest? Wanneer? Enz. (zie onder I).

N. DECLOEDT van Jabbeke.
K. DEPREITERE van Ardoye.
H. MEULEMEESTER van Zerkeghem.
N. SOETE van Kortrijk.

Aangaande dezen laatste, zoo vermeen ik toch, steekt in Gezelle's reeds genoemde nota's een briefje met melding ‘Soete, Kortrijk, olieslagerszeune’, zonder meer. Welnu E.H. Slosse zaliger(2) geeft onder de kleinkinderen van Jan Jacobus Soete, ‘brouwer en olieslager op den Pottelberg’, *Jules Soete*, zoon van Edward Soete De Kimpe, geb. in 1845 (waar?), Priester in 1868, Pastor te Tongre Notre-Dame (Doornik) van 1877 tot 1889, thans [1910] *Zendeling in America*. Zou het deze zijn? Maar reeds in 1886 geeft Gezelle hem op in America, en hier zou hij maar na 1889 weggegaan zijn?

(1) *The song of Hiawatha*, overgedicht in 't vlaamsch. Uitgave van 't Davidsfonds, 1886, bl. 203-204.
(2) *Rond Kortrijk.* Rousselaere, J. De Meester, bd. III, [1910], bl. 1230.

Gezelle kan zich voor den eenen of den anderen wel vergist hebben: zoo geeft hij ook Al. D'HONDT op van Ouckene, die nooit in America was maar wel in Siam, waar hij naartoe ging op 15 Juli 1858 en waar hij verbleef tot aan zijne dood te Bangkok 26 November 1916.

III. Eene derde reeks zijn de volgende, opgegeven door Delplace in *Les missonnaires Belges et Hollandais aux Etats Unis (*in *La Revue Générale*, 1912, bd. XLV, bl. 51-78*)*:

BEAUPREZ van Woumen, vertrokken naar America in 1829, werkzaam te Bâton-Rouge, bisdom van Nieuw-Orléans.

L. D'HAUWS van Harelbeke, vertrokken ook in 1829, en werkzaam bij de Natchitoches, bisdom van Nieuw-Orléans. In *Coup d'oeil sur les Missions catholiques dans les Etats-Unis* (Aalst, Spitaels) staan brieven van hem uit de jaren 1829 en 1830. En *Standaerd van Vlaenderen* van 9^{n} Oogst 1853 kondigt het overlijden aan van *E. D'Haw*, pastoor van St-Josephskerk te Nieuw-Orléans, oud 45 jaar!... Is het dezelfde?

J.B. CLICTEUR van Brugge, zegt Gezelle in de reeds gemelde lijst van *Hiawatha.* Delplace, bovengem. bijdr., bl. 73, noemt een DE CLICTEUR, overleden te Cincinnati in 1831. Is dat dezelfde niet? In de *Annales de la propagation de la foi*, 1830-1831, bd IV, bl. 472, 508 en 514 noemt men hem ‘secretaris van 't bisdom van Cincinnati’, en staan er drie brieven van hem, van 17^{n} Februari, 28 Juni en 3^{n} Juli 1829. Daar ook, bl. 532, staat hij als overleden op 23^{n} September 1829!

Weet er iemand over hen iets meer? Besten dank bij voorbaat.

IV. Eindelijk geven wij nog de lijst van de Westvlaamsche Zendelingen van vóór de 19^{e} eeuw, die we tot nu gevonden hebben. De Zendelingen in Engeland en Holland, waar ze te dien tijde dikwijls, op gevaar van hun leven, zendelingenwerk moesten verrichten, laten we hier ter zijde:

1) BODDENS J.B.,
geboren te Brugge, 20^{n} April 1596.
S.J.: Zendeling in Paraguay.
Met pijlen doorschoten bij den Parana, 20^{n} Oogst 1638.
2) BOURGET Jos.,
geboren te Meenen, 24^{n} Oogst 1718.
S.J.: naar Canada, Louisiana, Florida en Mapyland in 1765.
†....?
3) BOURGET PHILIPS,
geboren te Meenen, 15^{n} December 1727 of 1725.
S.J.: in de Antiljen en Cayenne.
† na 1768.
4) BREMERE JAAK,
geboren te Brugge, 25^{n} Juli 1655.
S.J.: naar Chili in Juli 1683.
† na 1694.
5) CASIER PHILIPS,
geboren te Meenen, 23^{n} Juli 1677.
S.J.: naar Sina in 1708.
† 13^{n} Januari 1722.
6) CNUDDE ADRIAAN (ook genaamd *Crespus*),
geboren te Brugge, 17^{n} Februari 1602.
S.J.: naar Paraguay in 1627.
† 25 Februari 1651.
7) CORTYL JOSEPH,
geboren te Yper.
S.J.: in Oceaniën.
Vermoord op de Palaos-eilanden in September 1711.
(Vgl. *Biekorf*, 1906, bl. 96).
8) COSTENOBELE PETRUS,
geboren te Yper, 23^{n} October 1652.
Recollet: *P. Antonius*; naar Smyrna in 1680.
† aldaar van de pest den 28^{n} November 1686.
9) DE BLENDE BARTHOLOMEUS,
geboren te Brugge, 24^{n} (of 14^{n}) Oogst 1675.
S.J.: naar Paraguay in 1709.
Vermoord door de Payaguas in November 1715.
10) DE BOSSCHERE WILLEM,

geboren te Kortrijk, 22^{n} September 1649.
Recollet: *P. Amandus*; naar Smyma in 1686.

† aldaar van de pest op 8^{n} Oogst 1689.

11) DE BOSSCHERE PETRUS,
geboren te Hulste in 1587 zegt De Backer (SOMMERVOGEL, *Bibliothèque des écrivains de la Compagnie de Jésus*, bd. I, sp. 1827). Is het niet 'Hulst' in Holland? Ik denk het.
S.J.: naar Paraguay in 1616.
Leeft nog in 1657: 'Vix pelle haeret et ossibus' *(Précis historiques*, 1879, bl. 480).

12) DE MEEZEMAECKER of DE MAEZEMAEKER FRANS,
geboren te Yper, 12^{n} Februari 1669.
S.J.: naar Chili in 1717.

Vergaan op zee, 7^{n} of 9^{n} Oogst 1717.

13) DE WITTE JAN,
geboren te Brugge, 6^{n} Oogst 1475.
Predikneer. In 1528 *Bisschop* van Santiago in Cuba; maar kwam terug in 1530 om almoezenier te zijn van Eleonora, zuster van Keizer Karel en Koningin van Frankrijk.

† te Brugge, 15^{n} Oogst 1540.

14) ERASMUS van Veurne.
Capucien: Zendeling in Congo te Pinda in 1651.
† te Sonho in 1652 of 1655.

15) GLAPION Jan,
geboren te Brugge, einde XVe eeuw.
Recollet: *P. Joannes*; Commissaris der Americaansche provincie 'Les Perles'.

† onverhoeds te Valladolid, 15^{n} Sept. 1522.

16) GRIFFOEN ANDRIES,
geboren te Kortrijk rond 1400.
Recollet; *P. Andreas*; naar het H. Land rond 1440. *Bisschop* benoemd van de Maroniten door Paus Calixtus III.
† te Famagosta in 't eiland Cyprus tusschen 1475 en 1484.

17) KINTS,
geboren te Kortrijk,
Capucien: *P. Bonaventura*; naar Martinique.
Overleed aldaar in 1693, oud 31 jaar.

18) LUCAS JAN,
geboren te Brugge.
Bisschop van Lima in Peru in 1625.
† ...?

19) RICO JAN,
geboren te Oostende, 15n Februari 1685.
S.J.: in de provincie van Toledo. Rektor te Asuncion (Zuid-America), van 1735 tot 1739; dan te Rome; en in 1748 terug in Buenos-Ayres.
† waarschijnlijk in 1753.

20) SPILLEBEEN MARTIJN,
geboren te Brugge, 10n December 1589.
S.J.; naar Mexico in 1616; naar Sina in 1628.
† te Nankin in 1632(1).

21) VAN DEN BERGHE GEERAERT,
geboren te Meenen in 1584.
S.J.: naar Chili in 1616.
† na 1640.

22) VARRÉE SERVAAS,
geboren te Oostende, 18n December 1691.
Recollet: *P. Servatius*; na 1711 naar Oost-Indiën.
Terug in Vlaanderen, † te Poperinghe in 1740.

23) VERBIEST FERDINAND,
geboren te Pitthem, 29n (of 9n) October 1623.
S.J.: naar Sina in 1658.
† te Peking, 28n Januari 1688.

24) WILLEM VAN MEESSEN, die nu misschien geen geen eigenlijke Zendeling was maar toch erbij mag gerekend worden. 'FJamingus natione de eo loco quod dicitur Mecine', zegt *Bulletin de la Soeiété des Antiquaires de Franee* (1879, bl. 164).
Hij was Patriark van Jerusalem(2) van 1130 tot 1145.

(1) PONCELET S.J. in *Biographie Nationale* (bd. XXIII, bl. 382), zegt 'rond 1630'.
(2) Hij was het die vooral heeft aangedrongen om eene relikwie van het H. Bloed aan Graaf Diederik van Elzaten te geven: wat dan ook, slechts nochtans na zijne dood, geschiedde. (Vgl. *Het Belfort* van 3n Mei 1924).

Overleed ald., 27n September 1145.

Daar hebben we dus 24(1) Westvlaamsche Zendelingen van vóór de 19e eeuw. Andere nog kunnen bijgevoegd worden die niet in Westvlaanderen geboren zijn maar er toch een weinig hebben gewoond. Zoo vinden wij uit dien tijd:

1) ADRIAAN VAN GEERAARDSBERGEN.
   Recollet: Na 1440 Zendeling in Turkijen en Gardiaan te Constantinopel. Terug in Vlaanderen in 1453 na de uitmoording van Constantinopel, verbleef in 't klooster te Brugge 'buiten de Ezelpoort', waar hij overleed op 25n October 1496.
2) COUVREUR JAN (JOANNES DE TECTO).
   Recollet: Leermeester der Godsgeleerdheid te Gent, wordt hij in 1515 naar Brugge gezonden om er in het 'groot klooster' de regeltucht te herstellen; in 1522 naar Mexico met Pater d'Aora en Broeder Jan de Mura van Gent.
   † in 1524 niet ver van Iztapan.
3) SCARDENBURGHE MATTHEUS.
   'Freremineure' die van Nieuwpoort de Vlaamsche hoveniers ging helpen op 't eiland Amark in Denemarken, omtrent 1561.
4) TOEBAST IGNAAS,
   geboren te Gent, 28n November 1648.
   S.J.: in 1667; leeraarde te Brugge van 1671 tot 1676; dan naar Nieuw-Granada waar hij door de inboorlingen vermoord wierd te Hidda op 7n October 1684.
5) VAN HA MM E Pieter,
   geboren te Gent, 25n Maart 1651.
   S.J.: Leeraarde te Brugge van 1675 tot 1679; in 1683 wordt hij aangeduid om den grooten Sinlandschen Zendeling P. Phil. Couplet te vergezellen in de col-

(1) Oftewel 23 indien *De Bosschere Petrus* uit Hulst in Holland is zooals wij het vermoeden.

legiën van Vlaanderen; in 1684 naar Sina, van daar naar Mexico en dan terug in Sina.

† 17^{n} Oogst 1727.

Weet er iemand nog andere? Of heeft iemand nog nadere inlichtingen? Vanher dank op voorhand.

Nog verdere onduidelijkheden zouden we willen zien opklaren, doch genoeg voor vandaag. Misschien komen we later wel eens terug met andere vraagstukken.

Brugge.

P. ALLOSSERY.

Vlaamsch? Als 't maar eerst Fransch is, ja!

Zoolange reeds als Vlaanderen bestaat, zei men hier ‘relikwie’ - heel Dietschland door ten anderen -; 't woord ‘relikwie’ stamt uit 't latijn, de kerkentaal; het is dus kerkelijk dietsch. Nu echter zegt mijn Blad: *reliek, de H. Bloedreliek.* liever voor het ‘Nederlandsch’, en 't woord ‘reliek’, hier tonzent onbekend, stamt rechtstreeks voort uit 't fransch... dus is het Nederlandsen! Ei?... Ha!... Ja!-Wat wil'-je? Trouwens (mijn Blad zegt dit ook) wij zijn *dupe* van een *speculatie à la baisse* in de *francs*, onze *debiteurs derobeeren zich* achter de *valuta-misère*, en dat maakt een *lamentabelen* indruk! Deze bewering is niet gansch *kosteloos* (= affirmation gratuite) noch eischt ze 'n *noodzakelijke verduidelijking* (= une précision nécessaire)! Zoo spreekt eene heele belgsche kunstenaarswereld *van fransche uitdrukking* (= d'expression française), voor welken men waarlijk niet meer weet *op welken voet te dansen* (= sur quel pied danser); àl mannen die verdienen ‘schoppen toegebracht *op de plaats waar bij de apen de staart begint*’ (= à l'endroit où chez les singes commence la queue)!

Zoo spreekt mijn Blad.

En ik, om ‘degelijk en voornaam’ te spreken, ik zou dat moeten achterdoen? 'k En zal, 'k En zal.

'K EN ZAL.

Ezelpoort.

‘*Terechtwijzing.* Wij zijn gansch geneigd voldoening te geven aan den briefwisselaar van “Biekorf” (1924, bl. 82-84) waar deze erop de aandacht trekt dat de zaken bij hunnen waren naam dienen genoemd te worden en dat de uitdrukking “Oostendsche

Poort" niet de ware Brugsche naam is der oude Ezelpoort. Er is nota gehouden voor de toekomst'. (*Het Belfort*, 10-v-24).

De ‘Pallifootedreve’

Boven *(Biek.* 1921, XXVII, 273·278, en 1922, XXVIII,47) is er sprake geweest van 't oud Heerenhof van Becelaere met zijn omliggende bosschen.

Een boekendreve liep van 't oud Hof den Westen in, al Yper op, dwers alover den steenweg van Passchendaele. 't Eerste einde van die dreve, vanaan 't Hof totaan ‘de Pynt’ (vgl. boven 1921, XXVII, 274), was vóór den oorlog nog een schoone breê bane ingepakt in den keiweg naar Moorsleê. En 't ander einde der dreve, een stuk zandweg vanaan ‘de Pynt’ totaan Passchendaelesteenweg, lag lijk buiten gebruike en verwaarloosd. Welaan dit zandig einde, als ze 't me wel uiteengedaan hebben, heette de *Pallifootedreve*, liggende tusschen den ‘Hollebusch’ aan den linkeren kant, en de ‘Eierpanders’ en den ‘Kouter’ aan den rechteren kant

Een bevoegd man, aan wien ik uitleg vroeg over den zin van dat woord, ging voort op ‘Pallifoot-’ zooals de uitsprake luidt, en giste dat 't misschien kan geweest zijn een oude ‘*balfoord-*’ ‘*balfaarddreve*’ Er zijn stukken land geweest ‘aan balgvaard onderworpen’, en daarom ‘balfaard’ geheeten (vgl. KdF. *Wdb. Topon.* o. ‘Balfaert’, ‘Balchvoorden’, ‘Palfart’ of ‘Pré à Corvées’ in 't Waalsch). *Balgvaard* oorspronkelijk was lijflastelijk werk aan een Heere verschuldigd en dus onvergolden; stoffelijk gesproken alleszins een slag ‘corpus ad viam’, ‘corvée’, ‘karwei’ (iets dat in onze huidige verfranschte rechtsboeken ‘prestation personnelle’ zoude heeten). Op sommige dorpen, voor een algemeen werk, b.v. in 't aanvceren van keizel voor 't beleggen van wegen, bestaat nog heden dat iedere boer zijn deel óf moet doen óf moet doen-doen, als een last opgeleid door de ‘Wet’; of ookal: de menschen schikken iets zelf ondereen, neemt een keer het aanbrengen van steen voor 't zetten van een kerke, ze doen het ook zoo, al is 't nu vrijweg. Vrij, of op last, of ten dienste van Heeren, ‘balg-’ of lijflast alzoo, of later-

tijds de betaling ervoor, 't trekt al op malkaar: dat is ‘balgvaard’ geweest. En landen of stukken waar balgvaard aan vast was, heetten licht ook dan de ‘balfaards’ ...En een ‘*balfaarddreve*’? Zou. nu b.v. kunnen een dreve geweest zijn die liep naar of door die eigenste balfaards.

We gaan zeggen: dat is gissen ernaar. Ja 't, enja meer 'n kunnen we niet, vooralsnu,... of 't en is entwat zeggen ertegen. Ertegen immers mag worden gezeid dat op zijn Becelaersch ‘*bal-*’ zou geworden zijn ‘*bol-*’, ‘*pol-*’, terwijl dat ‘pallifootedreve’ eerder de uitspraak moet zijn van ‘*pellefatedreve*’ (of ‘*bellefatedreve*’?) wat schijnt nog iets anders te wezen -.

Maar wat?...

L.D.W.

Karel Cogge's medewerking aan de Overwateringe in '14

ZE staat opgegeven in zijn Verslag, welke nagezien en verwettelijkt werd te Veurne op 1^{n} in Hooimaand 1915; dit Verslag is naar Brussel gaan rusten in 's Lands oorkonden, maar werd toch eerst overgenomen in de *Yzerbode* waarin het uitkwam op 9^{n} in Hooimaand 1922.

We vermelden dit tot een aanvullingske van den uitleg die boven stond in *Biek.* (bl. 40 vlgg.).

In dezen uitleg werd uiteengedaan hoedat die Overwatering geschiedde. Niet door een Yzervloed maar door een zeevloed was 't, en deze zeevloed immers werd hierwaard ingetrokken al de Nieuwpoortsche haven langs twee gaten; eerst westen van de stad aldoor 't Oud-Veurne sas, wijl op den anderen kant de vijand mikte; dan oostwaard, tòch op dezen kant, en spijts den vijand nu, door 't velewijder uitloopgat vanaan de Palingbrugge. De eerste trekking is het werk geweest van Cogge, de tweede - hoewel gewenscht door Cogge - werd uitgevoerd door Geeraert. Wat Geeraert deed, staat meer uitdrukkelijk in wat we boven (bl. 41 vlgg.) lazen; en hier is 't meer uitsluitelijk de doeninge van Cogge.

Er staat hier dus vooral in zijn Verslag:

1) hoedat hij de Overwatering als mogelijk aanzien deed (den Zondag, 25^{n});

2) de werkwijze ertoe aanwees (den Maandag, 26n), eerst op zijn landschets immers, dan her en der ten werke zelf: de stoppinge der duikers van de trekkrachten, de damming van de waterloopen en van de Koolhofvaart en van de ‘Koppe George’ (-Coupe Gorge) en van de grachten ook wan het Oud-Veurne-sas;

3) en eindelijk hoedat hij (op den Dinsdag en den Woensdag) aan het Oud-Veurne-sas de winddeuren hielp opendoen en in de reepen leggen, zoodat de zeevloed dan de steekdeuren vanzelfs kon opendrijven en de ebbe hen toehalen. Ter ‘derde tij, zegt hij, den Donderdag, des morgens, zag men de Duitschers zwemmen’.

...Des avonds, dank aan Geeraert dan, ter Palingbrugge, was 't duikelen dat ze deden! En vandanaf, de dompelaars, 't was deerlijkdoen voorgoed.

L. DE WOLF.

De oorlog in Dickebusch en Omstreken

(Vervolg van bladz. 94).

*1914. Vrijdag, 25*n, *Kerstdag.* Gevrozen.

De vensters der kerk overspannen met stoffe om 't licht van de nachtmis te duiken. Te middernacht E.H. Byrot aan de mis en 't sermoen. Groot gezang door zijn priesters. Bijna gansch de kerk vol met soldaten. Daarbij enkele burgers. De legeroversten, op weinig na, zijn er al. Vele H H. Nuttingen.

Na de mis maaltijd voor de soldaten, met een goed glas wijn en tal van lekkernijen hun uit Frankrijk door liefdadigheidswerken bezorgd.

Om twaalf ure, twaalf kanonschoten op den vijand gelost.

Ook her en der is er middernachtsmisse gedaan: op den Hubrecht; in Henri Baes' scheure; in Gustaf Desmarets'; bij 't kasteel van Mad. de Gheus; ook op de Vierstraat 800 meter af van den Duitsch.

Vanwege de menschen van tonzent: 450 Communiën.

Vanaf den vijven tot elf'-en-half voort, gestadig-aan missen op de 3 altaren. Het is zeer moeilijk, onmogelijk,

was te vinden; en daardoor zijn wij op 't einde verplicht geweest enkel ‘bougiën’ te gebruiken.

Overigens nogal redelijk geschot van de Franschen; van de Duitschen maar weinig.

*Zaterdag, 26*n, *2*n *Kerstdag.* 80 HH. Nuttingen.

In den uchtend vorst, en tegen den avond weer regen. Omtrent den middag bommen in den Vijver.

Op het kerkhof staande, kun'-je de Duitsche loopgrachten zien aan den kant van Wytschaete. Dit dorp is groctelijks verwoest: den toren zijn naalde af, en tamelijk stijf doorschoten.

Er is verpleging-ter-nood in den ‘Risquons-tout’.

*Zondag, 27*n. 150 HH. Nuttingen. Vele missen. Krijgsmis ten negenen. - Het is den eersten zondag dat er weêrom rondgegaan wordt achter stoelgeld.

Hard geschot. De Duitschers al Zillebeke veroveren twee grachten, en mede twee mitrailleuzen; hetwelk nu de Franschen gaan weêrebetrachten: geloop en geweld.

Onze jonge gasten van den oproep van '14, op oefeninge te Montebourg, doen mare dat ze weldra slagwaarts gaan afkomen. De gebroeders Minne van tonzent, werkzaam in Frankrijk, zijn binnengegaan voor vrijwilliger.

*Maandag, 28*n, Florent Lievens' scheure van over den Vijver, ten acht'-en-half door de Duitschers in brande geschoten. Bin den namiddag bommen in den Vijver, in de weide van G. Thevelin's en bachten ‘Het Zweerd’.

Dinsdag, 'k Lig aan een berechting, omtrent den tienen, al de kanten van Kemmel. 'k Zie dat op den berg de Schouwtoren om is; een drietal meter hoogte ervan zijn nog over 't Is weken dat er hollen in waren: de Duitschman verschoot er een schat aan, een miljoen wel en meer, zei er mij een fransche overheid. Aan de Bruloose, tusschen Kemmel en Locre staan twee zware kanons van de Engelschen. Bij mijn terugkeer vallen bommen aan den Vijver. Al met eens over den Vijver, zie ik een zwarten rook en daarachter een witten, waarachter dan laaiinge: 't is op Voormezeele, 't hof van Alewin Callens' in brande.

De rook van het duitsche smijtschroot is wit, built uit als een wolk in de lucht, en hangt verder doorgaans dan hij schijnt. De rook hunner bommen is zwart, meestendeel, en komt op uit den grond. Daarom heeten de menschen hen ‘koolbakken’. Dan de rook van het schroot dat men naar de vliegtuigen jaagt, is 't van de Onzen, is wit, is 't van de Duitschen, is zwart.

Geweldigen wind, en me' verzinkt in de vuiligheid. In de slaggrachten staan ze tot aan hunne knie'n in het water.

Bijna heel onze bevolking is wedergekeerd. En we hebben daarbij wel-nog een 2500 vluchtelingen: bij sommige boeren zijn er een vijftig, bij een - dat ik wete - een goê honderd.

Of dat allemaal gaat met gezondheid? Niet best; vooral onder oude menschen en kinders. Algemeen weten de liên van den afloop, hier en daar ook van den typhus. Sedert vijf weken van hier heb ik dagelijks berechtingen en begravingen, meestnog van vluchtelingen. Ook, nièts en wordt er gedaan voor de streek-heur goed- en gezondhouden. G'en kunt nooit geen 200 meter verre of ge loopt op een hoop verrot vleesch en doô peerden. Alle water is besmet. Wat moet daaruit voorkomen? En geneesheeren? Zijn zeer moeilijk te vangen; Reninghelst is door, Vlamertinghe is overlast, en de legerartsen, hoe gedienstig ze zijn, kunnen niet aannemen bezoeken te doen; ook verloopen teveel; ...en veel onzer menschen 'n begeeren ze niet. 't Is waarlijk ellendig.

Aan een anderen kant. in de winkels, met de ware gaat 't beter. Er komt stilaan weêr vanalles. Er zijn er die dagelijks tot 100 kilo kaas aan den man brengen; men betaalt hem 5 fr. den kilo. Petrol tegen 1,20 fr. den liter. - Wat omtrent nievers te vinden is, zijn sulfers of stekskens; de menschen verhelpen hen lijk in den ouden tijd met hout te spletten tot priemen. Keersen zijn er meer, de veelte echter niet.

Geen boeren kunnen derschen daar hunne schuren bezet zijn door 't leger. Sommigen steken hun beesten, de eene achter de andere, maar-af. Want min en min is

er daaraan te verleesten. De zwijns echter gelden 1,15 fr. tegen 0,65 fr. te Allerheiligen. De boeren worden ook veel strooi gestolen, waarvan meest met 't graan nog erin; geheele schelven zien we zoo wegdragen in min dan twee dagen. 't Legergoed slaapt erop, of ze strooien 't onder hun peerden; er zijn heele zakken graan te verdienen met 't uitkuischen alleene van schuren en slaapsteên.

*Den 30*n. *Woensdag.* Tamelijk stille. De Franschen hebben wat geëerzeld te Zillebeke, de schuld van de Senegaleezen: deze zijn onversaagd in 't gevecht, maar schuw voor 't gerucht van 't kanon; en hun bijgeloof wilt dat hij die door een bom wordt geschonden niet meer in den hemel 'n geraakt.. Nù is 't een keer om dit, dàn is 't een keer om dat, alzoo naarzen de Duitschen allengskens van Yper.

*Donderdag, den 31*n De Groote Staf der 31e Afd. is terug van De Clytte.

Weer groote bommen al den Vijver, en te middernacht om 't jaar te sluiten verschillende vervaarlijke kanonschoten.

Daarmeê is 't uit met dat ongelukkig jaar '14. God gave dat '15 een beter was, met zege en met vrede: 't is in alleman's mond dat.

In '14 zijn op Dickebusch 66 burgermenschen verscheiden, waarvan 51 sedert Allerheiligen; onder die 51 rekenen 28 vluchtelingen. Dan 45 geboorten, waarvan 10 bij de vluchtelingen.

Van fransche krijgslui begraven alhier totnutoe, liggen er noord- en zuidoost van de kerke een 125, in de weide van P. Nollet een goê 70, in de verschillende weiden al de Kruisstrate een 30, bachten 't klooster en al de Millecapelle een 40: van de twee derden van hen hebben we kunnen de namen bewaren.

1915. *1*n *in Nieuwjaarmaand. Vrijdag.* Eerste Vrijdag, alleszins! 100 HH. Nuttingen.

Niet te zien anders dat het Nieuwdag is.

Droevig integendeel. Geschot en geschot-maar. D'svoornoens, groote bommen tusschen Vijver en Kerk. Ten elven brandt het hof van J. Goudezeune's van Kemmel,

juist over den Vijver. In brande geschoten? In brande gesteken door onvoorzichtige krijgkerels? Haast liever dit: twee uren-maar waren de ‘eigenaars’ weg, en 't huis zat vol mannen waar geen-één van noch letsel noch minke 'n kreeg - wat niet 'n ging waar zijn, medunkt, was er besmijting geweest.

*Zaterdag, den 2*n. Dol geschot in den nacht. Bommen immervoort om den Vijver, en al Krommenelst waar de bakkerij wordt ingeslegen en andere huizen beschadigd.

*Zondag, den 3*n. Redelijk geschot. 150 HH. Nuttingen. Prachtig sermoen in de krijgsmis ten negenen, en ook in de Vespers ten twee'n-en-half.

*Maandag, 4*n. In den voormiddag draag ik Ons Heere naar iemand in den Krommenelsthoek. De fransche geschutsmonden braken geweldig boven mijn hoofd. Ik doe wat ik doen moet..., en even ben ik weer buiten het ziekenmensch' huis of de Duitschen beginnen 't gewest te besmijten: 't huis van J. Odent nevens den zieke's wordt ingebuischt, en iemand gekwetst. Vóór den Krommenelst, heb ik gezien, lag alzoo heel de weide doorkorven.

Het is schrikkelijk nat en vuil.

Alle dage hebben we nu te Dickebusch het blad ‘Le Nord Maritime’ van Duinkerke: deze heeft het werkelijk goed op, maar hij staat in zijnzelfs licht, immers hij boft het al dood.

Anders, in den handel gaat 't wel: wijn wordt er verkocht in wel een 30... winkels-en geene!

*Dinsdag, den 5*n. Weinig geschot vanwege de Franschen. De fransche krijgswerkschap ofte genie bedoet nu wat nieuws: nl. de handbommen (in 't fr. grenades), welke ze werpen bij der hand op 30 tot 50 meter; iets dat weldra zal gemeen worden(1), thans echter nog zeldzaam is, en door zijn ontploffingen 't volk verschrikt. Maar 't is gauwe gekend, en 't en zeert ons niet meer.

[A.V.W.]

(1) 't Is te zien dat we hier nog; in een deel zijn dat eerst op klad werd gesteld dag voor dag, en nadien-maar in 't schoone geboekt.
L.D.W.

Mengelmaren

Boekennieuws

J. BERNOLET. *Over het indeelen der Kerkhoven, in gewijden en ongewijden grond* Brugge, Excelsior, [1924], kl. in 8^{n}, 64 bl.= 5 fr.

Of die indeelinge door onze burgelijke wetten verboôn wordt? De antwoorde is: neen-z'. Alleen sedert 1860 was er dienaangaande wat opsprake; en 't is maar sedert '82 dat 't Verbrekingshof (tot op heden nog niet de mindere rechtsmacht) wezenlijk ertegen wilde opkomen: en nochtans, nietmèèr dan voordien en is ze door eenige wet afgekeurd; ze wordt door de grondwet geduld; en moedswillig moet men èn den zin èn 't verleden verdraaien van't Dekreet van 23^{n} Prairial j. XII en andere dergelijke bewindstukken, om het tegenovergestelde te durven beweren.

Aldus luidt de stelling van dit zoo helder en belangwekkend boekje, waarover we-wij niet bevoegd zijn in rechtskundig opzicht een vonnis te vellen, maar welke we om zijn geschiedkundigen kant en zijn gemakkelijke voordracht, temeer omdenwille van Couckelaere's laatste geval, terlezinge vorenhouden. Heer Jan Bernolet, Taalman en Lid van ons Gouwschependom is een onzer steunen en medewerkers; en, benevens dat ieder mag staan voor zijn volk en de zijnen (dus ook wij), nu hebben we met recht een reden volop hier om ons over hem weer gelukkiger te achten, en alom aan de Vrienden zijn werk aan te plichten. 't Is 'tgene we doen.

BIEK.

P. Allossery. *Pater Lievens' Leven en Werk* Brugge, Verbeke, 1924, kl. in-8^{n}, 102 bl., met afb. = 2.50 fr.

Boven (bl. 103) hebben we even vernomen dat aan E.H. Allossery de taak is bevolen onze afgestorvene vlaamsche geloofsboden meer te doen kennen. In beter handen 'n konden ze niet vallen, oprecht, welverstaan als ze er niet om en geven, alle die heilige zielen, eens uit hun eeuwige ruste geschommeld te worden. E.H. Allossery zal ze keeren en wenden dat 't stuift, totdat al 't stof van 't verleden eraf is. Maar ze'n waren ook niet teêr onze Vlamingen - nooit geweest tot nu toe -, en er zijn-er daar bij die meer ook dan dàt hebben gedaan met de menschen. Vader Lievens b.v., van Moorsleê, die in zes jaar tijds een honderdduist man heeft bekeerd en gered, en... eraan zijn eigen leven gekraakt heeft. Biekorf overjaren was de eerste om hem alhier te doen kennen. 't Is met 't meeste genoegen dat we hem nu zien heropgehaald worden in 't hiergemeld boekje: dit boekje ten anderen is een gemoedelijk werkje, verhaalwijsde aaneengebracht, niet overtollig van woorden, ernstig boeiend, en, al is het voor 't volk, toch - wat veel

praters op heden desgevallig onmogelijk achten - toch wetenschappelijk. Eerst kwam het stuk uit in ‘Het Belfort’ van Brugge; nu werd het in boek opgemaakt en verkocht (hetgene de zaak niet bederft) ten bate van 's Stellers maatschappelijke ‘werken’. 't Is te hopen dat 't veel zal verkoopen, en dat er over ons andere zendelingen ook, meer dergelijke boekjes gaan achterkomen.

BIEK.

***Tisje-Tasje's Almanak, 1924, voor Haezebroek* [zoo] *en Duinkerke.* [Zoogezeid] Eerste jaar. Haezebroek [zoo], Plancke, 96 bl. (Voor Vlaanderen en Holland bij Edm. L. Gijselinck, Veurne).**

Ja, Tisje-Tasje bestaat weere. En we zijn er blij om. 't Is altijd nog dàt van vlaamsch in Fransch-Vlaanderen; ten anderen we weten dat, meer dan ooit, heel dat ‘Oud-Vlaenderen’ wikkelt en wakker komt. Tisje-Tasje is er een bewijs van te meer... in de mate dat Tisje-Tasje zelf echt is.

Maar!...

Tisje-Tasje! Tisje-Tasje! Wat zijt ge veranderd. Waar is de tijd, me mensche, dat ge fransch-vlaamsch waart van top tot teen. Nu wordt ge aan den eenen kant meer en meer fransch, en aan den anderen kant min en min ‘vlaemsch’. Wat zult gij op een einde nog zijn? 50 bl. op 96 (ambtenaarsreeksen en winkelgemaar), ookal de heiligennamen, zijn enkel in 't fransch. Dan, op een prulle of zes naar, althoope een drie bladzijden in eigen ‘oud-vlaemsch’, 't overige alles opgaande-weg in zoogemeend ‘voornaam en degelijk Nederlandsch’!

Dat fransch daar, totdaar, we kunnen verstaan vanwaar dat 't u inkomt: immers meer en meer geraakt dit in uw dagelijksch leven - wacharme! een bewijs dat er 't vlaamsch achteruitboert, lijk hier, en allicht maar meer goed is voor enkel klein volk en... voor groote betoogingen. Doch, op de wereld van God, wat doet nu daar almedeens dat halfbakken Nederlandsch bij? Zit ge reeds ook met die plage? Neen; maar ze is tuwent om-nu binnengeblauwd, 'n is 't niet? Al dat hoog vlaamsch, al die pauwpronkerij 'n zijn toch geen veeren en vieren van u. Er staat wel eens ‘*ae*’, en eens ‘y’, en eens ‘*ch*’ voor een ‘*sch*’, om te doen gelooven dat 't vlaamsch is als tuwent, maar de wending, de woorden! ai Tisje!... En 'k zie er ook staan ‘overm*ie*ts’, en dan ‘*yk*’ (bl. 18) zoogezeid als het fransch-vlaamsch van ‘ik’: dat komt van een Brabander, vriend, en niet van een Vlaming, alleszins niet van een van al Haezebrouck. En er is erger dan dàt.

'n Zoekt alzoo niet ons en uzelf te bedriegen. We weten tewel dat gij in uw streke geen schoolmeesters-vlaamsch 'n *kunt* lezen, volstrekt onhandig ertoe zoo gij zijt, bij gemis van het vlaamsch te kunnen herkennen en zelfs te verstaan anders als in zijn oude spellingen zijn oude bewoording. Wie bij u zal nog Tisje-Tasje begrijpen? En wat goed doe'-je dan? Dan voor ons

- die al beu zijn van die mooimakerij, van die taalmoorderij, van dat eeuwig onnoozel 'k wil-en-'k en-kan-niet -, als we meenen bij u nog een druppelke zuiveren honing te vinden, bij u nog een laatste smaakske van dat lekker en kostelijk...en herlevende... 'Keuninksvlemsch' te mogen genieten,dan komt gij tot ons opgepoeierd, gepapt, met verwaterde wei, vervalscht op en neer door 't gevoelloos en herteloos werk van brave menschen - ik wille 't - maar van menschen die Vlaanderen niet kennen, noch zijn volk, noch zijn taal, noch zijn schoonheid, noch iets dat hem grootmaakt, en die, insteê van het op te helpen zoo-b'hoort, het meer en meer doen ontworden voorgoed en hem zijn krachten ontnemen.

Tisje-Tasje, wordt liever weere Tisje-Tasje van eertijds. Uw fransch-vlaamsche tale is een eendelijk zoet kruideke, en ze is nog zoo lief, en ze geurt nog zoo goed... maar ze is teeder geworden, uitnemende teêr, zoo teêr dat ze alleen nog met eigene fransch-vlaamsche moederkensvingers behandeld mag worden. 'n Duldt er geen vreemde en harde handen omtrent, vooral niet van al onze ruwlokte taalschavers, dolzinnige makersen-brekers die we metterdaad ja gestadig hier alles zien breken en brokslaan, maar die we nog nooit niets hermaken 'n zagen. Zwicht u van hen of uw kruideke is dood. En 't zou eeuwig ons spijten.

T. RAEPAERT.

- 'Mijnheer de Pastor, als 't u belieft, *een beetje messewijn voor de oogsjes van mijn kindje*', vroeg mij onlangs te Brugge een vrouwe uit een klein straatje.

Dat zal nog voortkomen en overgebleven zijn van 't oud gebruik en misbruik van den ablutiewijn.

A.M.

[Nummer 6]

De Princesse Roozetje

DAAR was een keep een Koning en eene Koninginne, zij waren rijk en machtig en zij bewoonden een prachtig paleis te midden uitgestrekte bosschen. Zij hadden rond hun paleis een groot park waarin de schoonste roozen groeiden die men vinden kon. Te midden al dien pracht was er eene bron die gedurig hoog-hoog in de lucht sproot. Die bron was schoon ommetst met rijk wit marmer, en 't water, zoo klaar als kristallijn, viel in de kom; en de Koninginne ging daar alle dage haar baden voor hare gezondheid. Die Koning en die Koninginne hadden nu een keer al wat een mensch kan wenschen op de wereld, maar 't spreekwoord zegt: ieder huis heeft zijn kruis, en zij hadden ook hun kruis. Zij en hadden geen kinders en dat deerde hun zoo zeer dat zij er alle dage over spraken en klaagden.

Op zekeren dag dat de Koningin haar ging baden in het kristallijnen water van de bron, kwam er een puid gezwommen en zei: ‘En weent noch en treurt niet

meer, eer het jaar uit zal zijn, zult gij een dochtertje hebben'. De Koninginne verschoot eerst, maar zij wierd dan zoo blijde dat zij zeere naar den Koning liep om die gevaarnisse te vertellen. De Koning was ook vol vreugde, en zij leefden nu in die blijde hoop, alles schikkende voor die zoo lang gewenschte gebeurtenisse.

Gelijk de puid voorzeid hadde, gebeurde het, de Koningin kocht een dochtertje en zij heetten 't Roza of Roozetje omdat het zulk een bleuzende wezentje hadde.

Die blijde geboorte wilde de Koning vieren met ongehoorde feesten. Hij noodigde al de graven, hertogen en edellieden uit van zijn land tot eene kostelijke maaltijd. Daarbij hadde hij ook gevraagd de vier wittevrouwen(1) van zijn land.

Het tafelgerief was van goud, gouden vorken en lepels, gouden tellooren, gouden bekers, en alles wat opgediend werd, kwam in blinkende gouden kommen.

Als zij nu allen aan tafel zaten, zag de Koning dat er een geheel tafelgerief te kort was en seffens bevool hij nog een telloor, mes, vork en lepel, en bekers te brengen; maar daar en waren geen gouden meer en de knechten brachten zilveren. Dat paste juiste op eene der wittevrouwen en deze was daarvan zoo verontweerdigd dat zij van de tafel opstond en de feestzaal verliet.

Als de maaltijd en de feeste gedaan waren, trok iedereen naar huis. De drie wittevrouwen vóór dat zij vertrokken, gingen bij het kindje en deden elk eenen wensch.

De eerste wenschte dat het kindje de schoonste en de deugdzaamste koningsdochter zou worden van geheel de wereld.

De tweede wenschte dat het zou begiftigd worden met hooge wijsheid.

Vooraleer de derde haren wensch kon uitspreken, stormde de vierde als eene razende in de zale en riep dat het schonderde: 'Ik ook heb eenen wensch, ik wensch dat het op zijn vijftiende jaar hem kwetse aan

(1) Fée.

een spinnewiel en sterve'... en met deze woorden liep ze buiten en verdween.

Daar stonden zij nu allen verlegen, maar de derde sprak: 'Ik zal dien wrekenden wensch verijdelen en daarom wensch ik dat die dood maar een schijndood of slaap zoude zijn die honderd jaar zal duren'.

De Koning uit voorzorg deed al de spinnewielen van zijn land verbranden en leefde gerust op de toekomst. Roozetje groside op als eene bloem zoo schoon, en van hare teederste jaren gaf zij bewijs van verstand verre boven haren ouderdom. Iedereen stond in bewondering voor dat kind en de Koning en de Koninginne waren nu de gelukkigste menschen van de wereld.

Duren is eene schoone stad, zegt men, doch 't zijn er maar weinig die ze kunnen bewonen: en zoo insgelijks hun geluk, hoe groot het ook was, bleek broos en zou niet blijven duren.

Roozetje was nu vijftien jaar oud, en op zekeren dag dat het alleen thuis was, onderzocht het geheel het paleis van op tot neder. Daar was geen plaatse, hoekske of kantje dat zij niet onderzocht, en alzoo klom zij ook de trappen op van den toren.

Als zij bijna boven was, kwam zij aan eene deur; zij wilde binnen, maar die deur was gesloten. Geen een van al de sloters die zij mede had paste op dat slot.

Zij riep een der knechten en deed de deur openbreken, en toen zij binnen trad, zag zij daar een oud-oud wijveke dat zat te spinnen. Dat wijf en zag nooit op maar spon hemelstorme voort.

- Vrouwtje, sprak Roozetje, wat doet gij hier in dezen toren?

- Gelijk gij ziet, jongvrouwe, ik spin, antwoorde het, en het spon maar altijd voort.

Roozetje was de goedheid zelve, zij en lette zelfs niet op de onbeleefdheid van dat oud wijf, en vroeg ook eens te mogen spinnen.

- Waarom niet, jongvrouwe, zei het, zet u maar hier en goed oppassen dat het wiel rap draait. Neem hier dit eindeke van de vlasklos en geef maar snoer.

De koningsdochter deed al wat het wijveke zei, en ze spon zoo wel en zoo goed dat ze er smaak in vond en eenen tijd wilde voortspinnen.

Jamaar, daar haperde al met eens iets aan dat spinnewiel; het gaf eenen schok, en snak! het wiel viel stille. Roozetje verschoot en sloeg haar hand tegen eene pinne die daar ievers uitstak. Zij was gekwetst aan hare vingers en viel dood, of beter in slaap.

- Daar is mijn wensch vervuld, grijnsde de oude, en zij droeg Roozetje op een bedde dat daar stond. Uw naam is Roozetje, sprak zij voort, ik zal u met schoone onverslensbare roozen kronen, en rust in vrede.

Op dienzelfsten oogenblik viel al wat leefde binnen 't paleis en binnen het koninklijk park in eenen diepen slaap.

De peerden lagen uitgestrekt in hun stal, de honden sliepen, de duiven en de vogels zaten met hunnen kop onder hunne vlerken roerloos op dak of tak. Alles was stille buiten, en de wind sliep in de boomen zoodat er geen loovetje en roerde. Binnen sliepen al de dienders op de plaatse waar zij werkzaam waren. De kok in de keuken was juist gestoord op den keukenjongen en viel in slaap binst dat hij tewege was hem een oorveeg te geven.

Toen de Koning en de Koninginne thuiskwamen, en zij in hunne troonzaal traden, vielen zij ook in slaap en lagen uitgestrekt nevens malkaar op de trappen van den koninklijken troon.

De jaren vervlogen en met de jaren groeide er eene dikke roozenhage rond het park van het paleis. Die hage groeide zoo zeere en zoo hooge dat zij als een hooge muur geheel het paleis insloot, en, boven het dak, hooge-hooge tegeneen toegroeide. Op die hage wasten er wonderschoone roode roozen en al de menschen van dat land kwamen dit wonder gedoe aanschouwen; maar niemand kon daarin.

De mare van dit wo der liep de wereld rond en menig koningszoon die van dit wonder koningskind had hooren spreken, kwam van verre en naar om dit wonder te zien en als 't mogelijk was die vermaarde Roza

te verlossen en te trouwen. Honderden en honderden waren gekomen, gewapend in ijzer en staal, en hadden gepoogd door die roozenhage te breken om in het paleis te geraken. En ziet, die hage, alsof ze met ziel en verstand begaafd was, deed hare takken open en als die waaghalzen poogden er door te kruipen, sloot ze die met zulke macht dichte toe, dat zij er in gevangen bleven en stierven. Zoodat de hage letterlijk ronduit rondom gevuld was met lijken van koningszonen.

Niemand dorst het nog wagen en de jaren vlogen henen. Als nu het honderste jaar kwam, zoo was er een koningszoon, zoo schoon en deugdzaam als Roozetje, die het ook eens zou aangaan.

Als hij daar kwam liet hij hem niet afschrikken door die honderden lijken die ten allen kante in die hage zaten.

Hij sloeg zijn kruis en de hage ging vanzelfs open. Hij stapte er ongehinderd door en kwam in het park. Nu zag hij de vogels en duiven in de boomtakken en op de daken met hunnen kop in hunne vlerken te slapen: Hij zag de honden slapende aan hunne ketens, de peerden uitgestrekt liggen in hunne stallen. Hij stapte maar onbeschroomd voort en trad in het paleis. Hier zag hij de dienders allen in slaap zoo gezond alsof zij pas over een uur ingeslapen waren. Hij zag den kok en den keukenjongen nevens elkander liggen; het vier uitgedoofd sliep in de heerd en de potten en kommen met gebraad stonden of hongen daar alsof ze daar pas gezet of gehangen waren.

Hij vond den Koning en de Koninginne in gerusten slaap op de trappen van hunnen troon.

Maar waar was die wonderbare dochter? Hij zocht en zocht in alle zalen en kamers; nievers te vinden. Eindelijkgerocht hij aan den trap van den toren; hij klom den trap op en kwam aan de deur van de plaats waar Roozetje lag. Hij stootte ze open en trad binnen. Daar lag zij op een bed met roozen gekroond in zachten slaap. Hij naderde bedaard, stom van bewondering: zij is nog veel schooner dan hij ze had gedroomd. Wederom slaat hij zijn kruis en dan onbewust neemt hij haar hand vast

als om ze te wekken. En, o wonder, op den zelfsten oogenblik trekt zij haar oogen open en beziet hem. Zij recht haar op en komt met hem, hand in hand, de trappen van den toren af.

Als zij in de troonzaal kwamen, ontwaken de Koning en de Koninginne als uit een langen droom. Met blijdschap omhelzen zij hunne dochter en haren redder. Nu gaan de vogels buiten aan het zingen, de duiven ronken, de honden zijn geweldig en bassen, de peerden springen op en schudden hen. Al de dienders zijn wakker en te been. De kok is ook wakker geschoten en heeft den keukenjongen den klets tegen zijn ooren voortgegeven.

De tooverij is overwonnen en de koningsdochter verlost.

De mare liep door 't land en 't was eene algemeene blijdschap. De Koning gaf zijne dochter aan haren redder en 't was feeste en vreugde zonder einde.

Men zegt dat zij dansten in een glazen trog
en leven ze voort ze dansen er nog.

J. LEROY.

De Paum

‘Circumdata varietate’

I

VTOGEL met al uw beslag, zoo
preusch op uw pralend gewaad, waar
zonnen en maantjes in spelen. -
Dik overgoten met glariënd goudgroen,
breed deurnaaid, gedekt en geplekt met
zoetgezoomd hoogblauw,
zilverend grijswit,
zachtvloeiend bleekbruin.
***
Grootdoende steiter,
zuiver niet wetende waar of hoe dat

mooigeleest lijf te wenden,
't sprietelend speur te voeten, van
iemand die 't hooge in den kop heeft. -
Blaaimaker toch! ge lonkt en ge steekhalst,
hier over 't gersgroen,
pinkend met vonken die branden en uitgaan,
ginder op 't schuurdak,
waar ge den vurst overstelpt met
al uwen rijkdom,
waar ge luidskele roept: 'k ben baas hier,
koning van 't neêrhof. -
Rings ontvouwd nu, giet g'uwen glans op
't roerend onrustigzijn van uwen waaier,
gloeiend geweefsel,
heerlijk vertoogblad,
afgezet met Salomon's weelde;
zoetjes!.. zoetjes!.. 't is alsof uw
lijfsieraad eeuwig moest meêgaan!
Laat het najaar wat prachtveders losdoen,
ei! ge vertrapt ze langst uw wegen,
huivrende schoonheid, die slutst en die wegwaait. -
- 'k Zie u treuren, verarmoed,
slenterand in de sneeuw, of
sulachtig droomend,
zwijgend en stil, bij den vochtigen hooischelf. -
- Gek, mijne kerel,
gij die 't kleedsel met 't wezen verwart, -
niets ter wereld zoo dom, of
ijdel gepronk, belachlijken hoogmoed.

II

Andermaal zag ik den pauw, op
wandeltocht onder de boomen. -
Hoenders en duiven
laten den vorst zijnen weister. -
Hij bekijkt mij,
staat, ende zegt: de bezige bietjes
kwamen 't hier gonzend uitééndoen,
zwierend en zwaaiend

over en om mijnen bogaard:
leelijke dingen in Biekorf,
leelijke dingen, en altmijnen laste! -
- Roekeloos oordeel. -
Gulden gewaad, dat drage ik,
spraaiende verwen, 'k en vroeg ze,
kind van God, zoo tooge ik alom zijn
macht en zijn goedheid. -
'k Roepe mijn tale uit, lijk God ze mij toestond;
koning dat ben ik; waarheid om waarheid, of
wilt ge met leugen detrotschheid ombunselen?
'k Leg voor den Schepper mijn weerdigheid af, en
'k late in zijn handen 't beschik van mijn leven. -
- Komt den tijd wat zomergoed aanslaan,
'k strooie versiersel voor kaafbank en wijbeeld. -
Dáár, verrijzen mijn veders, en
gaan ze nog glempen bij dage,
gaan ze nog speieren 's avonds bij 't huislicht. -
- 'k Sta bij den hooischelf,
niet mistroostig,
maar geduldig op beternis hopend;
o 't geduld, die macht van 't leven!
't schepsel dat voorspoed genoot, moet
tegenspoed kunnen aanveerden; de
wonne van 't voorjaar
zal mijn lijf met
levende versche kracht deurstriemen,
heelt en herstelt dan, al dat geschonden,
al dat ontroofd wierd. -
Ook zoo varen de menschen
bij hun verblijden na 't leed van den oorlog.

* * *

Schalk, met èn oogske overzijds, zoo
gaat de pauw zijnen gang, en
deftig, met zijnen last, den
lichten last van zijn tooikleed,
stapt hij naar 't voorhof. -
d'Hoenders, al keezen, volgen van verre,

dicht bij den walzoom,
nevenst den lochting, onder de wulgen, en
zien zijnen oosterschen sleep verdwijnen
bachten den gevel van 't woonhuis. -

* * *

Hier den *tegenzeg* vlak op den *aanval*;
- eerlijk is ‘Biekorf’. -
Nieuwcappelle 1922.
A. MERVILLIE.

Aanvullingen op ‘Zantekoorn’.

Zantekoorn. Nagelalen, voltooid- of onvoltooide rapelingen van Guido. Gezelle's Dichtveld, bijeengebracht door CAESAR GEZELLE. Uitgave Excelsior, Brugge, 1923.

In de ‘Verantwoording’ wordt gesproken over twee meeningen omtrent het verzamelen van nagelaten fragmenten. De eenen zeggen: niet doen; de dichter weet waarom hij achterhield. De anderen zeggen: wèl doen, wij mogen weten wat en waarom hij achterhield, en dan, die brokskens kunnen ons over hem veel leeren.

Ik ben voor de tweede meening, dat spreekt vanzelfs; dus een ‘boek’ met Gezelle's nagelaten verzen was mij welkom.

Een ‘boek’!

Zoolang deze verzen meegedeeld werden in tijdschriften (zooals de Verzamelaar het reeds in Biekorf deed voor 21 van de 147 stukken of kruimeltjes) was meedeelen, zonder meer, voldoende. De Gezelle-bestudeerders konden dan zelf hun verstand daarop scherpen. Maar een boek is wat anders, daar ging het aangenaam zijn het meegedeelde geordend te vinden, toegelicht in verband met de reeds uitgegeven gedichten, en met het leven van den Dichter. Zoo was het boek bruikbaar voor allen, die de gedichten beter begrijpen wilden. 't Is jammer, hier nu is er geen poging tot tijdsorde gebeurd. B.v., op bl. 31 staat *Op de Speye* dat zeker uit Gezelle's

Rousselaarschen tijd is, en daarna *Goereis en 'k En zie u niet* die uit 1890 zijn; hierop volgt weer *De jongen aan mijn vensterruit* van vóór 1865, zeker; en zulke voorbeelden meer.

Dan: Wat verstaat de Heer Verzamelaar doop ‘na gelaten’ rapelingen? Volgens zijne Verantwoording (6e reek) zou men zeggen dat het verzen zijn die Gezelle nooit uitgaf, ‘omdat hij ze 't uitgeven niet waard achtte’. Of zijn het verzen die later na zijn dood in de nieuwe uitgaven niet verzameld zijn geworden? Is 't meer dit laatste geval, dan staan er nogal eenige stukken in dit boek die mochten achterblijven, tusschen andere, als volgt, waarvan een uitgave mocht aangewezen.

***

Laten we voor ieder's nut eenige dezer andere met hun uitgave aanduiden.

Bl. 30. *Wat, wat zijt gij toch* is eenvoudig hetzelfde als in Gedichten, Gez. en Geb. (bl. 52 der uitg. van Veen, de laatste in kl. formaat of de prachtuitgave).

Bl. 55. *De Pelgrim* staat in Gezelle's RdHeerd (I, 112), maar met een ander en beter einde, bij 't prentje van een waterval.

Bl. 66. *O schoone rooze* is de eerste vorm van ‘O Roozemond’ in Rijmsnoer (I, 137). Het is dus een ‘variante’ of wisselstuk, geen bleeveling in den eigenlijken zin.

Bl. 71. *Een de uwe en een de mijne* staat reeds gedrukt in Kleengedichtjes (Veen, II, 18).

Bl. 78. *O Vaderland* werd driemaal gedrukt: 1) in Onze Dageraad (Herenthals. 1876) door G.G. zelf ingezonden; in Biekorf (1909, 31); 3) in Gelegenheidsgedichten (II, 135) door den Verzamelaar C.G. zelf opgenomen.

Bl. 132. *Nederig bloemeke lief*. Al die strofen of schokskens staan reeds in: ‘Schuldeloos blommeke lief’ (Gedichten, Gez. en Geb. bl. 40), maar met nog andere schokskes erbij.

Bl. 142. *'t Is op den dag van heden* is een ‘brouillon’, een kladde, met pogingen en uitschrabbingen. Het vol-

tooide gedicht, waarvan al de verzen bijna in deze kladde voorkomen heeft onze Verzamelaar reeds gedrukt (al is 't daar op een ongepaste plaats) in Gelegenheidsgedichten (II, 126).

Bl. 146. *Einde en al*... drukte Gezelle zelf in de ‘Bloembladeren’ aan 't einde van Ged., Gez. en Geb., 1e uitgave (1862). Het staat ook in de uitgave van Veen (bl.186).

Bl. 157. *Te Brugge in de oude vaderstad* staat gedrukt in Kleengedichtjes (Veen, II, 29).

Bl. 160. De 4e lezing van *Hoe snelt de trein* is de eindelijke vorm van Gezelle's ‘Kleengedichtje’ in Driemaal XXXIII (Veen, 168). Dat moest hier aangemerkt worden, want dit maakt dat het heele stuk maar een ‘klad’ is van een gedicht, reeds door Guido uitgegeven; dus geen eigenlijke, onbekende rapeling.

Bl. 165. *Och ja, ge zoudt mij helpen* is eenvoudig de 3e stroof uit het gedicht *Elisabeth* in Rijmsnoer (Veen, 29); er is geen woord aan veranderd, en 't gedicht staat gedagteekend 9/4/ 95. 't Is dezelfste Elisabeth waarvan sprake in 't volgende rapeling, dat door Gezelle op verscheiden exemplaren werd gedrukt: 't stond op een rondeke papier dat hij in den suikerpot lei dien hij aan Mevrouw Vercruysse ten geschenke gaf. Ook-maar onecht gesproken een rapeling dus.

Bl. 170. *Wanneer zal 't hier in Vlaanderen* werd reeds, door onzen Verzamelaar zelf, opgenomen in zijn uitgave der Laatste Verzen (176) En stond veel volledіger, met een herhaalzang, in Biekorf 1901 (330), uiteen andere bron ingezonden.

Bl. 174. *Consecratie* is door Gezelle zelf naar RdHeerd gezonden, 't jaar 1878 (bl. 112), en werd later overgedrukt in Kleengedichtjes, deel II (Veen).

Bl. 214. *Ik wandelde ik wandelde alleen* is, de Verzamelaar zegt het zelf, de klad van 't prachtig en overbekend gedicht ‘Bezoek bij 't graf’ in den bundel Kerkhofblommen. Een rapeling te noemen?

Deze zijn 14 geheele stukken, hier voorkomend, en reeds in de bundels of elders gedrukt door Gezelle of zijne latere uitgevers. Men kan verder speuren, en vin-

den dat vele brokstukken uit‘Zantekoorn’ door Gezelle zelf uitgegeven werden als Kleengedichtjes, of als: ‘Rijmreken, Nageldeuntjes, Spakerlingen’ achter aan zijn Driemaal XXXIII Kleengedichtjes sedert 1881, of in den ‘Aanhang’ van Rijmsnoer. Ook in de ‘Onvoltooide botten’ achteraan de ‘Laatste Verzen’ zou men er vinden.

Zie b.v., hier bl. 49: *God hoe kan de mensch toch boos zijn*. De 4 eerste verzen en 9, 10, 11, 12 maken Kleengedichtje 10 uit der Eerste XXXIII (Veen, 146). Stroof: 2: *Kunt gij God*... is een der Spakerlingen (Veen, 179). Stroof 4: *Heer o Heere*..., herhaald op de volgende bl. 50, staat reeds aan 't einde der Laatste Verzen (Veen, 197). Stroof 5: *Komt dan Heere*, herhaald op de volgende bl. 50 is weer een der Spakerlingen na de Kleengedichtjes (Veen, 178). 't Overige van bl. 50 is klad waarvan de gedachten veelal reeds in Ged., Gez. en Geb. voorkomen.

't Voorgaande stuk, bl. 47, *Heere hoe kwaemt gij*, bevat: 1° een der Spakerlingen (bl. 179) nl. '*k Peize op alles*; 2° Kleengedichtje 6 der Andere XXXIII (Veen. 154) nl. *Heer wijn hert is boos en schuldig*; 3° den 2^{n} helft van Kleengedichtje 16 der Eerste XXXIII nl. *Geeft mij brood*... tot... *leiden zie*; 4° Kleengedichtje 4 uit Andere XXXIII (Veen, 153) nl. *Gaat van mij, o bittere woorden*...

Zulke, reeds lang gedrukte deelen vinden wij: op bl. 70 *Wat eene moeder* (uit Zielgedichtjes); op bl. 101: de 2 laatste verzen; op bl. 103: de 4 eerste verzen (zie Spakerlingen van Guido Gezelle, Veen, 177); op bl. 124: *Zacht is uw hand, o windeke*, de 4 eerste verzen (weer in de Spakerlingen); en hier en daar enkele verzen op menige andere plaats.

Waaruit blijkt dat Guido Gezelle, uit zijne onvoltooide gedichten, de beste brokjes reeds uitgekozen en zelf uitgegeven had.

***

Iets anders. Onder het huidige ‘Zantekoorn’ zijn er aren, door vroegere zanters reeds opgeraapt.

Bl. 45. *Verkwist* schreef ik in D.W. & Belf. (1908) reeds over uit RdHeerd (1876, 248).

Bl. 58. *Voetjes* vond ik in De Vlaamsche Vlagge (1880, 42). De 3 verzen die hier na ‘koelen’ komen, hebben met ‘Voetjes’ niets te maken; 't allerlaatste vers staat opgeraapt in ‘Aanhang’ van Rijmsnoer.

Bl. 71. *Een arve*... stond reeds in Nieuwe Tijd (V).

Bl. 95. *Daer stond ne mast* is een Kiezingsliedje uit 1863, en stond door Gezelle ingezonden in Reynaert de Vos van dat jaar. Het werd opgenomen, vollediger, door Scharpé in D.W. & Belfort (1904).

Bl. 179. *Gij en trappelt niet genoeg* werd reeds gezant in De Vlagge (1879, 80), en later door mijzelf in D.W. & Belf.

Bl. 189. *Beati mortui* staat ook in De Vlagge (1881, bl. 70); en wie Cocquyt van Heule was, zou men hier moeten lezen.

* * *

Wel te verstaan, dat hier zantekoorn voorkomt reeds in tijdschriften opgeborgen, daar heb ik niets tegen, maar dan is die soort hier nog tamelijk onvolledig. Op de witgebleven bladen van den boek heb ik er al 21 bijgeschreven uit Rond den Heerd (waar ze meest van Gezelle's hand zelf komen) uit De Vlagge, uit Loquela, uit Biekorf, die noch hier noch nergens gezant en zijn; en 't zijn er nog. B.v. het dichtje *Geheel*:

Is rood geverruwd water wijn,
is rogge, terwemeel?...

dat eerst in Reynaert de Vos verscheen (1860) en later in 't eerste jaar van RdHeerd, en dat nog nergens in de bundels overging. Zoo nog: *Schoenmakers kerremesse*.

Dan. Is het niet gewaagd te zeggen zonder voorbehoud: ‘Dit zijn hier nu de laatste zanten op het veld van Guido Gezelle's dichterlijke bedrijvigheid’?

Gelukkiglijk, de laatste zijn ze niet. Daar zijn er nog over, misschien niet bij den Verzamelaar, maar te zanten uit andermans brieven en nalatenschap. Ik wete er een bij Juffr. Van de Wiele te Kortrijk,

en 'k heb het in Biekorf vroeger doen drukken; ik bewaar er een van Eug. Van Oye, een van Hugo Verriest, en 10 uit de Albums en 't Gedenkboek van Hendrik Van Doorne, let wel: 10 die nergens, ook niet in Biekorf, verschenen.... Andere menschen kunnen er ook nog hebben. Onder die van Van Doorne zijn er heel merkweerdige, b.v.:

Hoe alles leeft
Van 't minste nat
Dat aen het minste roosblad hangt,
Tot aen den boom
Den eeken boom
Die staet en draegt de wolken,
Tot aen de groote zonne daer,
Tot in het Tabernakel,
Hoe alles leeft:
Mirakel!

En 't Vaarwel aan Rousselare:

O Huis alwaer 'k mijn eerste leven leerde leiden
O Huis alwaer 'k mijn eerste bane leerde gaen,... enz.

Dit staat in mijne studie over ‘'t Kindeke van de Dood’ in Gedichter groei.

En waarom werd hier uit Biekorf niet overgedrukt: *Wie hoorder de eerste misse, wie was 't..* wanneer] er andere uit hetzelfde talmerk wèl werden opgenomen(1)?

***

Nog een paar aanmerkingen onder vele die nog konden gemaakt worden:

Bl. 46. *O Engel die aenzijds mij gaet*. Is het niet [...] allerblijkbaarst, dat de verzen van bl. 44 *Wanneer men [...] leed of kwaed mij doet* tot hetzelfde gedicht van den [...] Engel-Bewaarder behooren? Waarom daar 2 nummers [...] van gemaakt?

Bl. 199. *O mensch die weent* is de zeer slappe vertaling van Victor Hugo ‘Sur un crucifix’: Vous qui pleurez... (vgl. boven, bl. 35). Rechtuit gezeid, ik zou die[...]

(1) Welke is de echte dag voor *O 'k bediende u* (bl. 98)? Hier staat O.L.H. Hemelv. 1860; in Biekorf (1901, 239) staat O.L. Vrouw Hemelv.

poging tot vertalen waar weggelaten hebben! Of ten minste, 'k zou gezeid hebben wat het is...

Is 't nu al? Neen t', maar 't is al genoeg aangemerkt. De twee voornaamste gebreken vatte ik dus samen: 1° Veel gedichten die hierin staan zijn geen echt ‘Zantekoorn’ in 's Verzamelaars opvatting verstaan. 2° Veel jecht ‘Zantekoorn’ uit tijdschriften en uit bijzondere papieren ontbreekt.

Na de gebreken nochtans, den naasten keer de gaven.

('t Vervolgt)

AL. WALGRAVE.

Om altijd op 'tzelfste weder te keeren...

om terug te keeren tot onze schaapjes, zou mijn vlaamsch Nieuwsblad zeggen, ik heb het *diep verdriet* (= la profonde douleur) geachte Lezer, Ued. te melden *het onherstelbaar verlies* (= la perte irréparable) van weldra alle vlaamsche taalgevoel bij al wie hem niet stelselmatig 'n zwicht van al dat verblind meedoen aan al dat z o o g e z e i d Algemeen Nederlandsch ('t ‘zoogezeid’ welverstaan, in den grond 'n Algemeen Luiaardsvlaamsch). Ik daag uit gelijk wie 't wil aangaan, mij te bewijzen dat de drukste lezing van echt-fransche boeken en bladen meer kwaad heeft gedaan aan ons vlaamsch taalgevoel dan nu en dan de lezing van ons eigene vlaamsche dag- en weekbladen, voornamelijk van die vanuit Brusssel en Antwerpen. De mannen van die *Pers* (= de cette Presse) - welk een afschuwelijk woord -, daargelaten vooreerst of ze ooit van de sterksten geweest zijn in 't vlaamsch, 'n hebben van z'n leven noch tijd noch gelegenheid meer om genoegzaam onder hun eigen vlaamsch volk te verkeeren: ze slijten hun leven op ‘trams’, en ‘bureelen’, ‘trottoirs’ en ‘cafe's’, tot over den kop heeledagen in Beulemansch gezelschap en Beulemansch gepraat, gewoon er *te sparen de geit en de kool* (= ménager la chèvre et le chou) nl. 't ‘Boulevardsch’ en 't ‘Marolsch’; ten anderen van ambtswege ongevoelig geworden aan gelijkwelke aandoening; en zoodoende onverschillig medeen, jazelfs, aan wat ze schijnen met meest gloed te verdedigen. Die mannen ‘lappen’ hun opstel aaneen, waarlijk ‘lappen’ met lappen van zoogezeid fransch, of met lappen van zoogezeid nederlandsch, naarvolgens het blad waar ze aan vast zijn: ze stellen op - meestendeel - uit een ijdelen kop, uit een levenloos herte, met heele riemen klanklooze zinnen, met woorden die fransch zijn en vlaamsch al tezamen, en met voorzetsels enz. tusschen 't zij heden met fransche of morgen met vlaamsche: als b.v. ‘het *Com-*

munistisch element in het *gouvernement Moscou*', of '*X treedt* in de *combinatie* als *Minister*', of eenigszins meer bedekt 'zijn ontslag *schijnt een kwestie, van dagen*'! En wij (d.i. de lezers, of vooral de verdere medewerkers, of staatkundige lieden, de *mannen van aktie*, de meisjes-*bewegers*, de jongere leeraars, de jongens erachter, heel 't nieuwe geslacht) we slikken dat in als... 'degelijk Nederlandsch'! Zelfs, wee dan, aan die een verwijt zou bedurven *aan 't adres* van alle die beulen, die werken dat 't schande is om den levenden gloei onzer taal in den doofpot te krijgen... 't Gevaar is zoo groot, mijn dagblad zou zeggen *neemt schrikwekkende afmetingen* (= prend des proportions terrifiantes), en men wil het niet zien!

Wat ware er anders daartegen te doen? Wat? Een geweldigen ruk averechts toe, een geweldigen, hoor', een overdrevenen dus: overdreven gewrocht - 'k zeg het nog overdreven gewrocht - aan taalloutering immer, altijd, overal en in alles... opdat er iets toch van overblijve. Anders, medunkt, 'n kan 't niet meer gaan: het vlaamsch, gaan de zaken zoo voort, zal ophouden vlaamsch nog te zijn, en dan is 't uit met ons taal en ons volk... door ons eigene schuld.

BROM.

't Gebed van Keizer Karel

VAN 't Gebed van Keizer Karel heeft ieder van ons menigeens gehoord, en heeft *Biekorf* gesproken verleden jaar (1923, XXIX, bl. 14-16, 89-91).

In *Rev. d'Hist. Eccl.* (1924, XX, 211-238) is even daarover een opstel uitgekomen: *La prière dite de Charlemagne et les pièces apocryphes apparentées* door EV. L. Gougaud O.S.B.; dit is 't jongste, en voor lange tewege het hoofdzakelijkste onderzoek over dat volksgebed.

Zeggens Steller: met ditzelve gebed zijn òf vriend òf verwant, nl. aan den kant van den inhoud of herkomst. of aan den kant der gebruikswijze ervan, de volgende stukken:

1. de zoogezegde *Handmare van Christus tot Abgar*: bekend tot in Engeland van vóór de VIIIe eeuw;
2. de *Hemelmare van Christus op den onderhoud van den zondag*: in gang van op 't einde der VIe eeuw;
3. verdere *Hemelmaren* uit jongere tijden, tot een be-

schutting op 't lijf gedregen: althans sedert de XVIe eeuw;

4. dan de *Mate van 't Lichaam des Heeren*, een teeken, te vermenigvuldigen zoovele malen wilde men die mate vernemen, en ooknog te dragen als schuts- en als toover gerief: wellicht reeds bekend in de X^{e} eeuw;
5. de *Mate van Christus' zijdewonde*, met of zonder de andere vier wonden erbij: afzonderlijk en avergeloovig vereerd ten minste vanaf de XVe eeuw, - mitsgaders andere dergelijke maten, b.v. van Onzes Heeren Lijdensgetuig, cf van de Lichaamsgrootten van enkele Heiligen.

Onder en tusschen dat alles nu, en wetende eens meer van het eene, of eens meer van het andere, is 't hierbesproken *gebed* - tonzent geheeten *van Keizer Karel* - oorspronkelijk echter en overal elders *van Karel den Groote.*

Steller heeft er een 30 verschillende gezien uit alle tijden en streken. Hij vergelijkt ze ondereen, in hunne geschied- en wijdienstkunstige deelen; en komt alzoo, betreffende den oorsprong van 't stuk, op 't besluit:

a) dat zijn ouder bestaan dan de XVe eeuw ten hoogste mag worden vermoed, terwijl daarentegen er vast vanaf en vanuit deze eeuw vijf bekende opstellen overzijn, nl. vier duitsche en een engelsch;

b) overigens dat de boekstafkundige wording ervan ontstaan is uit enkele geschiedkundige gedenkenissen volkskundig verdraaid; nl. van de nâre betrekkingen tusschen Karel den Groote met Paus Leo den Derde aan den eenen kant, met Kalief Haroun-al-Raschid aan den anderen kant. Van beiden, uit Roomen en Jerusalem, kreeg Karel giften en geestelijke gunsten. De drukkunst later heeft er heur ook meê gemoeid, en, bij gebrek aan ernstige kerkelijke waarneming vóór den XVI^{d} eeuwschen Kerkdag van Trento, heeft er ondertusschen vrijaf voordeelen en aflaten altijd maar meer, en altijd maar grootere aan toegevoegd.

L.D.W.

Nog over de ‘Pallifootedreve’

DAARVAN boven, bl. 111-112.

Een gedienstig en bekwame Lezer meldt ons:

> ‘Zou dit niet zijn geweest de *Bellewaerdedreve*?
> P.Hb.’

De ‘Bellewaerde’ is nog gekend, is 't stijf geweest ten oorlogstije, en was ‘een heerlijkheid te Zillebeke.. waerop staet de herberghe het oude Hooghe’. ‘Een waterloop te Zonnebeke, Zillebeke, Ieperen en S. Jan’, die onderwege 't water van het Hooge mee- en afleidt (naar de Boesinghevaart), heet totnog de ‘Bellewaerdebeke’. - Men zei ook ‘Beaurewart’ en ‘Beerewaert’ (Vgl. dFLOU *Wdb. Top.*, I, op die ww.).

Welnu inderdaad, daarhenen, nl. naar het Hooge, en naar de beke, dus naar de Bellewaerde - vandaar naar Yper toe - liep en loopt nogheden de Becelaersche weg waarvan een einde noemt de ‘Pallifootedreve’ (dit woord is voortnog in den mond - onlangs opnieuw gehoord - voor wèl dat einde wegs dat boven stond vermeld).

Landkundig bijgevolg is bovenstaande gissing zeer aanneembaar, jazelfs te aanzien als hoogstwaarschijnlijk aan te nemen. Zooals er immers is te Zillebeke een ‘Bellewaerdestrate’ (Vgl. *Ald.* o. 't w.).

En spraakkundig alsdan? Was 't de Becelaerenaars niet moeilijk - 't wees zijnzelven - om van 't woord ‘Bellewaerd-’, gespr. ‘Ballewoord-’, te maken ‘Pallifoot-’.

Dus *kan* ons woord op deze wijze ontstaan zijn; 't kan.

Maar *is* 't alzoo ontstaan? Dit is nu iets dat overblijft voor de geschiedkunde.

L.D.W.

[Lange vrijage...]

> **L**ange vrijage
> is zelden mariage

(Brugge).

Guido Gezelle's sterfdagverjaring aanstaande

WEER een plage!... Wat nu? Heer Van Quaethem is het die het ons weten laat, al zeggende alzoo:

> ‘Beste Biekorf,
> ... En, zul'-je daar ook al in meedoen?
> Alle jare moet er thans een eeuwdag geschieden van 't eene of van 't andere. Men ligt met de ziekte van 't vieren: zooveel honderd jaar van Dingen's geboorte, zooveel van Deze zijn huwelijk, zooveel van Dien Auderen's sterfdag. Achter Dante, Pasteur's, en Ronsard's; en nu Hoche's tewege; ieder jaar behoort een eeuwjaar te wezen. En de tijd en de krachten en 't geld die daarin gaan ten ondomme, 'n is niet uiteendoenelijk. 't Wordt een “sport”, wegsmijterij! In 't Zuiden 't is zoo! Ha... en dus! gauw in Belgen dan ook maar. Met Breughel b.v. onlangs: den ijzeretenden Breughel “sportievelijk” en zwansachtig herdacht door diegenen en dàt, waartegen hij meest heeft geknarsd! En achter Breughelke dan, ge zult 't zien, slacht van Karelke... zijn er nog. 't Schijnt dat Antwerpen ookal zal doen gelijk Brussel. Onder ons,'t schijnt dat zelfs de “Vlaamsche Akademie” ookal weet van die plage: zooveel honderd jaar van Vondel zijn dit, zoovele jaren van Gezelle zijn dat... en anders geen geld in het bakje om de Flou's reuzenwerk te doen dapperder uitkomen.
> Het laatste, Gezelle's verjaring hier nu, gaat ons meest van al aan. Vijf-en-twintig jaar van Gezelle zijn sterfdag. Bij zes jaar, honderd jaar van zijne geboorte... Op de wereld van God, Biekorf, onderzoekt toch een keer of dat in den grond is uit liefde tot Guido, ofwel of dat ookal niet komt uit die vieringsziekte daareven, uit die vreemde zuidersche herdenkingsjeukte die bezig is met alhier over te komen. Helden, Gedenksteenen, Grooten en Eeuwdagen, ga' je daar ookal in meedoen? En even dannog om Gezelle te herdenken? Den in-vijand altijd geweest van al zulke wereldsche en uitheemsche ijdelheid? Men gunne hem gebeden, men geve hem een jaargetijde! Best zou het zijn. Maar men kon dat allange, en men kan dat nogvoort alle dage, alle jare; 't ware bovendien vlaamsch dàt, en heel naar den man zijnen zin geweest. Maar waarom nu nogeens al dat gepraatsel tewege? Geloof' me, om de ronkinge is 't weer. Die geleerde mannen aanstaande, veel van die “Sprekers” tewege, die Gezelle nog nooit 'n hebben gelezen, ver van hem te hebben verstaan; bovendien waarvan sommige zijn streven overal hebben bekampt; welke hijzelve ten anderen bestreed, razende, jaren op jaren; die mannen gaan we dus weder gaan zien evenals op 't graf van De Bo in

> den tijd (dien zij ook heel hun leven hadden versmaad); en we gaan ze daar hooren “van dien grooten Gezelle” -dien “god” met hun mond - maar waarvan zij met handen en voeten, sedert zijn dood, den overblijvenden geest en het werk mee hebben zoeken te dooden overal waar het zijn kon;... en wij, we gaan hun (hun vooral, en niet hem) daarover dan brengen, wat ze heeten in hun on-Gezellige taal, met een luidruchtig “applaus” “een ovatie van belang”? wij? gij? Biekorf?
> Dat Gezelle ons eens zag! Ik schaamde m'ervoor... Zal dat zijn?
> - Krijg ik een antwoord hierop?
> Van Quaethem’.

- Ja-je, Van Quaethem. Horkt. Hier ons antwoorde, vriend.

De vieringsziekte komt op. Dat is vast. Uit Frankrijk naar hier. Ongetwijfeld. En dat valt in de smake tewege van velen. De reden? In den tijd van Gezelle men ‘*deed* iets’; nu ‘*doet* men *aan* iets’: daar is de reden van alles. ‘Iets doen’ was iets werkelijk verrichten: b.v. geslaaf voor ons taal of ons volk, elk het zijne, in de kracht van elk zijn vermogen, in de maat van elk zijn bevoegdheid; nu ‘doet men aan iets,’ ttz.: àchter dat men iets heeft ‘gedaan’, gewoon werk, winninge, en dàt fransch- of tweetaligerwijze, loopt men dan ‘doen aan het vlaamsch’, komt voor een verzet bij de vrienden, gaait en praait, en sticht, en maakt bonden, houdt stoeten, zweert opstand, draagt spandoeken met leuzen erop als b.v. ‘Zoetenaye en is niet tevreden’, bedreigt, en maakt vuisten, zet oogen - tezamen altijd -... ‘y se hubo nada’ zou Cervantes hebben gezeid, of, zoo Vader Cats zei ‘dan laat men de zake lijk of ze was’; daarna, nadat men zoo ‘deed aan hèt vlaamsch’ moet men dan aanstonds huiswaarts terug, want daar heeft men telkens nog iets belangrijk's te ‘doen’, immers het werk en de winninge weer, fransch- of tweetaligerwijze. ‘Aan vieringe doen’ is dus iets voor de leute. Ge verstaat dat bij velen die viering zeer welkom zal wezen, trouwens uitsluitend als viering. 't Zou zijn voor een ander, en niet voor Gezelle, 't zou ook gaan.

En Biekorf tewege?

Eerst: 'n heeft hoegenaamd niet kwalijk te nemen dat Guido Gezelle eens gevierd wordt eender ook hoe.

Ten tweede: 'n zou bij de viering niet mogen ontbreken, anders zou opspraak verwekken.

Ten derde: nochtans... waarin moet hij meedoen? In 't bidden? Hij zal 't. In 't warmer herwekken van Gezelle's gedachtenis? Geren, hij zal 't. In een buitengewone ‘prestatie’ (zooals die vereerders dan zeggen zullen in hun zoogezeid ‘Algemeen Nederlandsch’ om Gezelle uit zijn graf te doen springen)? Maar,van buitengewoon's, wat kan Biekorf nog meer dan hetgeen hij 25 jaar heeft gedaan? Sedert de dood van Gezelle, nooit 'n liet hij nog na, in den geest van Gezelle, standvastig den droom van Gezelle voort te betrachten: 't volk volksch op te leiden, en 't vlaamsch vlaamscherwijze algemeen-volksch te doen zijn. Wie wilde dit meer nog dan Biekorf? Hij leefde maar dààrom, en hield er hem stevig getrouw aan, al had hij het hard soms tegen de koelheid - om niet meer nog te zeggen - van velen die morgen Gezelle met iets buitengewoon's willen vereeren. Het verheugt hem dat dezen iets nog-buitengewoner's begeren dan deze zijn 25-jaarlange volherding. Doch hij zal eerst zien waar ze ‘aan doen’: is het goed, hij ‘doet’ erin mee; is 't geblaas en geraas wederom, hij laat ze maar boeren alleen.

En wat hij alleszins zal ondertusschen, is, bij dat verjaren van Guido Gezelle zijn afsterven, hem vervasten opnieuw in 't besluit, voort naar den zin van Gezelle, al het *eigene*, het lieve en het goede uit ons volk te helpen in bewaarnis brengen, en - niet bang voor nieuw of voor vreemde als 't maar deugdelijk is - even dat volk nog te helpen verjeugdigen naar den eisch evenwel van deszelfs *eigene* wezen.

Hij denkt dat Gezelle met niets meer en zal te voldoen zijn dan dààrmee; en dat eerst of laatst, vele vierderstewege ook hun oogen gaan opendoen, en bekennen dat Biekorf, door te handelen naar Gezelle zijn voorbeeld, meer voor Vlaanderen's taal en behoud zal hebben gedaan, dan zij met alle 25 jaar èèns geroepen te hebben: ‘leve Gezelle! R.I.P.’

BIEKORF.

Mengelmaren

De ‘Marseillaise’ in 't Vlaamsch!

Volgend stuk heb ik gevonden tusschen brugsche gedenkenissen, op een oud ongeschonden en welbewaard bladje (metende, in zijn twee'n geplooid, en dus met 4 zijdekens 0.165 h. op 0.135 br.), afgeschreven van een ander in den eersten helft van de XIXe eeuw (bemerkt erin hier en daar het gebruik van ‘-*aa*-’) en blijkbaar toen bestemd voor een gewezen verzameling. Of het lied zelf ooit openbaar gediend heeft, weet ik niet. Alleszins is het schier woordelijk - en vaak niet onverdienstelijk - de overzettinge van de zes oorspronkelijke schokskes van Rouget; en werd het waarschijnlijk aaneengebracht in den eersten tijd van de Fransche Beroerten vermits het nog niet heet de ‘Marseillaise’ maar ‘Marche des Marseillais’:

Marsch van de Marseilliaanen.

Op, op Rechtschaapen vaderlanders
den dag der glorij Lagt ons aan (1)
gij ziet de bloedige oorlogs standers
van hards-tijrannen voor u staen. bis.
gij hoord op 't veld die tijgers huilen (2)
wier klauw gereed tot Boozen moord
uw gade en kroost het hart doorboord
of schoon 'se ook in uw armen schuilen.
te wapen burgerij, schaar uwe heldenstoet,
Ruk aan, Ruk aan, drenkt uwen grond
met dat onwaerdig bloed. -

Wat wil dien drom van 't zaam gezwooren (3)
van koningen van slaeven tog!
voor wie die kluister lang te vooren
gereed gemaakt (1) met snood Bedrog? b[is].
Voor u(4), ô! franschen!... Voor uw vuisten!...
Wat schampen (5) hoon! men durft bestaan
om ons in d'ijseren boeij te slaan
in ketens die wij lang vergruisden
te wapen. [a].

hoe! zouden onze vrije velden
Beheerst zijn door dit vreemd gebroed?
door huurlingen (6) onze helden
verpletterd worden met den voet? bis.
hoe! zouden ons, geboeide handen.
den nek doen krommen? groote godt!
hoe! zoud 't beslissen van ons Lot
afhang'lijk zijn van dwingelanden
te wapen [a].

tijrannen Beef, en gij verraaders (1)
die Elks veragting op u Laad,
straks Jaagt het (7) strafzwaard uit de aaders
de bloedprijs van uw gruweldaad (8) - bis.
tot uw verderf vliegt Elk te waapen
en komen onzen helden om
het aardrijk (9) baert Een nieuwe drom
met d'eygen deugd in 't hart geschaapen.
te wapen &[a].

ô franken als Rechtaarde Braaven
Ei matig of verhef uw zwaard,
Verschoon dien somberen sleep van slaaven
met weerzin tegen ons geschaard - bis.
Maar die ontmenschte dwingelanden
maar dien Bouillé en zijn gebroed
die tijgers die in Euvelmoed
hun moeder teijstren met hun tanden.
te wapen &[a].

Versterkt ons wraakstaat (10) Reine liefde
gewijden zugt voor 't Vaderland!
ô vrijheid, vrijheid die ons griefde
strij (11) met uw Braaven hand aan hand - b.
de zegen kroon (12) ons oorlogs schaaren (1)
genoodigd op uw Luid geschal
UW haaters zien bij (13) hunnen val
UW (14) zegenpraal, onze Eere Blaaren
te wapen &[a].

Opmerkingen. (1) Daar stond eerst *ae* aanstonds verbeterd tot *aa*. (2) Eerst 'hu*y*len' geweest. (3) Eerst was 't 'ge*s*wooren'. (4) In 't fransch is 't 'pour *nous*'. (5) Is, meen ik, kwalijk afgeboekt van '*schamp en*' of '*schand' en*'. (6) Insgelijks van 'hur*e*lingen'? (7) Dit staat verbeterd uit iets als '*si...*'. (8) Insgelijks uit '*gro...*'. (9) In 't fransch is 't '*La France*'. (10) Kwalijk afgeboekt van 'wraakstaa*l*'? (11) In den zin van 'bestrij[d]'? (12) Insgelijks, voor 'kroo*n*''. (13) Verbeterd uit '*z.*'? (14) Eerst '*d...*'? - (Onze ij = y met één stip op).

Uit opmerking (4) en (9), nl. het gebruik van *u* voor *nous* en van *aardrijk* voor *la France*, valt er te besluiten dat Steller dezes al met denzelfden gange, van het fransch lied een allerlandsch heeft willen maken, welke bijgevolg ook kon dienen in 't vlaamsch! Hij bedoelde dus niet enkel een bloote vertaling.

* * *

Achteraan, op de 4e bladzijde van 'tzelfde bladje staat nog:

Lied op Eene aangenaame wijs
gij die thans zijt met mij op de Jagt haho,

Komt Vrienden hoort Een Raare klugt hoesee
de pruischen die zijn op de vlugt hoesee
nu word de gandsche weireld vrij
tot spyt der snoode dwyng'landij
hoesee, hoesee, hoesee.

Zij kwaamen met Een groot geblaf hoesee
als tijgers op de franschen af hoesee
maar deinsden met de kous op 't hoofd
geklopt, gehakt et [zoo] afgesloofd
te Rug, te Rug, te Rug.

L. DE WOLF.

Gen gewezen Onze Vrouwtje te Brugge

Op een snibbertjen oud papier (0.06 op 0.13 m.) uit een pak brugsche gedenkenissen, vind ik staan met potlood gekrabbeld en zonder eenigen opschik eraan:

‘*ave decus et ubertas Jerusalem*
1671.

‘onder voortyds Een schoon staende Mariabeeld (in 1795 vernietigd) boven de poorte van het oud huys de L'Espée Straeten aen de zuydzyde van de Kortewinkel’.

L.D.W.

Mederkunde

Alwaar dat de eerste vlage gaat
de andere gaan achter,
en achter S. Jan's dag
de vlagen gaan waar dat ze willen.

Er is sprake van dondervlagen. En dees jaar, inderdaad, zijn ze totheden allemaal den Oosten ingegaan.

(Becelaere)

KEIBERGNARE.

[Nummer 7]

Om te weten wat vlaamsch is?

Hooren we wat 't volk zegt. Zoo zullen we niet stellen b.v. ‘dit doet men in een oogenblik van krisis’. Dat is ongetwijfeld geen vlaamsch: 't volk zegt dat niet. ‘Dans un moment de crise’: 't is fransch. 't Volk zou zeggen: ‘ge doet dat een keer *in een nepe*’. En dit is ongetwijfeld vlaamsch.

Deze wending nu kan ik schaven, ttz. gestrenger maken, of hoofscher of vlijtiger maken, volgens dat 't schikken moet; en zoo allengerhand, met die en duizend ander spreuken, bekom ik een beschaafde taal, maar dezen keer een volkstaal.

Aanvulling op ‘Zantekoorn’

(Vervolg van bl. 135).

EN nu, om Ste Pieter niet op Ons Heere maar Ons Heere op Ste Pieter te leggen, nu 't goed van dien bundel nalatenschap.

Zeer belangwekkend zijn de twee uiteinden van den boek: *Avondpsalmen* aan 't begin, en wat de Verzame-

laar noemt *Albumbladen* aan 't einde. Over elk eerst een woord.

De *Avondpsalmen* zijn een van die pogingen van Gezelle, om de liturgie der Kerk in hare dichterlijkheid te doen voelen: hier in ‘De Vespers der H. Maagd’.

Bijzonder kostelijk is eerst wat hij opvat als inleiding. Dit is nog geheel onvoltooid, vol herwerkingen en veranderingen, zoodat de volzinnen hier en daar moeilijk te volgen en aaneen te spinnen zijn. Maar de gedachten die men erin opraapt, zijn kostelijk en geven getuigenis van de wondere ziele die ze opvatte en schreef. Zie eens bl. 10, over 't vers dat hij in zijn vertaling der psalmen en gebeden zal bouwen, 't is wat onze ultra-modernen noemen het ‘dynamisch vers’: ‘...dus is het vers zelden berijmd en bestaet meestendeels maer in gemetene schreden die de woorden aeneengrijpende, blij of treurig, rap of slepende naer de behoefte van den schriftuerlijken of kerkelijken zin, vooruitgaen’. Zulke vindt men al in de twee vertaalde *Cantiea* op 't einde der Dichtoefeningen. Zulke zijn er nog in Gezelle's werk, b.v. *Een bonke kerzen, kind.* Maar zij hebben op de meeste huidige verzen dit voor, oneindig veel vaster te staan in klank, en vooral in zinsrijkdom.

Op bl. 11 en 12 bemerkt men 3-4 maal Engelenverbeeldingen: ‘Zij [de blommen] moeten op wacht staan met de engels’. Faber[(1)]! Dat en de spelling laten mij gissen dat dit geschrijf in 1858-59 ontstond. Allersterkst zijn sommige beelden en saamkoppelingen; zie maar op bl. 14.

Het eigenlijke werk der vertaling en verdichterlijking is verre van voltooid. Wij zien er 't *Kruisteeken*, het *Aperi*; het *Domine in unione* (bl. 15); *Pater - Ave - Deus in adjutorium - Gloria Patri* (bl. 16-17); Psalm *Dixit Dominus* met Antiphoon *Dum esset Rex* (bl. 18-19), Psalm *Laudate pueri Dominum* met Antiphoon *Laeva ejus* (bl. 19-20); brokjes van Psalm *Laetatus sum* met Antiphoon *Nigra sum* (bl. 21); snippertjes van de Psal-

(1) Zie *Gedichtengroei*. Hoofdstuk; *Met de Engelen*.

men *Lauda Jerusalem* en *Nisi Dominus* (bl. 21-22); het Capitulum: *Ab initio* met *Deo Gratias* (bl. 22) en een 3-tal verzen die het zingen van den Hymnus, onder klokgelui, aangeven. Daarbij bleef het, spijtig genoeg.

Waarom werd het niet voltooid? Het bleek den Dichter, zoo denk ik, te onrijp opgevat. Te veel en te weinig. Te veel vertaling - zonder meer; te weinig verdichterlijking uit eigen gemoed. Veel gelukkiger is Gezelle geweest in andere betrachtingen van denzelfsten aard: de lijkdienst met zijn Vigilie in Kerkhofblommen; de kruim uit de dichterlijkheid der kerkgetijden in ‘Dagkrans’ aan 't hoofd van Tijdkrans, 't gedicht namelijk *In den naam des Vaders*, enz..., met de wondere omschrijving der Hymnusverzen(1). In beide voorbeelden heeft hij de ware kneep gehad om het treffendste hier en daar uit te kiezen, en om te doen gevoelen den indruk dien 't op hem miek - en dat is juist de kunst van den waren kunstenaar - zonder langdradig te worden. In 't voorbeeld uit Tijdkrans treft hij juist dezelfde opvatting als hier in de *Avondpsalmen*, en wij vinden er in de natuurbeelden menigen trek dien we in deze ‘inleiding’ ontmoeten. Zie dus eens wat een afstand, van opvatting tot rijpheid: 1858-1891! Bij die Avondpsalmen moet ge aanstonds lezen het aangeleide gedicht (bl. 25) *Gouden vat vol edeler reuken* op den Brevier. Het legt den gevoelstoestand open, waaruit gesproten zijn *Avondpsalmen* en ‘Dagkrans’, en 't gedicht van *den ouden Brevier* in Rijmsnoer. Wat overvloed van dichterlijkheid, wat bron voor Gezellestudie!

Albumbladen, nu. Zijn dat Albumbladen? Wat is een album?... Neen, 't is de inhoud van een schrijfboek met ontwerpen en onderwerpen.

Ontwerpen van uitgaven over West-Vlaamsche volkskunde (folklore): ‘Dichterlijk Westvlaenderen of verzamelinge van gebeden, gezangen, spreuken, vermaningen, raedsels, enz. tot nu toe *ongeschreven* en onuitge-

(1) Zie verklaring in *Gedichtengroei*: ‘Met den ouden brevier in 't vrije veld’.

geven, maer levende op de tonge van het volk van Westvlaenderen'.

Op bl. 205 een andere titel. 'Dicht en taelbegaefdheid. Verledenkundig woordenboek ofte geloof, tael- en letterkundige oudheden, van W. Vl. bijeenverzameld door de leden van het Vlaemsche lettergezelschap in 't kleen Seminarie te Rousselare. 1860'. Zoo leest men, al de woorden volgende welke daar cursief gedrukt staan. Wat een ontdekking weer! In 1860; 't jaar dat Guido slechts nog reizend taalprofessor was, beraamde hij een 'gezelschap' onder de studenten, om de volksdichterlijkheid van hun gewest bijeen te brengen en uit te geven! En ziet, daartusschen staan reeds geschreven twee namen: '*Gilde van Sinte Lutgardis*' en '*Loquela tua manifestum te faeit*'. 't Gedacht van Ste Luitgardisgilde (in 1874 door anderen gesticht met breeder werkveld maar toch uit denzelfden geest, die reeds in Rond den Heerd gesproken had) en 't gedacht van *Loquela* (1881) verzameling der dichterlijke *epea pteroënta* van Vlaanderen! 1860-1874-1881. Hoe wonder hangt alles, ook 't minste in Gezelle's leven, in één onafgebroken eenheid van opzet, streven en uitvoeren te zamen!

Bl. 206-210 zijn maar verklaringen en gelden als vóórreden van het werk, op bl. 205 aangegeven.

Op bl. 211-'13, vinden wij, al dooreen: Opgaven van fransche en vlaamsche klaswerken voor de studenten; uitgesprongen versjes die wij later in de bundels weervinden, dichterlijke invallen, en een soort van halfvoltooiden psalm: *Brood en wijn* (bl. 212) welke den lof uitzingt van de Sacramenteele gedaanten. Wat schoon gedicht is het reeds; wat ware het verder geworden, en hoe past het in den samenhang van vele andere gedichten. Weeral een kostelijke ontdekking!

Na het 'brouillon' van 't gedicht uit Kerkhofblommen, komt op bl. 218 nog een toelichting op het ontwerp of de ontwerpen van bl. 203-210, of wellicht is 't weer een nieuw ontwerp, namelijk van een werk over 'Symbolism of beeldentael', waarover hij dan boekaanwijzin-

gen, passende gedachten en teksten neerschrijft op bl. 219; eene indeeling van 't ontworpen werk op bl. 220. Men leze nu eens wat ik schreef of liever uit Gezelle samenhaalde over een les van christelijk symbolisme in *Het leven van Guido Gezelle, I, bl. 166-172*; dan ziet men hoe die geest waarlijk ten tijde van zijn leeraarschap de heele dichterlijkheid van 't christen Vlaamsche volk omvatte en wilde meedeelen door woord en schrift. Dat moet men titel voor titel, snippertje voor snippertje doortasten, doorvoelen en vergelijken met het ons reeds bekende in de dichtbundels, in Rond den Heerd, in Loquela; en hoe zeer men reeds Guido bewonderde, nog slaat men de handen tezamen, verbaasd om zijn onverhaalbare geestesontwikkeling. Ja, die twee uitein den van dezen snipperboek zijn kostelijke veropenbaringen, waarvoor wij den Verzamelaar grooten dank verschuldigd zijn.

De gedichten, tusschen de twee uiteinden geplaatst, en waarvan wij nog niet spraken omdat ze ons oudbekenden bleken, zijn van minder belang, de meeste toch. Dat wil echter niet zeggen dat we ze willen missen. Neen, want hier en daar ontdekken we daarin nog dingen te lang om hier te melden.

Ik sprak reeds elders, in de 2^{e} uitgave van *Gedichten-groei* over 't buitengewoon schoon en leerzaam gedicht *'t Was ijdel op der aerden nog* (bl. 52).

Over Gezelle's zieleleven verschaffen ons 2 der rapelingen nieuwe lichtbeelden. Dat van bl. 173 is uit 1859-60, en toont ons die ziel op een van haar donkerste dagen; 't dichtje is een tweelingbroertje van *Kom hier, mijn Rozenkrans*... o weedom der tranen! 't Andere dat ik bedoel staat op bl. 65, *O Dichtergeest*: 't is uit 1878, en toont ons dezelfde ziel op een dag van herwordend leven; dit is een tweelingbroer van een ander, met den zelfden naam, dat staat in Gedichten, Gezangen en Gebeden, en geschreven werd in 1879. 't Laatste woord van 't voorlaatste vers zou ik durven volledigen en schrijven: ‘in 't *ver*monden’.

Bij 't ontwerp van bl. 117 *Wie is er die*, mag ik verwij-

zen naar bl. 277-279 van *Gezelle's leven*. Het is hoogstwaarschijnlijk in dien tijd (1860-65) ontstaan, en geeft den geest van Gezelle in die dagen goed weder. Aan de toondichters beveel ik bl. 141 en bl. 144 aan. Ze kunnen daar twee lieve kerstliederen uit halen, mits een klein veranderingsken hier en daar.

Op bl. 198 ziet men verzen die een voorbode zijn van *Andleie*. Ik geloof dat wat op deze bladzijde staat, op de Leie doelende was, en door Gezelle bestemd was om aldaar te verhuizen.

Ziet, nu heb ik het meestal gezeid wat ik bij *Zantekoorn* te zeggen had. Van vele versjes afzonderlijk zou ik nog een heelen dag vertellen, maar nu schreef ik al genoeg. Is het boek dus wat ordeloos, is het onvolledig in menig opzicht, zooals het is maakt het mij blij en heeft het mij. veel nieuws gebracht. Ik hoop van u allen het-zelfde.

AL. WALGRAVE.

De Drie Martelaars van Reninghelst
Bemerkingen nopens het kerkgebouw

(*Vervolg en slot van: Biek. 1923, bl. 252).*

OP bl. 252 van *Biekorf*, 1923, heb ik de lezers tot weerziens gewenscht tot na den winter, daar ik afsprake bekomen had om de drie toegemetste vensterkens met ronde bogen, die in den westgevel van den middenbeuk te zien zijn, open te breken.

Deze openbrake is geschied op 25^{n} April 1924 en heeft alleen bewezen dat daar enkel valsche vensters zaten.

Versiervensters dus? Ja (1) zoo gij wilt sedert 1623 (2), jaar van de herstelling van het westeinde der kerk, doch 't gene ons aanbelangt is de toestand van 't oorspronkelijk gebouw eenige eeuwen vroeger.

Welnu versiervensters kunnen ze oorspronkelijk niet

geweest zijn (3). Ze zijn immers daartoe veel te hooge (4) geplaatst, ze benemen te veel plaats in den puntgevel (5), ze zwellen om zoo te zeggen buiten den puntgevel, zoodanig dat men niet enkel den gevel van den middenbeuk een meter boven de beukgoten heeft moeten optrekken alvorens den gevel puntig te beginnen afwerken, maar ook nog den buitenkant der bogen gedeeltelijk heeft moeten afkappen om het metsen van de windbergen toe te laten.

De kerk (6) is ook nooit hooger geweest dan nu, integendeel, er bestaan teekens genoeg dat vloer, deurbogen en muren allen gerezen zijn.

Op het zuidzijvensterken hebben wij ons bepaald tot een zeer beperkt onderzoek, maar alhoewel wij ondervonden hadden dat noch in het zuidvensterken, noch in het middenvensterken de neggen doorloopende waren, heb ik toch laten inkappen, aan 't opnemen van den boog ten noordkante van den middenvenster, tot aan ruim 't midden van den muur, dus zoowat 0.70 m. op 1.25, om te zien ja of neen, of daar een ijzeren balke lag dienend om klokjes te dragen. Welnu van eene ijzeren balke geen spoor (7).

Hier schijnen we dus voor een klein raadsel te staan. Geen balk voor klokken, geen doorloopende neggen, dus geen vensters, geen versiervensters als zijnde te hooge geplaatst (4), (en 'tzelfde geldt voor echte vensters, hunne plaats ware te hoog om de kerke te belichten, ze mijden het dak niet genoeg (5)), geen klokgaten (8) want de neggen loopen niet door, integendeel, de steenen van den muur zijn doorgemetst zonder kommer voor opening of venster. Wat dan?

Eenvoudig dit: In 1583 hebbende Geuzen de kerke gebrand (9). In 1595 is het nieuwe einde (10), 't oosteinde gebouwd. Middelerwijl zal eene voorloopige kappe (11) (in strooi voorzeker) het westeinde bruikbaar gemaakt hebben, gelijk nu na den oorlog, dank wat ijzeren platen. Na 1595 zal het oosteinde tot den dienst geschikt geweest zijn, gelijk nu overigens na den oorlog, terwijl men het westeinde weer herstelde. (Het houtwerk der

daken van voor den oorlog wijst erop dat de daken van 't oostdeel één werk uitmaken, en deze van 't westdeel ook, geene stukken liepen door van 't eene einde naar 't andere (12), heeft de timmerman, een zeer bevoegde, en een liefhebber, mij verklaard). Welnu het westeinde, blijkens de gevelgetallen is enkel in 1623 hersteld. Van 1583 tot 1623 is dus 40 jaar wind en water. De puntgevels der zijbeuken getuigen door de verschillige baksteensoorten tot hoeverre zij afgebroken zijn moeten zijn (13). Zelfs deze van 't zuiden toont dat men zuinig te werke gegaan is, want het verschillig steen schilt wel eene dozijne lagen zuid- bij noordhelft. De noordhelft moet best bewaard gebleven zijn, want ze is min lage afgebroken.

Met den middenbeuk is men kunstlievend, of beter oudheidlievend te werke gegaan (14). Men heeft den gevel weer herbouwd (15) tot boven in ruw bergsteen, en de vensterkens hersteken (16), maar als versiervensterkens (17), en enkel ter diepte van een half steen. Later (18) heeft men vlak in 't midden van den gevel van den middenbeuk een groot venster gemaakt, ten dienste van 't doksaal. Daarmede is het onderdeel van het rondboogde middenvensterken geslachtofferd geweest. Het drieledig geheel was daarmede geschonden, en heeft geëindigd met effengemetst te worden.

Daarmede sluit ik (19). Aan de bemerkingen van E.H.L. De Wolf, begeer ik niet verder (20) te antwoorden. Het kerkgebouw van Reninghelst is hem te vreemde (21), wij staan in onze beoordeeling erover te verre van malkander, en buiten het geval van *nieuwe vondsten* laat ik de zaak rusten.

Yper, 6-6-'24.

GUST. LAMERANT.

***

OPMERKINGEN. Ter waarheidswille alleen.

1) Op bladz. 252 (*Biek.* 1923), zei E.H. Lamerant: ‘nooit geen blinde versiervensters geweest’.
2) Ja, ja, ervóór alreeds. De trant en 't steen bewijzen 't, en deelsgelijkend werk bestaat er elders ook nog waardoor het wordt bevestigd.

3) ‘-Vensters’? Vaste niet, of 't en is ‘blinde vensters’; maar of ze ter ‘versiering’ dienden, hangt af van hoe men meent dit woord te moeten opvatten.
4) ‘Te hoog’? 't En zij ze moesten dienen als tooi van 't werk in de hoogte!
5) Ofwel die ‘puntgevel’, of beter ‘gevelpunt’, is veel te dicht ertegen nadien hermaakt geworden.
6) Er blijve spraak van den romaanschen gevel, en niet van de gothieke kerk hoe of zij ook nadien verhoogd is of verlaagd.
7) 't Was te voorzien (vgl. gemelde bl. 252, opm. 29); en 't is een zonde Gods geweest alzoo een eeuwoud werk te schenden waarvan we slechts een drietal voorbeelden nog overhebben.
8) Klokgaten!
9) Kan het niet nader bestaakt?
10) ‘Nieuw’? Of hernieuwd? En waarop hier gesteund?
11) Een bloote gissing dit.
12) Men ziet dit reeds albuiten, en zonder timmerman.
13) Maar zeggen niet om welke reden het geweest is.
14) Niet erg medunkt. Men kon bezwaarlijk meer dien gevel schenden dan men het heeft gedaan.
15) ‘Herbouwd’? Juist nièt-herbouwd!
16) ‘Hersteken’? Neen, vermoord.
17) ‘Versier’-vakken? Ze waren 't; nu miek men ‘brake’ ervan. En onvermijdelijk: hoe is het anders te begrijpen dat men van iets, dat als romaansche tooi kon gelden in de XII-XIII^{de} eeuw maar nu onnuttig bleek, iets maken wou, al het nog verder schendende, tot opsmukking van XVI^{d} eeuwsch gothiek?
18) ‘Later’? En dat het eens juist toèn was?
19) En waarom? Waarom een geschiedkundige daadzaak alleen gissenderwijze, en niet eens vorschend- en vergelijkenderwijze aangevat?
20) ‘Verder’! maar... Eerweerde, gij hebt er nog *niets* op geantwoord. Waarop immers doelden deze zijne ‘bemerkingen’? Over uw kerk had hij tot nu niets bevestigd. Doch - betreffende uw werkwijze alleen - in

't algemeen wierp hij U op: dat men de geschiedenis niet en bewijst zoo Gij doet: noch rechtstreeks ‘a priori’, vooraan; noch onrechtstreeks door bloote of zelfs onwaarschijnlijke gissingen (dannog in iets vanuit een hulpwetenschap, in een bijzake dus als b.v. uit de oudheidkunde). Wat heb'-je daarop reeds geantwoord?

21) Dus op zijn Molière's: ‘voilà pourquoi votre fille est muette’!

***

UT QUID PERDITIO HAEC? Al dat verloren vlaamsch?

Is dus een twist hier nu over den aard van de drie boogde vakskens, het oude blinde drielingvak, vanuit den midden-endelgevel der kerk van Reninghelst.

Van welk belang was dat voor 't uitkennen van 't graf van de Drie Martelaars? Het zou van geen belang zijn, van geen, als niet E.H. Lamerant gemeend had volstrekt te moeten goedmaken dat deze zelfde drieling hem niet beletten mocht te zeggen dat de gevel, waarin die drieling zittend is, een endelgevel altijd was zooals hij thans een is. Hij dacht alzoo: eens dàt gewonnen zoo, eens de endelgevel dààr, en dus ook de endeldeure dààr, dan stond voorvast het Hoogaltaar ten oosten dezer deure (vgl. *Biek.* 1923 bl. 225), en de Drie Martelaars waarvan men weet dat ze begraven zijn ten voete van het Hoogaltaar, hoeven dan ook ten oostwaard-op gezocht te worden, zooals door hem gedaan werd, en gedaan werd - hoopt hij toch - met eenen goeden uitkom.

E.H. Lamerant 'n moèst dat al niet meenen. Dat deze endelgevel voordezen-ook een was, 't zij met of zonder toren op (bestaaktelijk ter XVIe eeuw, enja vanaf de XIIe wel), daar kan geen mensch, die eenigszins ons kerken kent, een oogenblik aan twijfelen. En dan dat drielingvak? 't Mocht zijn al wat het wilde; en 't was heelvast niets anders als blind gemetsel voor den tooi, een welbekend romaansch gedoen, van normansch-vlaamschen aanleg, naar 'tgeen Huib Hoste voorhield reeds (*Vlaamsche Bouwkunst, Baksteen-architectuur*, Amsterdam, Van Rossen, 1917. bl. 5): de weêrga is 't van evenderge-

lijk werk te Brugge aan S. Salvator's gevel, te Watou en te oud-Meessen nog, ook eenigszins aan S. Pieter's toren te Yper (vanvóór den oorloge), alsmede aan menige schikking-zoo in de Normansche bouwsels.

't Was nutteloos alsdan hetgeen Heer Lamerant deed, te weten: van dat drielingvak drie ‘vensterkens’ te maken (*Biek., ald.*, 252), drie ‘toegemetste vensters’, ‘torenvensters’ (225), ‘klokmuurvensters’ als te Pibrac in Frankrijk (225)!

En even nutteloos was 't nu, als in dit laatste opstel hier, te spreken van ‘versiervensters’ die 't ‘niet oorspronkelijk’ waren, maar die het ‘oudheidlievendweg’ alzoo geworden zijn in 1623 (boven, bl. 152)!

Eerweerde, hoor', over dien endelgevel: dat hij een endelgevel was, daarover zijn we beiden 's eens. Ik eerst? Omdat hij 't blijkt te zijn tezamen met zijn drielingvak al sedert wel de XIIe eeuw, zooals zijne gelijkers (hierboven reeds vermeld), en naar den algemeenen gang van onze vlaamsche dorpskerken. En gij? Heel in den grond, ook om de blijkbaarheid ervan, en zonder dat het noodig was een ingewikkeld rag van twijfels en van gissingen aldaaromtrent te spinnen.

Uw drievak was een tooigemetsel. En 't is van geen belang hier. Maar dan? Uw gevel was toch endelgevel, uw deur een endeldeur, het altaar stond ten oosten... deswegen-al geen twijfel. Doch *wààr-bestaakt het altaar stond* - die de hoofdvraag is voor 't graf van de Drie Martelaars - *dat blijft nog onbewezen.*

L. De Wolf.

Zomernacht

ZOMERNACHT en zomerzoelte. -
Waar den hemel zinkt en neêrhukt,
't donkeren van twee ongeweêrten,
die van verre al
oogskes flikkeren naar malkaar, en

die bevriend om kwaad te doen, bij
volle vrecht hun donders lossen. -
- Wild geweld, bij
't laaiend wemelen van de lucht, en
't huppelen van de wereld. -
Deur de wolken
rood en slingerend slanggebroed, dat
allentom uit zijnen nest kruipt. -
Vreeslijk razen
dat zijn bommelend weêrwoord haalt uit
holde gangen,
onbekend en onbegrepen. -
O Sinaï, ge smijt uw gloedkleed,
gooit uw dreunkracht
over 't heelal. -
't Voorhang van Gods tempel scheurt; -
de sterren zelve zijn benauwd, en
luiken 't zientje van hun oogen. -
Angst ook onder 't rustig volk, dat
half bedwelmd,
schielijk zag den dag verschijnen
eer het dag wierd. -
O die nachtdag zonder zonne, en
toch vol licht en leven,
nachtdag met zijn donderblommen,
eendelijk glanzend,
ongezaaid en ongestengeld,
ongeblaard en ongemeten. -
Huiverend menschdom,
vat de leegte van uw rijk, bij
d'hoogte daar die boven u is;
ziet en voelt hoe klein ge wordt
bij 't machtig grootdoen
van Gods werken.

Nieuweappelle, VI-1924.

A. MERVILLIE.

Een Onweer onder de Tropen

(Borsteltrekken)

ZOO zal't niet lang meer duren
De zonne priemt en steekt,
Als ze ter middagure
Door looden wolken breekt.

***

De hemel is verduisterd,
De bange schepping zwijgt.
Plots wordt de storm ontkluisterd:
't Heeft lang genoeg gedreigd!

Een rukwind! Palmen buigen
En blaren warrelen rond.
Al krakend vliegt in duigen,
Een boomspil, op den grond.

Een weerlicht scheurt de luchten,
Een dikke druppel valt,
Nu schuilen, mannen! vluchten!
En raaslend de donder knalt.

Het stroomt, met helder vlieten,
Met ruischend raasgerucht,
- Geen 'regenen' meer, maar 'gieten' -
Uit regengrauwe lucht.

***

Dan, blauw en diep, een klaarheid,
Waarvoor het duister zwicht:
(De zegepraal der Waarheid)
Het zuivere zonnelicht!

LEO BITTREMIEUX,
te *Mbata-Kiela, Belgsche Kongo*

Fransch! Fransch! Fransch!

Ttz. dagbladvlaamsch! ‘Om in *leekentermen* te spreken (= en termes profanes)’: 't zijn nu allemaal ‘*kanalen*’, geen vaarten meer; en dan is er ‘een *meesterhotel* te verkoopen (= un hôtel de maître)’, ‘door *de zorgen* van... (= par les soins de...)’. En die ‘zorgen’ aapt men dan achter: een vlaming die anders zegt ‘zorge’ stelt op zijn brief nu: ‘*aan de goede zorgen van...* (= aux bons soins de...)’; en zoo meldde me 't Davidsfonds ook dat er op II^{n} in Hooimaand ll. een stoet was beleid met wagens ‘door *de zorgen* van... (= par les soins de...)’! ‘Duizende personen hebben dien dag *de verplaatsing* naar stad *ondernomen* (=ont entrepris un déplacement)’!... - Maar, Vlamingen, Brabanders liever, waartegen strijdt gij? Is er één franschgezinde die zooveel kwaad aan 't vlaamsch heeft gedaan, als gij die 't alzoo bij uzelven de kele toehoelt? Nu, ‘zulk een houding tegen alle rede en *usantie, illustreert de mentaliteit en de cultuur* van dezen die ze aannemen’. Stommeriks!

BROM.

De oorlog in Dickebusch en Omstreken

(Vervolg van bladz. 117).

VII. Aankomst van de Engelschen.

1915. Woensdag, 6^{n} in Nieuwjaarmaand. Dertiendag. 50 HH. Nuttingen.

Gisteren namiddag kwamen hier eenige engelsche autobussen toe: 't zijn de eerste Engelschen geweest die de Franschen zouden vervangen. Vier hunner groote mannen hebben tmijnent gelegen: van ‘Princess' Patricia's Regiment’ uit het leger van Canada. En heden avond trekt er al van hun voetvolk toe naar de grachten. Versch goed, nog onvermoeid, flink op stap, en al schuifelend.

't Fransch geschot, van heel den dag, en deed niets. Ten vieren-omtrent, eenige bommen op een 300 meter van de Pastorij. Albij aan 't Hallebast, op vier belgsche krijgsliên, één dood en twee andere gekwetst door de schuld van een bomme welke nog gave was, en die zij wilden losschroeven, wat hun overigens zeer streng is verboden.

*Donderdag, 7*n. In den nacht trekken nog vele engelsche voetlieden toe. Veel Franschen zijn dóór reeds. De verpleegdienst der fransche 31e afd. gaat aan 't verleggen. De engelsche Staf is binnen te Heer Thevelin's. Ook de Pastorij, wordt geruimd: de Belgen moeten 't op voor den Engelschman! Om in huis te hebben zijn die engelsche Heeren verre van aangenaam. Nooit stille, altijd over end weere, late naar bedde, en late daaruit: heel wat anders als 't fransch volk.

Weinig geschot ondertusschen.

*Vrijdag, den 8*n. Nu zijn er veel Schotten nog bij, 'Highlanders'. Geen fransche priesters meer, en maar-weinig fransche wapenliên over. De engelsche vuurmonden gaan staan daaromtrent waar de fransche eerst stonden.

Van geweergeschot sedert verschillende dagen haast niets meer. Gekwetsten, nog zelden.

't Is de 27e afdeeling van 't engelsche leger die hier ligt.

*Zaterdag, 9*n. Nog eenige Franschen al den voordersten kant van de Plaatse vanaf de Knechtenschool, en op de hofsteên naar-den-kant-waard van Vlamertinghe.

Al den Krommenelst geen menschen meer thuis. Verschillende woningen ingesmeten.

Met den avond geraakt hier het dorp heelemaal volgestampt met allegaâr Engelschen.

Een Protestansche Overheid wordt gezonken op 't ongewijd hoeksken.

*Zondag, 10*n. 'k Bineere voor de eerste maal; en van-nu-af-aan elken zondag omtrent. 'k Sta immers alleen. Op eenige Franschmans na, en een tiental Engelschen, geen krijgsvolk meer in de mis.

's Namiddags een 15-tal bommen in den Vijver en herwaard.

*11*n, *maandag*. Het weder uitnemende slecht, reeds verschillende dagen. De kleêren der mannen, in viervijf dagen tijd, van versch zijn al onziende. Dan - waren de Franschen kloeker van borste misschien? - veel Engelschen weten van kouden, en loopen al hoestend.

*12*n, *dinsdag*. In mijn huis krijg ik een katholieken aalmoezenier, redemptorist, een Ier, Father Keans. Immers dezen nacht zijn Ieren hier toegekomen. Weinig onzer Engelschen zijn uit Engeland zelve.

Nog een engelsche aalmoezenier komt even om biecht te hooren, en hoort er van tiene tot twee'-en-half alsan maar-voort, waarna hij dan optrekt om 'tzelfste te doen te Westoutre. Zijn draagaltaar blijft te mijnent.

Weinig kanonnengeschot.

*13*n, *woensdag*. Vandage wordt heel de linkerkant van den steenweg van Yper naar Belle vermaand dat ze moeten hun huizen ontruimen, en 'waar-elders intrekken. Hallebast en Burgemeester krijgen te blijven.

Het zelfde is gezeid geweest van Yper, waar reeds de helft van de menschen terug is; maar, zeggen ze, door de krachtige tegenweer van den burgemeester aldaar, werd er het verbod ingetrokken.

Voor ons volk hier te Dickebusch is 't een eendelijke zake: in den put van den winter alzoo! En zeggen dat het is op een oogenblik dat er weinig of geen bommen op die huizen 'n vielen. Geen doen aan! De menschen dus zetten 't aan 't zoeken, en beginnen met 't verhuizen van vee, strooi, huisraad, enz. En daar ze moeilijk vinden waar allemaal daarmee belonden, 'n weten ze geen anderen raad dan 't eene en 't ander verkoopen tegen 't eerste geld het gereedste.

En de reden van al dat lastig-zijn nu? is de vreeze voor een verklikking. Evenals met een beginnen de Franschen, 't is ‘spy’ al wat de Engelschen zien. Vele dier Engelschen komen ten Slagwaard hier toe voor heel de eerste maal, 'n hebben geene bevinding, 'n kennen ons volk niet, laten hun ooren volblazen altijd-maar-hemel van ‘spy’ en bespieding, en ze droomen daarvan. De onnoozelste dutsen alhier, die geen vlieg zouden kwaaddoen, en die met moeite verstand genoeg hebben om door de wereld te geraken, worden met een stuur gezicht aangehouden, en tusschen twee landwachten zeeghaftiglijk weggeleid, eerst naar den Staf en dan naar het ‘Area’-hoofd om geoordeeld en gevonnisd te

worden. 't Zijn spreekdraân gebroken zegt men, doch hoe weten ze dat 't door ònze menschen geweest is? De ware reden? ronkt 't volkt, is dat die groote mannen geren alleen huis en stallen zouden bezetten. Talrijk inderdaad zijn de boeren die dendoom uit hun oogen geduwd worden. Alzoo, al Reninghelst, Cyriel Lamerant b.v., dien ze van zijn hof willen krijgen. Alleen-maar met schoone te spreken, en daarachter met hard dan te spreken, kon hij bekomen van met al zijne kinders en vluchtvolk te mogen op zijn voute geblijven. 't Huis en al 't ander moest bestemd zijn voor hen. Daarbij, zijn zwijns moeten weg: die beesten stinken tevele. De koeien alleen mag hij laten, om melk te verschaffen immers aan 't krijgsvolk!... Bij Jul. Delanotte's melken de Engelschen zelve ten anderen; ze mogen er destemeer gerust over zijn! Raadt of 't de boeren verwenschen.

Doch we moeten 't ook àl zeggen. Niet iedereen 'n heeft zoo te klagen. 't Liegt meest nog aan Taalmans en Overheden. Er zijn Engelsche krijgsliên die stil en bezettig hun handen afhouden van alles, en die hen zouden dooddeelen in 't eten dat ze hebben. De engelsche legermannen zijn wel besteld van den kost Dit eten komt hun toe uit Engeland in kisten. - Voor vleesch, hebben ze veel ingeleiden osse, in blikken dozen, doorgaans een beetjen hooge gezouten. Zulke dozen krijgen ze in overvloed. Ze laten er achter ten allen kante. In 't begin zijn de Onzen er blij om geweest, en ze hebben getracht er wat te vergâren. Welhaast echter, van de danige veelte, 'n schenen ze hun nietmeer 't oprapen weerd. Toch zijn er anders die ze voortmaar verzamelen, omdat het een eerste goê kost is voor zwijns en voor hennebeesten, die er oprecht smakelijk in baardslaan. Dan, buiten dat dozenvleesch,hebben de Engelschen nog anderszins osse en dikwijls ook schaap, 'tgene hier toekomt bevrozen en insgelijks meer dan genoeg. - Hun brood is wit, vast, en door den band goed; maar schrap, uitnemende schrap zoodat ze er in de bakkerijen moeten bijkoopen. - Veel kaas, in groote stukken van een 20 kilo ieder, en wezenlijk niet kwalijk. - ‘Jam’ bij de vlete, van alle slag,

lekker. - Voor drank, vele thee. - Ook veel ‘cigarettes’ bezorgd door het leger, ‘cut cake tobacco’ in dozen van 50 tot 100 gram, of anders in koekskens: kunstgeurend is hij, maar daarom niet àl evengoed. Wij we verkiezen den onzen, maar zij, ze 'n geren geen rookkruid als 't niet uit Engeland komt,... en zoo zijn zij in alles. - In alles, uitgeweerd lekkernijen. Daar loopen ze de winkels voor af: immers achter tweebak anders gezeid biscuit, chocolade, enz. - De Engelschman 'n is aan geen wijn, of 't en is aan zoeten witten en champagne; hij zit echter met smake aan den sterken drank, bovenal aan rhum en whisky. In den beginne 'n was er geen wet op alhier, en 't liepen veel dronkaards alsdan, zoowel van onder de groote als van onder de mindere mannen. - Van kleeren: die gasten zijn gekleed als een koning, weeldig en deugdelijk, met elk nog een regenkleed toe, en met waterleerzen daarbij, schoe-en-schacht uit één stuk, reikende tot aan de knie'n ookal zelfs tot aan den spriet; een vellen vest hebben zij, een goeden baai... 't en kan niet verbeteren.

Wat de peerden betreft: onze boeren kijken daarop; jeugdig en onvermoeid nog, een heel verschil bij de fransche.

't Getuig is iets lijk voor Heeren, zoo schoone: kloek en gerievig.

En uittermate veel zelfgerij: auto's, reis- en leurwagens, zijspannen, enz.; alzoo bij 't Roo Kruise, voor 't vervoer van gekwetsten, zijn zelden peerden te zien.

14^{n} *in Nieuwjaarmaand, donderdag*. Wat meer gebommel weêrom. Bijna al de fransche schietmonden zijn nu vervangen door engelsche.

'n Droevige mare vandage: omtrent Dertiendag geweest, E.H. Reynaert, kapelaan te West-Nieuwkerke door een bomme gedood al van het klooster huizewaard gaande. God geve zijne ziele de eeuwige ruste.

('t Vervolgt)

[A.V.W.]

Mengelmaren

Nog een achterlaterke van G. Gezelle

Boven (*Biek*. 1923, XXIX, bl. 71) wordt van G.G. een schimpstukje vermeld, eentje dat hij miek ter verdediging van den Herder van Peteghem (dus niet van langs de Leye, zooals er daar staat, maar van al de Scheldewaard liever): iets dat riekt en smaakt een beetje naar stalkost, zoogemaakt immers omdenwil van den man aan wien hij dat graptjen eens bakte, iets dat niettemin, dank aan doorwrochtheid en vroomte van deeg, werkelijk wijst naar den veerdigen vuist van onzen overheerlijken taalkneder.

Hebbe nu 't bladje gezien, waarop Guido 't stuk zelve gekrabd heeft, met potlood te weten - in 't bezit is 't van Bouwheer Verbeke te Brugge - En 't staat daarnog bij, buiten 'tgeen dat in Biekorf gedrukt werd:

- Vanboven, de opdracht

> ‘Ridderlijk antwoord
> aan
> Ut pictura poësis’.

- Vanonder, als handteeken stafwisselenderwijze

> ‘*Prout ais, es pictus’*.

Dit laatste bijvoegsel, alsook de woorden *snuistren, uw* en *eedle*, die staan in den schimp, zijn door G.G. onderstreept.

L.D.W.

Een derde gedacht over de ‘Pallifootedreve’

‘Biekorf,

Let er wel op dat die Becelaersche dreve van een edel Hof komt en dat de name in den mond van 't volk een weinig kan verbasterd zijn. Dat zal de *palefrootendreve* zijn, name die niet meer begrepen en wordt en waarin de - *r* - verduisterd is. Wat was een palefroot? Dat was een teldende peerd, een peerd dat op telgang ging, dat zijne twee linksche en zijne twee rechtsche voeten tegelijk ophief, en aldus gedrild wierd om voor de edele vrouwen dienst te doen. Op zulke peerden wierden ze min geschokt. Dat alles staat in Verdam's Middelned. Wdb. veroorkond.

J. Claerhout’.

In dus eene derde gissinge (vgl. boven, 111-112, 138).

Totnutoe is de tweede deze die meest en duidelijk wijst naar 't geweste - voor een oordnaam een éérste verdienste - en bijgevolge meest vasthoud heeft in de landgelegenheid zelve. Taalkundig tevens 'n doet ze niet onder voor de an-

dere, bovenal niet voor de eerste-geweest die deswege lijk niet mogelijk 'n schijnt.

De derde nu 'n is niet te verwerpen, althans uit een eersten alzoo. Maar ze 'n haakt ook nievers aan vast. Insgelijks voor haar, nu ware geschiedkundig eens te achterhalen sedert wanneer die naam werd gebezigd te Becelaere, en of er dat Hof in dien tijd wel zoo edeldrachtig en ‘palefrootachtig’ bestond, als in de XIII-XIV^{d}eeuwsche zuiderromans het ridderlijk leven verbeeld wordt.

'k Geloof eer dat de Heeren in Vlaanderen meer landelijk leefden dan dat, evenals nogheden de Normansche. Welkeen was b.v. die Grave van Vlaanderen die te Male in eene boomenverkoopinge zelf bij de roepinge aanwezig was, als een gezeten landeigenaar doen zou? (God weet 'n was 't niet met een schabbe aan en hozen, en met een knuppel in de hand!). 't Stuk bestaat nog waar dit nieuws uit te zien is, 'k en kan 't nu echter zoo zeere niet thuiswijzen. En als de Grave zoo leefde, hoe 'n deden 't niet meer nog zijn minderen? - Allemaal dingen die men schoon kan besluiten uit K. DE FLOU'S *Wdb. der Topon*.

En van dit wdb. sprekende, even daaruit zou te zoeken eens zijn, of er ievers ooit ‘palefrootdreven’ of ‘-straten’ of ‘-bruggen’ of ‘-vijvers’ of iets dergelijks in Vlaanderen geweest zijn.

En taalkundig dan, ware er wederom bij te onderzoeken of *-froi, -froot* wel *-foot* kan geworden zijn, en niet liever *-foort* of *-frooi* als in ‘belfroot’, ‘belfoort’ en ‘belfrooi’.

Eindelijk vraag ik mij af nog, of Becelaere dan van *pale*-geen *pol*- zou gemaakt hebben, en, van *palefroi, pollefrooi*.

Besluit: oprecht, als gissinge, lijkt zou'-je zeggen de tweede de beste.

L.D.W.

Bothoofden

Boven (bl. 39) wordt dit woord aangegeven als meermaals gebruikt tot meervoud van... enja van 't tegenovergestelde.

Vriend P. Baert laat ons daarop weten dat ‘'t zou moetenzijn’ *zottekoppen, zottebollen, zottemutsen*, enz., immers omdat *zothoofden* hem boekenvlaamsch schijnt.

Boekenvlaamsch? 't En doet. En wat dat 't zou moeten zijn, het komt er niet op aan; 't was maar om te zeggen dat het meervoud niet 'n was ‘-gatten’ of ‘-gaten’.

V.D.

Adamsbaard

Wie weet welk gewas dit is: boom of heester, of wat, en welkeen? Die 't woord gehoord heeft van iemand uit den oostkant van 't Brugsche, 'n wist erover geen nader bescheed.

A. JOOS (*Waasch Idiotic.*) kent ‘Adamsnaald’, zijnde de *Yucca filamentosa Lil.*

Zou 't dat zijn?

K.M.

Nog een spreuke op haar reeuwstrooi

Te Brugge, al voorbij een huis gaande waar een koolkarre aan de deure stond, hoorde ik den koolvent doende tegen de meid, in het deurgat.

De meid had allicht ievers gevraagd en ja 't eene of 't andere van den vent zijn trekhonden die onder de karre lagen, iets van of ze 't ontzien waren.

- ‘Wat? zei de vent, van die honden gelijk ze daar liggen? Hoor', dat er iemand het ongeluk hadde nog-maar vanverre aan die karre te komen... zi', zei hij met zijn hand uitgesteken en al zijne vingers toenijpende, zi', in een vloek *hij is Miks en Bazeine’*.

Hij is Miks en Bazeine! Om te zeggen gestekt en gestokken, deraan, kort- en kleenegemaakt!

Wat was dat?

Niet soms een herdenking aan Metz en Bazaine, en aan de wijze waarop ze, in 't jaar '70, zijn ingevangen en vernederd geworden?

Maar hoe lood dan de spreuk-hier oorspronkelijk? In den mond van den koolvent was ze tot een tweelinggezegde bedegen!

L.D.W.

Ook de landsche ‘witte schorte’ verdwijnt

De witte schorte van de boerenmeisens. (Ziet er b.v. op sommige afbeeldingen in STIJN STREUVEL's *Land en Leven in Vlaanderen*, als van den ‘Tarweoogst’ en van de ‘Bindsters’).

Heel de wereld kent ‘de *blauwe schorte’*: want 't is de blauwe schorte die 't menschdom in twee'n deelt en de wereld thoopehoudt, dewijl, in dit tranendal, de eenen bestemd zijn om de blauwe schorte te dragen, en de anderen om ze uit te hangen.

Maar de *witte schorte*? Was een oud deftig kleedsel, te lande gebruikt in het '*binden'* en bij 't '*braken van de rapiere'*: daaraan immers werkt men al rechtstaande, en dat ging met een paar leege schoe'n aan. Den zondag versch uitgehaald, en schoone gehouden voor heel de weke.

Bij 't vuil werk, in 't 'dinnen' b.v., trok men een grauwe schorte daarboven, of men plooide de witte schorte weer in heur vouden en men lei heur op het gers, tegen om, in 't voort gaan, *ermee over strate te komen*.

Te Boer Soete's, dikwijls alzoo zesse-zeven werkmeisens in een reke. 't Was wel schoone!... Die schoone witte schortjes!

... 't Is jammer.

(Van een Keibergsche uit Becelaere).

Niet te denken zie'-je wel, dat ze in 't boerenwerk over de kleedsels niet nauw en waren, en dat er dien aangaande onder de buitenliên geen vaste gebruiken bestonden. Veel menschen denken te licht dat 'boeren' wil zeggen 'onziende loopen' en 'vuilvellen': maar ze zijn verre dervan: 't is dat ze 't niet kennen. 't Landleven heeft immers ookal zijn zindelijkheden, en vele. Doch - inderdaad jammer genoeg, slacht van de witte schorten - voor 't weinige dat ervan allemaal is gekend en geboekt, is er al veleveelmeer aan 't verdwijnen.

W.

'n Sieckmaerte

Thans zegt men een 'ziekenverpleegster', met een woord dat onuitsprekelijk is voor 't volk, en dat dus nooit volksch 'n zal worden, bijgevolg ook nooit niet inheemsch, niet vlaamsch.

'Sieckmaerte' zei men onderander nog in 1514, waar? te Amsterdam (vgl. A. DE VRIES *Amsterdams Eer ende Opcomen - Eucharist. Tijdschr.* 1924, III, 93), dus niet in dat onhebbelijk Westvlaanderen.

En 'Sieckmaerte' ware b.v. een woord dat uit Holland ook hier zou mogen ingebracht worden, als een van de duizende woorden van dààr die, samen met duizende-hier zouden te langen einde een werkelijk 'algemeen *Volksch*-Nederlandsch' kunnen uitmaken.

Men zegt hier wel een *'zieke(n)zuster*'; en, klinkt dit nu te nonachtig, dan 'sister'! Waarom dan niet een *zieke(n)maart* of *-meid*? Of klink dit dan te meidachtig, een *zieke(n)vrouw* (zooals een 'schoolvrouwe') of zelfs een *ziek'juffrouw*, ofwel eenvoudig *zorge*?

't En ware niet vóór tijd. Want ons verbloêloosd vlaamsch begint geweldig zeere een zulke 'zorge' alzoo bij hem van doen te hebben.

T. RAEPAERT.

Nog een Bondelingnaamtje

(Vgl. *Biek*. 1914-'19, XXV, 222-226; 1920, XXVI, 84-88; 1922, XXVIII, 23).

We hebben er vele opgeraapt reeds, nuttig wel eens voor de menschen naamkunde.

Hier is 't een ‘Karel *Van Dyck*’, omdat hij lag, Lentemaand laatst, te Beveren-bij-Roeselaere...in den dijk.

(Uit de nieuwsbladen).

T. R.

Prijkedag.

Vgl DBo (op 't w.). Daar staat er dat er aan de bezoekende wijfs, door de inzittende moeder, chocolade geschonken wordt met koekebroodstuiten erbij. Maar hoe ging dat voordezen, vóór den tijd van de ‘chocola'’? Zoo zi':

'k Vind het in een lied uit Brugge 't jaar 1805, ter eere van ‘Drie-paer Nieuw-getrouwde-lieden’ Ryspoor-Van Hende, Van Speybrouck-Goethals en Goethals-Fraeys, ‘op de weêrfeeste van hunne Houwelyken’ hun ‘vereert’ door hunne ‘Neven en Nichten Volckaert's’.

't Einde van de wenschen was een frissche zeune, vaneigen. En:

7

Dag's naer gy zult Pryk-dag geven,
Vraegd ons t'wyl gy ons bemind,
Wy zullen ons straks begeven,
By de Wiege en by het Kind;
Waer dat men zal suyker kakken,
T'wyl dat *Moeder* vry van pyn,
Zal wat Panne-kouken bakken,
Om dat 't Kind zou zoete zyn.

8

Schenkt dan Wyn, wy Wyn beminnen,
Wyn en Water is het sap,
Dat gemeenlijk Voester-minnen,
Doen in d'eerste Kinder-pap:
Die niet wilt, dat hy zig noeme,
'Twyl men roept ‘vereende leeft,
Volckaert in de Kooren-bloeme
Is 't die deze Weêr-feest geeft’.

L.D.W.

Gestolen goed... doen wederkeeren

Sprekende van *iets dat gestolen was*, zei er mij een boerinne van Becelaere (dat was van vóór den oorlog): ‘de dikke kapelaan van Zonnebeke [E.H. Joestens] kost dat *doen weerckeeren*, als... 't nog in de eerster hand was’.

L.D.W.

Boekennieuws

JAC. VAN LOOY, *Jaap*. 3e dr., Amsterdam, S. Van Looy, 1923.

In Jaap schijnt Jaapje verrezen hoewel de schrijver er geen gewag van maakt. Nu zien wij den weesjongen met drie andere als letterzetter aan eene groote drukkerij. De echte kwâjongenstreken zijn hem heelemaal niet vreemd en daardoor krijgt Jaap wel eens, van zijn meesters, een lap om den kop. We krijgen hier een kijkje in het drukke letterzettersleven met al zijn bedrijvigheid en een vloed van woorden uit het vak. Doch ze blijven geen koude woorden maar integendeel levende beelden met dewelke wij, door den verhaaltrant zelf, graag familiair geraken. Maar Jaap vindt dit leven heusch geen lolletje en in niets aantrekkelijk, wordt daarom ook liever schildersleerling. 't Gaat hem nu echter beter want hij maakt veel vorderingen, leert dadelijk, tot genoegen van zijn nieuwen baas, alle namen van kleuren en verven, oefent zich ook thuis en behaalt eerste prijzen op de teekenschool.

't Boek lijkt wel eenigszins een fantasie van 's schrijvers leven. Evenals zijn ‘Jaap’ werd Jac. Van Looy in 't Burgerweeshuis (te Haarlem) opgevoed, werkte eerst als letterzetter, daarna als schildersknecht en volgde 's avonds teekenlessen, behaalde ook, na zijn talent aan de Akademie voor Beeldende ontwikkeld te hebben, een ‘Prijs van Rome’.

Van Looy blijft, met zijn soms eigenaardigen zinbouw, scherp afgezet als de kleuren en figuren bij een impressionistisch schilder, de schrijver van het beeldende, concretiseerende, levend makende woord.

‘Vastenavond’-vieren en ‘Op Karwei’ zijn, de eerste een genoeglijke brok kinderleven-schetsen, de andere een welgeslaagde analyse van den opzichzelf-vertrouwenden-wordenden-jongeling.

Jac. Van Looy is niet katholiek; ook wordt Jaap naar de Luthersche catechisatie gestuurd. Het boek mag toch zonder hinder en ontspanningshalve door gevormde lezers worden gelezen.

H. DE ROOVER.

[Nummer 8]

Om te weten wat Vlaamsch is?

Daar waar we staan te haperen, en twijfelen tusschen twee gezegden die schijnen allebei te deugen, welkeen is *te verkiezen? Dit welke naast komt van hetgene het volk òf zegt òf zeggen zou.*

B. v. wat gezeid: ‘Heden beginnen ze de verhuizing van hun goed’ (zooals ik ergens las), of ‘heden *beginnen ze aan 't verhuizen* van hun goed’? Liever gezeid wat het volk verkoos, ongetwijfeld dit laatste... Wat nu echter niet beteekent dat het woord ‘verhuizing’ altoos te verwijzen viel. Neen, want in andere gevallen zal het zelfs door het volk worden vorengetrokken, b.v. in de wending: ‘Ze *zitten in de verhuizinge*’ en niet ‘ze zitten in’ of ‘aan 't verhuizen’.

Hoe leert men dat? Door ernaar te letten.

Een oude vlaamsche kostersfamilie

IN het nummer van Nieuwjaarmaand 1924, blz. 24, lees ik een heele reeks schoone West-Vlaamsche kostersnamen, met de vraag: ‘Wie gaat het aan om daar entwat over te boeken?’ Welnu, als ik mijn notaboekje nazie, kan ik daar wel op antwoorden.

Een der oudste kostersnamen van West-Vlaanderen is zonder twijfel *Van den Weghe*. Ziehier de bewijzen:

In 1637 was *Laurens Vanden Weghe*, geboren rond 1600, koster te *Dadizeele*. Hij trouwde met *Pieternelle Mahieus*, die in 1681 nog leefde en waakte, aangezien zij den 23 Maarte van gemeld jaar te Dadizeele meter was van heur kleinzoontje *Frans Van den Weghe*, die later koster werd te *Moorseele*. Laurens leefde nog op Allerzielendag 1657, daar hij dien dag ook nog een peterschap waarnam te Dadizeele. In 1663 moest hij echter reeds gestorven zijn, want de doodboeken, die met dat jaar beginnen, vermelden hem niet.

Laurens en Pieternelle hadden te zamen elf kinderen, acht meisjes en drie zonen. De oudste dochter *Maria-Isabella*, vluchtte, tijdens de oorlogen van 1648, het Mirakuleus Beeld van Dadizeele naar Meenen. De oudste zoon *Judocus*, te Dadizeele geboren omstreeks 1630, werd in 1660 koster te *Passchendale*. Zijn afstammelingen hebben aldaar het kosterschap uitgeoefend tot op onze dagen. Inderdaad, Judocus, die te Meenen gehuwd was op 10 Juli 1656, met *Katriene Bouckaert*, won drie kinderen, waaronder Jan Baptiste Van den Weghe. die in 1690 zijn vader opvolgde als koster te Passchendale. Hij was getrouwd met *Katriene Vercruysse*, die hem zeven kinderen schonk. Hij stierf te Passchendale, in 1737, en zijn zoon Jan-Jacob, geboren te Passchendale, in 1702, en later gehuwd met *Maria Van der Meeren*, volgde hem op. Deze echtelingen hadden zes kinderen, waaronder Jan-Baptist, geboren te Passchendale, in 1733, en gehuwd met *Anna Versavel*. Jan-Baptist overleed in 1787 en liet een kroost na van veertien kinderen, waaronder Jan-Lodewijk, geboren in 1776, koster te Passchendale, gehuwd met *Rosalie Verduyn*. Hier waren acht kinders waaronder Frederik-Lodewijk, geboren te Passchendale in 1813. Deze werd koster te Passchendale, na de dood zijns vaders, en trouwde met *Barbara Lamaire*, die hem vier kinderen schonk, waaronder *Arsène Van den Weghe*, wiens zoon nu nog koster is te Passchendale.

Een ander zoon van Laurens Van den Weghe-Mahieus, veel jonger, aangezien hij te Dadizeele geboren werd op 6 Maart 1653, volgde zijn vader op in 't kostersambt te Dadizeele. Hij heette *Karel-Ignaas Van den Weghe*, en trouwde den 5 Oogst 1676 met *Maria- Brigitta Bellemary*, van Zonnebeke. Hun werden zeven kinderen geschonken, waaronder zes zonen. Karel bleef koster te Dadizeele tot in 1687 en werd toen in dezelfde hoedanigheid benoemd te *Moorseele*, waar hij *Daniel Nys* opvolgde. Op 4 Oogst 1708, werd hij koster te *Moorslede*, in de plaats van *Jan Robbe*, die baljuw van den heer was geworden. *Ignaas Van den Weghe* (men heette hem zóó en niet Karel), stierf te Moorslede op 4 Maart 1712 en werd in de kerk, vóór het altaar van O.L. Vrouw van Loretten, begraven.

Hij had twee zonen koster, een te *Moorseele*, Frans- Ignaas, te Dadizeele geboren in 1679 en die in 1708 de plaats van vader had bekomen; en een te *Ledeghem*, Jacob-Alexius, geboren te Dadizeele in 1687. Deze kwam te Ledeghem toe op Allerheiligenavond 1708 en verving er *Jan Ghisdael*, overleden. Hij betrok er, met het begin dus van den koudsten winter waarvan de geschiedenis gewaagt, een kamer ten huize van *Maryn Pergoot* en hield er tevens schole ‘in het aanpalend huis ten noorden van de herberg St-Joris’. Hij moet aldaar te volle in zijn klavergers zijn geweest, want een paar jaar nadien trouwde hij met Maryn Pergoot zijn Annatje. Op 31 Januari 1717 liet hij zich, met zijn jonge vrouw, inschrijven als leden van de Gulde van Ste Catharina ‘Blijde van Geeste’, anders gezegd de Ledeghemsche Kamer van Rhetorika. Anna leefde helaas! niet lang en koster Van den Weghe hertrouwde den 12 Oogst 1723 met *Philippine Pattyn* van Moorseele. Hij overleed koster van Ledeghem in Mei 1752 en werd opgevolgd door zijn zoon *Frans-Ignaas*.

Jacob-Alexius mocht zeggen, dat zijn vader koster geweest was van Dadizeele, Moorseele en Moorslede; dat hij een kozijn, eigen rechtzweer had, die koster was te Passchendale; dat hij een zoon had die koster was te

Winkel St-Elooi (Pieter-Jacob-Alexius, die in 1776 dood viel van de kerke (1719 1776)); dat hij een broeder had koster te Moorseele, een zoon die hem ging opvolgen te Ledeghem, een anderen zoon die reeds schoolmeester was te Ledeghem en nog een zoon die weldra koster zou worden te Rolleghem-Capelle (*Judocus Van den Weghe*).

Frans-Ignaas, koster te Moorseele, broeder van Jacob- Alexius, is de stamvader van de Moorseelsche kosters tot heden toe. Ziehier.

Hij was koster te Moorseele van 1708 tot 1750. Zijn vrouw heette *Theresia Commeyne*. Onder hun zeven kinderen, allen te Moorseele geboren, tel ik:

Jacob-Laurens, geb. 1713, koster te Moorseele van 1750 tot 1770. Deze trouwde driemaal te Moorseele: 1. *Katriene De Backer* (zonder afstammelingen); 2. *Maria D'Heere* (2 kinders); *Maria-Francisca Tanghe* (4 kinders).

Hij had ook een neef, zoon van zijn broeder Jan- Frans en *Theresia Warmoes*, die orgelist was te Moorseele. Deze heette *Michiel Ignaas Van den Weghe*. De zoon van Jacob-Laureus, Jacob-Frans genoemd, en te Moorseele geboren in 1749 (3^{e} bed), trouwde *Rosalia-Scholastica Vrambout* en werd koster te Moorseele in 1770. Hij had acht kinderen, waaronder een die pastoor stierf te Hoogstaden. Een ander *zoon Lodewijk-Bernard*, geboren in 1793 was koster te Moorseele, en diens zoon Edmond, van 1827, was insgelijks koster te Moorseele. 't Is de zoon van dezen laatste, die thans nog koster is te *Luingne (Victor Van den Weghe)*.

Jacob-Alexius Van den Weghe, koster te Ledeghem, die we daar straks verlieten, had een broeder schoolmeester te Ledeghem, *Joannes Frans*. Hij was van Ledeghem (1715) en trouwde *Maria-Theresia Dujardin*, van Moschroen. Zij hadden niet min dan twaalf kinderen. Een werd koster te *Cachtem* (Jacob-Alexius); een ander werd koster te *Becelaere* (Frans), en een derde was chirurgien te *Winkel-St-Elooi* (Lodewijk).

Laatstgenoemde koster van Cachtem stierf jong en werd er opgevolgd door zijn broeder *Ignaas*, die in 1816

trouwde met *Rosalie Hernaert*, waarvan er nog afstammelingen zijn. Lodewijk Van den Weghe, chirurgien te Winkel-St-Elooi, trouwde met *Maria-Theresia Bal*, van Iseghem. Hij had eenen zoon, die koster werd te *Alveringhem* (Lodewijk). Een tweede zoon, Jan, werd koster en schoolmeester te *Adinkerke* (1808-1871); een derde, August, was koster te *Zuyenkerke* (1813-1889) en een vierde was koster te *Boesinghe* (1814-1857).

Nog eens moeten we terugkeeren tot onzen Jacob- Alexius Van den Weghe (1687-1857) Hij had een zoon, zei ik, die koster was te Winkel-St-Elooi en aldaar verongelukte. Die zoon heette *Petrus-Jacobus-Alexius*. Hij was geboortig van Ledeghem (1719) en trouwde *Rosa Sabbe* van Dadizeele. Zijn zoon Jan Baptiste, geboren te Ledeghem, volgde hem op in 1776 en trouwde in 1773, met *Maria-Anna Lynoor*, van Winkel-St-Elooi.

Hij had elf kinderen waaronder *Justinus-Donatus*, die koster te Rolleghem-Capelie wierd in 1804 en aldaar koster stierf in 1865. Zijn vrouw was *Catharina-Euphrasie Dumortier*. Justinus had zeven kinders onder dewelke Lodewijk, koster te Rolleghem-Capelle, die de vader was van *Odile Van den Weghe*, nu nog koster aldaar. De broeder van Lodewijk was koster te Snelleghem. Hij heette Jan Van den Weghe en stierf in 1876.

Jan-Baptista Van den Weghe-Lynoor, koster te Winkel-St Elooi, had ook een oudsten zoon die hem opvolgde. Hij was van 1797 en trouwde 1° met *Carolina Dufort*; 2° met *Coleta Valcke*. De zonen werden onderwijzers te Winkel St-Elooi en Lendelede, waarvan nu nog afstammelingen.

Keeren wij een laatsten keer terug tot Jacob-Alexius (1687-1752). Zijn zoon *Frans-Ignaas* werd koster te Ledeghem in 1752 en trouwde er met *Katrien Lannoy* 't Was in zijnen tijd, dat de kerke van Ledeghem afbrandde, op een Kerstnacht (1763). Zijn zoon Jacob-Alexius, geboren te Ledeghem in 1706, werd in 1786 koster en orgelist benoemd om zijnen vader te helpen ‘in cas eenen orgel in de kercke quame gestelt te worden’ *(Geschiedenis van Ledeghem* door BUSSCHAERT en

MUSSELY, bl. 72). Hij trouwde in 1783 met *Barbara Waignein* van Ledeghem en won negen kinderen, waaronder:

1. *Lodewijk Van den Weghe*, orgelist te Rousselare (1786 1868), een der beste muzikanten van zijnen tijd, minstens in Vlaanderen. Men kwam van verre om hem te hooren spelen. Hij speelde nooit anders als uit zijn hoofd en had wonderschoone gedachten, die hij altijd in gefugeerden stijl, op zijn Bach's, wist te doen weerkeeren. Soms bracht hij dat op het papier, maar hij was te nederig om iets te laten drukken. Ik weet nog van zijn handschriften. In 1836 werd hem eene plaats van orgelist te Parijs aangeboden, maar nonkel Louis was te godvruchtig en te eenvoudig om naar Parijs te gaan wonen. Op het doxaal gebruikte hij maar twee dingen: den orgel en zijn paternoster. Met het eene gedaan, had hij het andere vast. Philippe Van den Berghe, van Meenen, beroemd componist, aanzag Louis Van den Weghe, als den besten orgelist van Vlaanderen.

2. Een tweede zoon (*Leo*), werd koster te Gulleghem, waarvan zoon en kleinzoon ook aldaar kosters waren.

3. *Amandus* Van den Weghe, een ander zoon, werd koster te Ledeghem in 1828. Hij trouwde Angela Van den Weghe, een verre nicht, en had verscheidene kinders, waaronder *Frederik*, koster te Rousselare, *Victor*, koster te Ledeghem en *Jan*, koster te Moorslede, mijn vader zaliger, die stierf in 1911. Zijn zoon Jan volgde hem op, maar de oorlog kwam intusschen, en sloeg alles uiteen. Drie zonen van Jan Van den Weghe zijn thans nog kosters in West-Vlaanderen:

a) *Achiel* Van den Weghe, te St-Amand te Rousselare.

b) *Jan* Van den Weghe te Lichtervelde.

c) *Maurits* Van den Weghe te Wynghene.

Ziedaar een korte schets van hetgeen ik over onze familie verzameld heb. Ik zegge een korte schets, misschien het twintigste deel van wat ik heb.

Veel zoeken en snuisteren was vandoen om tot 1600 te geraken en 'k en gerocht nooit verder, hoewel de name veel ouder is. Overigens, ik en wil geen gissingen

maken en 'k schrijve alleen datgene wat juist en waar is.

De Van den Weghe'n zijn Vlamingen, rasvlamingen. Men vindt ze gansch Vlaanderen door, vanaf de 13e eeuw. Zij dragen dus een der oudste ramen. *Zalige Baldinius Van den Weghe*, diaken, 'denwelken zoo in zijn leven als naar zijn dood vereert is met mirakels' was kloosterling in Den Duine. Hij leefde in 1265. Ik vind *Jan Van den Weghe*, te Ruddervoorde, in 1379. (NAP DE PAUW. *Audiencieboek*, 2e deel, nr 2216). *Ghysbrecht Van den Weghe* was raadschepen te Brugge in 1332 (GILLIODTS VAN SEVEREN, *Inv. des Arch. de Bruges.* T. II, p 406). Een ander *Jan Van den Weghe*, van Aerseele, gezel van Philips van Artevelde, vluchtte in 1382 naar Gent *Livinus Van den Weghe* was schepen van gedeele te Gent in 1334. Doch stop! Biekorf en bestaat niet alleen voor ons!

In de oudste stukken vindt men gewoonlijk *Vân -Weghe*. Het streepje, een verkortinge, duidt aan dat het lidwoord volgt. Welk lidwoord? *Den* vóór manlijke en onzijdige en *der* vóór vrouwelijke naamwoorden. *Weghe* verloopen vorm van *weg* is manlijk. Die regel werd vroeger nooit uit het oog verloren. De oude schrijvers schreven b.v. *van den Ackere, van den Walle* (nooit van de Walle).

Ik vond te Brugge eene 'Infans Petri Vân - Weghe et Judoci N. An. 1601'. Te Sotteghem, in de parochieboeken, vond ik over 1629: 'Es getraut Jan Vân - Weghe en Jacquemin Vân - Eecke'. Dat is *Jan Van den Weghe* en *Jacoba Van den Eecke*. Doch *den* werd al eens vervangen door *de*. Op 1 Februari 1650 trouwden, te Brugge, Jan *Van den Weghe* en Suzanna *D'Herdt*. Zij hadden vijf kinderen: drie Van *den* Weghe'n en twee Van *de* Weghe'n. Een der Van *den* Weghe'n, namelijk Lodewijk, trouwde later op zijn beurt met Magdalena Steyaert. Zij hadden vier kinders, ditmaal alle Van *de* Weghe'n. Ik heb verder gezocht en geen enkel afstammeling met den aartsvaderlijken name meer gevonden. Allen voerden den verminkten naam Van *de* Weghe. Ik zeg verminkt, en hoop dat er zich niemand zal door gekwetst vinden:

er is geen haar in mijn boter. JOHAN WINKLER zegt ook, op bl. 513 van zijn geleerd boek over de 'Nederlandsche Geslachtsnamen', dat er ontaalkundige namen bestaan en hij noemt *Van Houtte*, Van *de* Weghe, *Van de Kerchoven*, Van *der* Berghe.

Het spijt me dat ik den vader van Laurens Van den Weghe niet gevonden heb. Te Dadizeele, op het kasteel, waar ik zoo gaarn had gezocht, kon ik niet binnen, en *nu* is alles wellicht verloren.

Laurens schijnt echter van elders te zijn, want geen enkel *Van den Weghe* was peter of meter van zijn talrijke kinders. Het waren de pastoors van Dadizeele, Gheluwe, Boesinghe en de proost Labarge van Slype. Ook de Heer de Croix, graaf van Dadizeele.

De kosters werden ook veelal benoemd door de kasteelheeren. Men merke op, dat de bediening van koster oudtijds veel belangrijker was dan nu. De kosters moesten zich trouwens dikwijls bezighouden met het beheer der kerkgoederen. De kosterij van Dadizeele was in dit opzicht geen gewone kosterij.

Wat meer is, in 1637, goot men een nieuwen trebbel en Laurens Van den Weghe was peter van een van de klokken. Zijn naam stond er op. Ja, de kosters waren eertijds gezaghebbende mannen en werden gekozen in de treffelijkste familien. Was Jacob van Artevelde, de wijze man van Gent, niet gehuwd met de dochter van den koster van St-Baafs? Ja, zeker, en Katrine was een heldinne, die verscheidene keeren den overtocht naar Engeland gedaan heeft. Wat meer is, zij was de moeder van den held van West-Roosebeke!

Moge dat weerdige kostersambt bekleed blijven door weerdige mannen, die op weerdige wijze kunnen door de wereld komen!

M.-J. VAN DEN WEGHE.

'T Volk Zegt

'We gaan moeten een oven *steken*, een muur *zetten*, een huis *bouwen*, een kaaitje *metsen*' enz. Leeren we dat achter, die stiptheid.

‘La Terre des Flamands’ te Quillebeuf-bij-de-Seine

TIJDENS mijn laatste omreis bij onze Vlaamsche Boeren in Normandiën, zag ik te Quillebeuf-bij-de-Seine, klein stadje met 1400 inwoners, gelegen in het Noordwestelijk gedeelte van de fransche gouw of departement Eure, plakbrieven waar er te lezen stond: ‘Vente publique d'herbages sur la *Terre des Flamands*’.

Die voor mij zoo geheimzinnige benoeming prikkelde mijne aandacht ten zeerste, en het lukte nu juist dat ik een zeer vertrouwbaren geschiedkundige ontmoette, den Eerw. Heer L. Massieu(1), sedert 43 jaar pastoor te Ste-Opportune-la-Mare, die mij de volgende bijzonderheden welwillend mêedeelde.

‘La Terre des Flamands’ is eene ingedijkte landstrook, gelegen dicht bij de Seine, op kleinen afstand van Quillebeuf en Ste Opportune-la-Mare, in de reede van den stroom. Eertijds, bij hoogtij - want ebbe en vloed zijn te Quillebeuf zeer hevig - kwam de ruime vlakte, aan den linkeroever der Seine gelegen, onder water. Aan 't bebouwen van den grond viel dus niet te denken. Enkel het droogtrekken van de vlakte bij middel van sterke dijken en afleidingsvaarten zou dit mogelijk maken. Dit hebben onder meer (want daar vindt men ook eene ‘Terre des Hollandais’) rond 1830 Belgische ingenieurs met Vlaamsche werkliedenploegen beproefd, en hunne pogingen werden met den besten uitslag bekroond.

De bijzonderste reden waarom men Vlaamsche (en zeker ook wel Hollandsche) werklieden bezigde, is, volgens Eerw. Heer Massieu, hierin te zoeken dat de ondergrond der vlakte eene rijke turflaag bevatte, die bij het droogmaken der ‘mare’ werd uitgebaat. Bijna gansch de halfcirkelvormige vlakte is vruchtbaar geworden:

(1) Eerw. Heer Massieu beeft nopens de geschiedenis van het canton Quillebeuf verschillende studiën uitgegeven.

enkel dicht bij Ste Opportune treft men nog eene ‘mare’, zoo wat honderd hectaren groot. Sedert lang echter delft men er geen turf meer.

Mogelijks kan deze kleine mededeeling voor sommige lezers van ‘Biekorf’ eenig belang opleveren.

A. CAMERLYNCK.

Kwaadmakerij.

I

Ben op een dagbladman gestuikt, een dag drie-viere geleên. De man zag er spijtig uit, en hij bekende 't: - ‘'k Ben spijtig op mijzelven, zei hij; omdat gij er ons zoo dikwijls van geven moet, immers voor ons onmenschelijk vlaamsch (ge moogt, 't is verdiend) maar enja omdat het ons onmogelijk is van beter te doen. - Onmogelijk? - Ja. Als men aan 't opstellen zit, en als men eerst altijd moet zoeken naar invlaamsche woorden en wendingen, al dit zoeken loopt weg met veel teveel tijd... - In een eerste, dat wil ik, viel ik hem in, doch dat wordt een gewendte: de ongeleerdste mensch uit, wanneer dat hij kout, stelt ook op, met zijn tonge; 'n dubt nooit; en 't is al hemel en vlaamsch, invlaamsch, dat hij uitgeeft. - Men heeft het ons slecht aangeleerd, wedervoer hij alsdan; en, moeten we 't herleeren dit zal er velen van 't opstellen afhouden’... - Waarop ik hem troostte betreffende dit laatste, met te zeggen: ‘God gave 't’.

II

Van iemand anders kreeg ik anderszins mare, met een vrage om te weten of soms het woord *‘borsteltrekken’* (hierboven, bl. 157, rk 2) ook niet een franschheid is, ‘coups de pinceau’? Inderdaad, ja men zegt ‘hamerslag, dolksteek, waterschâ’ enz., in den eigenlijken zin van die woorden; en 'n ‘borsteltrek’ zou dus een lek van den borstel zijn, maar daarom niet noodzakelijk een kunsttrek, wat wezenlijk eerder naar het fransch schijnt gemeend. Er staan nogalwel zulke ‘trekken’ in Biekorf, in den aard van die ‘borsteltrekken’, twijfelachtig vlaamsch, laakbaar wellicht en dies te verwerpen. Men bestoke ze maar, Biekorf zal blij zijn het niet zelf te moeten doen. Maar die zijn toch alleszins nog geen dwaasheden, ergerlijke ‘stommigheden’, als de dagblad-wangedrochten waarop wij het hebben doorgaans, gelijk iets als b.v. zou zijn: ‘trekken van borstels’ - dergelijke walgelijkheden heb ik meermaals ontmoet in onze zoogezeide ‘degelijke’ nieuwsbladen -.

Verder in zijn mare meldt me mijn man, dat men niet zegt ‘nu hôtel de maître’ (zoo er staat, boven, op bl. 158), maar ‘une maison de maître’, te weten in 't fransch. Dit trekken wij ons niet aan, daar we enkel hebben overgenomen wat er stond in mijn man's antwerpsch blad waaruit wij het opteekenden: de zaak stond er tweemaal verkond, eenmaal in 't vlaamsch en eenmaal in 't fransch, *‘meesterhotel’* met aan den anderen kant ‘hôtel de maître’, zooals verder ook nog *‘meesterwoning’* benevens ‘maison de maître’.

Dan eindelijk in dezelfde mare staat er een wensch dat, voor elk van de wangezegden door onslieden ontdekt, dat we zouden een verbetering trachten te stellen. Maar mensch toch! Er ware een Biekorf noodig voor iederen dag van de week. Die wangezegden liggen te rapen bij hoopen, alledage, alledage, dat 't uitneemt. Hier en daar grijpen wij dan, eenmaal te maande, en blindelinge slechts. Begint daar eens aan te verbeteren. We zitten... verdeegd... in dat onkruid, man. Voor Biekorf en is daar geen aankomen aan. Geleerde liên moeten leeren zelf elk aan 't hunne verbeteren. Ten anderen 't bestaan boeken daartoe! En bovenal, de taal van het volk, is er die niet? 't Beste boek nog van al! Want als het vlaamsch-van-het-volk niet bestond, zou er eenig vlaamsch-van-de-wetenschap zijn? Den echten vlaamschen taalgeest, den echten vlaamschen taalslag vernememen daar dus.

Wij hier, wat kunnen wij anders als links en rechts een keer een vuil kruideke meêsnakken, om ter zijner gelegenheid de goedwillige liefhebbers van 't eigen vlaamsch bloemgewas meer en meer te doen letten op den gevaarlijken bucht die onze akkers en hoven zoekt te overkruipen? Dan, als men naar ons niet wil luisteren een eerste maal, wat kunnen wij anders als opnieuw altijd en altijd, en altijd-maar-voort nog hetzelfde herhalen, totdat wij de onverschilligste menschen kunnen beschaamd of ookal ja kwaad krijgen.

- Kwaad? ‘Inde irae’! - Soms, ja. Maar gramschap maakt warm, maakt wakker, jaagt op; en, is ze rechtzinnig, ze drijft naar de waarheid.

Totnutoe... we meenen alreeds een beetje te hebben gelukt, te zien naar de twee opspraken boven! We voelen ons ten anderen gesteund door de volmondige meêstemminge van meer en meer verstandige lieden.

Kunnen wij ook niet missen? Ja 't doet; en men wijze ons terecht dan, zonder doekskes eraan, in alle vlaamsche oprechtheid en hoffelijkheid.

Onderwijls, immer vooruit: zonder op iemand in 't bezonder te doelen, of te zoeken om één mensch te kwetsen; oumeêdoogend bevechten we 't ongelukkige stelsel, welke bestaat in altijd, om vlaamsch op te stellen, eerst te gaan denken in

't fransch, en fransch in vlaamsche woorden over te brengen... de doodtewegeonzer eigenschoone en eigenkrachtige taal.

B. v. woorden en wendingen als; ‘Moeders! *bemint uwprofijt*’; ‘*alarmeerende geruchten doen de ronde*’; een ‘*edelmoedige geste*’; ‘*represaille-maatregelen*’; Frankrijk *aan de uiterste grenzen* gekomen *van zijn concessiën* (= à la dernière limite de ses concessions); een ‘*weelde van bloemen* (= un luxe de fleurs) werd *aan de voeten van de plaat* (= au pied de la plaque) neergelegd, en de plaat was weldra *verborgen achter een opeenstapeling* van kransen en bloemtuilen’ (= cachée derrière un amoncellement de...); ‘de Vlamingen uit de *provincie*’ (= de la province); ‘de *provincieman*’ (= l'homme de la province, un provincial); ‘een e verklaring *toejuichen met de twee handen*’ (= applaudir des deux mains); ‘eene *ovatie van belang*’ (= une ovation d'importance, importante); ‘zijn ontslag *schijnt een kwestie van dagen*’ (= semble une question de jours); ‘hij is *verwonderlijk van* geheugen’ (= surprenant de...); ‘de conferentie *op een dood punt*’ (= à un point mort); ‘ik *verhaast mij* U te laten weten’ (= je m'empresse de...); ‘dat we hiermeê *de zitting gaan opheffen*’ (= que nous levons la séance)!

Dergelijke wendingen heeten we, onverlegen voor ernstige tegenspraak, een bederf voor de taal, en een bewijs van plichtige zorgeloosheid bij de geleerden die ze gebruiken.

BROM.

Daar is nen beul

DAAR is nen beul, ne wilden beul, en
toch bewonderd en bemind,
die onverbiddelijk, onverzadelijk
't wijszijn van den mensch verslindt.

Nen beul die aantrekt, en voor wien, geen
voet 'n wijkt, geen ooge 'n schuwt,
die 't dwaaszijn, met verkeerden tooi, op
allerhande leesten duwt,

Die 't oud vernieuwt, en 't nieuw weêr oud maakt,
ongestadig blekt en blaait,
en vaste schoonheid, 't zedigzijn, in
't wervelen van zijn luimen draait.

Nen beul die zin en lijf beheerscht, die
nijpt en lost, die snoert, ontsnoert,
die langt en kort, die wijdt, vernauwt, die
have en huis ten gronde voert.

Waar weunt dien beul, die wilden beul, die
dwingt,... en toch de vrijheid spaart?...
e woord is 't, ach! èn enkel woord, dat
vorstelijk deur de wereld vaart.

Mode! mode!... 't woord dat vliegt, en
vasthaakt in zoo menig hert,
en roepend daar van 'kijkt naar mij', zoo
schrikkelijk wreed, zoo machtig werd.

't Is buigen, buigen, voor dat woord, en
't last ervan gewillig dragen,
't is leven naar die dwaze wet, en
lijden zonder klagen.

Nieuwcappelle, 1924
A. MERVILLIE

Guido Gezelle's herdenking te Brugge

op 24n en 25n, met den toogdag voort tot 31n in Koornmaand 1924,
BIJ HET VERVIJFENTWINTIGJAREN ZIJNS AFSTERVENS.

(Vgl. 't *Belfort* van Brugge, 23/30-VIII-1924).

ER was te Brugge, door 't Davidsfonds, te midden van de Stad, een toogdag opgesteld, als een herwekking van Gezelle zelf; waarom dan heen, een wemeling is opgegaan van klein en groot die hem nog eens begeerden weer te zien... na vijf en twintig jaar dat hij verleden was.

In 't Gouwhuis was 't, in de uitkijkzale boven.

Daar stond hij, heerlijkweg maar niet in praalgeweld,

heropgerezen, alover het gewoel der handel-, geld- en prachtwereld die onderaan, in den beneên en op de markt, een anderen toogdag hield. Het deed zelfs vreemde, te moeten om tot hem te geraken, lijk doen zooals een bader die naar het water wilt en scharrelt door het lisch, te moeten wroeten door de klis van handelfoorsche schreeuwerij! Het scheen alsof Gezelle's Vlaanderen van heden nu was één hof één halle, van hagedraad, van ijzeren stovepotten, van rood en geluw blauw en wit getuig, van kramen klinkklank, reuk- en tooi-en bleken speelgerief; met meestendeel al fransch op; met hoog daarboven ‘Fonderies de Sotteghem’; en in 't verschiet, vanboven op een praalloove, een Vlamingnaam als zinnebeeld ‘Den Dooven’! 't Deed vreemd oprecht. Aan 't Gouwhuis op den grooten trap, te midden pronkgegroen stond er een vierkant kuipgetimmer met wit papier erom, in 't blauw bedrukt - verkonding van de foor -, en nog een geluwen kop erop, Mercurius zoogezeid, gelijk een wildeman die, ver vanuit zijn zeegebied, alover 't water wonk naar Brugge, en riep, of 't was tot zijne medewilden: ‘Maar kijkt, maar kijkt! 't En is geen klein bier, hoor’’!... Doch dat was niet voor ons... en dat was Vlaanderen niet. Ons Vlaanderen was al 't poortje binnen aan den zijkant van den trap, den bachten door, langs brake en bucht, 't verdoken donker steegertje op, alsof men zeggen zou: aldoor de ziel van 't huis! 't Was zòò toch de twee eerste dagen. 't En schikte anders niet. En dat deed ook niet kwalijk: dat is wèl Vlaanderen, die woekert in de ziel van 't volk waaraan het geraakt langs dimstere achterwegen.

Maar boven dan, vanbinnen: in Vlaanderen daar, daar was 't gemoedelijk en stil, gezellig... àl Gezelle.

Gezelle, eenvoudig grootsch.

Gezelle in al zijn nederigheid, waarvan niets groot's was uitgestald; toch die 't hier al vervulde, doortintelde en doorleefde; die u verkwikte mee met al, u heffend uit uw duistere gangen, u doende thuiszijn daar bij hem in Vlaanderen's rustige heerlijkheid.

De bladen hebben 't ons verteld alreeds wat uitstond in dien toogdag-hier: gedenkenissen, beeltenissen en papieren.

Maar ziet: hoe klein scheen eerst dit allemaal, hoe minderachtig, nietig!

- Gedenkenissen, opgeschikt als in zijn werkruim zoogemeend: een schragenberd, twee zetels, een Onze-Vrouwkapelleken, een Kruisbergteekening achter glas, wat nudderinge, namelijk zijn bril en inktpotten, met zand (het echte zand), een pennestok (gespleten en verbonden), een bladduwer, een aschkroes; dan afgietsels van zijne rechterhand en hoofd en hersenen; alsook een boekenrekske op tafel, en nog een draaiboekstaan; wat verder dan zijn schamelmenschen's doopdoek... Allegaar een ware deernisse om te zien, uitnemend arm werkalaam- waartegen ongenadig uitstak de kwistig daar-alomgestrooide Hollandsche prachtuitgaven van 'tgeen hij daarmee uitwrocht.

- Dan, in een anderen hoek, de beeltenissen nog van hem en van zijn naastbestaanden; en van zijn meestbekende vrienden; de teekening van 't ‘Walleken’ (zijn moeder's hof te Wynghene); zijn eigen woningen, uit Brugge, Roeselare en Kortrijk;... al zeer gewoon en alledaagsch, lijk uiteen ander's leven... waarna, van na zijn dood, zijn eeregraf!

- Dan eindelijk: papieren. Geschrijfsel naar de kennissen, besturen, keurraden; gewrijfsel voor zijn leerlingen; gestrijdsel en gespooksel tegen ‘Blauw’ en ‘Blauvoeten’; gekladsel, veel, van zijn gedichten; geknipsel ‘zantekoorn’; gedruksel voor en tegen hem, van binst en na zijn leven vanaf 't gebanvloek van Nolet de Brauwere van Steelandt en het Gedenkboek van Van Doorne totaan 't meertalig lofgezwaai in onze dagen nog; bedeunde dichtstukken van hem; en al zijn uitgaven en tijdbladen en boeken.

...Och Heere! Aan 't zien, van uitzicht zeer gewoon.

Gewone kleinigheden van een gewonen geestelijk, in al hun onbeduidendheid daar blootgesteld.

Was 't een teleurstelling? Bij 'n eersteschouwens toch?

De groote ‘Degelijken’ aai! die zeggen hoog en ver te zien, zoo hoog zoo ver dat heel Gezelle hun maar een nietig stipke schijnt in 't zee- en hemelbreed verschiet van hunne trotschbesproken droomen, 'n gingen ze 't niet schoonhebben, toch hier, bij al die smakeloosheden al wat nog over bleek na slechts-maar vijf-en-twintig jaar? Wat ging hun flinkbeschaafde spot niet luid en klinkend hier gaan dreunen alboven de ingekrompenheid van al dien bangen boel Gezellerij die, barvoets halfgekleed en schuchter, in dees schoone zaal lijk scheen te zijn z'n weg verloren! Maar God!... waar bleven ze? We 'n zagen er haast gèèn van, w'en hoorden er geen èèn!... 't Is zòòveel volk 'weest komen zien, geleerde en ongeleerde lieden, met overheden allerhande geestelijke en wereldsche, gezag van alle slag! Maar zij, waar bleven zij? De groot-geruchtemakers? Of lagen ze ergens al vergaapt van reeds vanver gewaar te zijn hetgeen wij hier vandicht genoten: dat rechts in dees geringheid van leef- en werkgetuig Gezelle's hoogste zege eens lag?

Och ja, 't was best zoo ook, ze waren wèl gebleven zij, wèl weg en verre van de waarheid, welke immers hun gebied niet is. Wij des te beter hier bevonden ons innig thuis in 't ingetogen stil verkeer met Hem, den teêren kunstenaar wiens toovermacht alleen bestaan had in 't zoet gelispel van zijn woord, het vlaamsche volkswoord eens door hem uit onzen eigen mond geraapt, en dan door hem tot streel- en sterking onzer ziel in zoetigheid herstaald.

Gezelle! Hoe kleiner hij hier scheen hoe grooter wij hem voelden.

Ook: al die kwam hier, bleek voldaan om al die nietigheden; omdat m'er hergenoot de wonderlijke macht dier stem die vijf-en-twintig jaar reeds zweeg, en nog hier door eens' herte ging; dier stem, die ons gevoelens, ons wenschen en ons zaligheid, in onze moederspraak had weten uit te brengen, nog zachter dan ons moeder zelf, zoo teêr, zoo diep, zoo waar, zoo sterk, zoo zwierig en zoo schoon, als vaste nooit gèèn mensch in gèène taal en deed. Hoe kleiner ja Gezelle scheen, hoe grooter

wij onszelven voelden; want wat een winst, een heil voor Vlaanderen, een borge voor zijn voortbestaan, dat deze nederige man uit liefde hem nog had 'weten nòg dieper te vernederen, hemzelven heel ontgrootend, enzoo had kunnen toonen dat hij met 't minste klankjen uit vanuit den minsten mond der minsten van de onzen ten schoonste-ja bewijzen kon hoe machtig schoon ons vlaamsch, hoe prachtig schoon ons Vlaanderen, hoe schoon (als 't wil) ons volk is.

Elk dacht hier dan:

> ... o zijt maar kleen:
> niet meerder zou 'k u geren;
> en 'k zie u - zulk en is er gèèn -
> en 'k zie u toch zoo geren.

In deze stemming was 't dat zondag 25^{n} ll., ten elf'-enhalf, Eerw. Heer Van Halst, de hoofdman van het Brugsche Davidsfonds, den toogdag openstelde, al zeggende tot al die daar aanwezig of ook afwezig was: ‘Bewondert ingetogen...; daalt in de diepte neer, heel dicht bij al die kleinigheden, om dan, 't geheel omvattend, uw ziel omhoog te laten gaan... zooals Gezelle deed weleer,... zooals we hem moeten nadoen’.

Hoe jammer dat 's namiddags ons leerjeugd uit s. Lodewijk's - die nu toch weken lang heur rust en lust en al verbeurd hadde, om door gespel dien avond te veraangenamen door 't spelen van ‘Den Blindgeborene’ mitgaders voordracht en gezang van dichten onzes Vinders - hoe jammer, zeg ik, dat zij zelf de herzinging van Gezelle in ons, onwetendweg (al denkend best te doen) bedorf en stoorde door heur overdreven kraken van (zoovermeend) beschaafde ‘Nederlandsch’! Zoo, op Gezelle's dag, ter eere van Gezelle! Was nu toch niemand daar geweest om aan die brave jongens, zoo vol van liefde en eerbied voor Gezelle, zoo moeizaam en zoo milde voor zijn verheerlijking, uiteen te doen hoedat Gezelle altijd twee dingen in zijn oor had, den zong eerst van de zaken, en dan daarbij den meêzong van zijn

lied, heel lijze en langweg luisterend naar 't diepe en zoete saamgeluid van beider vlaamsch gezinder..., en dat het was Gezelle's taal doen leugenachtig valschslaan van ze anders uit te schreeuwen? Ten minste waar men opzei uit Gezelle, of deuntjes zong uit zijn gedichten, ten minste dààr waarom Gezelle's zwier en zeg met hamers brok uiteengeslegen?... Ter eere van dat zoovermeend - zoo dwaas vermeend, zoo slecht begrepen - algemeeneen albeschaafde ‘Nederlandsen’? 'n Was Gezelle's Dietsch geen Nederlandsch misschien? Ik heb daar Hollanders gezien die zeer hadden van onze knapen te hooren; en menig dacht wellicht met mij: ‘als nu Gezelle hier levend was, ofwel hij gooide u buiten, of liep er zelf vanonder’!

Die avond viel wat donker in,... en heel den nacht weemoediglijk het zijpelde over Vlaanderen.

Maar 's anderdags: herop! De zonne boorde om door.

Eerst: rouwdienst in de kerk van Ste Walburge - waar eens Gezelle als onderherder stond -; met ‘Libera’ gezongen door zijn Hoogweerdigheid den Bisschop, die aan Gezelle alzoo, zooals nadien Eerw. Heer Van Halst gezeid heeft, de hoogste eer heeft aangedaan die men een sterveling gunnen kan.

Daarna een optocht naar het graf.

De knapenvlaggen vorenaan, en al het jonkvolk achter; de gildevlaggen dan, met al wie volgen wilde. Een heele schare vrienden, wel twee-drie straten lang. Een wondere stoet. Een drom van opgetogen wezens, van jonge lieden beider kunne, van geestelijken, heeren jong en oud, van al wie wegkon op dien werkdag. Blijmoedig, opgeheft, gezwollen van tevredenheid, maar stichtend stil, en deftig. Geen ambtelijk getuit, geblaas, geen wapens, striepen, peerdgekets, geen drilling op bevel; geen benden Bonden zelfs; geen binding hoegenaamd. Genegenheid alleen: gemeenzaamheid van liefde, en tucht uit machtgevoel. Bekwaamheid, stand, verdienste en ouderdom dooreen; met honderden en honderden; toch één omdat ze gingen daar, om't even al, bewust

te staan onder één hoofd - 'n onsterfelijk hoofd voortaan -, in al hunne beginselen zijne ééne leering volgend...

En wat de zon al in geen maand meer deed, wat ze van daags nadien in lange weer niet doen zou, ze schong daarop heur beste zomerstralen; dien dag, ze joeg weer hitte en leven aldoor het groen en 't gras, de bloemen, 't koorn, 't veld, de vogels, heel 't heelal! Al de oude kennissen van Hem, al de oude vrienden, al, het moest al op en mee, met Vlaanderen's eerevaart, in stoet een groet gaan biên en een gebed gaan doen ten grave van de Liefdeziel die ons, met Gods genade, had weer herkoesterd en herwekt, hermaakt tot eigen Volk, begaafd met de allerschoonste Taal in 't allerschoonste Land!

't Gebed is dan gedaan geworden:

‘Uit de diepten roepe ik, Heere’...

't gebed dat hij ons zelf geleerd had, nu hier gestort met een gevoel van weedom, wis, maar dankbaar vast-betrouwend op God die ons hem had gegeven, een man voor ons, voor Hem, zooals Hij zelden één aan éénig volk ooit gaf.

Hoedat alzoo door de genade Gods Gezelle was geworden, werd ons verduidelijkt dan door Hggl. Eerw. Heer Van der Espt: hoedat Gezelle nooit geen zulke dichter zou geweest zijn, was hij niet eerst daarbij een gewijd man geweest; en even dat hij nooit een zulk uitnemend priester werd, als hij niet ook terzelfdertijde zoo groot een dichter was... Hoedat in Land en Volk hij vlaamschheid en godsdienstigheid, onscheidbaar van malkaar, dooreengeweven zag en inniger dooreen wou, totdat zij een en 'tzelfde waren... En dat hij Land en Taal en Volk te vlaamscher miek hoe nader hij 't van God kreeg; en dichtst bij God gebracht, zoo vlaamscht van al deed zijn... Uit de gewordenschap waar hij het vond als schepsel, onthief hij het totzelfs in het genadeleven, zoo hoog zoo hoog hij kon, waardoor het ook hoogschoon werd... Zijn vlaamschheid, zijn westvlaamschheid ja, was niet een doel bij hem, een richting waar hij heen-

waard joeg; zij was hemzelf: heel Vlaanderen trok hij in hem over, in hem den Godgewijde, die zelf versmolt van liefde in zijn Genadegunner! - Hij ruste nu met vrede in God.. en... mocht hij daar voor ons, en voor de jeugd van Vlaanderen, bekomen dat zijn geest, zijn christenvlaamsche droom, zijn 's eenszijn met Gods werken, zijn smachten naar Gods wezen, zijn liefde neerewaard, zijn liefde omhoogewaard, zijn almaar-liefde-zijn, in alle maat en eerbaarheid gedijen hier en bloeien!

Wat klonk dit-al verkwikkend op dien akker van de dood! 't Hong leven ringsom ons, of liever zaligheid en eeuwige onbekommerdheid. Er woei geen geur van treurnis meer in 't sperregroen, geen kerkhofwasem om de kruiskens, geen doodenadem meer. We stonden aldaartusschen verrukt;... begrepen onze weelde niet, geschuild, geschoord bij hem dien we niet dood maar immer levend voelden. We groetten en hergroetten hem:

- Heer Ampe uit naam der leerjeugd;
- Dr. De Raaf, uit name van de vreemden, de Hollanders vooral, zoo talrijk meê met ons;
- De meisjes met heur bloemen, terwijl dat ‘de Anjelieren’ uit 's Vinders verzen zongen: ‘Klaar bloed en louter wonden’, ‘O dierbaar kruise Gods’;
- En eindelijk zoo een zoo al, al gaande voorbij 't graf, en Hem ‘tot weerziens’ wenschend.

...O Liefde, sterker dan de dood!...

's Namiddags is er dan, in de eerezale van s. Lodewijk's, een samenkomst geweest - al wat de zale slikken kon - om dezen dag niet te eindigen zonder dat we aan Gezelle, na de hulde van ons hert en onze bede, ook de hulde van den geesten van de kunste gaven.

Na eerst een dankend woord van ‘welkom’ door Eerw. Heer Van Halst, waarna uit naam der vrouwenschaar een woord van lof en toewijding door achtbare Vrouw Couvreur, werd de uitslag afgeroepen van den studentenwedstrijd.

Er volgden liederen uit Gezelle, gezongen kunstig-lijze

en -zoet en liefderijk-ongedwongen door eerzame Vrouw English... met bijval zonder einde.

Heer Smeesters, de algemeene boekhouder van 't Davidsfonds, deed dan uiteen hoe 't was omtrent den tijd dat ook Gezelle hem ingespannen had, dat 't Davidsfonds ontstaan was; hoe 't was van bei tegen denzelfden vijand, 't schoolvossig geusgedoen; hoe beiden 't deden: door ons volk, in ongeradbraakt eigen taal, zijn ingodsdienstig vlaamschzijn te pogen te doen geren; hoe beiden, elk op zijnen kant de een' den andere ondersteunden, zoo jaren lang!... Gezelle stierf, en 't Davidsfonds begroef hem. Gezelle is vijf-en-twintig jaar nu dood, en 't Davidsfonds herdenkt hem. Gezelle leeft, zal leven voort in 't dankbaar nagedacht van 't vlaamsche volk, wiens taal en eigenwezenskracht hij immer en ten schoonste heeft bewezen; en 't Davidsfonds, verheugd als over eigen zege, zal destemeer standvastig met destemeer betrouwen, 't oud werk van bei nu voortzetten. Toen de eene viel, bleef de andere recht; valt de andere ooit, de eerste 'n sterft niet meer... ten bate - God zij lof - van Godsdienst, Taal en Land!

Eerw. Heer Walgrave zou dan den opsluit doen. Hij pakte 't over van die taal, en van dat doel, en van die kunst van Hem die nu vijf en-twintig jaar - we 'n zeggen niet-meer dood is, - maar levend en alheerschend is in Vlaanderen en heel Dietschland. Gezelle, eenvoudig, christelijk, en kunstenaar in de ziele, had voor beginsel: ‘dàt allèèn wat God geschapen had. Dààr stak de waarheid in, voor die heur zoeken wilde; dààr kon de schoonheid uit, voor die ze vinden wou’. En spijts al wat gebeurde, en spijts al wat men zei of zeggen mocht of zou, hij wou geen stap geen duim van dat beginsel af. En waarlijk, daar hij God in alles zocht en vond, hij kwam daarmee, in 't enkelste-uit, op 't schoonste dat een mensch in menschentaal kan maken. Verstond men maar Gezelle!... hoevel bleef onverloren, hoeveel was bijgewonnen dat nu verkwist-verkwast wordt in den dienst van valsche kunst, van opgeblazen modespraak, van loos en boos gerucht. Elk werke op zijnen kant ja-

wel, bestreve wat hem heilig blijkt, maar blijve bij 't beginsel dat als beginsel eeuwig is, en waar Gezelle heeft mee gezegevierd: ‘in alles God’, in alles dus 't eenvoudige, 't natuurlijke, het ware; dan met een beetje liefde ertoe, komt 't schoone dra vanzelfs daaruit, de onsterfelijkheid erbij!...

De dag was uit daarmee.

Gezelle was herdacht nu. En 't groote nut? Goddank. Men had hem nu vanver gezien van jaren achteruit, van hooger dus en dieper in, van wijder en ook breeder. Hij is ontzaggelijk geworden, oneindig groot, oneindiglijk genietbaar, en door oneindig-velemeer genoten en vereerd.

Ik weet het nog: te Leuven, en effen na Gezelle's dood, er was een keer een Hoogleeraar die zei minachtendweg toen wij hem vroegen in te teekenen op Biekorf's lichtbeeld van Gezelle: ‘Gezelle! Bij vijf jaar, of eerder nog, is reeds de man vergeten! Nu, geef me zulk een beeltenis al was 't voor die vijf jaar!...’ Thans kan die Heer een nieuwe beeltenis koopen, voor nog vijf eeuwen wel! Maarja! 't En zal niet noodig zijn, want, zoo Gezelle leeft, meer is gekend dan ooit, die Heer is dood alreeds en zelf al lang vergeten!

Gezelle is één geworden, beginselvast, onsterfelijk één met 'n beginsel zelf; hij zag niet in de taal, in 't volk, meegaandeweg met tijd en snof, een schoonheid die kan morgen reeds veranderen; hij zag erin Gods scheppingsdoel, de kracht door God eringeleid om, allertijds en allerwijsde in alle vlaamsche streken te kunnen goddelijk schoone zijn; alzoo in zijnen tijd alhier, alzoo in zijnen tijd nog elders, alzoo voor immer heel 't land door. Zulke opvatting is eeuwig onveranderlijk - ze zou nu nog Gezelle's zijn -; want even eeuwig mee met heur, was hij die heur heeft opgesteld en heerlijk waarbewezen!

...Hij ruste in vrede, al levend in ons voort.

En Biekorf, gij vooral, zijn laatste geesteskind - al heeft niet één u daar genoemd -, of al die trouw en alle

die beloften of 't àl ontviel,... ten minste gij, zoolang gij kunt, blijft voort zijn geest, zijn droom, zijn werk, zijn taal in stand houden.

L. DE WOLF.

Mengelmaren

De Onze Lieve-Vrouwenkapellekens

Onze Vereeniging ‘De Vrienden der H. Maagd’ is begonnen met het opmaken van een reeks Mariabeeldjes en Kapellen uit West-Vlaanderen. We hebben de eere de Lezers van *Biekorf* uit te noodigen om een handje toe te steken, en ons de namen en gelegenheden te bezorgen van de Beeldekens en Kapellekens uit hunne stad of gemeente. Dank op voorhand.

Namens de Vereeniging (*vgl. boven bl. 96*):

J. IMPE (Groote Markt, 25, te Kortrijk).

Mag ik hierin een woordeken meêspreken? Waarom gezeid ‘de Vrienden der H. Maagd’? Dat is fransch! ‘*Les Amis de la S*^{te}. *Vierge*’, ‘les Amis de l'Art’, ‘Les Amis du Beau’, ‘les Amis de l'Enfance’...taalkundig gesproken, dat is al een, dat is... de duivel en zijn moere! Die wending komt uit 't fransch en de geest ervan is fransch.

Een Vlaming 'n zegt niet van zijn zelven: ‘ik ben de vriend van Dingen’, maar ‘een goê kennisse’; nog vele min: ‘de vriend van een dingen’, hij zegt: ‘ik ben voor 't goed, 'k ben voor de Schoonigheid, voor kunst; ik houd ervan, enz., enz., ik ben een liefhebber’.

Zoo zegt hij ook: ‘'k ben stijf voor Onze-Vrouwe, ik houd ervan; ik ben een *voorstander* van den dienst *der H. Maagd*, een van heur *ijveraars*’.

Waarom, wij Vlamingen, wanneer we vlaamsch opstellen, waarom, hetgeen we vlaamsch noemen, niet waarlijk vlaamsch gemaakt?

BR.

Vlaamsch van Waasten

We zijn een keer gaan zien naar Waasten, naar de ondekte grafsteên, met de hope van er hier, in 't volgende t^{k}, breedvoerig over te handelen.

't Gaf op tusschenin, om een beetje te pratelen met 't volk van de streke, de Waastenaars, ‘*les mointje's de Warnêlon*’.

Waasten is altijd een alleenstander geweest; lijk overhoop

neeregeschud tegen de Leye; en lijk een beetje verlegen met zijn zelven tusschen immer twee groote vijanden Frankrijk alvoren en Vlaanderen alachter, met anders opzijds nog Komen waarmee het nooit gemakkerd en heeft, 't scheelt vele.

Waasten was een stil nestje, dat toekwam op zijn eigen; geen buitenhandel 'n bestond er, of 't is alleen - tot vóór den oorloge - van Een die aardappels uitleverde.

Leên honderd jaar was Waasten vlaamsch, zei mij een geleerde Wale. Thans is het waalsch, maar 't heeft nog vlaamsche hofsteênamen: '*La Biestervelt*' (niet vermeld in K. DE FLOU's *Wdb. Top.*), '*La Rabecque*', '*La Polterie*'... En 't heeft nog vlaamsch ook in zijn tale zitten. '*La selle*' is de seule; '*dokkesse*' is 'feu follet', een doôkeerse; '*doxale*' is 't doksaal; en 't oudemanhuis over twintig jaar, nog heden wel te lande, heette er *'gottusse'*, 't oud 'godshuis' ongetwijfeld. 't Heeft ook nog een oud woord als name voor 'lanterne vénitienne': '*un marlisave'*. Vlaamsch? Ja vlaamsch: want 't staat nog vast herkenbaar in den weerzang van een lied, dat Waasten zingt al rondloopend met lichtjes op 'Sinte-Maartensavond'! Men oordeele eens:

Sainte Marlisave,
de torre va ménagein',
al patroulleroulleroul,
al magène stratje.

Hoor-je dat? 'Sinte Maartensaven(d), de torre ga mee na' Gen(t)'! ... ['t Andere is misschien iets van 'patrouille' en van ievers een oud 'straatje'?]. (Niet vermeld bij DE COCKTEIRLINCK, *Kinderspel en Kinderlust*, VII, 115 vlgg.)

God weet wat al vlaamsch dat er nog verdoken zit aldaar - slacht van de grafsteden -, versteend en verkeid in dat waalsch van Waasten.

L.D.W.

[Nummer 9]

Om te weten wat vlaamsch is?

Ge zult al vele verholpen zijn als ge u *houdt aan 't gedacht* welke weder te geven is, meer dan aan 't woord. Het fransch is altijd meer uit achter 't woord.

Een voorbeeld uit een bespreking hierboven (op bl. 191). Hoe gezeid: ‘les Amis de...’?

Niet: ‘de Vrienden van...’; dat is fransch.

Hoe? Ziet, dat hangt nu af van 't gedacht dat men inheeft. 't Zal zijn: *‘de voorstanders, de ijveraars, de aanhangers, de volgelingen, de dienaars, de bevorderaars, de weldoeners, de hulpen, de zorgen, de bewonderaars, de mannen*’ enz., naarvolgens hetgeen men bedoelt. En dàt zal vastelijk vlaamsch zijn.

...Maar 't vlaamsch is wel moeilijk dan? Ja 't; uitgenomen voor 't volk. 't Volk smijt dat uit vanzelfs: zijn geest en zijn mond staan daarop. Leeren we 't achter van hem dus.

Twee oude Grafsteden te Waasten

DIT volgende-àl weet ik van de zaken zelve te zien; en van ze te hooren uiteendoen door den bouwmeester, geachten heer J. Van Hoenacker, die de vondste

en de herstellinge deed. Men vgl. ook hierbij een opstel over die grafsteên in de ‘Ann. de l'Emul. de Brug.’ (t^{k} 2 tewege) van de hand van Weled. Heer Vr^{r} A. van Zuylen van Nyevelt, die echter vooral, niet de vindingen, maar de vondsten in henzelven beschouwt; die ten anderen dit doet nog het meest in wapen- en stamkundig opzicht. Met zijn opstel gaan lichtbeelden meê, zooals er ook zijn uitgekomen in enkele nieuwsbladen.

De vinding.

Te Waasten, herbouwt men de kerke.

De oude kerke was ingeslegen tijdens den oorloge, en de Duitschen, gelegerd aldaar, hadden er nog een duikgang doorgesteken. Dewijl deze oude kerke op een hoogen oever stond, langs en meegaande-weg met de Leye, heeft men, alvorens ze herop te trekken, eerst een goeden hoop eerde afgevoerd, met dewelke eerde men opperwaard den anderen afloop van diezelfde hoogte gevuld heeft. Op den afgevoerden driesch zou men de nieuwe kerke nu zetten, endelwaard een twaalftal meter meer af van het water, en met den koorkant meer gezwaaid toe naar het zuiden: en daardoor is 't gekomen dat men ten bate van de nieuwe voetingen diepe en noesch door de oude koor- en endelkanten heeft moeten delven.

Welnu, aan elk van bei die kanten, vlak in de lange doorsneê des timmers is men op een grafsteê gestuikt.

De oude kerke is viermaal gevloerd geweest; dit is ten deele te zien in de delfsneê, en ten deele geweten aldaar in de streke: de oudste vloer, uit de XII-XIIIe e., ligt 0.50 m. onder den tweeden, geleid thalverwege de XVIIe e, en die zelve merkelijk diepe lag onder den derden; deze laatste is geleid in de XVIIIe eeuw, en werd binnen de XIXe e. door den vierden vervangen, die nu echter weer leeger dan de derde en 0.60 m. boven den tweeden geleid is. De grafsteên zaten onder den oudsten dier vloeren, deze aan den endelkant een 15tal cm. met zijn grond dieper dan die uit het hoofdkoor.

De eerste grafsteê, ten endelkantwaard - en dit geviel op 12^{n} van Hooimaand ll., ten 11^{n} 's voornoens - heeft men ontdekt bij een kap van 't houweel; waardoor immers beschilderde brijken zijn blootgekomen, echter ook waardoor een hoek is verbrokkeld van den hoofdeindewand van het graf: een hoek, waar de rechterhand op zal geweest zijn van een Gekruisten Ons Heere. Dit graf lag vol eerde en gebeente aldooreen.

De andere grafstede vond de bouwmeester zelf, Heer J.R. Van Hoenacker(1). 't Was den donderdag 17^{n} in Hooimaand ll., ten 8^{n} van den avond: immers al gaande op den uitkijk, namelijk om de opruiminge na te zien van den duitschen duiker die dweers door de kerke liep. Dit was even aan den westkant van 't graf. Een stuk van een wand zag hij zitten in brijken, kravelde eraan, vond een gewelf dan erop in een slag andere brijken, stak om hierdoor, was geware van meer, liet dan het Hoofd der Gemeente bijhalen, en samen met hem en een werkman verwijdde de opening. Ze stonden voor een overwelfd graf: ze zagen er een looden doodkist in liggen; en met licht kropen binnen. Op den wand ontwaarden ze schilderinge; 't gewelf echter was bloot; het was ook achterna aangesteken. En dan onder de openinge welke ze zelf in 't gewelf gemaakt hadden, op den westwand dus, bevonden ze dat in den hoek naar ten zuidwaard alreeds voordien - maar lijk niet al te lange geleên - een voorgaande gat gekapt was geworden, haastig en schoffelende-weg weere gestopt met schorrebrokken en scherpstukken... (misschien door den Duitsch in den oorloge, giste Heer J.VH.). Op den versten kant, den voetkant van 't graf, ook boven in den hoek al ten zuidwaarde, was er nog een ander gat ge-

(1) Het is een geluk, het mag hier worden gezeid, dat alle die vondsten in handen als de zijne zijn gevallen. 't Is niet zeggelijk wat zorg en tijd die man in al zijn overlastheid besteed heeft, onvergolden, aan 't blootleggen, aan 't bewaken, aan 't kuischen, aan 't reen, aan 't verstevigen, aan 't uitwinden en aan 't verzetten van die twee teêre gevaarten, alle twee niet gemaakt om verpord te worden, en wegende 't eerste een vierduist en 't andere een negenduist kilo.

steken geweest, maar lange voordien, en b'hendig daarachter hertoegemetst met brijken, daar-of-daar lijk deze van 't graf.

Daarop heeft men de noodige Overheid verwittigd, en is men de volgende dagen aan 't verder onderzoeken gegaan.

De vondsten.

... De eerde geruimd van erom en erboven: en de twee grafsteên bleken alzoo te zijn 'tgene men voortijds noemde twee ‘wiegen’. Ze zijn gemetst alle twee met geluw baksteen, van 'tzelfde, ruwe en geslotene brijken (van mate 0.22 × 0.11 × 0.05,), ten anderen zeer wel bewaard in dien hooggelegenen ijzerzandgrond. De eerstgevondene wiege - de mindere zullen we zeggen - is gemetst allerzijds in staande verband, tamelijk wel (overhands streklage en koplage) éénsteendikte; de tweede - de meerdere - ook, evenwel met een dikte van anderhalf steen, doch slechts op de zijkanten, en dannog-maar opperwaard-aan; hoofd- en voeteindewand, mitsgaders de vijf onderste lagen der zijwanden, zijn hier enkel in allemaal koppen, met één steen van dikte: een schamel gemets bijgevolg.

De mindere wiege beslaat binnenin: 2.20 m.lengte; op 0.90 h.; en van breedte, aan de voeten 0.51, aan 't hoofd 0.76 m.[1]. De zijkanten 'n loopen niet heel recht in delengte, maar staan eenigzins met een buik. Een vloer 'n lag er niet in, noch spoor en vond men ervan; maar vandweers op den blooten grond, lagen twee bodemstukken, twee gemetste oeverkens, van een halfsteen breed en een half voet hooge, ook in geluwe brijken, te weten van dezelfde als die aan de wanden: alzoo lijk om de twee uiteinden van een kiste op te dragen (1.17 m. vaneen). Boven op de twee zijwanden aan weerskanten, thalverlengte en naar binnen toe, was een panne of ijdelte van zooveel als een streksteen, lijk geweest om een dweersstuk erop te doen houden, waar een of meer dekschor-

(1) Al de maten zijn genomen af van de schetsen van Heer J.VH.

ren konden op rusten: zulk stuk echter en zulke schorren 'n waren er niet meer, en de gezeide pannen zaten dikke versluisd.

Uit deze mindere wiege die immers heel vollag, is dan alles geweerd, zonder dat m' er iets bezonders, van gebeente of iets anders, in vond. Maar aan de wanden waren wonderwelbewaarde schilderingen te zien waarover we verder gaan uitweiden.

De meerdere wiege binnenin is lang 2.45 m.; breed aan de voeten 1.03. en aan 't hoofd 1.12; hooge (in heur huidig gedoen) tot aan den val van 't gewelf 1.27. Dit gewelf is gemaakt - een steen op zijn hoogte - uit schoon rood baksteen (metende 0.25×0.12×0.05), een ander brijke dus als die van de wiege zelf, zoeter ook, en een brijke die insgelijks zit in het bedde van den tweeden kerkvloer. 't Gewelf is dus blijkbaar gesteken nadien; bovendien in beide de zijwanden boven zitten nog vier groote rechthoekige gaten, schurdig gekapt en achterna niet gestopt, dóór schilderinge en al, bulstergaten waarschijnlijk waar de houten moesten in dragen om vandaarop de boge te metsen. Van dat houten stellinggerief is niets weergevonden: weggepakt dus of gevort in het graf. Nog in de zijwanden op een goê meter van boven (dus op een klein 0.25 m. van onder,) zaten drie ijzeren roên, waarvan de twee buitenste ongeveer 1.35 vaneen; roên zooals heden nog worden gebezigd om erop een doodkist boven den grond te doen houden. Deze roên van een vijftal cm. dikte, zijn nog tamelijk sterk, ge moogt erop staan; ze'n zijn bijlange nog niet zoover opgeroest als menig ander oud ijzerwerk dat ook in het graf lag: de gaten waar zij in steken schijnen insgelijks achteraan ingekapt (al is het niet gemakkelijk dit voorvaste te zeggen, daar de schildering op die plakken met moeite kan worden vermoed). Op twee roên, namelijk op de eerste en de laatste der drie, lag op elk een steen, van dat Atrechtsch bergsteen, waarvan de oude binnenplinte in de kerks (zooals men bevonden heeft onder den grond) wellicht alomme gemaakt was; deze steenen waren twee rechthoekte stukken, waarvan 't eene

voetkantewaarts, mat 0.50 m. 1. × 0.16 h. × 0.17 br., terwijl 't andere, hoofdeindewaarts, besloeg 0.29 1. × 0.16 h. × 0.15 br. Hoe hielden die stukken op de roên? Ze lagen vanlengten, bestemd om te dragen zoo wijd als ze lang waren; en zaten omvangen (maar de eerste zoowel niet meer) in een berm van eerde, die schoone streke lag daaromtrent-effen met den bovenkant van beide die steenen. Deze berm, die echter stopte aan de hoofdeinderoê, was als een verhooging van den vloer van de wiege; zoodanig dat 't boven die eerde tot aan den val van 't gewelf dooreen 0.88 m. was, maar herwaard de hoofdeinderoê ongewijzigd 1.27 m. Hiervooraan waar geen eerde lag, op heel de breedte, stond een kaaitje gemetst (0.30 m.h., in steen van de wiege), en ervoor als in een bak lag er nogal oud ijzer ('t evenbedoelde); loeftige en onbetooide stuks, bekleedsels van een houten doodkiste: nl. rechte en hoekte lechten, twee groote draagringen, vingerlange spijkers, een spore met een kort tuitje pinne aan, en verdere bucht nog kwalijk verkenbaar. Dan boven op de eerde, tegen de zijwanden weerzijds, een stuk vaneenvallend berd. Eindelijk te midden, dragend op de twee steenen en op de eerde daarevenbesproken, een looden doodkist. Deze kist, 1.80 lang, was redelijk nauw op het lijf omgemeten; 't looden blad waarvan ze gemaakt werd, schijnt toegehaald geweest al vanboven, met een breeden overleg, en is heel 't einde lang temidden-door dichtegesmolten. 't Lood zelf is nog tamelijk dik; doch onderaan tegen den grond was het verteerd heelemaal; bovenaan, vanaf 't hoofd de twee derden der lengte, was 't ook eenigszins verkankerd en verstorven, en bovendien verkorven, d.i.: ten eerste lijk opengeborsten vanzelfs, daarna ten tweede met de handen opengepraamd al in zijn karnakkelinge en tanden, wederom echter toteengedogen, en eindelijk ten derde met een of ander vliem, over en dóór alles, dóór goê en slechte deelen, dóór onder- en overleg, in één rechte sneê een meter lang, vanaan 't hoofd ook in de lengte, doorreten. Anderszins daarop, noch even op de wanden geen spoor van eenige kapping of geweld. De kiste, daar waar ze

droeg op de twee steenen hierbovenvermeld, was aan den voelkant (achterwaard de hiele) merkelijk doorgezwakt en uitgebreed, en aan den lijfkant onder de schouders gansch en geheel doorlegen. Toen men de kiste wilde heffen, een volledig struisch mannengeraamte deed om in brokken en stukken al den onderkant door te vallen.

Verzorging.

Die kist heeft men uitgehaald door 't gat van 't gewelf, met gebeenderte en al, ondervangen; ook 't ijzer (maar 't hout viel in mul); ook de twee draagsteens; en insgelijks heel den hoop eerde, opgeschept in 34 zakjes om dezelfde eerde nadien met moete te pegelen. Tusschenin bij een eerste overschartinge vond men erin: niets van groots noch van danig uitnemends, maar nogal wat klein tegelgoed, op zijn geheelen: nl. langachtige ruitwijsde steentjes, en drie- en vierkantte stukjes, allegaar een vinger of halven vinger van lengte, 0.01 of 0.015 m. van dikte; allegaar ook in gleiersch; bruinrood, zwart of groenachtig geluw; metten anderen daartusschen ook brokstukken van ongeglimde roô tegels zooals er insgelijks zitten in den tweeden kerkvloer. Al die vondsten zijn binnengebracht dan, en de eerde nadien opengegoten ook binnen.

Overigens onder die eerde in het graf 'n lag er geen steenvloer; noch spoor van zulke oeverkens als in de mindere wiege... of was't gemelde kaaitje er nog een?..

Verder heeft men dan ook de wandschilderingen afgeteekend bouwmansgewijze, ttz. bij schetsen, en over dat 't ging in dat hol.

Een maand erna, tegen den 21^{n} in Koornmaand is 't gewelf afgelezen, voorzichtig; en 't mocht, vermits het toch vreemde was aan de oorspronkelijke wiege.

't Gewezen onziende gat aan den hoofdeindekant werd wederom behoorlijk met afvallige eigene brijken hertoegemetst; ook werden het oudere gat aan den voeteindekant en de bovenlage van de vier zijden alom op een nieuw nagezien; de voegen albuiten van heel het

gemets herspezen en weere gevolzet; en de wieg op heur geheele, ten gronde en met heur onderste lagen (die immers op de zijwanden dunner dan boven waren), kloekehjk om- en ondergoten in een voet van cement liggende van lengten op twee ijzeren balkjes waarvan alleen de onderkant uitzat.

Dit en ging nochtans allemaal niet zonder hier en daar een kwets of een schampschote, hoe erg het den bouwschepper speet, en hoe stijf hij ook schermde opdat 't anders zou gaan. Zoo bevonden we dat er brijken - toch een drie-viere - met beschilderden binnenkant zijn uitgepakt en niet op hun plekke ofwel averechts of kwalijk weer ingezet; en zoo zijn er ook anderszins binnen in de wiege menige schilfertjes weggerocht van de schildering alom, die ongelukkiglijk alreeds zoo krank en zoo arm gesteld was. Dit is een beetje de reden waarom we steunden daareven op de eerste schets van die schilderinge welke men bij der ooge en bij der hand heeft gemaakt alvorens aan de opruiming te beginnen. Herhaal demalen zijn nadien lichtbeeltenissen getrokken, welke men zou moeten dagmatig getalmerkt bijeenleggen, en die, vergeleken bij die vroegere schets, zouden vast-aan hierdoor kunnen worden volledigd,

De grafsteên echter stonden nu in den weg voor het nieuwwerk aanstaande. Ze moesten aan kante of aan stukken: ‘aan stukken’ wierd er bevolen vanuit Yper, uit den Dienst der ‘Herstelling van de Verwoeste Gewesten’[(1)]! ‘Neen, liever aan kante’, besloten de weldenkende lieden.

(1) Door iemand die, meene 'k, niet wel meeren weet of hij er belast is ofwel met de ‘Herstelling’ van de ‘Verwoeste Gewesten’ ofwel met de ‘Verwoesting’ van de ‘Herstelde Gewesten’... Die grafsteên aan stukken slaan! 't Ware een eeuwige schande geweest. Bij tweehonderd jaar, och kom, bij twee jaar reeds, wie zal er nog bekommerd zijn of de kerk een dag vroeger of een dag later gedaan was geweest; terwijl daarentegen zoovelen er onzeggelijk blij om gaan zijn dat die zooveel-honderdjarige grafsteên met een kleine moeite bewaard werden. Men moet geen herte in zijn lijf hebben om dergelijke overblijfselen, als 't niet doodnoodig en is, te kunnen vaneenslaan; men moet ziendeblind zijn daarbij om niet te bemerken dat hoe broozer gedenkenissen boe sterker ze binden, en dat hoe teerer ze zijn hoe vaster zede achterkomers eerst aan de voorgangers aansluiten, en dan daardoor-zelf aan malkaar hechten.

Nadat dus deze meerdere wiege, en evenzoo ook de mindere, ronduit herspezen mitsgaders alonderwaard omgoten en omgorddd geweest was, de ijzeren balkhielen uitkijkende, heeft men die beide zwaklijvige gevaarten op ijzeren buizen (gebruikt als kaleiten) over twee spoorstaven trage-trage voorwaardgewonden, nl. den 12^{n} en 13^{n} in Herfstmaand ll.: eerst de meerdere wiege een 7 meter opzijwaarts, trouwens dewijl dáár 't bedde gemaakt was van de nieuwere voetingen en ooknog dewijl al de grond die oudtijds lag van de eene grafsteê tot de andere nog niet 'n is opengedolven(1); en dan voort met diezelfde meerdere wiege een goê 20 meter meer ten endelwaard, toe naar de mindere wiege; deze zette dan aan naar heur nieuwe bestemming weer een 20 meter vooruit; en de groote is gevolgd, gave gebleven na een roltocht alzoo van 7+46 meter, afgeleid in een dag en half reizens.

Ze staan nevenseen thans in 't opengelaten ruim onder den vloer tusschen de voetingen van den toren tewege; en 't steegertje van den toren zelf dient om er neerwaard naar toe te gaan.

De wandschilderingen.

Voortaan kan ieder die 't hem gaadt daar nu hunne wandschilderingen met moete bewonderen.

Ze zijn zeer belangrijk.

Nochtans, zooveel de beide grafwiegen gelijkig van steen, en daaromtrent ook van gemaaksel en oude, schijnen te zijn, zoovele verschilt hun geschilder, te weten van verwe. van geest en van teekening. Aan beide is geteekend met de hand, niet gedopt; en van beide, daar waar de bewerkte bemoorteling over is, bleven de ver-

(1) God weet of daar, immers in die oude doorsneê des timmers, niet nog andere grafsteên gaan zitten.

wen kloek, helder en levendig. Verfkeus echter en teekening is in de grootere wiege teerer en zwieriger, warmer; in de mindere integendeel kouder, stijder en vinniger: heel het werk in 't meerdere graf zou'-je zeggen is opgevat als één kunstige grepe, heerachtig deftig en stille, terwijl het in 't andere meer volkskundig voorkomt bedeeld lijk bij stukken die elk afzonderlijk uitspringen, en u elk afzonderlijk aandoen. Dit laatste is lijk vlaamscher en 't ander - het meerdere graf - schijnt franscher (- 't moet erom doen - we zullen zien inderdaad dat 't gemaakt werd op last van een Fransche)! Dit meerdere werk is één van gedacht en medeen ridderlijk grootsch, alsof 't was één rijk en wapenkundig behangsel; het mindere is eerder, en oprecht christenvlaminglijk-weg een ‘pinting’ met allerlei lieve en waarheidweergevende schetsen. Door dat slag eigenaardigheid treffen ze elk op zijn kant: door die grootschheid dat eene, door dit gebrokkeld realisme dat tweede.

In 't meerdere graf, op elk van de zijkanten, zijn nog heden vier reken wapenschilden, zes in een reke, uit-enin boven malkaar; tevoren waren daar twee reken nog bij, waarvan de bovenste (op een schildtuitje of twee na, nog te zien in den zuidwesterhoek) tezamen met de opperste steenlagen weleer is afgenomen geweest voor 't steken van gewelf, en waarvan de onderste (aan 't zien van nog een spoor of twee aan weerskanten) zat daar waar de ijzeren roên ingeboord en de berm met eerde gestort is. Dergelijke schildekens waren er ook, een drietal meêgaande met deze onderste lage, onder de beeltenis aan den voeteindekant; en twee bovenaan, namelijk een aan weerzijden, van deze eigenste beeltenis.

Die wapentjes al (0.17 m. op 0.145) zijn: van Vlaanderen, geluw in 't veld met den steigerenden Leeuw van zwart - maar den leeuw tong- en klauwloos - omzet in het rood met een zoom in gebekt; mitsgaders daarrond het zwart striepke dat de teekeningen omboordt allemaal.

Voeteindewaard dan de beeltenis evengemeld, die,

voorzooveel als nog zichtbaar, behelst: iemand gezeten op een eeregestoelte; dit laatste met 'n bouwkunstmatigen hemel en evenzoo staanders, in 't geluw; en met een rug in bruinrood, bezaaid lichteweg met witbladige en roôhertige vijfvingarlingbloempjes. De vloer loopt schuins af en eindigt vooraan zou'-je denken tegen ook een bouw of beeldhouwkunstigen boord. Het zittende wezen, gekleed in het rood met geluwen mantel blauw in de voeringe, houdt staande op zijn rechtere knie een kindeke in 't wit (waarvan het gezichtje nog gaaf is). Al dat me docht, draagt het kindeke een verfloozen lichtkrans om 't hoofd; maar de andere gedaante heeft er duidelijk eenen in 't geluw, zoo 't schijnt waar een kruiske in stond(1). Deze teekening is groot, evenals die errechtover; zoo groot (zonder de wapentjes mee van eronder, meer dan een meter) zoo groot, dat men er totheden in ons grafsteên zulkgeen groote nog kende.

Errechtover alsdan, op den hoofdeindewand, was wellicht (maar nu zonder wapens ernevens) eerst een bouwkunstmatige omraming trekkende op die van daareven; en daarbinnen ongetwijfeld een Ons Heere op het Kruis. De afteekenaar die in de eerste dagen der vinding het stuk afgeschetst heeft, trouwens eer het weêrom den dag zag, verkende uit de schaarsovergeblevene striepen eerst noordwaarts een slag van S. Jan met zijn rechtere hand al treurende weg aan zijn mond, en zuidwaarts een slag O. Vrouw met beide handen (allerminst met de rechtere hand) naar de borst toegekeerd: de eerste had een hoofdgekrans met enkelen boord om, de tweede met een dubben boord. Teekening en verwen zijn moeilijk verkenbaar, maar schijnen de weêrga geweest te zijn van 't stuk aan den voetkant.

Van ouderdomswege niets en belet dat die wandschil-

(1) Was dat: Onze Lieve Vrouw met het Kind? Vgl., voor 't gedacht, met een zulke Onze Vrouwe (uit het laatste der XIVe eeuw), te zien in de grafwiege van Paghant's gezelnede, immers uit ‘het Claeytje’ te Brugge. G. VAN DEN GHEYN. *Les Caveaux polychromés en Flandre* (Gent, Engelcke, 1886, 36 bl. met 7 afb. door P. Raoux) afb. VI.

deringen zouden uit den eersten helft zijn van de XIVe eeuw. Doch ouder 'n zijn ze niet.

Heel anders als in deze meerdere wiege welke van wereldschen trots spreekt - 't geeft immers een gedacht als van een plechtige nederdalinge des Heeren in 't graf van een nedergevelden grootmachtige te midden 't gewaai van dezes wapens en weelde -, heel anders is in de mindere wiege de veel zoeter vertooning van der ootmoedigen verheffing tot God. Dààr was het graf als een aardsche verblijf; hier wordt het de grenzelooze hemel, waar het schild van den sterveling in meevaart, liefderijk opgenomen en in alle nederigheid zelve verheerlijkt, immers door mee te worden gedoogd tusschen menigvuldige keeren het wapen van Christus, het Kruis, en tusschen nog sterren lijk, en Heiligen, en Engelen, tot een meelijdende samenbegroeting van 't Bitter Lijden des genadigen Heilands. Op de vier kanten ronduit, nergens 'n zet u iets vast in den tijd of de ruimte of het leven: geen bouw, geen omraming, geen behangsel, niets; enkel één effene grauwheid als grond. Maar overal godvruchtige voorstellingen, en,daar-overal-tusschen, zesvingerlingbloempjes in 't rood alsof het (zoo we zeiden daareven) lijk sterrekens waren.

Voeteindewaarts op een eerebank, die van géén trant en is maar een beetje oudewetsch zoekt te zijn, een bank met geluwen tooi aan, zit (en we zeiden reeds boven dat hier alles meer grof is van trek en van teekening, en meer enkel van verwe, maar uitnemende levendig-waar) zit een oud-man, lang en zwart gehaard en gebaard, aangedaan in het rood, met, over zijn knie'n en opengehouden bij zijn twee handen, een schootkleed in 't wit (verfloos te zeggen), waarin twee naakte zieltjes met opgehevene handjes, op hun linkeren zijkant gezien, uitkijkende rechtstaan. ‘In sinu Abrahae’? Allerwaarschijnlijkst; de ouderling ten anderen 'n voert in zijn hoofdomstraling geen kruis, wat hij zeker zou doen als hij God moest verbeelden. Aan weerskanten 't hoofd, een schild (gewone vlaamsche sneê), voerende zilver in 't veld met een bestekkerde schranke van zwart. Dan

bloemkens overal daartusschen. Deze voorstelling, de volgende ook, beslaat heel de hoogte en de breedte van 't vak.

Hoofdeindewaard: op een eenvoudigen smallen kruisboom Ons Heere, levende, vreeselijk lijdend, met bloed dat gudst uit zijn zinkende handen, met zijn knie'n uitgesteken opzijds, en zijn voeten aardig maar niet onmogelijk opeen: op zijn hoofdkrans een kruis. Dit alles - ook 't dijkleed - met alleen zwarte striepen op wit (op het verflooze weer), behalve het bloed dat rood en 't gezicht dat verokerd is. De mane zit linkerhands 't kruisbeeld; de zonnekant zooals we reeds zeiden is uitgebroken. Daaromtrent, weer overal bloemkens. Onze Vrouwe en S. Jan zien er ook uit: ‘getrokken’, gewrongen en lijdend; de laatste gekleed grijswit vanboven en geluw aldaaronder; de eerste rood in haar kleed met een geluwen mantel, en een grijswitten hoofddoek, aan weer kanten 't hoofd hoekte geplooid: allegaar, Onze Lieve Vrouwe vooral in heur drachten heur houdinge, uit den heel eersten helft van de XIVe eeuw[1].

Zijkantewaard: twee deelsgelijkende schilderingen. D.i. van weerzijden (en vantegen het Kruisvertoog af): eerst een roô kruis, gelijkarmig, beklaverd en staande - zoo zijn ook de volgende kruisen -, met daarboven het wapen (als evenvermeld); dan hetzelfde omgekeerd; dan een Heilige gekeerd naar Ons Heere; dan weer een

(1) Weled. Heer A. van Zuylen van Nyevelt (vgl. boven, bl. 194) acht dat de schildertooi uit dit graf verwant is met dezen uit de westvlaamsche grafsteên totnu reeds ontdekt: te Harelbeke, te S. Andries, te Ste Kruis, te Brugge in S. Salvator's, S. Jan's, S. Niklaas' en Ons Lieve Vrouwe'. Indien ik hem wel versta hij wil zeggen dat de tooi uit dit mindere graf nader komt van al deze reedsbekende dan die uit het meerdere graf. 't Is blijkbaar. Daarom noemden we hem ‘vlaamsch’ tegenover dezen anderen ‘fransch’ (boven, bl. 202). Maar onder al, de naaste verwantschap van ons mindere graf hier, zou medunkt nog zijn met dat van S. Andries (gevonden in 1871, en dagteekenende uit den tweeden helft der XIVe eeuw), met dit verschil onder die twee dat het schilderwerk van Waasten meer bekunstleest is en steviger getrokken. (Vgl. VAN DEN GHEVN, *ald.*, afb. II).

kruis met erboven een wapen; dan een Engel op één knie aan het wierooken, ook gekeerd naar het Kruisbeeld, met een wapen voor hem aan zijn voet en een ander bachten zijn hoofd; dan, onder een kruis bovenaan, op den zuidwand een kruis, en op den noordkant een wapen. En wederom al bloemkens daartusschen. Zoo is aan weerkanten lijk een optocht naar 't Kruisbeeld, zooals we boven reeds zeiden.

In den dracht, en in de houding, vooral van de Heiligen, 'n loochent er niets de XIVe eeuwe. Maar toch, en dit is nog meer waar voor de Engelen, er is hier een beetje meer gril en veroorbeelding in de voorstellingen dan even op de eindewanden.

De Engelen, barvoets, zitten geknield op die knie welke is naar den binnen van 't graf; hunne vlerken zijn opengespreid, de buitenste alvoren en opwaard, de andere alachter en neerwaard; met de binnenste hand slingeren ze iets als een wierookvat, met de buitenste hand houden ze vooruitwaard het schelptjen; hun kleed is éénrokte maar met een liggende krage om den hals, en tooiloos; heelemaal eindelijk zijn ze gemaakt alleenmaar met zwarte striepen, mits hier en daar een vlek op in 't geluw.

Hun hoofdgekrans zooals ook dat van al de anderen, uitgeweerd dat der twee Heiligen is dubbel omboord; van deze twee laatsten is 't enkel.

De twee Heiligen nu zijn 't eenig belangrijk verschil tusschen de noord- en de zuidvertooning. Zuidwaarts staat de H. Catharina: in het rood, overdekt op heur hoofd en bekroond; met wit in heur straalkrans; een tandwiel opgehouden in heur linkere hand, en een zweerd neerhangende uit heur rechtere hand. Noordwaarts: een andere Heilige, blootshoofde met geluw gekrans om; gekleed in het rood en met geluwen mantel, met een martelaarspalm in de linkere hand, en door heur rechtere hand heur mantel wat ophoudende, lijk om nader toe te laten bij heur een heel klein schaapje of iets dergelijks dat tegen heur voeten lijk opwilt. Is dit een schaapje? Zijn vacht is zoo effen; maar 't en gelijkt

ook niet-meer aan een ander klein diertje. Uit een gedacht dat 't een schaapje zal zijn, heeft men besloten dat die Heilige S. Agniete verbeeldt.

Vermoedelijke uitken.

Van wien waren die graven?

I. Ten eerste het mindere?

Ingezien grootte gemaaksel en wapen, dit was vaste 'n graf voor één mensen; voor één groot mensch; en ingezien de beschermheiligen, dat mensch was een vrouwmensch. Doch vaneerstenaf-aan waren diezelfde heiligen getween; en terzelfdertijde, ook vaneerstenafaan, getween waren insgelijks de zieltjes in Abraham's schoot. Eén groot lijk - een vrouwe's - en twee zielen? 't Kan haast niet anders of 't zal geweest zijn moeder en dochtertje in kinderbedde gestorven. En zou' je niet mogen denken daarom, dat 't gewild is geweest dat die grafwiege eenigszins iet-of-wat boogde staat aan beide de zijkanten?

Wie dan was die vrouwe? Dit zou ons het wapenschild hoeven te leeren. Vrijheer van Zuylen (in zijn opstel bovenvernoemd) weet er Brabantsche zulke, nl. van Herent, Ludeken, Wachelghem, doch geene van hier; maar vermoedt dat er misschien toch één kan geweest zijn eigen aan iemand uit 't leenvolk of aan iemand uit de hofgasten van het Huis van Waasten (waar inderdaad in de XIVe eeuw het zeer groot ging). 't Kan zijn, maar vooralsnu is wachten dus 't woord.

Men heeft ook gesproken van de Z. Ida van Boonen, en van Abten uit 't Sticht van Waasten zelf; doch waarop men steunt om dat te doen, 'n kan ik niet uitdenken.

Alleen mogen we zeggen erbij nog, dat dit graf nooit voor geen ander'n zal gediend hebben. Vermits men het ongenadig gevuld heeft, niettegenstaande er niets aan 'n schol - en dit waarschijnlijk toen men den tweeden vloer in de kerke geleid heeft -, 't is dat de geraamten verteerd waren, en dat het graf voorgoed buiten dienst scheen. Metterdaad, zoo we vernamen, 't was er al eer-

de en gebeente dooreen, zonden eenig verschil tusschen den grond van albuiten of -boven en de vullinge binnen, ten anderen ook zonder dekschorren op; terwijl daarentegen, zeer blijkbaar, nooit een schendende hand aan het graf was geweest.

II. Ten tweede: het meerdere graf?

Eerst wie dat er daarin lag aanvankelijk. Daarover, medunkt, 'n is er geen twijfel. Vrijheer van Zuylen in zijn meergemeld opstel, betoont dat het was Robrecht van Bethune, heere van Cassel, jongste zoon van Robrecht van Bethune grave van Vlaanderen: als zone des graven, voerende 't wapen van Vlaanderen, maar als jongere zoon voerende ditzelve gewijzigd. Hij streed onderander op den Pevelenberg, hielp mee aan 't stichten van vrede tusschen Philips den Schoone en ons graafschap, was echter zelf een tijdeke breekspel in Vlaanderen tegen den kleinen van Nevers, en had in 't bedeelen van 't vaderlijk erf Waasten bekomen en 't Westkwartier; hij was getrouwd met Johanna van Bertanjen de oudste van Hertog Arthur's, die zijn graf heeft bezorgd zoo we verder vernemen - en die 't deed, meenden wij, op zijn fransch (vgl. boven, bl. 202)-; en hij stierf in 1331 tusschen (zooals't Vrijheer van Zuylen het goedmaakt) den 26^{n} in Bloeimaand en 't begin van de Zomermaand.

Wat zijn grafsteê betreft, Weled. Heer van Zuylen wijst deswege naar VREDIUS' *Geneal. Comit. Fl.* (1642, dl. II, bl. 226). waar er staat, uit Bern. vander Straten, een woord van Cornelius Gaillard: deze twee onze vermaarde wapenkundigen werkten de eene voor Albrecht en Isabella, en de andere voor den Koning van Spanjen, en stierven de vóórste in 1636, en de naaste, Gaillard, in 1563. En dat woord van Gaillard, van vóór den Geuzentijd dus, aangehaald door vander Straten na den Geuzentijd, en door Vredius die zelve stierf in 1652 (en zijn boek uitgaf in 1642, dus ook na den Geuzentijd), luidt aldus: ‘A Wastene, *au mitant du choeur*, est une tumbe de marbre poly, dessus ung homme couché, armé de haubergerie, le tout d' allebatre, il porte sur luy ung *grand escu de Flandre, à la bordure enden-*

tee: [“] Chy gist Mons. *Robert de Flandres*, Sire de Cassel, fil du Conte de Flandres, qui *trespassa l'an de grace 1331*, le jour de ia Trinité, & *lui fit faire ceste sepulture Madame Jehenne*, aisnée fille du Duc Arthus de Bretagne, sa femme: Priés pour l'ame de li [”]’. De grafwiege welke men vond, en waarover we handelen, zat ‘au mitant du choeur’, en bevatte ten overvloede 't ‘escu de Flandres à labordure endentée’; zoodat hier geen twijfel nog mogelijk is Hier hebben we Robrecht's graf.

En zeggen we dapper erbij: 't gedenkmaal erop van boven den grond stond er nog vóór den Geuzentijd, enja even stond er nog ook achterna. Wat deze laatste bewering betreft: is 't nietwaar dat vander Straten en Vredius, sprekende na dien tijd, het grafmaal vermelden zonder te zeggen dat 't weg is? In de grafwiege ten anderen is geen spoor van geweld uit de XVIe eeuw... of men moet het er willen in zien. Bovendien in SANDERUS' *Fl. ill.* (bd. II, 1e uitg. van 1644, op bl. 627) staat er: ‘*Monstratur* hic Roberti à Flandria Comitum Flandriae filii, nepotis, fratris *mausolaeum, marmore et aere polito affabre structum* à Joanna vidua Arturi Britannias Ducis filia, et Warnestoni usufructuaria’; maar er staat ook bij: *sed impurae impiorum manus ne manibus quidem parcere, et sepulcris*, quae vel Barbari Scytae sacra habent, *abstinere didicerunt’.* Sanderus spreekt uit eigen bevinding, want bij 't marmer van Gaillard noemt hij nog koper. Gewis bijgevolg in 1636-'42-'44, bestond nog het bovengraf, al was het (wellicht door de Geuzen die de kerke bestormden in 1565[(1)]) eenigszins toch ge schonden.

Maar wanneer zou dat graf aan de rampe gekomen zijn? Mijns gissens, zal 't zijn in den brand van de kerke, toen onderander het koor werd vernield, den 8^{n} in Koornmaand 1664[(2)]. Daarna zal het puin van het bovengraf geweerd zijn geworden, de vloer herleid, de

(1) COUROUBLE. *Hist. de Warnêton*, bl. 116.
(2) COUROUBLE. *Ald.* bl. 98, 155, 127, 82.

grafwiege tenden de kerke (en misschien wel nog andere) met eerde gevuld, en de wieg in het koor (dewijl het een oud vorstelijk graf was) met pracht niet, maar met eerbied en ten kleinsten koste overwelfd. Men antwoorde niet: waarom dan bij Sanderus, in de 2e uitg. (bd. III, bl. 330) van 1732, staat er dan nog '*monstratur*..' enz.? Laten we zeggen: die 2e uitgave is woordelijk de herhaling van de 1e, zonder andere wijziging dan een aanvullinge in de reeks van de Abten, waaronder ten anderen ook bijgevoegd staat 'Nicolaus d'Hellem' met de melding erbij '*Restaurator Chori.* Obiit anno 1693. aetatis 75. dignitatis 35'.

Zoo tothier, we weten dat 't graf was van Robrecht van Cassel, en we weten hoelange dat zijn bovendeel meeging Gaan we nu zien in 't ondergraf zelf, om te vernemen of de kist en 't geraamte ook van hem waren.

Eerst bedenke men dit. Die wiege zat diepe in den grond: zoodanig dat deze die erin wilde geraken, er moest in van alboven: niet van aanzijds, zooals wij die eromheen wandelen kunnen (nu immers dat ze ontbloot is geworden)... uitgeweerd 't doet, de Duitschers onlangs, die konden erin van op kant, immers van uit hunnen duikgracht die daar ergens omtrent droei.

Welaan 't is te zien dat m' in den loop van den tijd, tweemaal in 't graf is geweest: eenmaal met eerbied, en eenmaal met schurdigheid. De laatste maal van die twee zal geweest zijn, zooals bouwheer J. Van Hoenacker gist, door de Duitschen: uit op nieuwte en op roof. Zij waren 't die de looden kiste (welke ze bijgevolge nog toe vonden) vanboven doorsneden; maar bij het trekken om ze open te krijgen sprong toen het lood dat zeer ziek was: niet open langs hunne sneê, doch noeschen-aarsch-weg daar waar het liever begaf. Binnengegaan waren zij al het gat dat ze mieken hoofdeindewaard; hebben ze daarna wat eerde uitgetrokken of ten minste doorkraveld achter wat anders als 't geroest ijzer dat ze daar vonden, 't is mogelijk; maar alleszins zijn ze dan evenaldaar weerom buitengekropen, en hebben het gat gestopt haastig en druistig met brokken van schorren en steenen.

Integendeel de eerste maal dat men ingegaan is, zal 't geweest zijn bij 't herstellen van 't koor na den brand, vermits men achter de brake van 't bovengraf den nieuwen vloer toch op iets moest doen dragen; en dat ging in zoetigheid nu. We stellen dat werk ons voren als volgt. Dien keer zakte men binnen van boven. Men heeft eerst voorzichtig de looden kist uitgenomen; 't hout was verteerd van erom; maar de looden kist was nog toe (zooals we even vernamen) en tamelijk gave; bijzooverre dat 't niet dringend en scheen een nieuwe houten kiste eromheen te hermaken; doch 't lood nu alleen, alleszins nietmeer versch zijnde, 'n zou verder niet lang meer op iets als twee steenen oevers nog dragen; men heeft dan drie roên ingesteken, de drag zou op drie zijn, 't was beter; m' heeft ookal de bovenste lagen van de wanden afgehaald om erop, immers voor 't hervloeren tewege, een gewelf aan te brengen; hiertoe gaten gekapt; medeen aan den hoofdkant van 't graf, vóór de eerste roê een halfsteenen kaaitje gemetst heel de breedte der wiege, dat 't alzoo lijk een baksken uitmiek tottegen den hoofdeindewand, en daarin 't oud ijzer vergaârd; dan gemeend, voor de wakte misschien, of nog liever voor 't snijden der roên in 't lood van de kiste, dat het best was boven op die roên eerst breede steenen te leggen - steenen uit de geschonden en verwezen plinte daar-ievers -, en met een berm met eerde die steenen vaste doen zitten; mits ten anderen nog dit voordeel erbij, dat de looden kiste nu rustte op heel heure lengte; de eerde werd gepakt uit de brake dicht-aan, niet te zindelijk-weg maar met den grooten bucht daarvan uit; dan 't hout dat nog overwas, aan de kanten tegen de wanden geleid; en daarachter 't gewelf aangemetst, al beginnende aan 't hoofdeindewaard, en eindigend aan den kant van de voeten; om uit te kruipen met allemaal 't metsgerief mee, door het gat in den voeteindewand, welke men maakte daartoe en dan weigerlijk toedeed.

Vaneigen, zooals we de zaken uiteendoen hier, is onze voorstelling alleen een vermoeden; maar we'n zien waarlijk niet, hoe alles anders ineens uitgeleid. Meer an-

dere gissingen hoorden wij opperen, maar die haperen allemaal alsan entwaar aan. B.v. hoe dat die eerde in het graf zou gerocht zijn? Was die eerde soms niet, zei heer J. Van Hoenacker, eerde die, aangeleid boven de stellinge diende om het gewelf zijn steke te geven, en die men eronder dan liet, totdat ze na 't vorten van 't hout beneên is gevallen? Maar: hoe en zou er dan van die stellinge, van de vier eindekens keper en van de zware metselaarsberden volstrekt niemendalle meer overzijn? En de kiste dan, in afwachtinge dat die eerde heur schoone kwam leggen nevens en onder heur, moest ze-zij op heur steenen in evenwicht blijven boven de twee uiterste roên, met de derde roe in het midden die niets deed? Dan de stellinge wegnemen! een zonder eerde verstaan, 'n was toch niet moeilijk op de wijze als we zeiden, namelijk, al het schoon-gestopt gat van den voeteindekant... van wiens geworden men anders weeral geen reden zou weten.

Een andere gissinge nog, is b.v.: zijn 't algelijk de Geuzen soms niet die de wiege geschonden hebben, den vloer uitgebroken, de kiste gerakkeld, enz. enz.? - 'Enzoovoort' wat? We vernamen dat 'niets' was geschonden: geen kap in den wand, b.v. in 't wezen van 't kindje op den voetwand geen kerf, de looden kiste nog gave tot heden zoodat de laatste geweldigaards er moesten met messen op gaan! En den vloer? is er een vloer in geweest? 'k Weet wel, heer J. Van Hoenacker zou eer denken vanja, om twee redenen immers: eerst omdat er oude tegelvloersteentjes in de binneneerde vermengd zaten - we vernamen dat boven -; en ten tweede omdat er albuiten op 0.80 m. van den voetkant van 't graf, ter hoogte gewillig van den top van 't gewelf, en onder den vloer uit de XVIIe eeuw-geweest, lijk een meerdere hoop nòg zulk-goed albijeen lag. Doch: zijn die hoop steentjes-vanbuiten *uit* de wieg weggeworpen, of zijn de schaarsche in de wiege gavonden niet liever met de eerde uit den buitenhoop *in*gesleept? Dit laatste ware niet minder waarschijnlijk dan 't eerste. Die buitenhoop zelf immers kan uit andere kunstwerken, of, wie weet dat, uit 't bo-

vengraf voortkomen. Iets zou wel wonder zijn, 't is: dat er in den grond van de wiege niet één dingske meer vast 'n zou zitten, noch steentje noch moortel noch iet. De Geuzen braken wel vloeren, maar ze 'n kuischten niet op; en de lieden die dan achteraan eerde zouden hebben gesmeten in dat geschondene graf 'n hadden niet méér geen reden om eerst, tot het laatste stuk toe, al den bucht uitte peuteren. Dus: neen, die gissing 'n geldt niet.

Onze onderstelling heeft ook dàt dannog voren, dat ze noch 't werk van de herstellinge zelf, noch 't wedervaren der kiste, in ongewone omstandigheden 'n deed doen-geschieden. Geschiedenis, als 't zijn kan, is liefst altijd eenvoudig.

En is onze gissing nu waar, dan mogen wij ook te vaster besluiten: niet alleen *dat het graf wel dàt is van Robrecht* (waaraan niet te twijfelen valt), maar ook *dat die kiste de zijne is*. Om in de XVIIe eeuw het driehonderdjarige graf van een doode met zooveel zorge ter bewaarnis te herstellen, te herschikken en te overwelven - niet voor de pracht maar voor 't blijven, samen met al dat oud ijzer erbij - terwijl het anders veel gemakkelijker gaan kon met de wiege ineens maar te vullen (zooals men werkelijk elders deed), en datzelfde dannog in een tijd en omstandigheden dat alle overtollige onkosten moesten worden vermeden, om dat te doen 't is dat men wel overtuigd was nog altijd den eigensten doode voorhanden te hebben, den grootsten Heere geweest van Waasten, welken het grafmaal en de oude geheugenissen en overgeblevene stichtingen[(1)] er altijd gewild hadden. Ten anderen een lijk uit de XIVe eeuw begraven in lood en in hout was iets uitnemende buiten gewoons[(2)], een reden te meer om niet te doen aarzelen.

(1) Vgl. A. VAN ZUYLEN, *ald.*

(2) Immers toen men klein en groot nog begroef in strooi - ‘omnis caro foenum’! toegebonden met rietlisch, en alles omwonden in een lijkwa, bestaande uit grof linnen bepekt al den binnenkant en geverfd albniten (G. VAN DEN GHEYN, *ald.* bl. 14, opm. 3, die alsan verzendt naar *Rond den Heerd*, zonder echter jg. en bl. aan te wijzen).

'k Zou nu wel willen om te eindigen, vragen, aan al die bevinden dat er tusschen de bovenstaande inlichtingen dingen loopen die niet heelemaal echt zijn, dat ze die aanduiden zouden, en verbeteren medeen; vooral aan Heer J. Van Hoenacker vraag ik het, die immers alles vanbij heeft beleefd en beloopen, en dien ik overigens om zijn overgroote gedienstigheid dank wijte, zoowel als ik in heel die zake zijn omzichtigheiden belangloosheid roeme. 't Is zoo moeilijk in dergelijke opsporingen, tusschen al 't gewoel van een kerkherbouwinge en 't gejaag van mannen die anders vooruitwillen, de minste kleinigheden nauwkeuriglijk na te gaan. Wij, we kunnen ons vergrepen hebben, hij zal dat weten; hij zonder wien niet alleenlijk de graven verloren waren, maar zelfs zonder wien we er nooit niet het minste 'n gingen van weten. Hoeveel 'n is er in de Slagstreek alzoo niet geweest dat behoorde bewaard te blijven, en dat weg is voorgoed... eer dat het Kunstbouwberek en de Gouwkunstbekeurders ooit iets van een vinding vermoedden.

L. DE WOLF.

Mengelmaren

Bysterveld en Gottusse.

Biekorf (blz. 192) zegt wel, dat ‘La Biestervelt’ in K. de Flou's Wdb. der Toponymie niet vermeld staat. En dat is waar in zekeren zin. Die woordgedaante en dat woordgeslacht staan er niet bekend. Maar *Bysterveld* wel, op kolom 1145.

Gottusse wijst niet noodzakelijk op *godshuis*: het kan zijn eene verbastering van den naam der oude heerlijkheid *Ghoexhout*, die op Comen lag.

Daarmeê geeft Biekorf eene schoone gelegenheid aan de liefhebbers van oudheden en geschiedenis om een keer alles bijeen te garen, water nog, ter plaatse of elders, te vinden is aangaande de gewezen heerlijkheid van *Bysterveld* en het oude leengoed van *Ghoexhoute*. Wie zal de eerste zijn om wat nieuws in te korven?

5 Sept 1924.

K.D.F.

Stond nu bij toeval dit godshuis van Waasten op grond van ‘Ghoexhoute’? Of is 't woord ‘Gottusse’ (te Comen ontstaan

uit ‘Ghoexhoute-Godshuis-Gottusse’) overgegaan naar Waasten als vertaling- van ‘godshuis’? 't Ware een keer te onderzoeken.

L.D.W.

Tweetaligheid aan de Hoogeschool.

‘Men schrijft ons (zegt ‘De Standaard’ van 20-IX-24):

‘‘De Standaard’ van verleden Zondag, 14 dezer, deelt den oproep mede door de Leuvensche Hoogstudenten uitgegeven ten voordeele van de Kath. Voordrachten. Over het beoogde doel wil ik niets zeggen, integendeel, dat is niets anders dan prijzenswaardig. Maar onze studenten, die toch vuur en vlam zijn voor eene eentalige Vlaamsche Hoogeschool, leveren in hun oproep het beste bewijs van de noodzakelijkheid der tweetalige Hoogeschool en van de onbeholpenheid der Nederlandsche taal.

Ik laat het onnatuurlijke der opgeschroefdheid van hunnen stijl van kant, dat is eigen aan studentenstijl, doch wat wemeling van Fransche en vreemde woorden! De oproep bevat 108 regels, en ik tel daarin 41 bastaardwoorden! Moet de toenadering met Holland ‘dat’ uitwerksel hebben op onze taal, dan bleef het maar liever gelijk het voorheen was. En als ‘dit’ de pikfijne taal der uitgelezen en is, wat zal later het volk - wier voorlichters zij willen zijn - daarvan begrijpen? Best doen ze dan een vertaler mede te nemen, die de voordracht in 't Vlaamsch zal overzetten.

Daar zi'! We 'n staan dus nietmeer alleen om te zien en te zeggen dat de meeste vijanden van 't Vlaamsen de ‘Vlamingen’ zelve zijn, nl. dààr waar ze 't vlaamsch onvolksch willen maken.

't En is den eersten keer niet dat Biekorf, achter jaren t'zelfde te zeggen en ervoor te worden bekeken, eindelijk door iemand eens nagepraat wordt, die van de eerste maal gelijk krijgt!

't Is 'tzelfste nu met de zaak van 't belang van de streektaal. Naar onze meening altijd geweest, de streektaal moet zijn als de gist en de glim van de ‘Algemeene Beschaafde’ die anders een mislukte bakte zou zijn. Ze hebben dat nu ook almedeens ingezien.

Slacht nog ook van: dat 't jonkvolk van Vlaanderen, voor 't vaamsch niets beters en kan doen dan hemzelveh, ieder in iets, elk in zijn vak, zoo sterk mogelijk te maken, jaren en jaren en jaren naeen, zoodanig dat ze àl toch een keer in entwat onmisbaar mogen heeten, en dan... met gezag kunnen spreken en handelen; beter dàt dan altijd te schreeuwen en niets anders te doen. Dat begint men ookal hier en daar voor waar aan te nemen.

Wel! wel! Wat heeft Biekorf ooit anders gezeid, achter Gezelle ten anderen: geen wezenlijk Vlaamsch of 't moet volksch zijn; geen levendig ‘Nederlandsch’ als 't niet groeien en mag, wat het en niet kan doen als 't geen grepe kan krijgen in de verschillende gronden en streken van 't Land; en ten slotte geen werkelijke herleving in Vlaanderen als deze alleen met geluid moet bewrocht.

BIEKORF.

Een verjonken Kasteel

Te Heule is er een hofsteê geheeten ‘*de Zevencamere*’. En - hoor ik - daar stond er in den tijd een kasteel dat verzonken is: 't was een ‘kasteel met zeven kamers’.

Weet er iemand of er daarover een uitvoeriger zeisel verteld wordt? en of dit zeisel geboekt werd?

T. RAEPAERT.

Achter den Kerkgang

't Is een oud gebruik - ‘en dat is al een stijf oud gebruik’ - te Brugge, den dag dat de moeder heur kerkgang doet, dat ze door de meter in de achternoene op een potje koffie en een koekeboterham uitgenoodigd wordt, met de ‘minne’ en 't kind mee.

... Zei er mij te Brugge overkorts een Brugsche die meter was, een mensch uit den borgerstand, van een 65 jaar oud.

T.R.

Ketelkwaad - Ketteldreve

't Eene, ‘Ketelquat’, lag buiten Yper (WARN.-GHELD. *Hist. d' Ypres*, bl. 87), en 't andere lag nog onlangs buiten Brugge (*Rd H.* heeft er nog van gesproken). Zijn die verwant ondereen?

[Nummer 10]

Om te weten wat Vlaamsch is?

Ge staat om een wending in 't vlaamsch uit te smijten, en ge bevindt dat ze *woordelijk overzetbaar in het fransch* is, zegt maar negen-en-negentig keeren van de honderd (‘*op* honderd’ ware ‘99 fois *sur* 100’) dat ze dan oorspronkelijk en wezenlijk fransch is, niet vlaamsch dus. Om u nooit te vergissen - vaneigen tot nader bescheed - *verwerpt* ze *dus* altijd.

Trouwens er valt minder te denken dat de franschmans heur van ons zullen hebben geleerd, dan dat we moeten denken zelf heur van hen te hebben overgenomen. Bij ons, Vlamingen, wis, goê fransch en slecht vlaamsch, zooals ja slecht fransch en goê vlaamsch, dat is dooreen immer hetzelfde. - ‘'t Is klaar’! (C'est clair). - Neen, ‘dat spreekt [vanzelfs]’ en ‘dat gaapt [lijk een oven]’.

Een Grafheuvel tot Astene

DEN Oogst van 't jaar 1922 kwam in ons huis de heer Armand Pauwels van Deynze. Hij bracht ons benevens andere kostbare voorwerpen van hier en daar,

een bronzen schaaltje, zonder versiering, half bolvormig en rustend op een lichten ronden band; en een zwart aschvatje. Die beide stukken kwamen uit eenen hoop aarde, gelegen te Astene, in den hoek van een bosch, langs den spoorweg, recht over de kapelle die staat waar vroeger de kerke van Astene stond.

Die kerke stond op de boorden der Leye, op een slag van grooten molenwal, opgedolven om ze van de overstrooming te bevrijden. Op zulke hoogten bouwden de Friesen hunne hofsteden in 't bloote en bouwden onze voorouders hunne kerken op de boorden van Schelde en Leye. Dat ziet men bij voorbeeld te Spiere, te Kerkhove op de oude plaatse, en te Melden.

Nu die hoop daar nevens den spoorweg, in den hoek van den bosch gelegen, werd afgevoerd om 't zand te verkoopen en de werklieden die eraan gewrocht hadden vonden de twee vermelde voorwerpen, die te recht kwamen in de handen van den heer Armand Pauwels.

Wij hadden dikwijls dien hoop opgemerkt, maar altijd, als wij hem wilden onderzoeken, was er iets in den weg gekomen.

't Was dus een grafheuvel geweest, maar van welken tijd?

't Is soms gemakkelijk zulks te bepalen, als men met wel bekend vaatwerk te doen heeft.

't En is niet genoeg te zeggen: Dat is van dien tijd. Men moet het zeker weten en kunnen bewijzen. Vele eenvoudige menschen meenen dat men daarin lichtzinnig te werk gaat en weten niet dat alles op strenge, wetenschappelijke navorschingen gesteund gaat.

Ge zoudt nog allicht denken, dat bronzen schaaltje, 40 millimeters hoog en van boven 92 millimeters wijd, is van den bronstijd.

Wij zochten ook eerst op dat speur, maar wij kwamen op niets uit. Onder het bronzen vaatwerk van den bronstijd en was geen enkel schaaltje te achterhalen, dat met ons schaaltje kon vergeleken worden en dienen kon om 't onze te kenschetsen.

Wij moesten het dus opgeven.

't Was 't zelfde met het aschvatje. Het droeg banden versieringe die bestonden uit rechtstaande of licht schuinsche kerven, welke in 't gebak gesneden waren, en de zaken staan nu alzoo dat die ingakorven versieringe een kenmerk is van 't vaatwerk van den bronstijd; maar ons vatje was te schoon en te regelmatig gemaakt en 't en kon geen plaatse vinden onder 't vaatwerk van den bronstijd.

***

Als men geenen weg en kan, laat men de zaak rusten of men zoekt langs nen anderen weg.

Wij wilden nu in eene wetenschappelijke vergadering verslag onzer vondst doen en wij gingen wederom op zoek.

Wij lukten beter in het Hallstatttijdvak.

Wat voor een tijdvak is dat?

Dat is het eerste tijdperk van den ouden ijzertijd, dat zijnen naam ontleent aan het vermaard grafveld van Hallstatt in het Salzkammergut. Daar zijn zoutmijnen, die van in de oortijdsche eeuwen, oorbaar gemaakt wierden en eene bron van rijkdom waren voor de bewoners der streek. Die bewoners der streek waren zeer talrijk en toen ze begraven wierden, ging een deel van hunnen huisraad mede in het graf, tusschen de jaren 900 en 500 voor Christus. Men kent den tijd dier voorwerpen, omdat men ze vergelijken kan met dezelfde voorwerpen uit Griekenland en het Oosten, waarvan men den vasten tijd nauwkeurig kan bepalen.

De beschaving welke men tot Hallstatt gadeslaat, is over gansch Europa waarneembaar en gekenmerkt door haar eigen sieraad, hare eigen werktuigen in brons en ijzer, haar eigen wapengerief en haar eigen vaatwerk.

Wat men in 't bijzonder opmerkt, 't zijn die prachtig versierde *situlae* of bronzen akers. Ge hebt bij voorbeeld dat wonderschoon stuk gevonden te Watsch in Jugoslavië Ge ziet er gansche tafereelen op uit het leven der Hallstatttijden. Gij ontwaart hoe de menschen gekleed gaan; ge ziet menschen die gezeten op nen zetel of

rechtstaande met het eene of het ander werk bezig zijn; ge ziet ze peerden geleiden of op peerden gezeten; hunne rijtuigen gaan voor uwe oogen voorbij met de uitrusting der ingespannen peerden, het maaksel dier rijtuigen en 't uitzicht der mannen die op die rijtuigen gezeten zijn.

Nu als ze die menschen begroeven jn die tijden 't zij bij de Doriërs, die in den eersten ijzertijd naar Griekenland gekomen waren, 't zij bij ons meer in 't Westen, bestond de gewoonte een bronzen schaaltje te plaatsen, 't zij in de steenen kiste, in dewelke het lijk geleid wierd, 't zij in het groot aschvat in hetwelk deoverblijfselen van 't verbrande lijk bewaard wierden. Dat schaaltje stond bij voorbeeld in het groot aschvat op de verkoolde beenderen der verbrande lijken.

't Bestaan vele grafvelden van den Hallstatttijd in de Antwerpsche Kempen en verder in belgisch en in nederlandsch Limburg; doch wij en kennen maar een bronzen schaaltje als dit van Astene in Belgenland; 't is bewaard in de oudhedenhalle, in 't Curtiushuis, langs de Maas te Luik en 't is afkomstig van het grafveld van Heythuyzen in nederlandsch Limburg.

't Zijn er hier en daar in Europa gevonden geweest en 't schaaltje van Astene behoort ontegensprekelijk tot die verzameling, want zulke schaaltjes worden alleen in het tijdvak van Hallstatt aangetroffen[1].

Die schaaltjes dienden vermoedelijk in de drankoffers en in de molleprooi, zou Guido Gezelle gezeid hebben, die bij de begravingen gepleegd wierden.

't Geluk wilde nu dat het klein aschvat onze vaststelling nopens het bronzen schaaltje kwam staven.

(1) Over de bronzen schaaltjes, de kleine aschvaten en de beschaving van het tijdvak van Hallstatt raadpleeg: J. DÉCHELETTE. *Premier Age du Fer ou Epoque de Hallstatt*, Paris, 1913. - Over de vondsten in België en Nederland kent men o.a.: C.J. COMHAIRE. *Les premiers âges du métal dans les bassins de la Meuse et de l'Escaut*, in *Bulletin de la Sociélé d'Anthropologie de Bruxelles.* Tome XIII (1894-1895); GOBLET d'ALVIELLA. *Antiquités préhistoriques de Court-Saint-Etienne*, in *Bull. de l'Académie royale de Belgique.* 1908.

Te Court-Saint-Etienne, in de streek van Waver, is er een grafveld van den eersten ijzertijd. Rondom de groote aschvaten, in de grafsteden, stonden er kleine aschvaten. In het wel bekend en uitgestrekt grafveld van Weert, in nederlandsch Limburg, was er een groot, rood aschvat in hetwelk men een klein aschvat geplaatst had. Die kleine aschvaten waren vermoedelijk ook inde spijsoffers en in de molleprooi gebezigd geweest.

De banden ingekorven versiering in zwang in den bronstijd, waren ook nog in gebruik in het tijdvak van Hallstatt en 't was bijgevolg nog een kenmerk van dien eersten ijzertijd, dat in het klein aschvat van Astene kon waargenomen worden.

Te Emelghem is er een groot grafveld. Het strekt misschien van aan het dorp tot aan de *Vijf wegen*. 't En wierd nooit regelmalig opgespoord en de navorschingen gebeurden enkel bij toeval als er ergens gedolven wierd om zand te steken. In dit grafveld vond men grafsteden van den frankischen tijd, van den belgo-romeinschen tijd en ook van den gallischen tijd. De gallische tijd beslaat de twee oude ijzertijden: den tijd van Hallstatt van 900 tot 500 jaar voor Christus en den La Tènetijd van 500 jaar voor Christus tot aan de romeinsche overheersching.

Wie weet of er tot Emelghem ook geene grafsteden van het tijdvak van Hallstatt en zouden te vinden zijn?

J. CLAERHOUT.

Nuttig Dier.

Nuttig dier,
vastgeringeld en gestaakband,
t' huis op 't groen van uwen grachtzoom,
zonder afjunst voor ons vee, dat
dicht bij u, zoo vrij en vreedzaam,
losloopt in de weiden. -
Nuttig dier, ik minne uw oogen;...

staan ze noesch, half tem, half wild, ik
min ze met hun glazen balken,
min ze met dis lichten weêrblek
van de lucht, en
met dien zweem van achterdenken,
't merk van uw onrustig wezen. -
'k Heb u lief, om
't eigenaardig aardigzijn van
uw gedoe.... maar 'k zwichte uw wapen,
'k duchte uw hoornen,
wringend in den lederen halsband,
gaande, slaande, wijds en zijds, als-
of ge 't uitspraakt:
‘onbekend en ongegeerd gij’. -
Groet mij, groet mij,
schudt uw mèkerend stemmeken uit, en
roept goên avond;
't is ne vriend, hij komt terug nog;
wandelend langst dezelfste wegen,
zal hij staan nog,
staan bij u, tot dat zijn vriendschap
't zotzijn van uw botzijn stillegt. -
Wikkelend schepsel,
nut nu voort uw zomervoedsel,
't smakelijk gers van uwen grachtzoom,
geeft èn bete aan lisch en riet, en
pakt uw nederig klaverblomke als
zoeten toemaat bij de maaltijd;
draagt uw melk dan
draagt ze naar die landsche weunste,
schemerend uit de vlienderstruiken,
naar die weunste
waar uw leven 't leven meêleeft
van de menschen,
waar uw vocht, hoe zuiver wit ook,
stillekes aan in bloed verandert.

Nieuwcappelle- VII-1924.
A. MERVILLIE.

Kom', dan liever geen Vlaamsch meer.

Men wil nu komen bewijzen dat men alle vakken in 't vlaamsch kan bespreken. (Wij we zijn ervan overtuigd: men kan het; en we betoonen't gelegenheidsmatig reeds dertig jaar lang). En ‘men’ sticht bladen daartoe, allerhande; en stelt er b.v. als volgt. Aangaande geldschap: ‘*de speculatieve clientèle absteneert heur in de Beurze*’. - Aangaande vrouwendracht: ‘*De ceintuur laag om de taille illustreert de rechtlijnige tailleurkostuum door een stofbies die de taille markeert van het met soutache gegarneerde jaquet. Menige tailleurs-japon kleedt flatteus, en creeert een harmonieus silhouet. Hierbij twee figuurtjes die wedijveren in de sobere elegance*’. Verder nog iets van ‘*het etaleeren van colliers en het dragen van guimpes, chemisetten*, enz’. - Aangaande kunst: ‘*Dit vlaamsche festival is een mijlpaal* (!) *in de annalen der Vlaamsche muziek... Tusschen ander enormiteiten lezen we dat Pirandello vooraan galopeert vóór de staf van het internationaal expiessionistisch theater*’! Enz. enz... Maar dat is walgelijk! Laten we, *om in den stijl onzer vlaamsche bladen te blijven*, ‘*een sourdine zetten op het geschreeuw van die*’... Vlamingen!! Neen, liever geen vlaamsch meer! Ofwel 't vlaamsch kan niet beter dan dàt, en dan 'n verdient 't niet te leven; ofwel 't kan wèl beter dan dàt, maar de Vlaming 'n wil 't niet, en als 't de Vlaming niet wil, hoe kàn het dan leven? Kom', liever geen vlaamsch meer.

BROM.

De Duinheer Petrus Quicke Bisschop van Doornik

OFSCHOON de abdij Ter Duinen door haar grootsch verleden onder de machtigste abdijen van Vlaanderen en der orde van Cistercië mag gerekend worden, telde zij gedurende haar bestaan van meer dan zes eeuwen slechts twee leden en nog wel tijdgenooten, die met de bisschoppelijke waardigheid werden bekleed: Bartholo meus Danckaart en Petrus Quicke[1].

(1) De beroemde bisschop Caramuel y Lobkowitz had zijne professie afgelegd inde Cisterciënser-abdij La Espina in Spanje. Omstreeks 1630 kwam hij in Duinen. 22 Sept. 1638 behaalde hij met buitengewone toeloop van belangstellenden zijn doctorsgraad te Leuven. Hij werd bisschop van Campagna 1657 in Napels.
A. DE BUT. O. Cist. *Cronica abbatum monasterii de Dunis*, Brug. (1839) 96, (ed. 1864) 81.

Van den eersten, een Bruggeling van geboorte, kon zelfs Dom Berlière, de geschiedschrijver van de wijbisschoppen der Nederlandsche bisdommen, niets meer vinden, dan hetgeen De But, De Visch en Sanderus reeds aangehaald hadden.

Bartholomeus Danckaart ontving in 1465 het witte kleed der Bernardijnen in het kapittel van Duinen en verbond zich het volgend jaar door de plechtige beloften aan de orde(1). Hij studeerde te Parijs in het college van St. Bernard, behaalde aldaar den graad van baccalaureus in de godgeleerdheid. Als wijbisschop van Terenburg met den titel van Bisschop van Dschebail, Gebeldensis, welken hij omstreeks 1485 verkreeg, stierf hij te Aire in Artois en werd in de St. Pieterskerk aldaar begraven. Men roemt hem als een buitengewoon welsprekend predikant. De Duinheer Adriaan de But. Overleden 1488, tijdgenoot en groot vriend van B. Danckaart, schrijft noch in zijne kronijken noch elders iets over het episcopaat van zijn vriend. Wel schrijft hij in een zijner brieven, dat Bartholomeus Danckaart 1471 den graad van baccalaureus behaalde te Parijs en met hem eene briefwisseling onderhield. Hij heeft zeker de verheffing van zijn vriend niet meer gezien, hij had deze dan wel aangeteekend in een zijner werken, zooals hij dat van Petrus Quicke deed.

Petrus Quicke was een Gentenaar. Hij deed 1467 zijn intrede in Ter Duinen en werd 1468 geprofest(2). Als kapelaan van den abt Joh. Crabbe kwam hij in aanraking met de hooge wereld. Hij leefde in het treurig tijdstip vóór de hervorming, toen de misbruiken in de Kerk steeds toenamen en de invloed van den Paus was verdwenen. De vorsten matigden zich alles aan en een schandelijke jacht ontstond naar de kerkelijke waar-

(1) C. DE VISCH. O. Cist *Compendium chronol. abbatiae B.M. Dunis*, Brug. (1660); SANDERUS, *Flandria illustr.* 2ª ed. II, 99, 409; *Gallia Christiana*, V, 292; BERLIÈRE. *Revue Bénédictine* (1907) XXIV, 75.

(2) DE VISCH. *Compendium*, 91. Zijn naam komt ook voor als P. Quik, Kuick, soms zelfs Cuique.

digheden, zoodat velen niet geroepen, die niets dan schande brachten, het heiligdom des Heeren indrongen. Petrus Quicke had een broeder, die zeer goed bekend was in de curie te Rome. Bovendien was hij in aanzien bij den kardinaal, Ferry de Clugny, bisschop van Doornik. Deze hooge bescherming deed bij hem het plan rijpen om een abtszetel machtig te worden. Hij liet het oog vallen op de Bernardijnenabdij Baudeloo in het land van Waas te Sinay, waar de abt Livinus d'Hooge bejaard en ziekelijk was. Hij hoopte te slagen, omdat men meende dat zoo de abt zonder opvolger kwam te sterven, de abdij een prooi zou zijn der commende. Zijn broeder bezorgde hem van de curie de noodige pauselijke 'litteras exspectativas', hij verkreeg de toelating (indulgentia) van zijn abt. Zelf de visitator of vaderabt van Baudeloo, de abt van Cambron, verleende hem zijn steun. Het gelukte hem nog in tijds de noodige brieven van toestemming te krijgen der hertogen Maximiliaan en Maria door den grooten invloed van den kardinaalbisschop van Doornik. Intusschen was Antonius van Bergen abt van St Marienberg O. Cist. in Burgondië, dat bezet was door de Franschen, bij zijn machtige familie de Glimes, van Bergen op Zoom, gevlucht. Ook hij zocht, gesteund door zijn broeder, den bisschop van Kamerijk, eene abdij in de Nederlanden te bemachtigen en had dadelijk het oog op Baudeloo, maar Fr. P. Quicke was hem voor. Al die voorzorgsmaatregelen konden echter niets baten. De Baudelooheeren weigerden hardnekkig elken vreemdeling 'non obstantibus quibuscumque' te ontvangen[1]. Kort daarop overleed de abt Livinus d'Hooghe, na 14 Sept. 1480, en de geduchte Gentenaren kwamen naar Baudeloo en drongen den monnik Willem Wijmeersch op den abtszetel. Zij dreigden ieder, die zich durfde verzetten met den dood[2]. W. Wijmeersch werd 18 Nov. 1480 door pauselijke bulle

(1) A. DE BUT. *Chronique des religieux des Dunes*, ed. Kervyn de Lettenhove. Brux. (1870) 555, 558, 595. A. LE WAITTE. O. Cist. *Historiae Camberonetisis pars altera.* Parisiis (1673) 382, 392.

(2) A. DE BUT, t.a.p.

bevestigd[1]. Misschien rekende Quicke nog op den abtszetel zijner eigen abdij, evenals zijn mededinger in Baudeloo, Ant. v. Bergen. Niettegenstaande de grootste moelijkheden slaagde echter de bejaarde abt van Duinen, J. Crabbe, er in, dat met goedvinden van den her tog de cellier, Petrus Vaillant, als zijn coadjutor met recht van opvolging benoemd werd, 17 Juni 1482.

Nu zag Petrus Quicke de hoop verdwijnen om in zijne orde spoedig de verlangde waardigheid te bekomen. Hij wilde liever de ordesbroeders van St. Benedictus besturen, dan nog langer te wachten om eene gelijke waardigheid in zijne eigen orde, zegt de But. Door medewerking van den kardinaal-bisschop Ferry de Clugny werd hij, 19 Apr. 1483, benoemd door pauselijke bullen tot abt der Benedictijnen van Honnecourt bij St. Quentin. Het was eene geringe abdij. Hij moest voor zijne benoeming aan de Camera apostolica slechts 33 1/3 gulden, een derde van het inkomen, betalen[2] Hij nam de waardigheid aan, zegt de But, met toestemming van zijn prior, Albericus; en de But voegt er bij: in de verkregen bullen werd bepaald, dat hij geen afstand behoefde te doen van zijne professie als Cisterciënser gedaan te Duinen, ‘ad majora fortassis anhelans’.

De But, zijn tijdgenoot in de abdij, scheen hem goed te kennen[3].

7 Oct. 1483 overleed te Rome de beschermer van P. Quicke, de kardinaal-bisschop van Doornik. Dit verlies zou een grooten invloed hebben op het verdere leven van P. Quicke, abt van Honnecourt

(1) BERLIÈRE. *Inventaire anal. des libri obligat. et solutionum.* Rome (1904) p. 206, n° 1861. De But noemt hem bij vergissing Petrus.

(2) BERLIÈRE. *Inv.* p. 207, n° 1869.

(3) *Chronique des religieux des Dunes.* 1. c. Opmerkelijk is, dat P.Q. met toestemming van den prior en niet van den abt de abdij aanvaardde. Prior Albericus komt ook niet voor in de lijst der prioren van Duinen bij VISCH, *Compendium.* Caramuel beroept zich later op het voorbeeld van Quicke, toen hij een Benediktijner abdij aannam. J. CARAMUEL. O. Cist. *Theologia regularis*, 4^{a} editio, 160.

Van zijn bestuur in Honnecourt is niets bekend. De namen der abten van dien tijd komen niet voor op de lijst in de *Gallia Christ*[1], of bij Le Glay, *Cameracum Christianum*. Werd Petrus Quicke te Honnecourt zonder verzet ontvangen? Dan was hij gelukkiger dan zijn mededinger, Ant. van Bargen. Deze had de Benediktijnerabdij St. Truiden verkregen, maar moest met geweld, vergezeld van een troep soldaten, gezonden door zijn broeder Cornelius, tijdelijk bestuurder van Luik, ontvangen worden. Hoe ook de toestand te Honnecourt geweest is, lang bleef abt Quicke niet aan het hoofd der abdij. 1486 werd hij tot abt benoemd der Benediktijner abdij St. Amand, een der aanzienlijkste abdijen van het bisdom Doornik. De toestand was er echter allesbehalve rooskleurig. Reeds lang was de abdij in twee kampen verdeeld geweest. 1471 werd tot commendataire abt van St. Amand benoemd Arnoldus Danglada, of d'Anglode. mits hij een pensioen betaalde aan den aftredenden abt. 1474 werd onder dezelfde voorwaarde Philippus de Brimou benoemd. De eerste was van de partij van den franschen koning. De andere werd gesteund door den hertog van Burgondië, vorst der Nederlanden. Een deel der monniken verbleef onder gezag van Philippus te Valenciennes; de anderen onder gezag van Arnoldus te Doornik, tot eindelijk Philippus na overeenkomst zich terug trok. Toen Arnoldus 1483 overleed nam Philippus weer bezit van den abtszetel, tot dat hij 1486 met pauselijke goedkeuring de abdij afstond aan Petrus Quicke. Quicke kan dus niet anders beschouwd worden of 't is als een abt-commendataire.

De abt van St. Amand moest gewoonlijk 300 gulden betalen bij zijne benoeming aan de Camera apostolica. Petrus Quicke verkreeg Mei 1487 van den Paus Innocentius VIII de kwijtschelding van den helft dezer som, omdat de abdij gelegen was op het gebied van den franschen koning, waar deze bijdragen verminderd waren geworden; bovendien was de abdij door de laatste oorlogen

(1) In Appendix der *Gallia* wordt P.Q. als abt van H. genoemd.

in zeer ongelukkigen toestand. De kerk en abdijgebouwen waren afgebrand met het dorp en de eigendommen der abdij. De velden en akkers lagen verwoest, heel het klooster was verarmd en leed door groote schade[1]. De blijde inkomst van den abt Quicke in St. Amand zal niet groot geweest zijn. Lang kan hij in werkelijkheid niet aan het hoofd van de abdij gestaan hebben. De lijst der abten in de *Gallia Christ.*[2] prijst hem ten hoogste als 'vir eximius' door het herstellen der tucht en door de onvermoeide zorgen, waarmede hij de rechten en voorrechten der abdij verdedigde, zelfs nadat hij tot bisschop van Doornik was verheven. Onvermoeid was zeker abt Petrus Quicke; als allerijverigste verdediger van zijne rechten, deinsde hij voor geen moeilijkheden en processen terug. Door de gunst van den hertog was hij op den zetel van St. Amand gekomen. Deze zag in hem den gewenschten persoon om op te treden in de treurige verwikkelingen over het Doorniksche bisdom tusschen den Paus, den hertog en den koning van Frankrijk.

De bisschop van Doornik, Ferry de Clugny, groote vertrouweling van den hertog van Burgondië en van Maximiliaan van Oostenrijk, overleed te Rome 7 Oct. 1483. Sinds 1482 was Doornik en het Doorniksche land aan Frankrijk; het Vlaamsche gedeelte van het bisdom aan Vlaanderen. Omdat de bisschop in Rome was overleden benoemde Paus Sixtus IV motu proprio Jan Monissart, deken van Terenburg tot bisschop v*a*n Doornik 15 Oct, en wijdde hem zelf, 18 Oct. 1483[3]. De graaf

(1) BERLIÈRE. *Invent. analylique des div. cameralia des arch. Vaticanes*. Rome,1906, n.787 in zijn geheel, 264-265. DEZELFDE. *Invent. lib. solut.* n°s 1800, 1804, 1818.

(2) III, 267.

(3) BERLIÈRE. *Inv. lib. sol.*, n°s 1872, 1874. Hij was scriptor apostolicus, en majordomus van den overleden bisschop-kardinaal te Rome, die daarheen de wijk had genomen wegens den oorlog, burgertwisten en oproer in Vlaanderen, voornamelijk te Brugge en Gent. Zelfs had hij te Brugge een tijdje gevangen gezeten. '1477. Den eerste in Hoymaent de bisschop van Doornicke Ferricus gevangen te Brugge'. *Vlaamsche Kronijk*, 243.

van Vlaanderen en de koning van Frankrijk protesteerden, omdat hij zonder hunne tusschenkomst was aangesteld De hertog, graaf van Vlaanderen wilde hem erkennen, mits hij in zijn diocees resideerde. De koning van Frankrijk schrikte niet terug voor een scheuring. Hij benoemde zijn gunsteling, Louis Pot, deed hem door den aartsbisschop van Parijs wijden, en bevestigen door den aartsbisschop van Reims. Toen kort daarop de bisschop Monissart te Rome overleed 11 Aug. 1491, en de Paus den kardinaal Pallavicini(1) benoemde, 19 Aug. 1491, werd deze noch in Frankrijk, noch in Vlaanderen erkend. In Vlaanderen werd het Doorniksche bisdom bestuurd door de twee wij-bisschoppen, Gillis Barbiers O.S. Fr. en Raphael Mercatel of de Bourgogne, abt van St. Baafs, als vie^{n} gen.; in Frankrijk door Louis Pot. 1492 was de kardinaal Pallavicini nog niet in bezit van zijn diocees. De aartshertog van Oostenrijk kwam eindelijk met den Paus overeen; de abt van St. Bertin, Jan de Lannoy, zou tot bisschop van Doornik benoemd worden. Hij overleed echter daags voor zijne bisschopswijding te Mechelen, 27 Nov. 1492(2). De moeilijkheden begonnen opnieuw. De hertog zond nu Petrus Quicke, den abt van St. Amand, naar Rome met uitgebreide volmachten om voor zich de breven van benoeming en aanstelling te verkrijgen. Abt Quicke trad in onderhandeling met den kardinaal Pallavicini, verkreeg diens ontslagname en wist deze te doen goedkeuren door den Paus, die beval hem de brieven van benoeming tot bisschop van Doornik te geven, 20 Dec. 1497(3). Bovendien gelastte de Paus, motu proprio, dat de Camera apostolica voor de benoeming van Petrus abt van St. Amand, tot

(1) Antoniotto Pallavicini was 9 Maart 1489 kardinaal geworden niet den titel van SS. Anastasia en Praxedis door Paus Innocentius VIII. Hij overleed 1517. Op ergernis verwekkende wijze werd hij voorzien van talrijke bisdommen en abdijen.

(2) *Analectes hist. ecel. Belg.* (1869) VI, 121-125; (1872) IX, 167-188, geeft een relaas van die heillooze twisten volgens stukken uiteen register van het archief van de kathedraal van Doornik.

(3) EUBEL. *Hierarchia Catholica*. II, 278.

bisschop van Doornik, niet meer dan 2500 ducaten mocht eischen (1). Na zijn terugkeer in Vlaanderen werd hij te Brugge tot bisschop gewijd in de kerk van St. Salvator, thans de kathedraal, 25 Maart, 1497 n. st. 1498. De bisschop van Kamerijk, Henncus van Bergen, bijgestaan door de wijbisschoppen Raphael de Bourgogne, bisschop van Rossen, en Michael Francisci, bisschop van Salubry, Sélivrée, dienden hem de bisschopswijding toe. De aartshertog Philippus met zijne echtgenoote Joanna, en een talrijk gevolg, woonde de plechtigheid bij. *('t Vervolgt).*

A. FRUYTIER, O. Cist., Abdij Bornhem.

Dat is dat met al die spellen?

TE Oostduinkerke is er een 'Spelleplekke', ttz. een leegte bachten een blekhille in de duinen waardat men, zei *Biekorf* in 1900 (XI, 415), 35 jaar tevoren achter een storm heele handsvullen spellen gevonden had, en spellen met geen platte aangeslegen koppen, maar met koppen uit den spelledraad zelven vertoorteld. Spellen, aan 't hooren, van een kleinen vinger lang.

In den *Bulletin... Union Faulconnier.. de Dunkerque*[4)]

4) BERLIÈRE. *Inventaire Analyt. des diversa cameralia.* N° 811; de taks voor Doornik was 5000 gld
De Vlaamsche Kronijk, ed. Piot, (1879) 274 zegt: 'In desen tyt was langhe geschil om een bisscop van Doornicke, want daer was een cardinael diet zijn wilde. De abdt van Sinte Bertins Jan de Lannoy, ende Lowys Pot wildent ooc zijn'. 279 vermeldt zij den dood van J. de Lannoy op 27 Nov. 1492.
Ook Gent wilde een bisschop hebben en zoo werd Raphael Mercatel tot titulaire bisschop gekozen volgens van V. LOKEREN (*Hul. De l'abbaye de St. Bavon*, 156-162) die verkeerde jaartallen, en de gebeurtenissen eenigszins onjuist en verward weergeeft. Zie ook BERLIÈRE. *Les évêques auxil. de Tornaai,* 141. De datum der wijding te Brugge van bisschop Raphael, 8 Aug. 1478, in *Gall. Christ.* is verkeerd, zegt Berlière, die geen juiste datum aanduidt, maar 1487 voorstelt. Hij werd gewijd volgens de *Vlaamsche Kronijk* (256) 'te Bruggen ten Freren 6 Mei 1487'.

(1923, XX. 389-390) spreekt men daar weer van; en men vermeldt er dat er, op die eigenste spelleplekke, althoo pe wel een tienduizend zulke spellen gevonden werden.

En, vernemen we (*evendaar*), zulke spellen cok, en vele, maar niet zoovele, heeft men nu insgelijks opgeraapt in een panne bij Duinkerke waarvan sprake in het volgende opstel: *Un village disparu aux portes de Dunkerque* (*evend.*, bl. 377-422). - L. LEMAIRE. *La station archéologique de Malo-Terminus* (379 398). - A. LESMARIES. *La Herde. La Heyde. L'Ammanie de Yde* (399-422). In dit opstel staat immers alzoo: Sedert 1886 tot 1909 zijn tal van oude woonoorden ontdekt geworden in de duinen tusschen Oostduinkerke en Duinkerke. Het laatste was in 1909, te weten ergens aan den schutstand, gezeid van Zuydcoote (379 380), nl. Zuyd cootewaard tenden den dijk van Malo-Terminus, een 150 stappen af van de zee in een natachtige panne uit den leegen duine Daar, omtrent thalvent sraat een krijgsdienststake, een van 't eerste strekgebied van dienzelfden schutstand (381). Deze panne is omringd met duinen die ‘verloopen’, - ze verliepen, in 13 jaar, alreeds een 43 meter; en daar waar duinen verloopen, m.a.w. waar hun zand aan 't overwaaien is, daar zakt vanzelfs al 't vreemd en zwaar getuig eruit omleegewaard, tot op den eersten grond die houdt en niet verloopende is. Op dezen grond vergaârt allengerhand alzoo verloren bucht uit alleslagsch getijdvak, genoeg om er geen lucht meer door te zien en geen verdieping in te vinden (382). Zoo was 't hier ook: met pottewerk alreeds vanuit de XI en XIIe eeuw (384), en ouder nog (387); met keiwerk ook (392); met brijkegoed vanuit de XVe eeuw (386); met ijzer-, lood- en kopertuig (389); gebeenderte van hofdieren (392); en geld en teekens ook, vanuit de XII-XIVe eeuwen (394); zoodanig dat men zou gaan denken dat hier alzoo, bachten den eersten duinenberm, een woonoord is geweest vanaf de XIe eeuw tot tenden de XVIe (395); een zomerhoek, geen dorp (396); misschienwel wijlen ‘S. Kathelinen Herde’ (399-406), nadien ‘Yde’ ten Duine (406-416).

Zoo, 't is op dien verzonken hoek, dat ook die hoop van spellen vorenkwamen, waaraf we doende waren. De vrage om t' eindigen is: waartoe dienden die spellen? Zijn 't spellewerkspellen, mutsespellen, tetespellen, lijkwâspellen?... En hoe zijn zij alsdan, daar overal en in die Duinen, saamgerocht met toch zoovelen?

... Is 't een gedacht van mij, of vond men er niet ook nog te Pervyse - dit zou in 't Bloote zijn -?

T. RAEPAERT.

Uit het Fransch-Vlaamsche

(Vgl. boven, bl. 67-70).

Nog van Cyriel's uit de Breêmeerschen.

III. *'t Eerste gebind voor den duivel.*

Tonzent een keer, vertelde Cyriel, was de maarte op het stuk bezig met rapiere te trekken[1]. Zoo, de grond was tamelijk hard van den vorst, en 't werk 'n ging niet gemakkelijk; en al met eens 't ontvloog heur van te zeggen:

- De duivel kan m' helpen, 't is algelijk lastig!

De duivel die al lijze van hooren is, en die nooit iets 'n moet twee keers gevraagd zijn, op het woord stond er seffens, ...alzoo - om te zien - met een aanzichte, een lijf en met kleêrs lijk een mannemensch, maar met hoorns vanvoren op zijn kop, en zijn voeten gesplet alle twee.

- Uw werk kun'-je gauwe gedaan hebben, zeide hij; maar... ge moet dan aanveerden dat 't eerste dat ge bindt morgen uchtend, 't eerste gebind morgen 't mijne is.

- Wel ja, 't is aanveerd, zei de maarte.

In een pink, uit den grond dan rezen er een hoop

(1) In 't waalsch ‘saccher’ = trekken.

zwartemannekens op, die in een haai en een draai de rapiere getrokken hadden, en effenaan op de karre[1] gelaân.

't Werk uit, ze verdwenen om 't even; en de maarte riep den ‘karton’, die al stond om elders te rijden met al zijn alaam op een sleê.

- Gusten, de rapen meedoen.

- Hoe! al gedaan?

- Ja, door die zwartemannekens daar. Horkt een keer dat ik u zegge... Maar 't is geheel onder ons, verstaan? Ze vertelde 't geval.

- En morgen, vroeg Gusten, wat schikt gij nu te binden voor 't eerste?

- Ja! Gewoonlijk? 't Eerste dat ik binde is de koe daar, de droeve, onze geplekte[2], z'en laat heur maar moeilijk snakken[3], of 'k moete ze met een dobbelen band aan heur hoorns eerst vast leggen; maar 't ware jammer, ei? zulk een beeste aan den duivel te geven. 'k Zoeke 'wat-anders.

Ommegaan met den duivel, daar 'n zie'-je nooit klaar in, daar 'n zij'-je nooit gerust op; de maarte kreeg er den schrik op het lijf van; en 's avonds, vóór heuren blinden hutsepot[4] ze zat daar en 'n kost er niet aankomen.

(1) Die karre, in 't waalsch ‘benneault’, uitgesproken ‘beignot’, van 't vlaamsch ‘benne’ waarschijnlijk, is onze bekende ‘driewielkarre’, immers een bak op twee wielen en een snak. In 't Noormansche is er ook een ‘banneau’, die 't werk doet van den ‘wagen’ alhier: een zwaar getrek met twee ramen, en peerden te rote gespannen; een karre gemaakt als een schettebak boven op twee groote wielen, en met vorenen-achter een lengsel ttz. een hekken dat op en dat neere kan spelen.

(2) ‘Mitaclée’ = panachée.

(3) In 't waalsch ‘moudre’, te lande in Vlaanderen ook ‘snakken’, is melken.

(4) Die hutsepot aldaàr is een kooksel van aardappels, rapen, gebruinde boter en vet: winterhutsepot. Ze heeten hem ‘blinden’, ‘hochepot d'avul’ (= d'aveugle), omdat hij oprecht lijk ‘geen ooge heeft’, al is hij inderdaad lekker. [M.d.l.C.] - Of heeten ze hem ‘blinden’, omdat ze erin 't vleesch hebben ‘blindgeslegen’ ttz. achtergelaten? L.D.W.

- Liza, 't en gaat niet, zei de boerinne; ge zijt wit lijk een hemde, en g'en eet niet.

- 't En is niet erg, 'n geeft er geen acht op, zei Liza, zi' 't is al over.

- Ja! zei de ‘karton’, al in zijn rost haar schartende, integendeel, 'k zou ik haast denken dat 't nog zal verslechten tot morgen.

De maarte gaf Gusten een stamp al onder de tafel, en bekeek hem met een dulle ooge. Ze deden daarop alle twee lijk zoo aardig, dat boer en boerinne, aan 't vragen en steerten gingen, en dat Gusten en de maarte op een einde 't spel moesten uitbrengen.

- Dankt den Heere, gilde de boerinne, dat ge 't gezeid hebt! Zie'-je wel, Liza, de duivel wilde u vasthebban. 't Eerste dat ge morgen gingt binden, 't is verduivekoten uzelven, al u kleedende, jong, en zòò waar' je 't gij, die gingt meemoeten.

- God o, toch! zei Liza, wie zou er daarop gaan denken!

- Ook, vooraleer dat ge komt aan een rok of een kouseband, loopt zoo ge zijt, seffens een stroobondel binden te midden op 't hof, dat die duivel in huis niet en komt.

En 's anderdags... Liza gaf heurzelven over in de handen van God, en, nog in heur slaaprok, ging en greep een armsvol strooiinge[1] die ze dan toebond verre buiten op de hofplekke. Ze klutterde erbij van benauwdheid. Verwoed van alzoo bij de neuze geleid te zijn, de duivel 'n trok het niet lange: hij verscheen, stekte den bondel, die zwart wierd nogmeer dan een zwartebondel, snakte hem de lucht in, en verdween met zijn stroo in een kijkens aldooreen allemaal laaiinge en rook.

Zoo-naar had 't geschollen, of 't was de maarte die meemoest.

IV. *Een roer dat vanzelfs op den dief schoot.*

Er was een keer een pastor die al dikwijls bestolen was, en hij had 't op entwien, zonder zijn man zeker te zijn.

(1) ‘Une brassée d'étrain’.

Zoo, op een zondag in de Hoogemisse hij trekt naar den preêkstoel, meteen roer in zijn hand, en zegt aan zijn volk dat verweerd keek: ‘Beminde parochianen’ zeide hij, ‘ge weet dat er tmijnent nu al meer dan eens is gestolen geworden. 't Is een keer een zilveren lepel-en-vork; of 't is de schale, achter de misse op tafel gebleven; of 't is verschillende stukken boter uit den kelder; of nog. 't Is vele volk sedert een tijd in de pastorij komen werken; en nochtans, voor een gers zou 'k hier seffens, uit allen, den dief kunnen uitsteken. 'k Ben 't ingegeven van God’ zei de pastor ‘dat mijn roer, als ik mikte, vanzelfs hier op dien deugniet zou afgaan. Wil'-je 't eens zien? Let dan op’. Daarop nam de pastor zijn roer, en lei aan, al het draaiende trage trage rondom den preêkstoel, en al ieder doorkijkende. En toen hij was waar hij zijn moest, op den kerel op wien hij 't gemunt had, hij stond. Maar 't wijf van den dief, vergruwd, sprong vooruit, al roepende:

- Jan, loopt zeere, 't gewere gaat afgaan!

En lachen deed 't volk. Maar de kwast was ontutterd, en hij zette uit achter alles, om zijn dieften te herstellen.

[M.d.l.C.]

De oorlog in Dickebusch en omstreken

(Vervolg van bladz. 162).

*1915. Vrijdag, 15*n *in Nieuwjaarmaand.* Redelijk veel geschot in den uchtend.

Maar groot verschot onder 't volk, omdat door den veldwachter wordt afgekondigd, op last van den engelschen Staf, dat:

1. Te lande links van den steenweg uit Yper op Belle, alle huizen moeten worden ontruimd.
2. Ieder hoofd-van-'t huis zal aangeven op 't Wethuis, wie bij hem inwoont.
3. Alle vluchtelingen moeten voort, en zullen daartoe, zondag ten 8n, op 't kerkeplein thoopekomen: deze al-

leen uitgezonderd voor wier onderhoud en huizing een bloedverwant (binnen den eersten kerf eigen) verantwoordt.
4. Achter den zevenen, niemand mag meer op de' been' zijn.
5. Wie uitwil naar een ander gemeente, heeft een doorlatinge van doen, goedgekeurd door den Staf, en 's avonds te voren ten vieren door de Wet afgeleverd.
6. Niemand mag naar de streken die eenmaal ontruimd zijn, of hij riescht er neeregeschoten te worden.

*Zaterdag, den 16*n. De aangevingen op 't Wethuis beginnen. Overtollige toeloop. Gesteen en geween onder 't vluchtvolk.

Onderwijlen gebulder; en een hof in brande gebuischt te Kemmel, naar van de brouwerij van Dambre's.

*Zondag, 17*n. 2 Missen. Een honderdtal H.H. Nuttingen.

Ten achten op 't kerkplein veel vluchtelingen, aan 't wachten om naar Vrankrijk te moeten. Doch ze blijven er staan. Niemand komt ze halen.

Een 40 Franschen in de Hoogmis, ook eenige Engelschen.

In de knechtenschool is geestelijk vergaar voor 't engelsch geloove. Er is ook zondagdienst bachten mijn huis in de weide voor een 70 presbyterianen met hunnen aalmoezenier, een die gelegerd ligt tmijnent.

Hoedat 't is met den godsdienst der Engelschen? Onder de Ieren zijn 9 van 10 katholiek; onder de Engelschen 1 van 7, en onder de Schotten iets meer; onder de Canadeezen een derde. De overheden schier al protestant. 'k Heb toch ook katholieken gekend totzelfs, in Hooimaand tewege(1), twee generaals.

Krijgsherders, aalmoezeniers, zijn er naarvolgens 't getal hunner meêgangers; dus minst katholieken. Ze gaan gekleed, nogal dooreen met den roomschen col, en anderszins als gewone krijgsoversten, uitgeweerd dat ze twee zwarte strepen op hunne schouders dragende

(1) Dus is dit opstel in 't schoone afgeboekt, ten minste na Hooimaand '15.

zijn. De protestantsche hebben schoon leven, en 'n gaan nooit naar de loopgrachten. De katholieke hebben 't zoo ze 't opnemen willen: sommigen zijn gestadig bij 't volk en bij de gekwetsten, en richten en stichten àl wat ze kunnen; en anderen... gaan we maar zòò laten.

Onder de mannen - we meenen de katholieken hier nu - is vaneigen ook allerhande: velen zijn godvruchtig, en kerkachtig zelfs, en velen zijn 't minder; doch deze laatsten worden zienelijk meegetrokken door de eersten. Wat hieraan meehelpt, is dat de engelsche katholieken hen minder beducht houden dan onze belgsche jongens, en dat de engelsche krijgsherders het gemakkelijker hebben met de Overheid dan veeltijds de onze. Alzoo zien wij hier mannen van verschillig geloove, dromsgewrjze optrekken onder 't geleide hunner hoofdliên, de diensten gaan bijwonen.

Daar is de trantel van buitenshuis. Binnen te mijnent zit ik nu met een deel van den Staf die in mijn zale komt koken en malen.

Aan den Krommen-Elst vandage wat bommen.

(*'t Vervolgt*).

[A.V.W.]

Mengelmaren

't Is leutig om zien

In *De Standaard* van 21^{n} dezer een hanengevecht! En als ik zeg ‘hanen’, 'k bedoele twee deftige menschen, maar die er op los gaan lijk een haan met zijn sporen.

E.V. Van Kimmenade, in een boek, een ‘Beknopte Latijnsche Grammatica’ had ievers op blz. 16 gezeid: ‘het geslacht *herkent* men aan den uitgang’; en Heer V.B. die 't boek overgaan had, zei daarop: neen! dat het behoorde te zijn ‘*erkent*’.

V.K. 'n liet het niet liggen: zou het wel! ‘*Etkent* zegt hij, ware juist verkeerd’.

- ‘Neen, zegt V.B., *herkennen* is opnieuw kennen. Als bl. 16 van de Beknopte Lat. Gramm. in de klas aan de beurt komt, leert de jongen de geslachten niet opnieuw, maar voor de eerste maal kennen, dus *erkennen*. Zie van Dale, enz.’.

Hoedanig dat die ‘er-’ of ‘herkenninge’ uit de matte gaat geraken, 'n kan ik niet raden.

Maar onderwijls, wat gedaan met de ‘jongens’? Naar huis, totdat 't effen is?

Wacht! Dat we 't een keer vroegen aan 't volk. 't Vlaamsch behoort toe aan het volk, aan het levende spraakmakende vlaamsche volk, zei Gezelle, en niet aan V.K. noch V.B., zelfs niet aan Van Dale.

Eerst en vooral: 't volk zou dien twist-hier... belachelijk heeten. 'n Vergeten we niet dat die wending ‘het geslacht *herkent* men aan...’ een storende franschheid is: ‘on reconnaît le genre...’! Dus: noch ‘herkent’ noch ‘erkent’, geen van de twee 'n zal deugen, geen van de twee 'n is vlaamsch hier; noch 'n is niet redelijk ook: inderdaad er 'n kan hier geen spraak zijn van iets te kennen voor de eerste maal of van het te kennen opnieuw.

Dan ten tweede: als nu 't volk iets dergelijks tòch uiten moest, 't zou vlaamschaardiger zeggen: ‘het geslachte *verkent* men...’! En medunkt dat dit alleszins best ware. (Vgl. nu ook eens V. Dale op 't w.). Alleszins 't ware vlaamsch, want 't is volksch.

Konden dan toch eens de geleerde Vlamingen leeren-dènken in 't vlaamsch, evenals hun ongeleerde vlaamschgeblevene taalgenooten!

...Als ik-zelf nu geen kap 'n ga krijgen!

BR.

Boekennieuws

G. CELIS. *Het Gentsche Volksleven. Gebruiken en plechtigheden naar datum gerangschikt.* Folkloristische schets. S. Amandsberg-Gent, Snoeck, 1924, kl. in-8^{n}, 142 bl. Fr. 12,50.

Nu en dan, in Limburg b.v., ontspeurt men een koolgroeve, een schat weer voor lange: dan gaan de menschen aan 't boren en steken onder den grond om er alles uit te halen. E.H. Celis doet 't anders: den helft van den tijd, allestappe zou 'k zeggen, komt hij ook op een groeve, een van onder den grond van het volksleven; maar hijzelf haalt ze uit op heur geheele: en dan kunnen de werkers en liefhebbers eraan bovengronds zonder last zitten peuteren. Alzoo hier wederom; een ‘schets’ zegt hij, neen liever een bundel, dagsgewijze geschikt, van allemaal doeningen uit het leven te Gent. Waarlijk een schat voor die Vlaanderen liefheeft, ongemeen dienstig voor hem die ook eens wou zien wat er eigen aan andere steên is. 't Stond er vele van in zijn ‘Kalender’ alreeds,

ja; vele wellicht, links en rechts, in allerhande verzamelingen, ookal; alles dooreen, oud en nieuw, licht en zwaar, zonder bedeel of beoordeeling, wis; zoodanig, dat we er weeral niet bevinden 'n kunnen, wat er van-nieuws en van-eerde aan den dijk hier gebracht is. 't Is waar! Maar weet, dat is ook rechts alzoo in een koolgroeve! Die nu heel dien hoop, daarvoor-hem, op zijn leerbank wil leggen, en er effening in zoeken, en peuring aan doen, er schiking in steken en er allerlei inhoudwijzers aan maken, die kan dat nu voor een zittende werk op zijn eeuwig gemak... Dan: E.H. Celis zegt altijd: ‘ik werk voor het volk, voor de wetenschap niet’. Hij bedoelt ‘niet voor die der geleerden’. 't Is ook wel. Enkel dit echter zullen we wel mogen hem zeggen, nl. dat er eveneens wetten zijn aan ‘die voor het volk’, m.a.w. dat men, al ‘werkend voor 't volk’, dit ook wetenschappelijk moet doen;... dat we dit niet en en verzuimen. Vooral in de de Volkskunde 't is van ‘houden we ons in’; ‘niet teveel’, ‘niet teveel overhoop’, ‘ne quid nimis’... want ‘nimis’ bediedt ‘onvoldoende’. D. i. niet, dat het hier alzoo is, maar dat het zou kunnen zoo worden.

Zulks mocht toch gezeid zijn, nietwaar? Om een best en voor de eere onzer Volkskunde, tot later nut ook van ons schoon vlaamsche volk.

L.D.W.

Gestolen goed ... doen wederkeeren

In Biekorf (boven, bl. 167) staat er iets van gestolen goed te doen weerkeeren. Dienaangaande heb ik hier te Brugge in October van verleden jaar (1923) het volgende uit den mond van een ouden bruggeling, L.B. 70 j. oud, wonende op St. Gillis, gehoord en opgeteekend: ‘Als er iemand u iets gestolen heeft, zeide hij, moet ge onmiddelijk naar de Paters Discalsen gaan; gij zult er in een klein spreekkamertje geleid worden en er moeten zeggen wat er u gestolen werd. De dief zal zelve het gestolen goed op zijn plaats terug brengen. Maar gij moet seffens gaan, want de Paters kunnen dat alleen bewerken als het goed nog in handen van den dief is: anders is er niets meer aan te doen’. Mijn zegsman voegde erbij dat de menschen dit hedentendage nog alzoo plegen te doen, en dikwijls hun goed wederkrijgen.

Ik voeg er bij dat mijn zegsman geboren Bruggeling is, en zeide dat hij dit van kindsbeen af altijd alzoo gehoord had.

EEN.

Heirwegen

Aan den kruisweg tot Anseghem kruisen de heirweg van Kortrijk naar Oudenaarde en de heirweg van Quaremont naar Vijve-St-Elooi.

Op Anseghem wordt die laatste heirweg de groote Leystraat genoemd. Niet ver van die straat, in dezelfde richting loopt de kleine Leystraat, nu nog aldus genoemd. 't Is *een bewijs dat nevens elken heirweg er een kleine liep* voor de voetgangers en de kleine voertuigen.

Een schoonen en breeden heirweg ziet men tusschen Harelbeke en Vijve-St-Elooi. Te Beveren hadden de Duitschers den kleinen heirweg ernevens ontdekten op een huis geschilderd: *kleiner Heirweg nach Desselghem.*

Op Kerkhove is de heirweg van Quaremont naar Vijve-St-Elooi doorsneden door een anderen heirweg die van Avelghem schijnt te komen en langs de Schelde de richting volgt naar Oudenaarde. Daarnevens loopt ook een mindere van Caster recht naar Avelghem, dweers door de velden. Men ziet het aan de oude hofsteden die er langs staan, en aan dat oud huis van Caster dat dagteekent van 1520 en dat ook nevens dien kleinen heirweg te ziene is.

J.Cl.

Telliedje in gebed

(Vgl. *Biek.* 1923, XXIX, 72).

Kruiske:
Ikke pikke solferstikke.

Gebed:
Wieze wieze water,
de kat die leit in 't water,
de(n) hond die leit erbij:
wat 'n schoon' schilderij.

Kruiske:
Ikke pikke solferstikke.

L.B.
(Hoogstraeten).

[Nummer 11]

Om te weten wat Vlaamsch is?

Waar iets te zeggen of op te stellen valt, *laten we 't doen lijk iemand die geen fransch en kent*. Vragen we telkens ons af dus: ‘hoe zou grootmoeder dat gezeid hebben, of andere dergelijken?’ Zij immers, zijn *de levende woorden- en wendingboeken* die 't vlaamsch best bewaard houden. Als ge ze een beetje gewoon zijt die levende woordenboeken, in een haai en een draai kunt ge vernemen van hen: de tale volkomen en ten beste benutbaar, honderdduizendmaal vlugger en vaster en schooner dan in eenderwelk zoogezeid woordenboek, anders.

Vreest niet voorlast. Na een letje, ge doet dat vanzelfs.

Vanenigen aan u dan, de geleverde ware te keuren, te kuischen, te reên, en heur 't noodige spookske te geven, aleer ge 't voor een smaakske entwaar opdient.

Herinteekenen, a. 't U b., voor 1925

Voor 't Binnenland: 10 fr.,... en een beetjen in den Blok!
Voor 't Buitenland: 12 fr.

Beste Lezer, zegt, niet uitstellen, voor ons eigen ge-

mak en voor 't uwe, immers eer dat Nieuwjaar daar is, en dat ge vergoort in de rekeningen.

Ge wilt toch dat Biekorf in 't leven blijve, we weten 't. We hooren dat genoeg waar we vrienden gemoeten.

Met hert en ziele zijt gij nog aan dat oud vlaamsche land, aan dat schoon eenvoudig oud leven van hier, aan die wijze schilderachtige zingende tale waar Gezelle u zoo trotsch op gemaakt heeft. Ge hebt er zelf, eens of anders, jaren aan gewijd van uw leven. Ge hebt misschien na den oorlog getwijfeld - een stond, en niet zonder zucht eerst - of 't niet beter en was dat alles te aanzien als vooroorlogsche zielegedweep, onuitwerkbaar voortaan; en of 't niet beter en was omnu een oorbeeldig nieuw Vlaanderen ineens te bedroomen. 't Jonkvolk - dat Vlaanderen nooit had gekend ('t was te jong vóór den oorlog) -, en dat opgegroeid was in 't geweld, boven op brake, tusschen al vreemden die leefden-erin van te mogen vernielen en -moorden, dat jonkvolk, nog met zijn oogen halfvol van rook en bedwelming, met zijn ooren verbulderd, met zijn hert veronteederd, verhitsigd, dat jonkvolk zou een Vlaanderen ‘scheppen’, wa'-nieuws, scheppen uit niets, iets in de lucht, scheppen naar allemaal vreemde gevattingen! En 't zou daarom, àl wat er overwas-nog, eerstmaal ook breken: oud eigen gedoensel, oude eigene kunst, oud eigen gezegsel, oude eigene menschen,... allemaal verouderd, verachterd, verwezen; 't zou dat eerst allemaal ook breken, zoodanig dat dàn-eerst er nietsmeer over en bleef... en dat daarachter de schepping kon aanvangen!... Als eerste werk: breken! 't Was, en 't is altoos gemakkelijkst. Maar gij, Beste Lezer, ge zijt u dan gauwe gaan afvragen, wat alsdan dat tweede werk zijn zou, in zulke handen vooral? En ge zijt wantrouwig geworden. Ge hadt onthoud van hoe, in vorige tijden, Vlaanderen t schoonste land van de wereld geweest was, gemaakt met moete en na eeuwen; gemaakt en hermaakt na tientallen oorlogen, immer en altijd van 'tzelfste; en hoedat, nog in uw eigenen tijd, het algelijk op een laatste er tenden uitscheen, maar dan tòch terug, door

een zijner zoetzinnigste kinderen, door G. Gezelle herop werd getooverd, aanminnelijker dan ooit, en dit weer alleen met krachten gewekt uit dat Vlaanderen zelve, en alleen met liefde in 't gehandel. En ge hebt gezeid: ‘neen! Geen geweld tegen anderen, allerminst tegen Vlaanderen nog. Maar geweld, drang, geduw op onszelven! Aleer dat Vlaanderen - dag aan dag meer gekneusd - weer zal vermogen zijn steke te staan tegen al wat vanbuiten hem aanwilt, helpen we 't vanbinnen herleven. Opdat Vlaanderen uitwendig heerlijk herworde, moet het toch beginnen met inwendig Vlaanderen te blijven; redekundig gesproken, dit is een beginsel dat ons oogen moest uit-brànden, zoo gloeiende waar is 't; waarom toch zoovelen die 't niet willen zien, of niet uitwerken? Doen we Vlaanderen zijnzelven herwezen; herwarmen we zijn ziele en zijn zeden, zijn trotschheid op eigen gedoen; hermaken we zijn volk, 't is te zeggen zijn eigen slag liên, niet een hoop woelers en schreeuwers dooreen, maar gelederen van mannen en vrouwen waarvan elk in zijn vak, in zijn kunst, in zijn werk, is de knapste, de beste entwaar-ergens te vinden; en met moete, en met liefde als 't u belieft!... Een zee sloeg nu weer onzen dam in, voor den zooveelsten keer een eendelijk gat erin borend. Wat baat het, aan zee, daar in 't zand, met honderden in dat gat te gaan staan; en, met ons armen omhooge, de vuisten gebald, wielen en moorelen en leelijkdoen? Komt er nog een zee achter, we worden gevaagd, en voorgoed. Liever komt, zeere, gered wat nog kan, steen voor steen bijgesnakt, den eenen op den anderen gemetst. En, kan het niet gaan zonder tijd, het ga dan met tijd. En, zien wij er 't einde niet van, 't weze dan voor die volgt eens!... Ondertusschen de zee zal heur zwichten; want zij, ze ducht meer - op zijn oud vlaamsch - koel hardnekkig standvastig gedam, dan - op zijn nieuw vlaamsch - zot en eenszelven-vermoeiend gedreigsel. Gauw, zeidet gij, elk aan zijn werk, wij in ons Biekorf, anderen elders!’ En, weer dan is Biekorf herrezen; totheden nog staande en leefzaam gebleven.

Biekorf is zoetheid, is noestheid, is rusteloos honinggezamel, waaruit het levende en voedzame zeem eens medehelpt - hopen wij - om Vlaanderen's wekkers te herkweeken.

Biekorf moet blijven, nietwaar?
Beste Lezer, zorgt er toch voor.

'T BEREK.

M.O. Wie een beschik van geld op de Post liggen heeft, kan zijn junste *overschikken*, van zijne rekening op onze rekening (*t*^{k} *66165*). Wie er geen heeft, weze zoo goed, te storten op 't voor hem hierbijstekende *stortblad*.

Roem

IJDEL geritsel van dorrende bladen,
zucht op de lucht, pas ontstaan gauw vergaan,
Wat mag den mensch, roem van menschennog schaden
wat hem nog baten; zijn tijd is gedaan!
IJdele spot van der wereld gerechtheid
stoorend lijk wierook maar vluchtig als hij.
IJdele waarborg van menschen oprechtheid
die looft den mensch als zijn uur is voorbij;
Nu zal zijn glans and'ren glans niet meer schaden
nu klinkt zijn naam ander's naam niet meer dood!
Laat ze nu ruischen de dorrende bladen,
stil ligt de mensch in den grond zijnen schoot.

Looft men den mensch binst zijn kortstondig leven
dan kost die lof hem onmenschelijk duur.
Doet dan de prijs die men dwingt hem te geven
smaken den feestwijn niet zelden te zuur?
Ziet hoe die armen den roemberg bestijgen,
zweeten en zwoegen! Wat treurige stoet!
Weemlend als mieren daar worstlen ze en wijgen
trappend elkanderen dood met den voet.
Hoort naar dit lasteren, hoort naar dien leugen
dien geeft de roemzucht den mensch in zijn mond.

Eén daar op duizend die zich zal verheugen
in uw bezit, en mag juublen één stond;
één, en hij voert heel de bende aan zijn wagen,
koppen omneêr en den boezem vol nijd;
één dien ze afgunstig in zegetocht dragen,
drenkend de baan met hun' tranen van spijt.

'Leve!' zoo roept heel de nijdige bende,
'Gij die uw vuist op den hals ons geduwt!'
'Leve!' zoo tiert zij, en 'Leve!' en geen ende,
en door 't gejubel heur bitterheid spuwt.
'Hoogst op den berg, streng geteld zijn uw stappen,
komen moet een die de kroon u ontwringt,
leve! en wij zullen u morgen vertrappen
leve! zoolang ons uw vuist nog bedwingt.
Heil u, o zeger, laat beide uwe ooren
drinken den roes van den roem, hij is zoet!
Morgen zal vriendelijk staal u doorbooren
heden uw blijdag! en morgen uw bloed!'

CAES. GEZELLE.

De Duinheer Petrus Quicke Bisschop van Doornik

(*Vervolg van bladz. 230*).

DE bisschop Quicke verbleef meest te Gent en werd als wettig bisschop erkend door heel Vlaanderen. Van af 1497 tot 1505, toen Louis Pot, de onwettige bisschop stierf, was het bisdom in twee kampen verdeeld, het Fransche gedeelte met een onwettigen bisschop en het Vlaamsche met Petrus Quicke aan het hoofd. P. Quicke werd voor het Fransch parlement gedaagd; het regende protesten, excommunicaties, beroepen op rechtbanken, en procedures van weerszijden. De bezittingen van St. Amand werden aangeslagen(1), aanhangers

(1) 'Abbatia S. Amandi per fautores Petri Kuick direpta et spoliata fuit. Post auctoritate regis Franciae obsessa ac recuperata fuit. (Ms. des archives de l'évêché)', Zoo ei teert LE MAISTRE D'ANSTAING. *Recherches sur l'hist. de l'égl, cathédr. N.D. de Tournai*, II, 96.

en vrienden gestraft, enz. Er hadden betreurenswaardige feiten en daden plaats, waarbij beide partijen, gesteund door hunne vorsten, ergernis gaven en wanorde verwekten. Bij den dood van Louis Pot, 6 Maart 1505, (n. st), werd opnieuw door het kapittel van Doornik een bisschop, Karel du Hautbois, 28 Mei 1505, gekozen tegen het gezag in van den Paus. Dit gaf nieuw voedsel om de oneenigheid tusschen de partijen te doen aangroeien. De beide bisschoppen gingen nog heftiger te werk met straffen, dreigingen en banvloeken. Het scheelde weinig of de beide vorsten kwamen in oorlog. De Paus bood zijne bemiddeling aan, die werd aangenomen. Door zijne zorg kwam een goede overeenkomst tot stand tusschen de vorsten en de bisschoppen, en zoo werd de orde en vrede hersteld. De Vlaamsche Bisschop, Petrus Quieke, bracht een groot offer. Hij deed afstand van al zijne rechten op het bisdom Doornik ten voordeele van zijn Franschen tegenstander. 6 Dec. 1505 sloot hij een overeenkomst met Karel du Hautbois, waarbij van beide zijden vele verplichtingen werden aangegaan, en alles wat gebeurd was als vergeven werd beschouwd. Bisschop Quicke zou in bezit gesteld worden van al zijne rechten in de abdij St. Amand. Een jaarlijksch pensioen van 2000 pond werd hem toegezegd en het recht om de beneficies zijner abdij te begeven, enz. Bovendien moest Karel du Hautbois op zijne kosten zorgen, dat bisschop Quieke van een ander bisdom door den Paus voorzien werd(1). De koning schreef hierop voor Quicke een aanbeveling aan den Paus. Nog eenige overeenkomsten werden 5 en 9 Jan. 1506 (n. st.) gesloten(2). Bisschop Quicke heeft het einde niet gezien van de vredesonderhandelingen. Hij

(1) *Analectes*, IX (1872) 184-188, geeft de overeenkomst in zijn geheel.

(2) *Anal.* (aldaar) 183, geeft den korten inhoud der documenten, bewaard in een register n^{r} 81 van de archieven der hoofdkerk te Doornik. De opgegeven datum van een accoord, 20 Dec. 1506, is zeker een fout.

overleed te Valenciennes 1506 (n. st.), opeen der volgende data aangegeven door de *Gallia Christiana*: onder het octaaf van Drie Koningen, 16 Jan, of 21 Febr.[1]. Jongelinus en de Visch[2], geven den 21 Jan., als zijn overlijdensdag op. Dit is beter aan te nemen, dan 21 Febr., want reeds 9 Maart daarop werd Karel du Hautbois benoemd door een bulle van den Paus tot bisschop van Doornik en tevens tot abt commendataire van St. Amand[3] in plaats van den overleden abt.

Tragisch is het einde geweest van den abt Quicke, volgens Le Maistre d'Anstaing[4]. Nauwelijks had Petrus Quicke bezit genomen van zijne abdij St. Amand op Fransch gebied, of hij werd door een dertigtal monniken en leeken, die den vlaamschen abt verfoeiden zoo geslagen dat hij kort nadien aan de gevolgen overleed te Valeneiennes. Zijn lijk werd overgebracht naar St. Amand en begraven in de abdijkerk in de kapel van het H. Graf.

Na 1500 zijner weinig geschiedkundige documenten uitgegeven. Dit is wel de reden, dat men over het bisschoppelijk bestuur van Petrus Quicke, die in Vlaanderen toch erkend werd, zoo weinig gegevens aantreft.

Door oorkonde gedagteekend te Brugge 9 Sept. 1497 getuigt bisschop Petrus, dat hij de oprichting der St. Annakerk te Brugge toestaat, regelt, bevestigt, en dat hij deze kerk met hare altaren plechtig heeft gewijd[5].

(1) *Gall. Christ.* III, 237, 238, 267.

(2) JONGELINUS. *Purpura Divi Bernardi.* (Col. 1644) 97; C. DE VISCH. *Compendium chronol. B.M. de Dunis.* (Brux. 1660) 91.

(3) BERLIÈRE. *Invent. des libri oblig.* N°s 1920, 1921.

(4) *Recherches sur l'histoire de l'égtise cathédr. de N.D. de Toumai* (Tourn. 1842-43) II, 95, 96. Hij citeert: 'Petrus Kuick Elnonensibus restituitur, ubi a monachis et laicis viginti vel triginta, quia exosus erat, verberatur et laeditur. (Ms. des arekives de l'évêché).'.

(5) MIRAEUS-FOPPENS: *Opera dipl.* IV, 447-449. Het opschrift, de oorkonde, het slot geven als datum 1497, 9 Sept. Daar Petrus Q. eerst 1498 gewijd is, kan de datum niet juist zijn. De *Vlaamsche Kronyk*, uitgave PIOT, *Chron. De Brab. et Flandre.* (Brux. 1879) 282: 'Bisschop Pieter Quicke van Gendt was geconsacreert te Brugge in Sint Salvatrekerk bisschop van Doornik den XXV in maerte XCVII'. Dit is oude stijl, want de volgende bladzijde geeft de kronyk:'Int jaer XIIII^{c} XCIX was geboren hertoghe Kaerle binnen Ghendt den XXIIJ^{en} in sporcle.'

Door een bezegelden brief gedateerd van Gent 28 Febr. 1499 (1500) stond Petrus Bisschop van Doornik toe aan Rafael, bisschop van Rossen, abt van St. Baafsabdij, dat hij eenige relikwieën van den H. Bavo mocht afstaan voorde kerk van Sint Bavo te Haarlem[1].

In dien tijd verbleef de bisschop in zijn geboortestad om den beroemdsten der Gentenaren, die aldaar het eerste levenslicht aanschouwde, het H. Doopsel toe te dienen. 24 Februari 1500[2] werd in het Prinsenhof te Gent de eerste zoon geboren van den aartshertog Philips den Schoone en aartshertogin Joanna, die later als Keizer Karel V, een onsterfelijken naam zou nalaten. Dagen achtereen vierde Gent feest: van alle zijden stroomden prinsen, grooten en gezanten in de stad, die luisterlijk versierd en verlicht was en met alle mogelijk bewijs hare vreugde betoonde. Aan den gentenaar, Petrus Quicke, bisschop van Doornik viel de eer te beurt den vorstenzoon te mogen doopen in de St. Janskerk thans St. Baafs, den dertienden dag na zijne geboorte, 7 Maart, omgeven door drie bisschoppen, tien prelaten, een schitterenden stoet van edellieden met een pracht en praalvertoon zooals Gent nooit gezien had. Het kind werd hem ten doop aangeboden door de peters, den prins Karel de Croy, prins van Chimay, en den markies Jan van Bergen-op-Zoom, alsook door de twee meters Margaretha van York, de oude weduwe van Karel den Stoute en zijne tante Margaretha van Oostenrijk. De jonge prins ontving den naam van Karel naar zijn overgrootvader Karel den Stoute[3].

De bisschop van Doornik Petrus Quicke, was ook de hoofdpersoon in de plechtigheid bij de afkondiging van

(1) *Acta Sanctorum*. Oct. I, 287.
(2) Vele schrijvers stellen 25 Febr. dien geboortedag.
(3) Zie de beschrijving van de feestvreugde bij de geboorte van Karel V, in vlaamsche verzen, door: LIEVEX BOCHAERT, *priester, capelaen ende facteur van den Barberisten binnen der stede van Ghendt* gedrukt in: *Die warachtighe historie van den aldermoghensten Keyser van Roome, Carolus de vyfste*. (Ghendt 1561).

den aflaat van het Gulden jaar, 4 Maart 1501, te Antwerpen. De pauselijke commissaris Petrus Quicke, bisschop van Doornik, drager van de aflaatsbulle, werd door een luisterlijken stoet ingehaald in de stad. Voorop gingen ambachtsgilden en schutterijen wel met 500 brandende toortsen. Daarna volgden de wethouders, de geestelijkheid, de ridders meest te paard. Dan de markgraaf en twee ruiters met banieren van den Paus, gevolgd door een kanunnik te paard met een rood fluweelen banier, waaraan de aflaatsbulle hing. Eindelijk kwam de bisschop Petrus vergezeld door de abten van Sint Michiel en Sint Bernard met hun gevolg te paard. De stoet begaf zich naar de O.L. Vrouwekerk, waar de bul plechtig werd afgekondigd aan de toegestroomde menigte(1).

27 Sept. 1501 door oorkonde gedateerd uit Antwerpen door Petrus Quicke, bisschop van Doornik, werd in de St. Salvatorskerk te Brugge, thans de kathedraal, een kapittel ingesteld van kanunniken met een deken aan het hoofd(2). Bisschop Petrus Quicke had ook de inrichting goedgekeurd der Scholasterie van St. Salvators(3).

In de rijke archieven en bibliotheken van Gent en Brugge(4) schuilen wellicht nog meer gegevens om den Vlaamschen bisschop van Doornik, Petrus Quicke, nader te leeren kennen.

Dit korte overzicht der gebeurtenissen van den strijd over de opvolging in het doorniksche bisdom doet duidelijk begrijpen, hoe noodzakelijk de oprichting van nieuwe bisdommen binnen de landsgrenzen der Nederlanden was. Ze kwamen, helaas, eerst een halve eeuw later tot stand.

A. FRUYTIER, O. Cist., abdij Bornhem.

(1) MERTEXS en TORFS. *Geschiedenis van Antwerpen*, III, 316.
(2) MIRAEUS-FOPPENS. *Op. dipl.*, II, 2171-74.
(3) A. DUCLOS. *De eerste eeuw van het broedersch. der zeven weedommen van Maria in St. Salvators te Brugge* (Brugge 1922) 117.
(4) De *Hist. de... S. Amand* (Valenc., 1868) kon ik niet nazien.

O 't aanhoudend rouwgeruisch

O 't aanhoudend
rouwgeruisch
op de boomen, op mijn huis! ...
in de plassen,
langst de wegen!...
't is den treurzang van de regen,
meêgeneuzeld
uit de toten
van de weenende watergoten. -
Stonden, dagen,
gansche nachten,
drupt ons hoofd van wreê gedachten,
leekt de sterkte uit
ons gemoed;
is 't èn rampe, wordt 'et vloed? -
O den akker
die verzinkt,
sukkelt, sukkelt, en verdrinkt;
o die grijsde
luie lucht,
waar de spannende ziele in zucht,
zucht en ziek wordt
bij 't verdriet
van dat smokelend regenlied!...
vogeltale en
wat men hoort,
leute en leven, al versmoord,
al, behalve
't rouwgeruisch,
op de boomen, op mijn huis,
en dat zabberen
uit de toten
van de klagende watergoten. -
Gij, aanbeden
en bemind,
God, almachtig, wekt de wind;

lijk e lammeken
uit zijn sliet,
komt hij op, als 't God gebiedt;
laat hem nu zijn
schade inhalen,
over land en weiden dwalen,
en deur 't wiegelend
akkergraan
met uw zonneke op wandel gaan. -
Gij, die onze
Vader heet,
stopt dat zijpelen van ons leed;
laat uw aanschijn
weêr verzoeten;
't hopend herte voor uw voeten
bidt en bedelt,
smeekt en wacht;
God toch, God!...
toogt uw goedheid in uw macht. -

Nieuweappelle 1924.
A. MERVILLIE.

Maar... als er nu eens geen Fransch bestaan had!

Wat gingen de ‘Degelijken’ doen met 't vlaamsch? Ze gingen wellicht moeten 't fransch uitvinden, anders 'n was er voor hen geen zoogezeid algemeen Nederlandsch mogelijk! Hoe gingen ze b.v. gezeid hebben, wat ik nu (dank aan het fransch) lees in mijn dagblad: ‘een *bewogen* redding (= mouvementé); thans zijn *de bruggen afgebroken* (= les ponts sont coupés); bij H. worden *istances gedaan* (!); een *helsche machiene* (= machine infernale); de Kamertypen *vertoonen een neiging tot verdwijnen* (= manifestent une tendance à disparaître); de Bisschop trok zijn misgewaad uit en ging voort *in burgerskleederen* (= en civil); het *rapport Dawes opent nieuwe perspectieven* (!); de hoofden *ontblooten zich* (!); de staking *nadert van heur einde* (= approche de sa fin); men moet de *geit of de kool opofferen* (= sacrifier ou la chèvre ou le chou); een *uitgelezen publiek* (= un public choisi); de zaal was tot in de minste hoekjes en kantjes *gevuld* met dames en jonge meisjes (!!!)’

Geen wonder dat die Heeren ook spreken van ‘een rouwmis

voor de *be*sneuvelden'! Nog een beetje, en 't was de *be*snovenen!

En nog entwat: Heeren Vlamingen dagbladstellers, vooral uit Brussel en Antwerpen, weet dat het *drama uit Neuve-Eglise bij Bailleul* een treurnis is die eigenlijk gebeurde te Nieuw-kerke bij Belle!

BROM.

Aconitum Napellus

Monnikskap zeggen de Hollanders; de Duitschers *Eisenhut* of *Wolfsturmhut* en de Engelschen *Monkshood* en *Wolfsbane*. De oude vlaamsche kruidbeschrijvers heeten hem *Dol-* of *Doolwortel*, ook *Wolfswortel*, maar wij in onzen tijd noemen hem *Paterskappe* of *Begijnekappe* of *Kapucienskappe*. Te Vilvoorde spreken ze van *Boerekapruinen*, in 't Gentsche van *Kempische Kappen* en al Tongeren van *Spinnekoppen*. Namen genoeg dus, en al hunne beteekenissen komen verder klaar vanzelfs de eene na de andere.

De Aconitum is een lid van de familie van de Poedels ofte Ranonkels, en geen van de braafste toen nog, want tusschenin de familie loopen een heele bende giftigaards, Helleboren bij name, en daar staat hij aan 't hoofd van. Hem volgen Nieswortel, Brandwortel, Ridderssspoor, Naderzaad en Akleie, allen min of meer slecht van reputatie. De Kerkrooze, 'die schoone pavoone' komt daar ook bij; hoe die - zoo schuldeloos - in dat slecht gezelschap gerocht is?

Onnoodig hier al de soorten van Paterskappen uiteen te doen, de eene 'n is niet beter dan de andere; en de meest-geziene alhier, en de eenigste gebruikt in de geneeskunde is de Napellus, zoo gedoopt omwille van de duimlange wortels ervan die gelijk raaptjes zijn.

Onze Napellus dus schiet op uit den grond met een rilden stabel of steel van drie voet hoog, en bestaat met donker groene diepuitgesneden bladeren lijk handen met lange vingers.

Van ten halven dien knape of stengel opperwaarts tot

aan den kop komen dan allengskens, en ordentelijk geschikt, van de schoonste blauwe bloemen uit die men zien kan; heerlijk van fatsoen, gelijk gapende helmen ofte kaproenen met oorlappen van weerszijden en met vanonder twee smalle en langwerpige lilletjes gelijk de binders, zou men zeggen, van een tuitemutse. Van tusschen de oorlappen komt er gepriemd een heel truizeltje stamienen of bruidegoms met 't mannelijk stof op hunne kruine. Bachten en verre boven die meeldraadjes, rijzen, gebogen, twee bruiden of pestels met groote gekrulde lepels bovenaan Nederig staan ze en schuchter gedoken onder de kovel, en ge moet die kappe lichten om ze te zien.

Op de bloem volgt er een allerliefelijkste vrucht: vier of vijf langwijsde zaadbusjes, gelijk hoorntjes, aaneen geplakt en met scherp driehoekig, koffiebruin, glanzend zaad in.

De wortel bruinachtig uittewaarts, is wit van binnen, de muis van 'n mansduim dik, ten nieten uitgaande alonder, en met wat wortelhaar en vlechteling bezet. Uit dien moederknol of -knuiste schiet dus de stengel op; en als de bloem en stabel sterven, gaat meê de wortel dood, doch eerst nog is uit hem een jonge dochterknuiste ontgroeid die zorgen moet voor 't ras in 't tweede jaar.

De Napellus tiert in 't wilde en liefst op blooten rotsegrond (in 't gr. ‘akonee’ kei) zooals in 't Luxemburgsche en bij de Grotte van Han, al is 't dat ze soms, maar zelden toch, in bosch en gracht te prijken staat. Maar dat 'n is althoope niets bij wat er in hovetjes en heestertjes, in potjes en perkskens tem gekweekt wordt. Met Geranium en Fuchsiaklokskens en andere nog, is Aconitum eene van die gepatenteerde kweekelingen. uit de Godshuizen.

Wisten ze maar, de schamele menschen die hem zoo wel doen, die gelukzalige zieltjes, wat een wreed en gemeen gebroed ze daar alzoo in eere houden en achting! De dood schuldig was deze voorheen die dit kruid bewaren dorst.

Wisten ze maar hoe, volgens de grieksche dichters, ‘akoniton’ ter wereld kwam. 't Was ten tijde dat Kerberos de hellepoorten bewaakte. Herakles zoon van Jupiter, kwam daar ten naargange, en gehoorzaam aan Euristheus zijnen broeder, stekte hij mij dien Kerberos dien driekop, bij 't vel van zijne driedobbele nekke en sleurde den hond van uit zijn donker hok in den glans van 't volle zonnelicht. Kerberos den zwarten nacht gewoon, lag daar ineens gesmeten in zulk een stralende klaarte dat alles hem om zijn herte aan 't keeren ging... en pletse! 't Kwam eruit, hij spoog me, met permissie, al zijn gal en eten uit. Midden uitdien poespas dan, rees op, boutrecht, de vreeslijke ‘akoniton’ met al zijn kwaad en hinderlust, als vijand van al wat leeft, tierende ten dienste van heksen- en toovergebroed, van Medea, en Hekate die ‘dea feralis’, dat duivelswijf, dat met sap van Aconitum haar bloedeigen vader Persa vergaf[1]... Weten dewijfs uit 't Godshuis en de andere vrome zielen dat allemaal?

Wie bij de Grieken ter dood was gestraft, kreeg ‘akoniton’ te drinken, of ook nog ‘kooneion’ ttz. ‘cicuta’: Sokrates en Phoeion hebben 't onder anderen ten hunnen abate onbermhertig ondervonden.

Struikroovers en beurzesnijders plachten langen tijd hunne lansen, vlieken, schichten en pijlbouten met aconitumsap te bestrijken, en wee dan die gekwetst wierd: in een pink lag hij vergeven en geveld.

Op het eiland Ceo, moest al wie door ouderdom ziek of zuchtig werd en zijnzelven niet meer ontdragen kon, aconitum drinken: 't eten was er te schrap, en 't was zake van monden te minderen.

In Egypten was er geen sprake van Paterskappen in bloempotjes te kweeken. Ten respecte van de wolven die goddelijk vereerd wierden, 'n mocht er geen de minste knol of zaadje van aconitum de grenzen over. Wolven immers, en honden ookal en alle diergelijke vierpooters, wanneer ze die planten betorden - is 't nu nog zoo? -

(1) Vgl. ook TEIRLINCK. *Flora diabolica*, passim.

kregen eene davering dweers door 't lijf, een zenuwschok, en stuikten dood...

En zeggen dat Avieenna een oude griele gekend heeft die bloem en blad en wortels knauwde alsof men zeggen zou een pruime tabak, en dat zonder de minste schâ of ongemak! Wat dat gewoonte al doen kan. Nog moet ik zeggen dat er een soorte vliegen bestaat die erop verzot zijn, die leven met de reuke ervan, en er met zwermen op afkomen. Maar buiten Avicenna's wijf en die vliegen, 'n ken ik geen ander menschen die er zoowel meê varen, wel integendeel. Die daarvan proeft en binnenpakt, staat in een-twee-drie met tong en lippen zoo fel gezwollen als die van een negergezichte; zijn oogen puilen uit, staal en wagenwijd opengespalkt; alles draait en schijvert hem rond van binnen in zijn hoofd, zoodat hij in een zwijmte valt, - 't ergste van ai nog - een hertsverlamming krijgt, en in onlijdelijke smerten, kreuningen en spanningen, tot zijn hemelschen Vader terugmoet.

't En moet dus niemand verwonderen dat men van oudsher ettelijke tegenbaten en tegenvergif uitgezocht heeft en ook gevonden. Daareven spraken wij van die vliegen: welaan in vroegere eeuwen stampte men gezegelde aarde (bolus Armeniae of terra Lemna) en bakelaars (baccae lauri) en methridatium al te zamen in olie ‘quantum satis’, mitsgaders 20 tot 24 goedgekweekte Napellusvliegen. Die pap werd ingenomen als tegenvergif; daarmede ook bestreek men de wonden die door giftige wapens geslegen waren. De werkinge, schijnt het, was bovenmate goed. Dat was een echte soort serum te midden de jaren vijftienhonderd!

Nu gaat 't anders, men spuit eerst en vooral atropine in onder 't vel, en als het niet te laat 'n is pompt men de maag uit met eene oplossing van 1 % looizuur. Men doet er nog kunstmatige ademwekking bij... Doch eenmaal 't herte lam gevallen is, dan is 't toch met den duts uit en amen...

Maar, zult ge me vragen, tot wat dient dan zulk 'n bucht? Wat deed men daar eertijds meê? - Enwel: luizen, vlooien en wolven vergeven, al niet veel meer;

ook nog: verwarren met de andere groenten en tusschen de salade versnijden... en doodgaan. 't Was al.

Dan later en tot over eenige jaren hebben sommige therapeuten zitten peuren om uit den Napellus een geneesmiddel te trekken tegen jicht en kozijntjes, keelontsteking, stijfte, lendengeschot, kanker (!), tering (!), en zot zenuwzeer. En wat hebben die geleerden bijzonderlijk bekomen? Veel... ongelukken! Zoolang ze maar alcoholachtige uittreksels van bladeren of wortels gebruikten, kon dat nog al zijn, maar dan zijn de scheikundigen gekomen: Geiger en Hesse in 1833 en die hebben er het werkende deel uitgetrokken onder den name van Aconitin; in '62 en '71 gelukte het aan Groves en Dequesnel die aconitin te kristalliseeren, en 't is toen dat de katte te koore ging! Wright en Luff hebben er hun beste vermogen aan besteed, echter ze bekwamen wel een scheikundig rein produkt maar 't eene staal aconitin was 160 keeren giftiger dan 't andere!!... Hoeveel dokters en apothekers en andere beklagensweerdige lieden er hunne krage bij lieten eer dat men dat vond, 'n zal ik u niet vertellen. En zeggen dat er - bijzonderlijk fransche geneesheeren - nu nog heden zot van zijn, en betinteld om aconitin voren te schrijven!

Zoolang de werking van de aconitin niet beter 'n is vastgesteld en ‘gestabiliseerd’, doen dokters en apothekers maar best dat fleschje gestopt te laten.

Dat homoeopaten met oneindig-uitgelangde oplossingen - en veel inbeelding - de zieken alzoo behandelen, mag gerust toegelaten worden. Eén gram is hun genoeg om geheel Europa te ‘traiteeren’ - 'k zei tewege ‘trakteeren’ -. In ‘das homöopathisches Arzneibuch’ staan zes verschillige Aconiten beschreven, waarom niet? Een homceopaat heeft voor ‘princiep’: 'n kan mijn recept geen kwaad 't en kan geen... of liever, 'k misse, 't is 't contrarie: Kan 't geen goed 't en kan geen kwaad.

K. De Wolf.

't Goed gezeid lijk het kwaad.

In mijn dagblad heb ik nu ook eens iets gevonden dat goed was! Om te zeggen [...] dat een schabletter met een ‘matraque’ erop losging, zei mijn dagblad onlangs ‘dat hij sloeg met zijn *wapenstok*’... Gebruikt of niet gebruikt, Hollandsch of Vlaamsch, dat is nu toch een keer iets dat in 't fransch niet is uitgedacht, maar dat komt uit het hoofd van een Vlaming, en rechts daarom levende Dietsch is.

Alleszins zal mijn dagblad hem beteren nog. BROM.

Uit het Fransch-Vlaamsche

(Vgl. boven, bl. 67, 232).

Ook nog van Cyriel's uit de Breêmeerschen.

V. *Van ‘Gransaene den Moordere*[1]*’.*

Ten tijde dat de beesten spraken, leefde er in een hout van een boschstreke uit Vlaanderen een moordenare, wijd en breed bekend en gevreesd: zijn name was Gransaene. En, in 't hout dan daarover, leefde eenzaam en heilig de eigen broêre van Gransaene, waar dat er alledage een Engel uit den hemel naartoe kwam met brood en met groensel, om hem daarvan te eten.

Zoo, een keer, 't volk van den Grave van Vlaanderen, op uitjagerij, vond den moordenaar zitten, en klampte den kerel. 't Vonnis was gauwe gestreken. 't Ging rap gedaan zijn met hem. Maar 't was een pater meê met die mannen, die zei:

- Gransaene, eer da'-je doodmoet, effenen hei? en boete doen, man!

- Al verloren, zei de andere, geen hope voor mij, mijn zonden zijn te groot om vergiffenis te krijgen; zooveel gewijde huizen onteerde'k, zooveel menschen bestool ik en moordde'k, zooveel doeningen stak ik in brande - wee mij! - dat ik vaste naar de eeuwige verdoemenisse moete.

(1) In 't Waalsch; *mordreux*: een woord dat wellicht afkomt van “moorder”. - “En Gransaene”?... Was dat “Grand Saint”?

- Gods bermhertigheid is oneindig, me kind; een vermorzeld en verootmoedigd herte 'n wordt nimmer versmaad door den Heer.

Gransaene liet hem gezeggen, getikt door de genade van God, gaf hem, biechtte schoon, en wierd al zijn zonden vergeven; waarop hij hem keerde naar 't wapenvolk dat een stapke verder gaan staan was, en zei:

- Mijn leven laat ik teweeg in uw handen; 't en is maar verdiend. Maar 't is al van dien Eeuwigen Rechter onder wiens oogen ik straks moete komen. Ik wete dat 't beter is hier te boeten, dan door Hem te moeten gestraft worden in de andere wereld. Als 't u belieft dus, ik spreek er u schoon om, maakt me de dood lastig en wreed, opdat ik aan God kunne getuigen hoe groot dat mijn leedwezen is uit liefde tot Hem. 'n Wilt me niet sparen, neen! Hangt me aan een kruisboom, scheurt me vaneen, breekt me de beenderen, dat ik best maar gelijke op onzen gekruisten Zaligmaker, en dat Hij me met genade behandele.

En zoo is Gransaene ervanonder getrokken, dood en in stukken gebeuld, maar al, in de ijselijkste kwellingen, des Heeren goedheid begroetende.

Dien eigensten dag, 'n droeg de Engel geen teten naar Gransaene's broeder, den eenzater.

's Anderdags dan, vroeg hem de man dus:

- Heilige Engel des Heeren! En gisteren? Mag ik het weten? Waarom liet ge me zitten?

- Waarom? omdat 't in den Hemel groote kermis geweest is, nooitmeer van méér sedert de dood van den gewezen Goên Moordenaar. Uw broêre de moorder is even in Gods genade gestorven, en ingehaald geweest in den Hemel.

- In den Hemel? Gransaene die afschuwelijke moorder in den Hemel ingehaald, riep verergerd de boeteman. Maar... als God wil rechtveerdig zijn, wat een loon dan zal Hij mij niet verschuldig zijn, mij die sedert mijn kindsheid zoo stijf in de heiligheid leve!

- Hooveerdige dwaze, zei de Engel daarop en hij sloeg zijn vlerken om voort, ge 'n weet nog niet vast of

gij ooit in den Hemel zult geraken, want alleene de dood beslist over de eeuwigheid.

Achter dien dag, nooit en is de Engel meer wedergekeerd. En de eenzater, om den wille van dat één gedachtje van hoogmoed, mocht uit straffe vanuit zijn hout weerekomen, om al werkende en wroetende door de wijde wereld te scharten.

Men leert daaruit dat de grootste zondaar nooit 'n moet wanhopen, en dat de volmaakste heilige altijd met vreeze mag liggen.

Niet het minste 'n heb ik bijgedaan aan die schoone vertelling van ‘Gransaene den moorder’. Ze was overbekend onder 't oud vlaamsch geslacht; maar'k en hebbe nooit één mensche gemoet die wist waar en wanneer ze gebeurd was.

[M.D.L.C.]

Mengelmaren

Een oud liedeken?

't Onderstaande stuk vind ik afgeboekt in ouden stel aan den achterkant van een vuil gescheurd blad (0.36 m.h. × 0.225 br.), met zaken op van een heere uit Brugge bij dage van 24-1-1852:

Is 't een oud liedje? 'k En weet het niet. Een ander zal 't weten misschien.

'k Druk het over zooals het staat, maar met een beetje scheidinge en schikkinge tusschen en in de schokskens, en met hoofding en weerzang in geblokte en in schuinsche zettinge, voor de duidelijkheid.

Samenspraek tusschen den levenden en den verdoemden van de pynen der hel

den levenden

Ongelukigen mensch geboren[1)]
ziel berooft van 't hoogste goed
die voor eeuwigheyd verloren
in d'helle lyden moet
zegt het my dan zegt het my
wat voor pynen lyde gy

1) Er staaf ‘geloren’.

den verdoemden

ach moet ik u uyt gaen leggen
in wat smerten wy hier zyn
moet ik u in t'lang gaen zeggen
zondaers einde ende pyn
ach torment ach schrikkelijk torment
aen die t'lyd alleen bekend

den levenden

die de wereld eertyds eerde
waer is uwen luister al
en de glorie die gy leerde
in dit ydel traenen dal
zegt het my,

den verdoemden

ach dien luister is verdwenen
als den droom van eenen nagt
naer die glorie is verschenen
eeuwig druk om een gedagt
ach torment

den levenden

wat hebt gy van al uw sparen
met zoo groote gierigheid
die men zag veel goed vergaeren
in zoo veel zorgvuldigheid
zegt

den verdoemden

eeuwiglyk gebrek te lyden
is de vrugt van al myn goed
dit is alle myn verblyden
naer dien grooten overvloed
ach tor

den levenden

gy die voor uw dertelheden
in de helsche vlammen ligt
voor uw ongebon[den]heden
derven moet gods schoon gezicht
zegt

den verdoemden

ach om een vermaek vol schande
om de vreugd van eenen stond
in het eeuwig vuer hier branden
in den diepen helschen grond.
ach tor

den levenden

wat lyd gy in 't ander leven
voor uw dansen spel en zang
als uw tonge heeft gegeven
zoo veel vuile werelds klang
zegt

den verdoemden

al myn klaegen al myn kermen
toont eylaes maer al te zeer
zonder hope van ontfermen
wat ik lyde duizend keer
ach tor

den levenden

voor uw agterklap en zweeren
voor uw vloeken tegen God
en voor alle die coleeren
wat geniet gy voor uw lot
zegt

den verdoemden

myne tonge wordt doordronk[en][2)]
van het pek in dezen poel
en doorboord met solfer vonken
by de vlammen die ik voel
ach tor

den levenden

gy die met de deugd te haeten
zyt zoo veel verdiensten quit
en hebt [z]oo veel goed gelaeten
door [verq]uisten van den tyd
zegt

de[*n verdoemden*]
.....

Hier stopt mijn opstel omdat 't blad uit is; doch dit blad zal slechts de helft geweest zijn van een tweevoudig.

Evenwel 't is te denken dat 't liedeken niet veel langer was. 't Zinspeelt zie'-je wel op de zeven hoofdzonden, die er op één naar - den nijd - reeds allemaal staan.

L.D.W.

2) Van hier af moet ik het een beetje raden door de scheuren heen.

Boekennieuws

J. simons. - A. verhoeven. *Zeven oude Volksliedjes*. Brussel, Gudrun, [1924]. Fr. 7.

Dat is nu hier eens echte volkskunst, verheven tot meer. Op 't derde-naar '*Slaap kindje slaap*', zijn alle de liedjes, als b.v. '*De Jager*' (met zijn mateloosheden), en vooral '*'t Is in den Hemel beter dan hier*' (immers met zijn dronkaardsgeluiden en-sprongen), zijn ze allen lijk van de strate geraapt, doch medeen zoo keurig zoo kunstig zoo treffend-gemoedelijk met een meêspel omgeven geworden, dat de mindere man ervan opgeheft zal wezen, en de meerdere er hem bij neêre zal strijken. S. en V. schijnen voor malkander gemaakt, zoo goed verstaan en bewerken ze hun beider bedrooming: t.w. door 't eenvoudige echte, ons volk heelemaal, groot en klein, vereenen in 't alenkele schoone.

G.W.

Van *De Sikkel* uit Antwerpen, ontvongen we een beetje van alles: - *Vlamingen van beteekenis* [vgl. Biek. 1921, xxvii, 24]: vii. V. Lacour. *Emiel Hullebrouck*. Antwerpen, Mees, [1924], kl. in 8^{n}, 15 bl., met afb.

E. Hullebrouck, thans 46 jaar, de man van de Vlaamsche Liederen, schepper, zinger, voor- en omdrager van zooveel volksaardige lieve deuntjes; die ermee voer de wereld door, daar overal waar hij Dietsche en ook andere ooren en herten gemoette, nl. tot in Indenland, Zuid-Afrika, en Amerika; die jazelfs in Parijs door de Franschen geestdriftig begroet werd; doch tot tweemaal toe werd belet onze Jongens in den oorlog te komen vergasten, wordt hier genegen maar effenmoedig vorengesteld. Hij, meer dan zijn kunst evenwel... Een geschiedkundige heerlijke lezing.

- CHRISTOPHER MARLOWE. *Edward II*; BEAUMONT-FLETCHER. *Philaster.* Overgezet door J. DECROOS. Antwerpen, Mees, 1924, in-16^{n}, 94 en 99 bl.

Deze zijn de twee eerste stukken uit een reeks stapmatige overzettingen tewege, nl. van allemaal werken van Shakespeare's tijdgenooten geweest, bekwame lieden dooreen die echter te dichte de zonne geleefd en daarvan een beetje geleden hebben. ...Belangrijk voor kunsten geschiedenis; welvertaald... maar zeer zeer zorgelijk voor ongeleerde menschen die te lezen.

- *Steden en Landschappen.* I. *De Kempen* (2^{e} uitg), [1924], in 4^{n}, 112 bl. opstel, 89 afbb.

Deze is een 2^{e} uitg. van wat we bespraken in Biek. 1922, XXVIII, 244. Er is bijgekomen: benevens een aantal kleine aanvullingskens, een Inleiding met *De Kempen van onze schrijvers en kunstenaars* door G. Eekhoud, en *De Kempen* [ook boekstafkundig] *heden en morgen* door J. Grietens. Dan *Stede- en Dorpsaanleg, woning- en hoevebouw* door St. Leurs.

Niemand in Vlaanderen, of hij heeft de Kempen lief: we hebben er tòch teveel hertelijk- en kerkelijk-schoons van gelezen, en te veel ingoê liên van gekend, om niet geren er een boek op te hebben; temeer daar de Kempen staan om ons Vlaamsch landbouwgeweste aan te vullen tewege met een evenrijk nijverheidsland; welke beide streken tezamen immers als twee machtige vleugels gaan zijn aan Vlaanderen's roeizaam gestel, met in 't herte daarvan het wakkere Antwerpen. In den vliegtijd dien we beleven, welk een schote 'n kan Vlaanderen niet nemen allichte!... Wilde het echter inwijlen maar Vlaanderen blijven, in vroomheid en zeden en taal en in eigenheid!... Wie hem daarover aleens een stonde aan het droomen wil zetten, en dien droom met voldoening genieten, hij en zie er niet op hier: hij koope en leze en herleze *De Kempen*.... Met een zestiental kenders wrochten ze eraan; en waarlijk als leesboek, hun werk is aantrekkelijk, stichtend en leerzaam.

- *Reizen door Belgie*, met een inleid, door C. JOSET. ‘Algemeene inlichtingen; Voornaamste steden; de Ardennen; de Zeekust; de Slagvelden van den Yzer’. Antwerpen, Mees, [1924], in 16^{n}, 102 bl., 11 afbb.

Een reisboekje in 't Vlaamsch. Er zijn er niet vele. Een geestig, handig, bondig boekje. Dat 't een vogelke ware, we noemden't een meezetje: springende trouwens en wippende, over, op, onder al 't schoone dat 't tegenkomt, al gestadig maar taterend, en, met zenuwachtige slagskens, alleslag inlichtingskens vertellend voor lustige, nieuwloopte en niet- nauwkijkende ketsers. Voor dezulken (waarvan heden 't getal is oneindig) sterk aan te bevelen.

- J. MAES. *Aniota-Kifwebe. De Maskers uit Belgisch Congo*, [als een deel van] *het materiaal der Besnijdenisritussen.* Antwerpen, Mees, 1924, kl. in-4^{n}, 69 bl., 60 afbb.

Deze ‘maskers’ schijnen gebruikt in 't Noorden van Congo tot een krijgs- en tot een inwijdingstooisel; in 't Zuiden tot een teeken van geheime verbintenis met den luipaard, den kwelgeest der streke, een teeken ook ten anderen als krijgs- als dans- en als inwijdingstooisel gebezigd.... Nuttig.

G. Celis. *De Feestenkrans om het Jaar.* Volkskundige voordracht. Gent, Heirnislaan, 5; 1924, in-12^{n}, 24 bl.

Een voordrachtje: over 't eene en 't andere dat er gedaan wordt in Vlaanderen op de verschillende feestdagen en kermissen door het jaar. Licht en aantrekkelijk. Maar 'k zou't nog liever hebben als er meer doelmatige samenstelling in stak, meer samenstreving naar een grondgedacht waarmee de toehoorders behoorden achter de voordracht naar huis te gaan: b.v. een voorstelling van wat, in onzen huldigen tijd, daarvan allemaal kan worden ten goede bewaard, gewijzigd en verbeterd, of niet.

L.D.W.

Op S. Maarten's Lichfjes

(*Biek*, 1921, XXVII, 250-251; 1922, XXVIII, 120).

Op de herhaalde vraag naar den oorsprong van 't lichtgespeel op S. Maarten's avond, en van 't lichtje bij of boven zijn hoofd waarmee hij somtijds verbeeld wordt, weze hier aangestipt dat in 't *Resp.* op de *Lectio iv*. van zijn Donkergetijde staat: ‘V. Dum sacramenta offerret beatus Martinus, *globus igneus apparuit super caput ejus*’.

En dus?

Om zulk een gebeurtenis of een verzinsel uit zijn leven zou 't zijn, dat men voor zijn ‘Lessen’ en ‘Evangelie’ den zeg ‘Nemo lucernam’ verkozen heeft, (immers waarvan sprake in *Biek.* 1921), waaruit dan verder ontstaan ware de wijdienstmatige leute (aldaareven vermeld).

Alzoo ware 't speur, meen ik, dat eens tot een dieper onderzoek te volgen zou zijn.

L.D.W.

In den nieuwen ‘Algemeenen Atlas voor België’ door J. VERSCHUEREN, is er gestreefd naar 'tgene ze weêral gaan noemen een ‘degelijke algemeene nederlandsche’ spelling. Maar men ging nogeens te ver. Vlamertinge*n* staat er voor Vlamertinge; Be*k*elare om niet te zetten Bec*e*lare of Bes*e*lare; Wat*en* om niet het verouderde Wat*ou* te stellen; en Ka*ch*tem welke nochtans wordt uitgesproken Ka*k*tem! Ware 't niet beter ook een keer het Vlaamsch uit de streke te raadplegen?

T. RAEPAERT.

EENTJE, beentje, knuist, *tienmaal-tien is duist.*

(Telreekskens).

Brugge

Hoe is tienmaal-tiene = duist?

[Nummer 12]

Om te weten wat Vlaamsch is.

Iets van heel mottigs? Ja, en nochtans goed, ongehoord.

't Is van *opperbest fransch te leeren*! Maar, maar, maar, ons wel te verstaan! Voor wien zal dat best zijn? Voor dezen die toch moeten fransch kennen. En hoe zal dat best zijn voor hen? Als ze: ten eerste dat fransch willen leeren in zijn spraak- en zijn woordkunst zoo volmaaktelijk goed, dat ze wezenlijk daardoor bekwaam zouden worden het fransch, 't echte fransch, uit slecht fransch (b.v. uit ‘belgsch fransch’) te kennen; en ten tweede dat ze telkens het schik geeft, er willen om doen dan om, daar waar ze vlaamsch uiten, stelselmatig anders te spreken als dat ze 't zouden zeggen in dat opperbest goed fransch. Lange 'n gaan ze 't niet moeten doen, of ze gaan er neuze toe krijgen,... en schier vanzelfs leeren wat ‘vlaamsch’ is, rechts door het eigenste fransch dat hun vlaamsch anders zoo ‘fransch’ maakt. - Bericht aan de Leeraars.

Sinte Niklaas!

Sinte Niklaas ontferme U mijn,
laat nog eenmaal kind mij zijn,
en bij 's Hemels' welbehagen
laat nog eenmaal mij wat vragen.

Breng terug mij tot den tijd
toen, onwetend wie gij zijt,
aan den heerd ik, blijde dagen!
bei mijn kloefjes mocht gaan dragen.

Geef eenieder, brave man,
al hetgeen hem lusten kan.
Geef mij dat ik weer mag keeren
in mijn kleine kinderkleeren.

'k Geef mijn oud hert, is't u 't weerd
'k geef 't tot voedsel voor uw peerd,
'k geef al mijn voorbije jaren
'k geef mijn moede menschervaren.

Zalig toch die kinderwaan!
't kost zoo menig heete traan
't kost zoo menig droef bevinden
als het doek wij op zien winden.

Als 't geheim eens opgeklaard
nuchter in ons wezen staart,
waar de waarheid werd geboren
heeft 't geluk zijn glans verloren.

Blijde kinders blijft bestaan
in uw zoeten kinderwaan
zoekt niet wie de kinderbaas is
zoekt niet wie dat Sinte Klaas is.

Laat den heiligen man begaan
schrijft hem dat hij 't kan verstaan
laat hem vol uw kloefkes vinden
laat hem laden kast en spinden.

Hebt van hem niets el geleerd
dan: of hij nog wederkeert
naasten jaar, en laat al 't andere
in den braven man zijn pandere.

Op der aarden loopt eilaas
al te menige arme dwaas
dien 't te vroeg is op gaan klaren,
dien 't verstand kwam vóór de jaren.

CAES. GEZELLE.

Van de zes Zwaantjes[1)]

DAAR was over veel honderden jaren een koning, en die koning ging op jacht in een grooten bosch. Al jagen en jagen gerocht hij zoo verre en zoo diep in dien bosch dat hij zijnen weg niet meer en vond, en geheel verdoold was. Hij ging alhier, uren en uren lang, en nievers geen uitkomen; dan trok hij aldaar, en gaan was gaan; maar de bosch scheen zonder einde.

1) We hebben gevraagd aan EH. J. Leroy, waarvandaan zijn zeisels uitkwamen: uit den mond van ons vlaamsche volk, of uit de boeken? Immers om te weten waar 't scheidde.
Hij heeft ons geantwoord op zulke wijze dat we moesten besluiten: dat het bijna allemaal was, met brokken en stukken uit den mond van ons volk, dingen door hem daarna samengebracht en herkuischt en hervoegd (op het zeggen van G.G.) aan de hand van Wolf, en ookal van Grimm. Onderander zijn laatste vertellingen, vansedert den oorloge, zijn: overgebleven gedenkenissen, hem voorheen door een oud ventje van Staden met groote gebaren uiteengedaan; voor een kluts eer'appels vertelde de man bij de boeren alzulke oude verhalen, waardat er dikwijls noch kop noch steert aan en was, maar die de menschen geren aanhoorden.
Ons volk, zegt EU. Leroy, geraakt daar lijk uit; en'k zou het er weder in willen: want 't vindt er nog altijd zijn smaak in... en dat kan hem geen kwaad alleszins.
't Is waar.
En, Lezers van ‘Biekorf’, als 't nu alzoo is, we gaan zeggen: - de Volkskunde weet nu wat ze vermag met die zeisels - maar wij? Wij die het doel en liet werk en de veerdige knepe van onzen volksaardigen zeiselaar nu kennen, waarom ook niet eens medegeholpen met hem om zijn ‘Vertellingen’, en zijn Karel den Blauwer en zijn ‘Pieter den Pensejager’ enz. weder in gang te krijgen? (Lannoo te Thielt en anderen elders, verkoopen ze nog). 't Is zoo invlaamsch allemaal dat, zoo eigenen zoo deugddoende. Gauwt.
BIEKORF.

Eindelinge afgemat, doodmoede en wanhopig, zocht hij een hol of spelonke om te slapen. 't Docht hem al met eens dat hij geruchte hoorde, als of er iemand naderde. Hij keek en reikhalsde, en tot zijne groote vreugde zag hij daar een oud oud slordig vrouwtje komen. Haar hoofd met lang vernesteld grijs haar, viel bij iederen stap van links naar rechts, en zij trok benauwelijke muilen.

De koning scheen dat al niet te bemerken, zoo blijde was hij een levenden mensch te ontmoeten.

- Vrouwtje, sprak hij, kunt gij mij den weg niet toonen om uit dezen bosch te geraken, ik zal u rijkelijk beloonen.

- Ho, ja, heer koning, antwoordde zij al meesmuilen, dat kan en zal ik doen; maar op één voorwaarde.

- En welk is die voorwaarde, vrouwtje? Spreekt maar: ik heb rijkdommen en zal u al geven wat gij vraagt.

- Ik en heb noch geld noch schatten van doen, heer koning; maar luistert: ik heb eene dochter, en zij is zoo schoon dat er onder de zonne geen eene is die van verre met haar kan vergeleken worden. Ik wil u verlossen uit dezen betooverden bosch, op voorwaarde dat gij haar aanveerdt als vrouw, en ze koninginne maakt om te tronen aan uwe zijde.

De koning was weduwaar met zeven kinders, zes zoontjes en een dochterke; hij was dus vrij en kon eene andere vrouwe nemen; maar bij het gezicht van dit wijf had hij zonder ze te zien reeds een walg van de dochter. Hij aarzelde en antwoordde niet.

- Gij hebt te kiezen, grijnsde de oude, sterven van honger in dezen bosch of mijne dochter huwen.

De koning zag die afgrijzelijke dood voor zijne oogen, en hij wierd verschrikt. Liever dan te sterven, aanveerdde hij.

- Wel ja, sprak hij, ik zal uwe dochter huwen en koninginne maken; spoedt u dus en geleidt mij tot die schoone bloem, opdat ik ze bewondere en mêeneme naar mijn slot.

- Langs hier, heer koning, volgt mij, zeide zij. En die oude sloore begon nu zoo rap te beenen dat de koning te peerde haar met veel moeite volgen kon.

Zoo kwamen zij aan een kleen leeg leemen huizeke dat verdoken stond achter dikke boomen en struikgewas.

- Treedt binnen, heer koning, zeide zij lachend; en door dien lach wierd haar gezichte zoo spookachtig dat de koning geheel op zijn ongemak was.

De dochter, werkelijk schoon, die bij het vuur zat, stond rechte en groette den koning alsof zij hem verwachtte. Zij scheen in 't geheel niet verwonderd over zijne komst. Bovendien zij had kostelijke kleêren aangedaan om haar zoo schoon mogelijk te maken in 's konings oogen. Zij kwamen dus algauw overeen en de koning, met zijne nieuwe vrouw bij hem op zijn peerd, zette hem op weg naar huis.

De bosch had nu een geheel ander uitzicht gekregen, de koning zag nu lange dreven, effene wegen die hij tevoren nooit gevonden had. 't En leed al niet lang of hij gerocht uit dien bosch, en reed naar de hoofdstad van zijn land.

Zijne onderdanen die reeds ten allen kante den koning vruchteloos gezocht hadden, meenden dat hij ievers omgekomen of verongelukt was; en nu zien zij hem daar opkomen. Zij loopen hem te gemoet en geleiden hem vol vreugde naar zijn slot.

Eenige dagen daarna wierd 's konings huwelijk met ongehoorde pracht gevierd, en zijne vrouw met de gouden kroon op haar hoofd wierd om haar schoonheid bewonderd als eene verschijning uit een andere wereld.

De koning, die wel wist dat zijne vrouwe de dochter was van eene hekse, 'n had niet gebaard dat hij kinders had; en zelfs uit voorzorge had hij hen door eene trouwe dienstmeid doen overbrengen in een sterk kasteel dat verre verre verdoken zat in eenen bosch. De koning alleen met die dienstmeid onder de jonge menschen, wist dat er daar een kasteel stond en was er in zijne jeugd menige keeran met zijnen vader geweest. Hij had dus bij zijne aankomst seffens zijne kinders daar verdoken, zoodat zijne vrouw geen het minste vermoeden kon hebben.

Jamaar, 't spreekwoord zegt: alles moet uitkomen of moesten de kraaien het uitbrengen; en zoo gebeurde het ook.

Haar kamermeisje, om in 's koninginne's gratie te staan, vertelde op zekeren dag dat de koning van zijn eerste huwelijk zeven kinders had, zes zoontjes en een dochterke, en dat hij ze ievers verdoken hield, omdat hij vreesde dat de stiefmoeder ze zou mishandelen. Het wiste niet waar zij waren; maar het zou haar gemakkelijk zijn de plaats te ontdekken. Zij moeste maar den koning heimelijk doen bespieden als hij soms plotseling voor een geheelen dag afwezig was. De koninginne verdook de wraakzucht die in haar herte ontstak, en liet hooren dat zij het bestaan dier kindertjes kende, en dat ze die reeds beminde nog ongezien. De koning verschoot, zocht achter die verraderstong; maar vond ze niet. Intusschen naaide de koningin geheele dagen en zij miek zeven zijden witte hemdekes; en daar zij van haar moeder de tooverkunst geleerd had, stak zij die hemdekes vol tooverij.

Als nu alles gereed was om haar plan uit te voeren, besloot zij, binst dat de koning op jacht was, dat kasteel waar de kinders verdoken waren, op te zoeken. Met de macht van 't geld wiste zij een ouden dienaar van 's konings vader zaliger uit te koopen, en alzoo kwam zij te weten waar dat kasteel stond.

Zij en stelde het niet lang uit en trok er naartoe. De zes knechtjes waren aan 't spel in 't park als zij in de dreve eene koetse zagen opkomen. Meenende dat het hun vader was die hen kwam bezoeken, liepen zij er naartoe. Als de koninginne die lieve kinders zag opkomen, deed zij den koetsier staan en kwam al lachen die lievelingskes te gemoet. De kleinen verschoten eerst omdat zij gemist waren; maar zij loech zoo vriendelijk en was zoo schoon, dat zij die vreemde vrouwe elk een handje gaven.

- Ik heb hier voor elk een schoon geschenk mede, zeemde de valsche; zeven zijden sneeuwwitte hemdekes. Waar is uw zusterke, brave kinders?

- Onze zuster is op hare kamer gebleven, riepen zij; en zij kletsten hunne handjes van verlangen en blijdschap.

Daarop deed de koninginne hun elk een hemdeken aan en zij kletste nu ook op hare handen, en dezes broertjes veranderden in zes zwanen die al schreeuwen de lucht invlogen rechte naar het kasteel.

De koningin die dat zag meende dat zij hunne zuster gingen waarschuwen; en zij keerde maar half voldaan huizewaard, vast besloten een anderen keer ook de zuster te betooveren.

Toen de koning thuis kwam van de jacht, besloot hij heimelijk gelijk altijd nog eens zijn kinderen te gaan bezoeken. Daar nu echter vond hij zijn dochterke alleen op hare kamer, en 't zat daar ineengezakt bitterlijk te weenen.

Toen het spreken kon, vertelde het dat er over eenige dagen een koetse gekomen was; zij had ze van uit haar vensterken zien komen in de dreef. Zij was te wege naar beneden om tegen te loopen als zij eene prachtig gekleede vrouw zag uitstappen en hare broertjes aanspreken. Terwijl zij nieuwsgierig voort keek, zag zij dat die vrouwe hun elk een hemdeken aandeed, en dat zij alle zes in zwanen veranderden, en met droevig geschreeuw in hare kamer kwamen gezweefd en elk eene pluim uittrokken en dan wegvlogen; en zij toonde hem de zes zwanepluimtjes.

Toen de koning dat hoorde, was hij over van verdriet om het verlies van zijne zes lieve kinders; maar het was 't verste van zijn gedacht dat zijne vrouwe de plichtige zou zijn. En benauwd zijnde zijn dochter ook te verliezen, besloot hij haar mêe te nemen naar zijn paleis en daar onder sterke wacht op te voeden. Maar 't meisje dat vast besloten was haar broeders op te zoeken en te verlossen, en wilde van geen meêgaan weten; en vroeg om ten minste nog eenen nacht op het kasteel te mogen blijven. Dat wierd haar toegestaan, en binst den nacht als iedereen sliep en alles rustig was, stond zij stillekens op, kleedde haar, en zonder geruchte te maken

verdween zij in den donkeren bosch. Zij ging geheel den nacht en nog den volgenden dag, tot dat zij tegen avond aan een kleen jachthuizeke kwam. De deur stond open en zij trad bedeesd binnen; daar was niemand in huis; zij riep en kreeg geen antwoord. Zij onderzocht het kamerke en zag er zes kleene beddekens staan, met zachte kussens en rijke dekkinge. Hoe moede en uitgeput zij was, zij en durfde op geen dier beddekens gaan rusten, en kroop onder een en sliep op den steenen vloer.

Pas was de zonne onder of zij hoorde eene ruisching van vogels die binnen vlogen. Zij loerde en zag dat het zes schoone zwanen waren; hoe verwonderd was zij toen zij zag hoe de zwaantjes hunne pluimen en vlerken afstroopten gelijk een hemde, en ze nederlegden elk op een dier beddekens. Tot hare onbeschrijvelijke vreugde, herkende zij haar zes broeders; in een oogpink was zij van onder dat bed en in de armen van hare broeders, die hunne zuster ook herkenden; en ze weenden alle zeven van blijdschap. Eindelijk spraken de broeders van scheiden, en zeiden:

- Lief zusterke, hier moogt gij niet blijven, dit huis hier is een roovershol; vinden zij u hier bij hun thuiskomst, zij zullen u onbermhertig dooden. Wij hebben maar eenige minuten tijd meer, en dan moeten wij weder ons zwanenvel aandoen en verdwijnen.

- Och God! weende het meisje, en is er geen middel om u te verlossen? Spreekt, ik ben bereid tot alles, al moest ik sterven.

- Ja wel, daar is een middel, maar bijna onuitvoerbaar, antwoordden zij. Gij zoudt moeten zes jaar lang blijven zonder spreken en zonder lachen, en binst dien tijd zes hemdekes maken van sterrebloemen die groeien in de bosschen van deze streek. Spreekt gij één woord en bekruipt één lach uwe lippen, alles is verloren.

Toen zij die woorden gesproken hadden was de tijd voorbij; zij trokken hun zwanenkleed aan en vlogen door den venster de wijde lucht in.

(*'t Vervolgt*)

JUUL LEROY.

Bachten 't elshout

BACHTEN 't elshout,
waakt de slimme zwarte poeze,
zit met kogels in heur hoofd, en
wapens in heur handschoen. -
Langst den boord, èn heimelijk deurke,
sluts omhangen met zijn mos, en
zonder klinke en zonder slot aan;
open naar den helderen hemel,
gapend naar den duisteren diepgrond. -
Zwarte poeze,
zijt ge, wordt ge, ziek of zuchtig?
menscheschuw?... of wat verzint ge,
gansch aleen met uw gedachten?
Niets 'n roert daar;
't doet,... twee oogskes
komen in dat heimelijk deurke,
blijven staan, lijk
glimmende zwarte spelleko pkes,
oogskes die 't gevaar afspiên, en
nieverst geen gevaar 'n vinden. -
Trippeltrappel wilt ons muizeke,
zwak en los, e luchtje scheppen;
't zal gaan azen,
vrij, op 't heerlijk jachtgebied van
moeder zonne. -
Plots ne kap, ne zochte klauwslag,
meêgaande en bevallig!...
't leeft nog, 't leeft,... maar om te beter
't naderen van de dood te voelen. -
Bij zijn vreezen, bij zijn hopen,
looze vlucht soms,....
d' handschoe van de zwarte poeze
damt de bane af. -
Pootelen wordt 'et, gooien, vangen,
kaatsen met dat gruwend herte. -
Boos genot!... onhebbelijk wreedzijn!...
wreedzijn dat hier *spelen* heet, en

leute, wikkelend uit den weedom! -
Vaart, mijn muizeke,
roert nu naar én ander diepte,
waar ge nooit meer, nooit meer, uitkomt! -
Schommelend schuift 'et,
kraakt 'et, langst nen holde grafweg,
naar 't ombunselen in zijn lijkkleed,
naar zijn zwijgen en zijn doodzijn;
't steertje volgt, als
laatste draadje van zijn leven,
laatste sleur van zijn bestaan hier. -

***
Bachten 't elshout,
blijft de zwarte tooveresse
tooveren met heur groene kogels;
lekkebaardend
smekt ze nog aan d'achtersmake
van die sluipmoord.

Nieuwcappelle 1924.
A. MERVILLIE.

'r Beweenlijkste

van heel den vlaamschen strijd, is dat de Vlamingen zelf alles doen wat ze kunnen om het vlaamsch de keel af te steken.

Voor honderdduist franschgezinden en ben ik niet bang: mijn volk trouwens heeft meer jeugd in, meer herte, meer kop en meer kunst en meer kinders dan zij; 't heeft meer toekomst dan zij; en mijn volk, eerst of laatst, leeft hen dood, allemale... op voorwaarde, dat men hem niet en leert aan zijnzelven verzaken.

Maar waar ik voor schrikke, is voor dat handsvol onbezonnen Vlamingen, die heel den vlaamschen strijd doen bestaan... *uitsluitelijk...* in geweld; die 't land zouden ommezetten van 's morgens tot 's avonds; die niet en eten of drinken of gapen of slapen, of dat 't is, zoogezeid, voor het vlaamsch; *maar* die ondertusschen dat vlaamsch rekken en radbraken - verfranschen in den echtsten zin van het woord - zoodanig dat, op een einde, het vlaamsch nog enkel zal zijn niets-anders-als fransch in min-of-meer-vlaamsche woorden gezeid.

Als b.v., zooals in mijn nieuwsbladen: ‘woorden die *den*

luchtkring met electriciteit vervullen; de straat is vol *provinciemenschen*; de bevolking *met verdwijning bedreigh*; het gerucht *verspreidt zich*; de opstand *neemt groote uitbreiding*; de flinke *organisator* heeft den *kiesveldtocht* aangevangen; de inschrijvingen waren *vreeselijk bondig*; de *posities versterken* door en *aanval in regel op de andere partijen*; een kwade gewoonte *heeft hare intrede gedaan* sedert den wapenstilstand; het onderzoek *heeft een sensationeele wending genomen*; de koning *bekleedde zich* met *souvereine attributen*; hij *pleit voor zijn kapel*; jammer, *onze politie was niet in getal*'!

De Vlamingen, die reeds nietmeer willen weten of 'n dergelijke tale òfwel vlaamsch òfwel fransch klinkt, nemen soms kwalijk dat ik ze durf uitmaken voor alles wat leelijk is. Maar weigeren ze niet te zien dat zij de eerste en de meeste verdelgers zijn van het innigste, van 't diepste dat ons 'Vlamingen' maakt, van den taalgeest; van dat wat ons vlaamsch wezenlijk maunen in hun verblindheid zoo stout zijn, en door hun geweld er zoo menigen meeslepen. 'k herhale 't, ik schrik voor de toekomst van Vlaanderen: ze leeren 't zijnzelven vermoorden.

Gelukkiglijk 'n hebben ze 't volk nog niet mee.

Westvlamingen houdt u geschoord. 't Gaat erg heir; maar 't gaat nog tienmaal erger hooger in 't land. Dààr weet men al nietmeer 'wat' vlaamsch is; gij ten minste weet het toch-nog.

Leeren, jongens! leeren, iets worden, iets wezen in 't leven, en dat wezen in 't vlaamsch!... Veel beter dan roepen en schreeuwen - tusschenin -, en richten en stichten - als tijdverdrijf -, al telkens en immermaar denkende in 't fransch.

'n Zou 't niet?

BROM.

'Pi piscopatis XX'

't **I**S nu al een letje 'leên, kwam in de apothekerij binnengeslufferd een oud stuk brugsch vrouwmensch, en ze stak me daar in mijn handen een vuil verfrompeld papier, waarop te lezen stond: '*Pi piseopatis XX*'. Met 'n neuzestemme en de onderste lippe vooruit:

- Menheere, zei ze, in groen brugsch, dat is een oud 'komedement', 't zijn pillen maar 'partekliere' goe. 't Is voor mijn Sille: 't jong is ook al in de zestig, en ze 'n weet niet hoe heur gekruld van ongemakken; 't is 'pi-

nabel' om zien. Dat zijn al 'wommers' die heur plagen, Menheere, want leg ik mijn oore tegen heuren buik, 'k hoore ze krevelen en kravitselen: ze zitten 'compleit' lijk in 't hout! 'k Zal mijn' Sille een of twee van die pillen geven om te 'splizzieren', en ze 'ga' gesolveerd' zijn, peis je 't ook niet, Menheere?

- Ja-z' Dille! En hebt ge ze geteld, hoevele dat er... 'k wil zeggen, hebt g'er er waarlijk gezien?

Maar Dille die pottedoof is, nam een fermen snuif, en kroop nog wat dieper in heuren kapmantel. Hoe jammer van dat doof zijn! 'k Gaf de sloore hare 'XX' pillen en 'k liet heur verstaan, over dat 't ging,... dat 't er ging stuiven!

- A-la-bonheur! zei Dille, en met een herte lijk een brood en heur papierke mee was ze de gaten uit.

'k Peisde in mijn eigen: 'k weet 's wonder of de heeren apothekers Alfonsius en Ernestinus met die Pi-piscopatis-pillen zouden weg weten.

Zoo 'k schoot me eerst naar Fonsen's. De deugniet kraaide van plezier:

- Wat vuile 'recepten' dat ge krijgt; de mijne zijn veel deftiger, loech hij, en hij zou een keer zoeken, in al zijne boeken. Gekeken in Dorvault, dan in Dieterich, in vijf-zes pharmacopoeas, in een 'polyglotte'...; en in 'n vloek geheel de tafel lag vol boeken; en 'k moest meê zoeken, maar 'k had mijn bril vergeten en 'k was vermoeid; en dat verstond hij. 'k Gebaarde van geen koude en liet hem zoeken, vergelijken, gissen en zweeten. Ja, 't was koud weder en zweeten deed deugd. Maar 'vinden' 'n kon hij al geen kanten.

- Jamaar, zei ik, niet te doene, we *moeten* vinden, 't is voor Dille-z'n-Sille; 't mensche wordt stukken-van-een gebeten door de wormen; we moeten dat schaap uit haren nood helpen, en dàt hier is 't voorschrift.

Fons keek gelijk een elsen, maar zijn verstand stond stille...

Vandaar naar Nestje's.

- Nest, zei ik, 'k zit in nesten, hoe moet dat bargoensch hier verstaan worden? 't Is tegen de wormen.

Vader Ernest, met een gerimpeld voorhoofd, en plechtig gelijk een pater predikant, las trage:

- ‘Pi piscopatis viginti’! dat zijn twintig pillen, ongetwijfeld... Maar ‘piscopatis’?... zulk latijn?... nooit gehoord... 'k Zou 't ik zijn, en 't ware tegen de worms, 'k gave pillen van Santonine, en een ‘lavement’ van Camillebloemen, dat is alleszins prijzelijk.

- Enjamaar, Nestje, Dille 'n is niet rijke, en Santonine kost stukken van menschen... En dan dat ‘lavement’... zoudt gij dat waarlijk geven?... Maar op de wereld van God, dat 'n trekt al thoope op geen ‘piscopatis’. Wij *moeten* geven wat ze vraagt.

- Enwel schrijft dan naar de ‘Journal de Pharmacie, 24, Avenue de Cortenberg, Bruxelles’ dat is gelijk Larousse, ze weten daar alles.

'k Zat alleene met al de leute, en dat was spijtig.

- Kom, kom, zei ik dan eindelinge, wij kunnen onze brieven en briefmerken beter besparen. Zijn ze te Brussel ‘hooge’ geleerd, ze 'n zijn 't nog niet ‘diepe’ genoeg. Doet al die boeken toe, en luistert: wij moeten God weet hoeveel jaar achteruit. Toen leefde een zekere Mijnheer Lévêque; of hij geneesheer was of geneeswaarmenger 'n weet ik niet te zeggen; nu die brave man, God gedenke zijn ziele, vond een pille uit met Jalap daarin, Kwintappel en Aloës, en doopte die pille: *Pilule Lévêque*. Ons volk 'n kon die name ‘Lévêque’ maar moeilijk onthouden - nu zou 't veel gemakkelijker gaan! En 't miek er ‘*Bisschop*’ van, op z'n Brugsch ‘*Buskopspillen*’. (Ieder Bruggeling van vóór den oorlog moet die pille nog hooren vernoemen hebben). Maar Doctor Steyaert, die over 70 jaar in de Mariastrate woonde, rechtover 't Fijfersstraatje, daar waar nu de ‘Monfrères’ gehuisd zijn, Doctor Steyaert, zeg ik, wanneer hij die pillen wou vorenschrijven, schreef in 't latijn - nu zou 't in 't fransch zijn -: ‘*Pilulae Episcopales*’. En Sille's moeder, Dille, die zot was van die pille, had Dr Steyaert's recept dievelinge afgeschreven. Maar, vaneigen een doctorsrecept is doorgaans nog al een krabbelinge; en, 't eene gezeid gelijk het

andere, Dille die nooit geen Latijn 'n leerdde, noch van de eerste uit heur schole geweest was, Dille dus had er '*Pi piscopatis*' van gemaakt. En zoo komt het dat Menheertje Lévêque zaliger alleszins gedoopt is, vier keeren toen nog, en zelve nog na zijn' dood! 't En is voor iedereen zooveel niet.

'k Had dat nu al voor mij kunnen houden, en er 't begin mijner fortuine van maken: maar 'k geef het hier uit groothertigneid, ten bate van de apothekers van 't land. God weet immers bij wat een apotheker, Dille of Sille met hun briefjen, bij aventure, nog binnendrillen.

K.D.W.

Onuitgegeven vergen van Hugo Verriest

MIJN broeder weet gij 't nog van als ik daar te Heule
Geen schoen kon vinden met gemakkelijke zeulen,
en hoe een avokaat daar schoone wenschen dei
en nichtjes en kozijns den blijden welkom zei?
Aan nichtjes en kozijns zei ik den God beware U
En aan den avokaat al monkelen God spare U;
Maar 'k ben verzind en nu ik eens dat mag vergoên
Ga ik den avokaat wat wondere wenschen doen.

Der heerscht op aarde een ziekte, een ongewijde plage!
Zij duurt en wordt van langs om zwaarder om te dragen.
Die ziekte wensche ik hem. Zij zit op 't hoofd en doet
het hair verbleeken in den torre van den hoed.
Het voorhoofd doet zij diep tot in den nekke bleuzen.
Den bril verschuift zij tot op 't toppelke der neuze.
De tanden wikkelt zij of zaagt zij af, den baard
bestrooit zij langs om meer met peper, zout en vaart
Door keel en borst en leên en beên tot in de voeten
en doet kozijntjes daar met blijden zin ontmoeten.
Ja maar, horkt nu, zij laat den mensch frisch en gezond
En elkendeen die ziekte aan zijne vrienden jont.
Zij laat de blijheid en het blijde samenleven...
Ik zou mijn dicht misschien wel nog wat langer weven

Maar Gabrielle roept, en 'k moete uwe ooren sparen.
De ziekte die 'k Ulieden wensche: 't zijn de jaren.

Die verzen met nog een paar andere lagen verdoold onder de nagelaten papieren van Guido Gezelle, ik heb ze zoo getrouw en zorgvuldig mogelijk afgeschreven.

CAES. GEZELLE.

Over ‘Algemeene Taal’ en ‘Dialekt’.

Onlangs te Brugge was er daarover een voordracht; 't zij nu gelijk wààr of door wien.

Als een dergelijke voordracht gehouden zou worden door een Westvlaming, ge zoudt er vernemen: 1. wat de spreker verstaat door algemeene taal; 2. wat hij aanziet als dialekt; 3. wat volgens hem met dit laatste dient aangevangen, immers om er 't goede uitte rapen, en ook om erdoor aan de algemeene taal niet te schaden. De Westvlaming die u daarover sprak, zou geweten hebben dat niemand, allerminst in Westvlaanderen, twijfelt aan de noodzakelijkheid van algemeen, ttz. overal en immer, op beschaafde wijze te spreken. Maar zoo Verriest zaliger zei: 't is de beschaafde mond die doet de tale beschaafd zijn. En, vermits een tale groeit en niet gemaakt wordt (een levende toch), daar waar de Vlamingen algemeen zullen doen om beschaafd te handelen, daar ook zal hun taal algemeen beschaafd worden; de eenen gaan 't nadoen van de anderen, de ongeleerden van de geleerden - en wederzijds ook soms -, de minder-gevorderde streken van de betergestelde... en de algemeene taal zal er zijn. De Westvlaamsche spreker 'n zou verder dus van die noodzakelijkheid niet gewagen; maar zou zeggen wat er reeds werd aanzien, en voort mag worden aanzien als voldoende; en hij zou ondertusschen zelve zijn best doen om zijn vlaamsch - al het vlaamsch latende - uitwendig zwierig te uiten, en het zoodanig te schikken dat het algemeen aanstond. Zoo deed Verriest met zijn woord, zoo deed G. Gezelle in zijn zangen, zoo doen Streuvels en anderen nog in hun werken.

Als de voordracht nu echter door een ‘Oosterling’ gehouden zou worden, ge zoudt er hooren:

Vooreerst dat die Oosterlingen doorgaans nieten weten, dat 't al vijftig jaar is en meer, dat Westvlaanderen streeft om zijn tale beschaafd uit te brengen, op een wijze dat algemeen alle Vlamingen die kunnen begrijpen. En werkelijk, onder alle de Vlamingen, 't zijn de Westvlamingen die, een tijd lang uitslui-

telijk, en nogheden het liefst door de Nederlanders werden aanhoord en gelezen.

Ten tweede ge zoudt er nog hooren dat die Oosterlingen geren komen waar ergens de eerste slagen geslegen zijn, waar de eerste vondsten gedaan zijn, en de eerste ontginning begonnen; dat ze daarmee dan zelve vooruit komen als met eigen bevinding, om dan met geweld en met grootwoorderij de goede leer, de nieuwe, de 'hunne' alom te loopen verkonden. Ook aan de Westvlamingen, bij wie dikwijls de eerste roering ontstond, zeggen ze dan geren 'de waarheid'.

Ten derde, als er nu spraak was van 'algemeene taal' en van 'dialekt', ge zoudt er ook hooren dat die Oosterling u een heelen avond zou bezighouden daarover, zonder eenmaal vast te bestaken wat het eene wel is, en ook wat het andere is. Ge zoudt hem hooren verwarren tusschen *beschaafde* taal en *algemeene*, tusschen *gegroeide* en *gemaakte*, tusschen *levend* en *woordenboeksch*, tusschen *jong* en *nieuw*, tusschen *eigen* en *enkel-gewoontelijksch*, enz., enz., evenals tusschen *streekdialekt* en *straatdialekt*, tusschen *volksch* en *plat*, tusschen *eenlingsch* en *onvolksch*, en andere meer. Ge zoudt er hem hooren, met nieuwsbladwoorden, alle slag nieuwsbladachtige blazinge uiteendoen, over het 'zich imponeeren door houding en taal', over het vinden van 'een terrain d'entente', over het 'u stellen op het niveau van het volk', over 'het bewerken in de taal van een zeker avancement'. Ge zoudt hem hooren de geschiedenis der vlaamsche tale bespreken van hooge en verre uit het galmgat van een brabantschen toren, tusschen vele gegoochel met zoogezegde 'localisatie' in 't brugsche, b.v. over 't dialekt van de 'Sinte-' Kruispoort, en over dat van Asse-'nede' (misverstaan, meen ik vanop reize, al hoorende ievers van Assebroucke!); en ge zoudt hem ondertusschen ook hooren dooreenwerpen het dialekt van Poperinghe en Kortrijk, en 'dat van Gezelle, van Verriest en van Streuvels'!

Ten vierde: ondertusschen zoudt gij hem hooren bazelen, over algemeene taal, in al brabantsche klanken, b.v. al zeggende: st*uu*k, versch*ie*llen, vol*le*gens; maar met een overdreven bezorging erdoor, om onbrabantsch te spreken alsof dit dan werkelijk de algemeene taal was, b.v. al zeggende: 't *e*s, pr*i*sters, nietwar*re*, en wat weet ik.

En 't laatste woord zou wezen: 'Praktisch, mijn heeren'!

.....

En de bladen dan? 't 'Belfort' van Brugge? zou boffen op den eersten, op den Westvlaming, en ook op den tweeden.

.....

Welaan. Welkeen ik nu te Brugge gehoord heb?

Het komt er niet op aan. Beste Lezer, als 't een Westvlaming geweest is, stelt u voor dat het was zooals ik zei van dien eersten; en als 't geen-uitnemende andere was,'t is geweest zooals ik zei van dien tweeden.

ELK 'N ZALIG NIEUWJAAR.

Het Glorielicht

‘Het licht van uw gelaat is over ons opgeheven, o Heer!’. Psalm. IV, 7.

IN onverdoofbaar glorieglanzen
de Godheidszonne straalt,
en spreidt uit d'hoogste hemeltransen
haar gloeiend glorielicht.

Op al de zalig' hemellingen
in 't godgevallig Rijk,
die 's Heeren lofzang jub'lend zingen,
blinkt 't godlijk glorielicht.

Door 't aardsche licht wordt 't lijf beschenen
en 't uiterlijk gekleurd,
doch rechtstreeks dringt ter ziele henen
't subtiele glorielicht.

't Beschijnt, ja, elk, doch naar den grade
van elkeens liefdevuur,
en 't deelt zich wijs naar elks genade,
't verstandig glorielicht.

Gods werk is vol goedjonstigheden:
de Godheid maakt zich één
met 't schepsel Haar zoo laag beneden
door 't milde glorielicht.

Geen wezen mag God zelf aanschouwen,
Zijn aanblik slaat met dood[1],
doch zulke kennis kan het bouwen
op 't heilzaam glorielicht.

Lijk d'ad'laar koen, omhoog gevaren,
de zon blikt in 't gelaat,
zoo mag de ziel God zelf bestaren
bij 't schitt'rend glorielicht[2].

(1) EX XXXIII, 20.
(2) ‘Wij zullen Hem zien gelijk Hij is’. I. Joan. III, *2*.

De Heer ontvouwt zijn eigen schatten
wel heel, doch heellijk niet[3],
en laat ze door zijn schepsel vatten
in 't kostbaar glorielicht.

Alle and're klaarte doet verdwijnen
de zon; de godheidszon
laat voort alle and're kennis schijnen
bij 't wonder glorielicht[(4)].

In onverderfelijken luister
door eindlooze eeuwigheên,
straalt, immer nieuw en onverduisterd,
het eeuwig glorielicht.

Een heldere bron van zaligheden,
van blijdschap onvermengd,
door mensch of engel nooit t' ontleden,
is 't wonnig glorielicht.

En grootscher dan de zang der baren
en dan der winden lied,
dreunt 't dankhallel der hemelscharen
om 't heerlijk glorielicht.

Voldoe, o Heer, mijn diepst verlangen,
en laat, al ware 't maar
één enklen straal mijn ziel ontvangen
van 't zalig glorielicht.

J. BITTREMIEUX.

Met Geschiedkundige nauwheid

IN de *Ann. de l'Emul. de Brug*. (1924, bl. 97-107) is onlangs uitgekomen eene kleine '*Note sur les événements de 1127 en Flandre'*. Niets van kwalijks;

3) 'Totus, sed non totaliter'. De zaligen schouwen God geheel, om zijn opperste enkelvoudigheid, doch niet heellijk, om zijn opperste oneindigheid.
(4) De Godaanschouwing vernietigt de andere wijzen van kennen in de gelukzaligen niet.

integendeel: iets heel bezorgds en iets heel goeds van geest. Maar 'n beetje onbestaakt, en dies met een groot gevaar eraanvaste dat het misschien kan kwalijk opgevat worden door een lezer, die 't minderbezorgd overschouwde, of lichtzinnig daarmeê ervandoor trok.

Zoo zei alreeds de brugsche *Patrie* (19-XI-24) dat dit opstel ‘jette un jour nouveau sur eet épisode troublant de notre histoire’. Zeer onvoorzichtig was dit gezeid: nl. veel te algemeen en te beslist-af; immers dat zeggen van de *Patrie* wilde lijk-bedieden dat we totnutoe nog veel belangrijke dingen niet wisten, maar nu wèl weten, betreffende de dood van den grave, 't zij ofwel betreffende den zin van die dood, of wie of wat er de schuld van geweest is, 't zij betreffende anders nog dergelijks. - En Karel nochtans is ‘martelaar’ uitgeroepen? ‘Dat martelaarschap ware wel eens op een nieuw te onderzoeken dan?’ vroeg me reeds iemand.- Daar! Dit was immers te vreezen. Op zulke wijze wordt misschien een nieuwe geschiedkundige twijfel geboren, die dan kan uitzetten, aangroeien, en die nietmeer te dempen zou zijn in geen jaren: dit alles nogeens, tewege, uit naam van de ‘Nieuwere Wetenschap’, en uit name nu ook van den zeerwelmeenenden Heer F.L. Ganshof den maker van 't opstel, dan van de ‘Annales de l'Emul.’, en van de ‘Patrie’, van allen die spraken en ook... van dezen die zwegen, want ‘qui tacent consentire videntur’.

Vermits het kan, laten we daar een spelle voor steken.

Van dien ‘jour nouveau sur cet épisode troublant’, 'n is er medunkt niemendalle van waars. Heer G. 'n verandert niets van belangrijks aan alles wat er reeds over Karel's dood is geweten.

Wat de geboektschap der zake betreft, in één dingenmaar had Steller ongelijk, nl. van, tusschen de andere ‘érudits avisés’ die de waarheid bewrochten, Kan. Duclos niet te hebben genoemd die er toch ook iets voor deed, en die al in '84 zei, zooals Steller nu hier, dat het een gezin uit den ambtsadel was, omdat het werd tegengewrocht in zijn bloedadelnijd, dat den graaf heeft

vermoord. Dat gezin was werkelijk door vorst Karel tegengewrocht:

- zegt nu G. in een *tijd* dat op rechtsgebied de vorsten dit nog-allemaal deden, plichtmatig ten anderen;

- ja en vooral, zei Duclos, werd dit gedaan door vorst Karel, met een *geest*, op een *wijze*, die op zedelijk gebied Karel's heldhaftige deugd van rechtveerdigheid doorstralen lieten. Hierom is Karel kerkwettig erkend geweest als h. bloedgetuige, mits vaneigen eerst een geding met herhaald en streng onderzoek, ingesteld ook door enkele ‘érudits avisés’ wier geschiedkundige besluiten hier eveneens niet 'n mochten verwaarloosd.

Maar tot daar. Heer G. 'n heeft het niet over menschenverledens, of toch niet op gebots onder menschelijke driften; hij mikt hij uitsluitelijk eer op gebots onder menschelijke inrichtingen. 't Was namelijk op dees. De ambtsadel toen eenerzijds stak om vooruit: immers wilde meer adel dan ambtlast; anderzijds echter de grave, 't gezag, deed hardnekkig om tegen, opdat, elk in zijn stand en gelid gehouden, tucht en vrede in het Land mochten blijven. Die ambtsedellieden nu - hier en elders in westelijk Europa - noemen we ‘ministeriales’. Beter dan Waitz in zijn ‘Verfassungsgeschichte’ (laatste uitg., 1896) 'n heeft er niemand-nog in 't algemeen over dat volk en hun steking gehandeld. Heer Ganshof is aan 't bereiden van een boekwerk daarover, ten minste voor Vlaanderen en Lothringenland men kan dit alles vernemen uit zijn opmerkingen, ten voete aan de bladzijden-hier, insgelijks in zijn laatste besluit op het einde zijns opstels); en daar hij, in Vlaanderen, nergens die mannen beter verduidelijkt en duller aan 't werk zag dan in ‘les événements de 1127’, dies greep en doorleerde hij ze daar - daarlatende Karel's verdiensten -.

Er 'n is hier dus geen spraak van ‘Le meurtre de Charles le Bon’ zooals de ‘Patrie’ 't oververmeldde, noch van ‘un jour nouveau sur cet épisode troublant’... of 't en ware dat ik het nu heelemaal scheef had gevat; in welk laatste geval, ik de ‘Annales’ zou verzoeken

mij aan de waarheid te herhelpen, door over dien ‘épisode troublant’ een beteren dag te doen limmen dan een die alzoo nog een nieuwen en ergeren ‘trouble’ erbijwekt.

L. DE WOLF.

Dé oorlog in Dickebusch en omstreken

(Vervolg van bladz. 237).

*1915. Maandag, 18*n *in Nieuwjaarmaand*. In den nacht en den vroegen, vele geschot. De boeren vanover den steenweg, die hun hofsteên hebben moeten verlaten, mogen nu terugkeeren nadat ze de moeite van te verhuizen gedaan hebben. Er zijn nog Franschen aan den kant van Yper, vanaf Opsomer's voort, en al Vlamertinghewaard; elders overal Engelschen.

'k Zie dat de Engelschen de standers en sluitwand van 't Klooster hebben afgebroken om ze in de wegen te voeren: dit alles was nog sterk, en dat doen ze zonder zeggen of spreken; ze breken ook de binnenwanden uit van 't nieuw huis van Meester Deraedt.

*Dinsdag, 19*n. Gisteravond schoten de Engelschen duchtig. Een engelsche captain wordt begraven in 't striepke kerkgrond nevens den noordkerkewegel.

*Den 20*n. Helder weere. Gevlieg.

*Den 21*n. Regen. Anderszins stille.

In de Meisjesschole stonden nog zes banken toen de Franschen vertrokken: zij hadden er achte verbrand; nu hebben er ook de Engelschen reeds vijf aan het vuur geleid. In 't Klooster hadden de Franschen omtrent al de banken gave gelaten; daar en zijn er nu maar-achtemeer over: de andere werden ook al verbrand.

Allenachte, tot tegen dat 't dag wordt, zendt men standvastig-maar springlichten: die verhelderen 't stijf, en ze hangen daar lange, sommigen ja tot twee minuten wel. Al dezen kant, is 't alsan te doen ginderover den Vijver.

*22*n. *Vrijdag*. Vandage, mis van twee engelsche krijgs-

herders. Mede, ten 10n, wel 150 leren: biecht en onderwijzing. Wanneer die menschen te biecht gaan, knielen ze vóór hun stoel, niet erop.

Nogalveel vluchtelingen moeten naar Frankrijk; weg van hun land dus, en niet wetende waar ze gaan worden gevoerd: 't is een verdriet! Ze werden opgehaald van gisteren door de belgsche wachtliên.

De typhus woekert ten volle. Veel zieken, veel doôn, en alledage begravingen. Heden is de eerste weggedaan van al die naar s. Elisabeth's gaan moeten, naar Poperinghe, naar een gasthuis te weten voor typhus door de Engelschen ingericht: 't is Cyriel 'Foor', die, in géêntijd erachter, er stierf.

't Is heden den eersten dag van het jaar dat ik geen berechting gehad heb.

23n. Zaterdag. Een beetje vorst. Helder weder. En vele gevlieg. Men schiet ernaartoe. En ze schieten ook ondereen: want we hooren hun schrootketteringe. Ookal meer schondering dompt in de verte.

In den nacht voortaan worden vanuit Poperinghe over geheel het geweste zoekstralen opgesteken, om te zien of er nievers geen verraad in de lucht zit.

Zondag, den 24n. 150 HH. Nuttingen. Haast niemand uit 't leger. Sedert enkele dagen staat aan den toren een schildwacht.

Den 25n. Grooten smoor. Geschot. Bommen aan de Millecruysse. Sedert van-den-nacht, kanons aan dezen kant den Vijver, bij den Burgemeester's: reeds aan het schieten. Ook gereedschepe om andere op te stellen bij ''t Zweerd', en in de weide van Braem's.

Den 26n. Sedert een maand staan er ook in de hage van Fons Huyghe's langs den keizel, en die staan er voor lange nog; eveneens andere bij 't hof van Remy Lamerant's.

Gebulder almeer op vandage, ook gewerengeknetter.

('t Vervolgt)

[A.V.W.]

Mengelmaren

‘Drieboemende’

Ik lees, in Goetschalckx': ‘Geschiedenis der dekenij Hoogstraten’ (bl. 130), de bepaling van de grenzen der heerlijkheid Esschen-Calmpthout: ‘In den eersten, die staeck, die staet in den weg die gaet van Calmpthout te Brechtwaert; van dien staeck *drieboemende* op Driebergen, van Driebergen *drieboemende* op...’ enz. Heeft iemand dat woord nog ergens tegengekomen? Welke is zijn juiste beteekenis?

E.J. OSSENBLOK.

Dat woord komt men tegen, reeds van in de XVe eeuw, heel 't vlaamsche land door, vakwoordelijk gebruikt in de landliggers, tot aangevinge en afmetinge van de kanten in een slag van bedriehoeking ofte ‘triangulatie’.

(Vernomen van K.d.F.).

Ook in den Malkweg

(Vgl. *Biek*. 1923, XXIX, 261

Over veertig jaar, heb ik gehoord te Beythem, aan den Koekuit: ‘de geete 'n geeft geen m*a*lk meer’.

F.M.

***

In Biekorf (1922, XXVIII, 282) staat er ‘schuilhol’ voor abri. Hebbe ook gehoord in de slagstreke; ‘*'t schuil*’.

R.M.

Nog een oude vlaamsche beleefdheid

(Vgl. *Biek.* 1920, XXVI, 235-239).

De goê boeremenschen, nog heden, als ze in hun handmaren spreken aan-of-van broeder of zuster, of schoonbroer of schoonzuster, ze stellen

- om eraan te spreken; ‘*Beminde* Broeder’ of ‘*Beminde* Zuster’;
- om ervan te spreken: b.v. ‘ben te *B.* [d.i. te *broeder*] Harrie's geweest’ of ‘te *Z.* [d.i. te *zuster*] Marie's’; nooit: ‘te Harrie's’ of ‘Marie's’ zonder meer.

... Weten te zeggen dat er eigenlijk niets van vlaamsche beleefdheid bestaat, is toonen dat men ons volk niet en kent.

(Becelaere)

KEIBERGNARE.

IN de Gilde te Brugge heeft men dezen winter gespeeld: ‘*Roland van Ronceval*’. En heel den avond 'n hoorde men er niet' anders als ‘Rolang’ en ‘Ronseval’. Onze voorouders zeiden 't anders: ze spraken van den ‘*droefliken stryt van Roelant te Roncevale*’. Roelant ten anderen is echt dietsch...Maar ja, onze voorouders 'n speelden toen ook nog geen ‘komedie’. En nog entwat: onze voorouders dachten in 't vlaamsch; hunne kinders thans nietmeer.

T.R.

TEVREDEN zijn
is een gunste;
tevreden schijnen
is een kunste;
tevreden worden
een geluk;
en tevreden blijven
een meesterstuk.

(Denterghem)

J.P.

(Bijblad van Biekorf, 1925, t^k 1).

Bladwijzer van Biekorf
1924

A. Opstelwijzer[1]

- ['n Zalig Nieuwjaar]		1
* Tijd	A. MERVILLIE	1-3
Een nieuwe Indo-europeaansche taal: het Hethetisch.	J. CLAERHOUT	3-8
- [Wantaal]. En welke taal is dees? (8-11). - 'Ten 6 u. zeep stipt' (31-32). - Wie durft er hem Vlaming noemen? (88). - Vlaamsch? Als 't maar eerst fransch is, ja! (110). - Om altijd op 'tzelfste weder te keeren... (135-136). - Fransch! Fransch! Fransch! (158). - Kwaadmakerij (178-180). - Kom', dan liever geen vlaamsch meer. (223). - 't Is leutig om zien. (237-238). - Maar... als er nu eens geen fransch bestaan had! (251-252). - 't Goed gezeid lijk het kwaad. (257). - 't Beweenlijkste. (274-275)	OPRECHT - BROM - K. WALGE - 'K EN ZAL.	8-11, 31-32, 88, 110, 135-136, 158, 178-180, 223, 237-238, 251-252, 257, 274-275
* Hoe dikwijls; Gebed; De smid	C. GEZELLE	11-13
- ['Uit den dobbelen zijn']	H.P.	13
De Gentsche Straatgeroepen	G. CELIS	14-17

(1) UITLEG DER TEEKENS:
* - duidt aan dat 't aangewezen opstel een geschald of gedicht is;
[ ] = omvat een hoofdinge die niet uitgedrukt staat in 't gemeld opstel;
- = wijst op een mengelmare of tusschenwoordeken.

- ‘Eene betreurenswaardige verdwijning’ [van straat-Mariabeeldekens]		17-19 (vgl. 96-191, 144)
De, oorlog in Dickebusch en omstreken. (Vervolg uit 1922-'23.	[A.V.W.]	19-23, 89-94, 113-117, 158-162, 235-237, 285-286...

- E.H. Am. Van der Plancke †		23
- Koster Scherpereel †	A.M.	23 24
Vertelselkes van tooverij van tooveraars en van tooveressen uit het Fransch-Vlaamsche: 6. Hazen! En 't waren tooveraars; 7. Een die den duivel deed uitkomen; 8. Tooveresseteekens; 9. 't Geestelijk... ‘kan entwat.’ (Vervolg uit 1923).	[M.D.L.C.]	25-28, (vgl. 71)
* Nieuws	C. GEZELLE	28-31
Verzen vertalen, en Gezelle...	A. WALGRAVE	32-39
- 'n Taaleigenaardigheid [meervoud van ‘zotgat’]	VAN DIEPE	39, 164
Veurnambacht en de Overwateringe in 1914. (40-43). - Karel Cogge's medewerking aan de Overwateringe in '14. (112-113)	L. DE WOLF	40-43, 112-113
- EH. Al. Defevere †; EH. J. Van Houver †; EV. A. Soenen †; EZ. Helena (Van der Heyde) †	C.S.	43-44
- Boekennieuws.	L.D.W. - J. - BIEK. - T. RAEPAERT.- H. DE ROOVER. - G.W.	45-47, 70-71, 94-96, 118-120, 168, 238-239, 262-263
- 't Kapelleke van S. Idisbald, te Coxyde. [Gered]	T. RAPAERT	48
- Een grapje, nog eentje uit het volk.	C. DE VUYST	48
Het friesch schip der Brugsche Zeehaven	J. CLAERHOUT	49-53
Middeleeuwsche handelsbetrekkingen tusschen Vlaanderen en	REMO (O'FLANDERS)	53-66

Genua (Ligurië). 1315-1620. (Vervolg uit 1923)		
Uit het Fransch-Vlaamsche; [vertelsels van Cyriel uit de Breêmeerschen]: 1. Zitten en nietsdoen is lastig; 2: Waarom het nooit noeneluidt te Haverskerke (67-70); 3. 't Eerste gebind voor den duivel; 4. Een roer dat vanzelfs op den dief schoot (232-235); 5. Van ‘Gransaene den Moordere’ (257-259)	[M.D.L.C.]	67-70, 232-235, 257-259
- [Ventevrouwen = dames de vent, varende vrouwen].	L.D.W.	71
- Malk (71); Ook in den Malkweg (287)	L.D.W. - F.M.	71, 287

- [Witte stoelen... = rauwe]	KEIBERGNARE	72
- Beevaartplicht als last op een hof	L.D.W.	72
De Beschieting van Brugge door de Franschen op 12-III-1814	L. DE WOLF	73-79
*De Ziel	L. BITTREMIEUX	80-81
Een woord in 't opene aan 't Brugsche weekblad ‘Het Belfort’ (82-84); - Ezelpoort (110)	DE BEER	82-84, 110
En 'n woord ook aan sommige jonge Heeren van de ‘Emulation’	EEN... VAN CAUCHIE	84-86
*Ontwaking	E. BARTELS	87
Een hemelsch gedacht. (Grap)	J.H.	88
- De Onze-Lieve-Vrouwenkapellekens	G. CELIS - J. IMPE - BR.	96, 191 (vgl. 17-19, 144)
Krabbendijke in Zeeland: Eene parochie van de Abdij Ter Doest	A.J. FRUYTIER	97-102
Da mini... Flamencos	P. ALLOSSERY	102-110
De ‘Pallifootedreve’	L.D.W.	111-112, 138, 163-164
- [‘Messewijn’: als geneesware]	A.M.	120
De Princesse Roozetje	J. LEROY	121-126
*De Pauw	A. MERVILLIE	126-129
Aanvullingen op [C. Gezelle's] ‘Zantekoorn’	A. WALGRAVE	129-135, 145-150
't Gebed van Keizer Karel (naar Gougaud)	L.D.W.	136-137
- [‘Lange vrijage...’]. (Spreuke)		138
Guido Gezelle's sterfdagverjaring as. (139-141). - Guido Gezelle's herdenking te	VAN QUAETHEM - BIEKORF - L. DE WOLF	139-141, 181-191

Brugge: 24/25-VIII-1924. (181-191).

- De ‘Marseillaise’ in 't Vlaamsch!	L. DE WOLF	142-144
- Een gewezen Onze Vrouwtje te Brugge	L.D.W.	144 (vgl. 96...)
- [Wederkunde: ‘Alwaar dat de eerste vlage gaat’...]	KEIBERGNARE	144
- Om te weten wat vlaamsch is?		145, 169, 193, 217, 241, 265

De Drie Martelaars van Reninghelst: Bemerkingen nopens het kerkgebouw. (Vgl. Biek. 1923)	G. LAMERANT - L. DE WOLF	150-155
*Zomernacht	A. MERVILLIE	155-156
*Een Onweer onder de Tropen	L. BITTREMIEUX	157
- *Nog een achterlaterke van G. Gezelle: [‘Het snuistren...’]	L.D.W.	163
- Adamsbaard (= Adamsnaald?)	K.M.	165
- Nog een spreuke op haar reeuwstrooi: [‘Miks en Bazeine’]	L.D.W.	165
- Ook de landsche ‘witte schorte’ verdwijnt	W.	165-166
- 'n Sieckmaerte [of Zorge = verpleegster]	T. RAEPAERT	166
- Nog een Vondelingnaamtje	T.R.	167
- Prijkedag: (een voorbeeld uit 1805)	L.D.W.	167
- Gestolen goed... doen wederkeeren	L.D.W. - EEN	167, 239
Een oude vlaamsche kostersfamilie: (de Van den Weghe'n)	M.J. VAN DEN WEGHE	169-176
- 't Volk zegt [: steken, zetten, bouwen, metsen]		176
‘La terre des Flamands’ te Quillebeuf-bij-de-Seine	A. CAMERLYNCK	177-178
*Daar is nen beul	A. MERVILLIE	180-181
- Vlaamsch van Waasten	L.D.W. - K.D.F.	192-193, 214-215
Twee oude Grafsteden te Waasten	L. DE WOLF	193-214
- ‘Tweetaligheid aan de Hoogeschool’	BIEKORF	215-216

- Een verzonken Kasteel: [‘Zevencamere’ te Heule]	T. RAEPAERT	216
- Achter den Kerkgang. (Nog te Brugge)	T.R.	216
- Ketelkwaad || Ketteldreve [?]		216
Een grafheuvel tot Astene	J. CLAERHOUT	217-221
*Nuttig Dier	A. MERVILLIE	221-222
De Duinheer Petrus Quicke Bisschop van Doornik	A.-J. FRUYTIER	23-230, 245-249
Wat is dat met al die spellen (te Oostduinkerke)?	T. RAEPAERT	230-232
- 't Is leutig om zien. (Noch ‘erkennen’, noch ‘herkennen’, maar ‘verkennen’)	BR.	237-238

- Heirwegen	J.CL.	240
- Telliedje in gebed (: ‘Ikke, pikke...’)	L.B.	240
Herinteekenen, a. 't U b., voor 1925.	'T BEREK	241-244
*Roem	C. GEZELLE	244-245
*O 't aanhoudend rouwgeruisch	A. MERVILLIE	250-251
Aconitum Napellus	K. DE WOLF	252-256
- Een oud liedeken? (‘Van de pynen der hel’)	L.D.W.	259-261
- Op S. Maarten's Lichtjes	L.D.W.	264
- [Kwalijkgestelde oordnamen in 'n nieuw Landboek]	T. RAEPAERT	264
- [‘Tienmaal-tien is duist’?]		264
*Sinte Niklaas	C. GEZELLE	265-267
Van de zes Zwaantjes	J. LEROY	267-272...
*Bachten 't elshout	A. MERVILLIE	273-274
‘Pi piscopatis XX’	K.D.W.	275-278
*Onuitgegeven verzen van Hugo Verriest	C. GEZELLE	278-279
Over ‘Algemeene Taal’ en ‘Dialekt’	ELK 'N ZALIG NIEUWJAAR	279-280
*Het Glorielicht	J. BITTREMIEUX	281-282
Uit Geschiedkundige nauwheid	L. DE WOLF	282-285
- ‘Drieboemende’	E.J. OSSENBLOK - K.D.F.	287
- [Schuilhol, ook gezeid ‘'t Schuil’]	R.M.	287
- Nog een oude vlaamsche beleefheid	KEIBERGNARE	287
- [Niet ‘Roland van Ronceval’, maar ‘Roelant...’]	T.R.	288
- [‘Tevreden zijn is een gunste...’]	J.P.	288

Blok	24, 48, 72, 96, 120, 144, 168, 192, 216, 240, 264, 288.

B. Zakenwijzer

I. Boekstelwezen

A. Scheppingen

1. *Geschald en Gezang*: Bl. 1, 11, 28, 80, 87, 126, 155, 157, 180, 221, 244, 250, 265, 273, 278, 281.
2. *Verhaalwerk*: 88, 121, 267.

B. Schouwingen

1. *Boekzaken*:

Allossery P. - P. Lievens	118.
Armfelt G. - Mijn Weg naar de Kerk	95.
(Beaumont-Fleteher); Decroos J. - Philaster	262.
Bernolet J. - Kerkhoven, gewijd, ongewijd	118.
Celis G. - Feestenkrans oin het Jaar	263.
Celis G. - Gentsche Volksleven	238.
Daniels L.M. Fr. - Theotokos	95.
Erens Fr. - Toppen en Hoogten; Vertelling en Mijmering	95.
Feber L.J.M. - Opgaande Wegen	95.
Ganshof F.L. - Note... événements 1127	282.
Gezelle C. - De Kruisweg	94.
Impe J. - Verzen	46.
Joset C. - Reizen door Belgie	263.
Lacour V. - Em. Hullebrouck	262.
Leurs St.;... - De Kempen, I	262.
Maes J. - Aniota-Kifwebe	263.
(Marlowe C.); Decroos J. - Edward II	262.
Meyer G.A. - De Aflaten	95.
Sassen J. - Het Klooster	95.
Simons J. - Mastentoppen	45.

	Simons J.; Verhoeven A. - 7 Oude Volksliedjes	262.
	Tisje Tasje's Almanak 1924	119.
	Vanden Tempel P. - De Mensch	95.
	Van Looy J. - Jaap	168.
	Walgrave A. - Maria's Gaarde	70.
2. *Beleeringen*;		32, 129-145, 139-181, 163.

II. Oorgeschiedenis

A. Algemeene

1. *Aardrijkskundig*: 49.
2. *Tijdrekenkundig*: 49, 217.
3. *Volksstamkundig*: 3.

B. Eigenlandsche

Doening; 217, 240.

III. Geschiedenis

1. *Geschied gronden*: 142, 167, 193, 259.
2. *Geschiedkundige aangelegenheden.*
    - Beginselen; 84, 282.
    - Gebeurtenissen: 19-89-113-158-235-285, 40-112, 53, 73, 193, 223-245.
    - Inrichtingen: 48, 97, 102, 177, 223-245.

3. *Onthoudensweerdige mannen.* - *Geloofsboden*: H. Scherpereel, 23; A. Vander Plancke, 23: - ‘Flamencos’, 102; EE. VV. Defevere A., 43; Soenen A., 44: Van Houver J., 44: E.Z. Helena (Van der Heyde), 44.

IV. Geestelijk leven

1. *Heiligen*: 48, 96-191, 144, 150, 264.
2. *Wijdienstelijkkeden*: 72, 120, 136, 264.
3. *Geestelijke uitgalmingen*: 240, 259.

V. Kunst en wetenschap

A. Kunstwerken

1. *Groot werk*: 150, 193.
2. *Klein werk*: 48, 96-191, 144.
3. *Géén werk*: 17.

B. Bedrijf en wetenschap

Wetenis: 165, 252, 275.

VI. Volkskunde

A. Beleering

Bl. 14, 264.

B. Daadzaken

1. *Meening*.
   - Volkswetendheid: 27, 144, 264, 288.
   - Volksgeloof; 27, 120, 136, 167-239.
   - Volksverbeelding: 216.

2. *Zegging*.
   - Volksspraakveerdigheid: 138, 144, 192, 240, 288.
   - Volkszegsels: 71.
   - Volksvertelsels: 25, 48, 67-232-257, 216.

3. *Doening*.
   - Volksgerief: 165, 275.

- Volkskunst: 287.
- Volksgeplogenheden: 72, 120, 136, 167-239, 252, 287.

VII. Taalkunde

A. Leerstellingen

Taalkunst: 3, 279.

B. Woordkennis

1. *Oordnamen*: 111-138-163.
2. *Eenling- en Eigennamen*: 167.
3. *Zaaknamen.*
    - Tweelingwoorden: Jammer en deernisse, 9; Overleid en overlast, 67, XV.
    - Streektaal: 71, 72, 287.
    - Huis- en Buurttaal: 165.
    - Oud vlaamsch: 166, 192-214, 216, 287.

4. *Taaluitleg*:
    - Algemeene beleering: 279.
    - Bijzondere; van wendingen: 13, 82-110, 165; van woorden en klanken: 39-164, 71, 72, 287.

VIII. Verdietschingen

Woorden alhier voorgesteld of gaandeweg gebezigd.

A. Eenszins

Abri = 't schuil, 287.
Accompagnement = meêspel, 262.
Actes gouvernementaux = bewindstukken, 118.
Advertentiën = winkelgemaar, 119.
Advokaat = taalman, 118.
Alluvions = spoelsel, 42.
Ambulance, Services d' - = verpleegschap, 91.
Amenêe = trekking, 112.
'*Amis*' = aanhangers, bevorderaars, bewonderaars, dienaars, hulpen, ijveraars, mannen, volgelingen, voorstanders, weldoeners, zorgen, 193.
Annonce = verkonding, 182.
Annonces = winkelgemaar, 119.
Apotheker = geneeswaarmenger, 277.
Aqueduc = vaartegat, 40.
Architectural = bouwkunstmatig, 203.
Artillerie, Pièce d' - = geschutsmond, 117; schietmond, 162.
Atlas = landboek, V.
Aumônerie = geherder, 89.
Auréole = gekrans, 206; hoofdgekrans, 203; hoofdkrans, 205; lichtkrans, 203; straalkrans, 206.
Aveuglement = stopping, 113.
Avions, Vol d' - = vlieging, 21.
Baies trigéminées, triplet = drieling, drielingvak, 154; drievak, 155.
Bajonnet = roerdolk, 91.
Balkonzale = uitkijkzale, 181.
Batterie = geschutsploeg, 21; - schutstand, 231.
Bibliothèque tournante = draaiboekstaan, 183.

B. Anderszins

Aanleg = conception, 154.
Aanstormers = Zouaves, 22.
Ademwekking, Kunstmatige - = respiration artificielle, 255.
Afteekenaar = copiste, 203.
Alleslagsch = différent, 231.
Ambtsadel = noblesse d'office, 283.

Ambtsedellieden = ministeriales, 284.
Armenschale = quête pour les pauvres de la Bienfaisance, 68.
Aschkroes cendrier, 183.
Balkhiele = patin de rail, 201.
Balkje = poutrelle, 200.
Bedeel = orde, 239.
Bedeeling = (leger)klasse, 93.
Bedriehoeking = triangulatie, 287.
Beeldhouwkunstig = sculptural, 203.
Beklaverd = florencé, 205.
Bekunstleest = typisé, 205.
Bergdravers = Fantassins des montagnes, 22.
Berm = remblai, 40.
Berrieman = brancardier, 21.
Beschik = dépôt, 244.
Bestaaktelijk = pour mieux préciser, 75, 154.
Bestekkerd = engrêlé, 204.
Betalmerken = numéroter, 75.
Bewindstukken = actes gouvernementaux, 118.
Bladduwer = presse-papier, 183.
Blazinge = déclamation, 280.
Bloedadel = noblesse de race, 283.
Boekmannen = klerken, 80.
Boeteman = penitent, 258.
Boogde = cintré, 154.
Bouwheer = bouwmeester, 163.

[Vervolg Eenszins]

Bienfaisance, Quête pour les pauvres de la - = armenschale, 68.
Biscuit = tweebak, 162.
Bordure = zoom, 202.
Borne militaire = krijgsdienststake, 231.
Bouwmeester = bouwheer, 163.
Braillard = groot-geruchtemaker, 184.
Brancardier = berrieman, 21.
Brisé = gewijzigd, 208.
Bureau = werkruim, 183; - leerbank, 239.
'*Calvaire*' = kruisbergteekening, [-beeld], 183.
Calvaire, Scène de - = kruisvertoog, 205.
Capitale = geblokte (zetting), 259.
Caractère = zetting, 259.
Caveau = wiege, 196.
Cendrier = aschkroes, 183.
Chambre de travail = werkruim, 183.
Chronologiquement = dagmatig, 200.
Cintré = boogde, 154.
Classement = verdieping, 231.
Commission des monuments = Kunstbouwberek, 214.
Composition = opschikwerk, 45.
Conception = aanleg, 154.
Conclusion = opsluit, 189.
Conteur = zeiselaar, 267.
Contrôle = waarneming, 137.
Copiste = afteekenaar, 203.
Corps, En -. Vgl. 'Korps'.
Corvée = lijflast, 111.
Courtisan = hofgast, 207.
Crépitement de fusils = gewerengeknorzel, 92.
Crépitement de mitrailleuse = schrootkettering, 286.
Crise = nepe, 145.
Crucifix = wijbeeld, 128.
Cuvette = tibbe, 40.
Dais = hemel, 203.

[Vervolg Anderszins]

Bouwkunstmatig = architectural, 203.
Bovengraf = tombe, 209.
Dagbladsleller = journalist, 252.
Dage, Bij - van = bij date van, 259.

Dagmatig = chronologiquement, 200.
Dekschorre = dalle, 196.
Deunkunst = muziekkunst, 94.
Deuren (Steek-), en *(Wind-)*. Vgl. ‘Steek-’ en ‘Winddeuren’.
Dompen = résonner, 286.
Donkergetijde = metten, 264.
Draaiboekstaan = bibliothèque tournante, 183.
Drag = sportée, 211.
Drieling, drielingvak. Vgl. ‘Drievak’.
Drievak = baies trigéminées, triplet, 155.
Dromsgewijze = en corps, in korps, 237.
Duiker, duikgang = souterrain, 195, 194.
Duikgracht = tranchée, 210.
Eénrokte = uni, 206.
Eerebank = siége d'honneur, 204.
Eeregestoelte = trône, 203.
Eerevaart = manifestatie, 187.
Eigen = ‘familie’, 236.
Eigenheid = pittoresque, 263.
Gebekt = endenté, 202.
Gebind = chose liée, 232.
Geblaas en geraas = déclamation, 141.
Geblokte (*zetting*) = capitale, 259.
Geboektschap = littérature bibliographique, 283.
Gedreigsel = menaces, 243.
Geestelijk = ecclésiastique, 183.
Geherder = aumônerie, ministère spirituel, 89.
Gekrans = auréole, 206.
Gelegenheidsmatig = occasionnellement, 223.

[Vervolg Eenszins]

Dalle = dekschorre, 196.
Date, Bij - = bij dage van, 259.
Déclamation = blazinge, grootwoorderij, 280; geblaas en geraas, 141; gepraatsel, ronkinge, 139.
Défauts = ontierlievigheden, 46.
Délicatesse, Faux sentiment de - = waankieschheid, 82.
Département = gouw, 177.
Dépôt = beschik, 244.
Députation permanente = gouwschependom, 118.
Détails = nudderinge, 183.
Déversoir = uitloopgat, 41.
Différent = alleslagsch, 231.
Drainage, Fossé de - = trekgracht, 43.
Drama = treurnis, 252.
Droit = staande, 205.
Ecclésiastique = geestelijk, 183.
Echo = weêrwoord, 156; meêzong, 185.
Eclusier = sluiswachter, 40.
Encadrement = omraming, 203.
Endenté = gebekt, 202.
Engrêlé = bestekkerd, 204.
Esthétique = kunstkunde, 95.
Etalage = gewaai, 204.
Exposition = toogdag, 181.
'*Familie*' = eigen, 236.
Fantassins des montagnes = Bergdravers, 22.
Fée = wittevrouwe, 122.
Festoenen = pronkgegroen, 182.
Florencé = beklaverd, 205.
Froissement - kwets, 200.
Fusée = springlicht, 285.
Gendarmes = landwachten, 160.
Généalogique = stamkundig, 194.
Génie = krijgswerkschap, 117.
Géographique, Situation - = landgelegenheid, 163.
Géographiquement - = landkundig, 138.
Géologiquement = streekaardiglijk, 42.
Geschrift = stel, 259.

[Vervolg Anderszins]

Gelijkarmig (*kruis*) = (croix) grecque, 205.

Geneeswaarmenger = apotheker, 277.
Gepraatsel = déclamation, 139.
Geschutsmond = pièce d'artillerie, 117.
Geschutsploeg = batterie, 21.
Gespel = tooneel, 185.
Gewaai = étalage, 204.
Gewerengeknorzel = crépitement de fusils, 92.
Gewijzigd = brisé, 208.
Gouw = département, 177.
Gouwkunstbekeurder = architecte provincial, 214.
Gouwschependom = députation permanente, 118.
Grachtwaker = surveillant des travaux de la wateringue, 41.
Grafmaal = monument funéraire, 209.
Groot-geruchtemaker = braillard, 184.
Grootwoorderij déclamation, 280.
Halfsnachts = middernacht, 89.
Handbomme = grenade, 117.
Heel = totus, 282.
Heellijk = totaliter, 282.
Hemel = dais, 203.
Hofgast = courtisan, 207.
Hoofd-van-'t huis = père de familie, 235.
Hoofdgekrans, hoofdkrans = auréole, 203, 205.
Hoofdliên = officieren, 237.
Inhoudwijzer = inhoudstafel, 239.
Kaleite = rouleau, 201.
Kerf = graad, 236.
Kogelspuit = mitrailleuse, 20.
Krijgsdienststake = borne militaire, 231.
Krijgskerel = militaire, 117.
Krijgsoversten = officieren, 236.
Krijgswerkschap = génie, 117.
[*Kruisbergbeeld*]. Vgl. ‘Kruisbergteekening’.

[Vervolg Eenszins]

Glacis, En - = schuins af, 203.
Graad = kerf, 236.
Grecque (*Croix* -) = gelijkarmig (kruis), 205.
Grenade = handbomme, 117.
Hydraulique, Ouvrage - = waterwerk, 43.
Hydraulique, Régime - = waterspel, 41.
Imperméable = regenkleed, 162.
Infirmière = ziekenvrouwe, [ziekenzorge], zorge, 166.
Invasion des eaux = watertocht, 42.
Irrégulière, Suivant une ligne - = noesch-en-aarsch-weg, 210.
Irrigation, Fossé d' - = zwin, 43.
Italieke = schuinsche (zetting), 259.
Journalist = dagbladsteller, [nieuwsbladsteller], 252.
Klasse (*Leger* -) = bedeeling, 93; oproep, 114.
Klerken = boekmannen, 80.
Korps, In - = dromsgewijze, 237.
Liée, Chose - = gebind, 232.
Linceul = lijkkleed, 274; lijkwâ, 213.
Littérature bibliographique = geboektschap, 283.
Luister = praalgeweld, 181.
Manifestatie = eerevaart, 187.
Matraque = wapenstok, 257.
Menaces = gedreigsel, 243.
Metten = donkergetijde, 264.
Middernacht = halfsnachts, 89.
Militaire = krijgskerel, 117.
Ministère spirituel = geherder, 89.
Ministeriales = ambtsedellieden, 284.
Missiehuis = zendelingenhuis, 44.
Missiepost = zendingsstand, 44.
Mitrailleuse = kogelspuit, 20.
Monument funéraire = grafmaal, 209.

[Vervolg Anderszins]

Kruisbergteekening, [-*beeld*] = ‘Calvaire’, 183.
Kruisvertoog = scène de Calvaire, 205.
Kunstbouwberek = Commission des monuments, 214.
Kunstgeurend = parfumé, 162.
Kunstkunde = esthétique, 95.
Kwets = froissenient, 201.
Landboek = atlas, V.

Landgelegenheid = situation géographique, 163.
Landkundig = géographiquement, 138.
Landwachten = gendarmes, 160.
Leerbank = bureau, 239.
Legergoed = soldatesque, 116.
Legeroversten = officieren, 113.
Lichtkrans = auréole, 203.
Lijflast = corvée, prestation personnelle, 111.
Lijkkleed, lijkwâ = linceul, 274, 213.
Meêgangers = partisans, 236.
Meêman = ordonnance, 89.
Meêspel = accompagnement, 262.
Meêzong = écho, 185.
Menschennaamkunde = onomastique, 167.
Mooimakerij = pose, 120.
Namenreeks = nomenclature, 103.
Nauwheid = scrupules, 282.
Nepe = crise, 145.
[*Nieuwsbladsteller*]. Vgl. ‘Dagblad-’.
Noesch-en-aarsch-weg = suivant: une ligne irrégulière, 210.
Nudderinge = détails, 183.
Omraming = encadrement, 203.
Ontgrooten = rapetisser, 185.
Ontierlievigheden = défauts, 46.
Opreinigingsdienst = services de la voirie, 20.
Oproep = (leger)klas, 114.
Opschikwerk = composition, toilette, 45.

[Vervolg Eenszins]

Morné = tong- en klauwloos, 202.
Mouvement de parti = steking, 95.
Mouvement d'opinion = stuwing, 95.
Musée d'antiquités = oudhedenhalle, 49, 220.
Muziekkunst = deunkunst, 94.
Narratif Sur ton - = verhaalwijsde, 118.
Noblesse de race = bloedadel, 283.
Noblesse d' office = ambtsadel, 283.
Nomenclature = namenreeks, 103.
Numéroter = betalmerken, 75.
Occasionnellement = gelegenheidsmatig, 223.
Officieren = hoofdliên, 237; krijgsoversten, 236; legeroversten, 113.
Onomastique = menschennaamkunde, 167.
Orde = bedeel, 239.
Ordonnance = meêman, 89.
Ornement = tooigemetsel, 155.
Overschrijven = overschikken, 244.
Paanwoord = tweelinggezegde, 165.
Parfumé = kunstgeurend, 162.
Partisans = meêgangers, 236.
Patin de rail = balkhiele, 201.
Pavillon = praalloove, 182.
Pénitent = boeteman, 258.
Père de famille = hoofd-van-'t huis, 235.
Pilier = stander, 285.
Pittoresque = eigenheid, 263.
Portée = drag, 211.
Portes (*d'écluse*) = steekdeuren, 113.
Pose = mooimakerij, 120; pauwpronkerij, 119.
Poutrelle = balkje, 200.
Préciser, Pour mieux - = bestaaktelijk, 75, 154.
Presse-papier = bladduwer, 183.
Prestation personnelle = lijflast, 111.
Prétexte = uitstuiksel, 69.

[Vervolg Anderszins]

Opsluit = conclusion, 189.
Opsprake = protest, 118.
Opstelmannen = rédacteurs, 80
Oudhedenhalle = musée d'antiquités, 49, 220.
Overgaan = recenseeren, 237.

Overlastheid = surmenage, 195.
Overschikken = overschrijven, transmettre par virement, 244.
Overwatering = submersion, 40.
Pauwpronkerij = pose, 119.
Praalgeweld = luister, 181.
Praalloove = pavillon, 182.
Praatsgewijze = par manière de vulgarisation, 42.
Pronkgegroen = festoenen, 182.
Rechtsmacht, Mindere- = tribunaux inférieurs, 118.
Regenkleed = imperméable, 162.
Roerdolk = bajonnet, 91.
Ronkinge = déclamation, 139.
Rookkruid = tabak, 162.
Schietmond = pièce d'artillerie, 162.
Schranke = sautoir, 204.
Schrootkettering = crépitement de mitrailleuse, 286.
Schuifwerk = système de vannes, 41.
Schuil, 't - = abri, 287.
Schuins af = en glacis, 203.
Schuinsche (*zetting*) italieke, 259.
Schuiver = vanne, 41.
Schutstand = batterie, 231.
Slaggracht = tranchée, 115.
Sluiswachter = éclusier, 40.
Spoelsel = alluvions, 42.
Spoorstaf = rail, 201.
Springlicht = fusée, 285.
Staande = droit, 205.
Stamkundig = généalogique, 194.
Stander = pilier, 285.
Stapmatig = versifié, 262.
Steekdeuren = portes (d'écluse), 113.
Steigerend = (Lion)rampant, 202.

[Vervolg Eenszins]

Protest = opsprake, 118.
Provincial, Architecte - = gouwkunstbekeurder, 214.
Quintejeuilles = vijfvingerlingbloempjes, 203; zesvingerlingbloempjes, 204.
Racines fasciculées = vlechteling, 253.
Radicaux, Poils - = wortelhaar, 253.
Rail = spoorstaf, 201.
Rampant(*Lion*) = steigerend, 202.
Rapetisser = ontgrooten, 185.
Réactif = tegenbate, 255.
Réaliste = waarheidweergevende, 202.
Recenseeren = overgaan, 237.
Rédacteurs = opstelmannen, 80.
Réfugiés = vluchtvolk, 236.
Remblai = berm, 40.
Résonner = dompen, 286.
Respiration artificielle = kunstmatige ademwekking, 255.
Résultat = uitkom, 154.
Réunion = vergaar, 236.
Roman, Art du - = verhaalwezen, 96.
Rouleau = kaleite, 201.
Sage = zoete, 167.
Sautoir = schranke, 204.
Scrupules = nauwheid, 282.
Sculptural = beeldhouwkunstig, 203.
Séjour d'été = zomerhoek, 231.
Side-car = zijspan, 162.
Siège d'honneur = eerebank, 204.
Soldatesque = legergoed, 116.
Souterrain = duiker, 195; duikgang, 194.
Submersion = overwatering, 40.
Surmenage = overlastheid, 195.
Surveillant des travaux de la wateringue = grachtwaker, 41.
Tabak = rookkruid, 162.
Tafel (*Inhouds*-) = inhoudwijzer, 239.
Technique, En langage - = vakwoordelijk, 287.

[Vervolg Anderszins]

Steking = mouvement de parti, 95; - tendance, 284.
Stel = geschrift, 259.
Stopping = aveuglement, 113.
Stortblad = billet de versement, 244.

Straalkrans = auréole, 206.
Streekaardiglijk = géologiquement, 42.
Strekgebied = zône, 231.
Stuwing = mouvement d'opinion, 95.
Taalman = advokaat, 118.
Tegenbate = réactif, 255.
Tibbe = cuvette, 40.
Tong- en klauwloos = morné, 202.
Toogdag = exposition, 181.
Tooigemetsel = ornement, 155.
Trekgracht = fossé de drainage, 43.
Trekking = amenée, 112.
Treurnis = drama, 252.
Tweebak = biscuit, 162.
Tweelinggezegde = paarwoord, 165.
Uit-en-in = en zigzag, 202.
Uitkijkzale = balkonzale, 181.
Uitkom = résultat, 154.
Uitloopgat = déversoir, 41.
Uitstuiksel = prétexte, 69.
Uitzwermers = Tirailleurs algériens, 22.
[*Vaagdienst*]. Vgl. ‘Voirie’.
Vaartegat = aqueduc, 40.
Vakwoordelijk = en langage technique, 287.
Verdieping = classement, 231.
Vergaar = réunion, 236.
Verhaalwezen = art du roman, 96.
Verhaalwijsde = sur ton narratif, 118.
Verkonding = annonce, 182.
Verpleegschap = services d'ambulance, 91.
Vijfvingerlingbloempjes, 203, *zesvingerilingbloempjes*, 204 = quintefeuilles.

[Vervolg Eenszins]

Techniquement = werkwijskundig, 43.
Tekst = zeg, 186.
Tendance = steking, 284.
Tirailleurs algériens Uitzwermers, 22.
Toilelle = opschikwerk, 45.
Tombe = bovengraf, 209.
Tooneel = gespel, 185.
Totaliter = heellijk, 282.
Totus = heel, 282.
Tranchée = duikgracht, 210; slaggracht, 115.
Triangulatie = bedriehoeking, 287.
Tribunaux inférieurs = mindere rechtsmacht, 118.
Triplet. Vgl. 'Baies trigéminées'.
Trône = eeregestoelte, 203.
Typisé = bekunstleest, 205.
Uni = éénrokte, 206.
Vanne = schuiver, 41; winddeure, 113.
Vannes, Système de - = schuifwerk, 41.
Versement, Billet de - = stortsblad, 244.
Versifié = stapmatig, 262.
Virement, Transmettre par - = overschikken, 244.
Voirie, Services de la - = op reinigingsdienst, [vaagdienst], 20.
Vulgarisation, Par manière de - = praatgewijze, 42.
Zigzag, En - = uit-en-in, 202.
Zône = strekgebied, 231.
Zouaves = Aanstormers, 22.

[Vervolg Anderszins]

Vlechteling = racines fascicuslées, 253.
Vlieging = vol d'avions, 21.
Vluchtvolk = réfugiés, 236.
Waankieschheid = faux sentiment de délicatesse, 82.
Waarheidweergevende = réaliste, 202.
Waarneming = contrôle, 137.
Wapenstok = matraque, 257.
Waterspel = régime hydraulique, 41.
Watertocht = invasion des eaux, 42.
Waterwerk = ouvrage hydraulique, 43.
Weêrwoord = écho, 156.
Werkruim = bureau, chambre de travail, 183.
Werkwijskundig = techniquement, 43.

Wiege = caveau, 196.
Wijbeeld = crucifix, 128.
Winddeuren = vannes, 113.
Winkelgemaar = advertentiën, annonces, 119.
Wittevrouwe = fée, 122.
Wortelhaar = poils radicaux, 253.
Zeg = tekst, 186.
Zeiselaar = conteur, 267.
Zendelingenhuis = missiehuis, 44.
Zendingsstand = missiepost, 44.
Zesvingerlingbloempjes. Vgl. ‘Vijfvingerlingbloempjes’.
Zetting = caractère, 259.
Ziekenvrouwe = infirmière, 166.
[*Ziekenzorge*]. Vgl. ‘Zorge’.
Zijspan = side-car, 162.
Zoete = braaf, sage, 167.
Zomerhoek = séjour d'été, 231.
Zoom = bordure, 202.
Zorge, [*ziekenzorge*] - infirmière, 166; - ‘ami’, 193.
Zwin = fossé d'irrigation, 43.

IX. Vlaamsche belangen

B. Wenken

1. *Op 't vlaamsch*; 145-265, 176, 237, 279.
2. *Op Vlaanderen*: 139-181, 215.

X. Vragen en antwoorden

Bl. 165, 216, 230, 264.

XI. Huishouden

Bl. 1, 241. Blok: 24...-288.

Vergissingen
Te verbeteren

BLADZ.	REEK:	INSTEÊ VAN:	STELT:
24	5	daar,	, daar
31	29	‘stipt’	‘stipt
67	18	overlaân	overlast
69	29	uitsteeksel	uitstuiksel
72	26	even alsvoor	evenals voor
112	31	kant,	anderen kant,
115	28	begeeren	begeren
117	2	krijgkerels	krijgskerels
135	30	cafe	café
139	14	't is	is 't
168	22	Beeldende	Beeldende Kunst
185	29	mitgaders	mitsgaders
189	36	hoevel	hoeveel
205	25	hetzelfde	hetzelfde geschik
213	36	foennum’!	foenum’! -

215	30	t'zelfde	'tzelfde
220	17	een	één
233	30	ramen	tramen
239	8	schiking	schikking
263	26	niet- nauwkijkende	niet-nauwkijkende
273	19	spelleko pkes	spellekopkes
280	47	eers-	eerst-
280	48	ten	en
287	18	261	261; en boven, bl. 71